

Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

RESEPTIO 1/2024

Dialogi adventistien kanssa,
kirkon missionaarisuus ja
kristinuskon politisoituminen

KIRKKOHALLITUS⁺

RESEPTIO 1/2024

Ulkoasiain osaston teologisten asiain
tiedotuslehti

Dialogi adventistien kanssa,
kirkon missionaarisuus ja
kristinuskon politisoituminen

Kirkkohallitus

Helsinki 2024

RESEPTIO / Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat

evl.fi/reseptio

© Kirkkohallitus

Toimitus: dos. TT Tomi Karttunen (päätoimittaja)
tapahtumakoordinaattori, VTM Petra Arki (toimitussihteeri)

Ulkoasu: Grano Oy
Taitto: Emma Martikainen

ISSN 2242-8658 (verkkojulkaisu)

Helsinki 2024

Sisällys

Pääkirjoitus	5
I Teologinen dialogi luterilaisten ja adventistien välillä	
Suomen Adventtikirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon I teologinen dialogi 25.–26.1.2024 Tampereella. Yhteinen tiedonanto	7
Mitä voimme sanoa adventistien ja luterilaisten yhteisestä kristillisestä uskosta, eroista ja yhteistyöstä kansainvälisen dialogin ja kotimaisten yhteyksien pohjalta? <i>Tomi Karttunen</i>	14
Vastauspuheenvuoro dosentti Tomi Karttusen avausesitelmään <i>Aimo Helminen</i>	36
Kenen lähimmäinen minä olen? <i>Matti Repo</i>	43
Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeniset suhteet ja yhteistyömme näkymät <i>Matti Repo</i>	47
Suomen Adventtikirkon yhteistyösuhteet ja yhteistyömme näkymät <i>Atte Helminen</i>	67
II Kirkkojen ponnistelut kohti missionaarisuuden lisäämistä	
Englannin kirkon uudistushankkeet eurooppalaisena tiennäyttäjänä <i>Tomi Karttunen</i>	89

III Venäjän ortodoksisen kirkon nykytilanteen taustojen analyysi

Rusin kaste ja isovenäläisyys. Venäjän ortodoksisen kirkon
nykylinjausten aatteellinen tausta ja uudistumisen
mahdollisuudet?

Tomi Karttunen **141**

Tämän numeron kirjoittajat **175**

Pääkirjoitus

Kevät 2024 on ulkoasiain osaston teologisten asiain yksikössä oppikeskustelujen kevät. Ensimmäiseksi käynnistettiin teologinen dialogi Suomen Adventtikirkon kanssa tammikuussa. Neuvottelut käytiin hyvässä hengessä ja tultiin yksimielisesti siihen johtopäätökseen, että keskusteluja on syytä jatkaa. Molemmipuolisen tuntemisen lisäämisessä on vielä tehtävää ja teologisissa kysymyksissä selvitettävää. Eskatologinen pohdinta on luterilaisessa perinteessä jäänyt usein aika vähälle, kun taas adventistit ovat tähän kysymykseen paneutuneet varsin yksityiskohtaisesti, joten yhteistä pohdintaa, selvitettävää ja selkeytettävää riittää vuoden 2026 keskusteluihin.

Seuraavaksi on vuorossa oppikeskustelut Suomen ortodoksisen kirkon kanssa huhtikuussa teemasta ”Nikean uskontunnustuksen 1700-vuotisjuhlavuosi ja kirkkojen yhteinen todistus”. Ensi vuonna on monia tapahtumia, jotka liittyvät Nikean kirkolliskokouksen merkkivuoden muistamiseen ja tulkintaan tässä ajassa. Tapahtumat käynnistyvät kuitenkin jo esimerkiksi tämän vuoden toukokuussa Turussa järjestettävien teologian ja uskonnon-tutkimuksen päivien yhteydessä sen lisäksi, että aihe on valmistavasti esillä näissä kahdenvälisissä oppikeskusteluissa. Yhteinen Kristus-keskeinen ja kolminaisuususkoon ankkuroituva perinne kantaa ja kutsuu ilmaisemaan sitä tuoreesti ajassamme. Suotavaa olisi, että myös luterilaisen kirkon seurakunnissa merkkivuosi 2025 lisäisi Nikean(-Konstantinopolin) uskontunnustuksen käyttöä seurakunnissa ainakin suurina juhlapyhinä kuten 1. adventtina, jouluna, pääsiäisenä, helluntaina ja kolminaisuudenpäivänä.

Toukokuussa jatkuvat sitten oppikeskustelut kirkkomme ja Helsingin katolisen hiippakunnan kesken. Tarkoituksena on työstää vuonna 2017 julkaistusta dialogiraportista *Communion in Growth* (Kasvavaa yhteyttä) lyhyempi ja yleistajuisempi versio, jossa otetaan huomioon myös raportista käytyä keskustelua. Dialogimme herättää edelleen myös kansainvälistä kiinnostusta, onhan raporttimme amerikkalaisen *Declaration on the Way* -raportin ohella ainut yritys edetä kohti toivottua yhteistä julistusta kirkosta, ehtoollisesta ja virasta.

Tämän Resection päätteeksi on kaksi laajahkoa kirjoitusta, jotka keskittyvät ajankohtaiseen keskusteluun kirkon missionaarisuudesta sekä toisaalta

kristinuskon politisoitumisen ja ideologisoitumisen vaaraan. Esimerkkitapauksena missionaarisuuden kehittämisestä viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana on Englannin kirkon käymä teologinen ja käytännöllinen keskustelu. Esimerkkinä politisoitumisesta ja ideologisoitumisesta taas on Venäjän ortodoksisen kirkon kehitys viime vuosina, jonka taustalla on hyvin pitkä historiallinen perinne, jonka uudistuminen näyttää vaikealta. Pohdinnat ovat satoa niin tuoreista kuin vähän vanhemmistakin analyyseistä ja niiden pohjalta tehdyistä johtopäätöksistä. Joka tapauksessa kristinuskon perinne on olla lähetettynä kaikkeen maailmaan ja tehdä Vapahtajan oppilaiksi kaikki kansat. Se ei siksi voi olla nationalistisesti kapeutunutta. Jokaisen persoonan ainutlaatuisuus nimeltä kutsuttuna ja jokaisen yhtäläinen arvo Jumalan kuvaksi luotuna kuuluvat kristillisen uskon luovuttamattomaan eetokseen.

Tomi Karttunen

Johtava asiantuntija, ekumenia ja teologia

I Teologinen dialogi luterilaisten ja adventistien välillä

Suomen Adventtikirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon I teolo- ginen dialogi 25.–26.1.2024 Tampe- reella. Yhteinen tiedonanto

Suomen Adventtikirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ensimmäiset teologiset neuvottelut käytiin Tampereella 25.–26.1.2024. Keskustelut aloitettiin torstaina adventtikirkon tiloissa Tampereen kristillisen koulun yhteydessä. Illalla järjestettiin ekumeeninen iltakirkko Tampereen adventtikirkossa. Toisena päivänä kokoonnuttiin Tampereen piispantalossa.

Suomen Adventtikirkon valtuuskunnan puheenjohtajana toimi kirkkokunnanjohtaja Aimo Helminen ja muut jäsenet Atte Helminen, Timo Flink, Ida Nab ja Kaarina Villa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valtuuskuntaa johti piispa Matti Repo, ja muina jäseninä osallistuivat Tomi Karttunen (siht.), Vilma Niemi ja Kaisa Yrjölä.

Teeman käsittely

Oppikeskustelujen teemana oli ”Mitä voimme Suomessa sanoa yhdessä luterilaiset ja adventistit -raportin (1998) perusteella?”. Tämän asiakirjan pohjana ovat Luterilaisen maailmanliiton ja Seitsemännen päivän adventistien käymät keskustelut globaalilla tasolla. Keskustelujen ensimmäisenä

päivänä alustivat johtava asiantuntija, dosentti Tomi Karttunen sekä kirkkokunnanjohtaja Aimo Helminen.

Tomi Karttunen kävi alustuksessaan läpi luterilaisesta näkökulmasta adventistien kotisivullaan esittämiä opillisia ja hengelliseen elämään liittyviä linjauksia nostaen esiin yhteistä pohjaa ja eroja opetuksessa sekä kansainvälisissä keskusteluissa käsiteltyjä kristillisen uskon keskeisiä kohtia ja keskustelujen pohjalta esitettyjä suosituksia luterilaisille ja adventisteille. Vahvistui näkemys, että meillä on paljon yhteisessä uskossa kolmiyhteiseen Jumalaan ja Herraan Jeesukseen Kristukseen. Esimerkiksi oppi uskonvanhurskaudesta, käsitys pelastuksesta yksin uskosta, yksin armosta, yksin Kristuksen tähden kuuluu jaettuun kristilliseen perintöön, samoin Raamatun arvovallan korostaminen uskon ylimpänä ohjeena. Raamatuntulkinnassa ja tulkintaperinteessä on toki eroja. Samoin esimerkiksi käsityksissä kasteesta ja ehtoollisesta ja kirkon virasta sekä kirkko-opista on yhteistä pohjaa mutta myös eroavaisuuksia. Asetelma on esimerkiksi kastekysymyksessä samantyyppinen kuin luterilaisten keskusteluissa muiden baptistista kastekäsitystä edustaneiden kumppanien kanssa. Luterilaiset ja adventistit opettavat molemmat Uuden testamentin pohjalta kasteen ja uskon kuuluvan yhteen ja uskon olevan luonteeltaan Jumalan lahja.

Luterilaista perinnettä kirjaimellisempi raamatuntulkinta tulee esiin vaikkapa adventistien tulkinnassa luomiskertomuksesta sekä toisaalta käsityksessä kuolemasta ja eskatologisista, lopunajallisista tapahtumista, vaikka suurissa linjoissa liitymme yhteiseen kristilliseen uskonperintöön. Luterilaisten tunnustuskirjojen (CA 17) oppituomio tuhatvuotisen valtakunnan opista ei sovellu adventistien tulkintaan Johanneksen ilmestyksen luvuista 20–21.

Adventistit arvostavat 1500-luvun reformaation ja Martti Lutherin perintöä. Heille keskeinen liikkeen johtohahmo ja innoittaja on profeetaksi kutsuttu Ellen G. White (1827–1915), mutta hänenkin kirjoituksiaan tulee adventistien mukaan arvioida ja koetella Raamatun pohjalta. Adventistit määrittelevät uskontunnustukseen pyhän Raamatun, mutta he suhtautuvat myönteisesti vanhan kirkon kolmeen uskontunnustukseen ja niiden edustamaan Kristus-keskeiseen kolminaisuususkoon. Uskontunnustukset eivät ole heillä liturgisessa käytössä, ja joidenkin niiden kohtien suhteen he esittävät kysymysmerkkejä.

Aimo Helminen totesi, että Suomen Adventtikirkossa he arvostavat Suomessa vallinnutta kristillisyyttä, jossa he tunnistavat erityisesti evankelis-

luterilaisen kirkon merkittävän vaikutuksen kansamme historiassa ja myös nykyisyydessä. Yhteyttä on johdonmukaisesti rakennettu niin kirkkojen johdon kesken kuin laajasti eri paikkakunnilla. Yhteinen rukous ja keskustelut ovat lähes poikkeuksetta olleet myönteisiä ja toisiamme kunnioittavia. Yhteistyö eri kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen kanssa on ollut luontevaa ja läheistä jo vuosikymmenien ajan. Yhteistyön muodot ja intensiteetti ovat vahvistuneet vuosien saatossa.

Helminen totesi voivansa yhtyä siihen Karttusen esitelmässään esittämään arvioon, että enemmän on niitä asioita, jotka meitä yhdistävät kuin sitä, mikä meitä erottaa. Painotuseroja, jopa näkemyseroja on löytynyt, ja niitä voidaan varmasti löytää lisääkin, kun keskustelu syvenee ja menee yksityiskohtiin. Tärkeintä on kuitenkin, että monissa suurissa asioissa jaamme Raamatun ja uskonpuhdistuksen perinnön. Adventtikirkko näkee itsenä yhtä lailla osaksi Kristuksen kirkon suurta jatkumoa, mutta etsii myös suhdetta siihen mikä se kokee olevan mahdollisimman lähellä sitä minkä Jeesus antoi opetuslapsilleen ja josta tuli apostolista uskoa.

Raamatun erilaisien tulkintojen takia adventtikirkko on pyrkinyt yhteisesti hyväksytyjen opinkohtien kautta määrittelemään uskon perusteet Kristus-keskeiseksi selitykseksi siitä mihin he uskovat. Määritelmät eivät kuitenkaan ole kiveen hakattuja, vaan he katsovat, että on oltava valmiita ottamaan vastaan uutta valoa, jos Pyhä Henki niin johtaa. Myös adventtikirkon sisällä on erilaisia painotuksia suhteessa opinkohtien tulkintoihin, vaikka kirkossa pyritäänkin keskimääräistä suurempaan yksimielisyyteen, jolla katsotaan rakennettavan koko kirkon yhteyttä ja vahvistettavan sen itseyttä ja missiota.

Helminen totesi, että kiinnostavia keskustelunaiheita luterilaisille ja adventisteille Suomessa voisivat olla esimerkiksi seuraavat aiheet:

1. Reformaation perintö molemmissa kirkoissa
2. Raamatun arvovalta suhteessa uskoon
3. Miten ihminen pelastuu?
4. Jumalan käskyt ja lepopäiväkysymys
5. Raamatusta nouseva eskatologia ja sen profetioiden tulkintaperiaatteet

Käsitykset kristittyjen yhteyden edistämisestä

Piispa **Matti Repo** kysyi esitelmässään, näkevätkö Suomen luterilaiset enemmistöasemastaan käsin toiset kristityt oikein. Onko meidän aivan liian helppo tuudittautua omaan tyytyväisyyteemme ja kuvitella mielikuvamme vastaavan todellisuutta oman ryhmämme ulkopuolisesta maailmasta?

Repo nosti esiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeenisen toimintalinjauksen vuoteen 2026 *Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle* linjaukset, jotka liittyvät kirkon strategiaan. Siinä todetaan muun muassa näin: "Kirkon ykseyden ja yhteyden vahvistaminen tuke oman kirkkomme missionaari-suutta ja kirkkojen yhteistä todistusta ja palvelua. Tärkeä osa sitä on eri kristillisten perinteiden tarjoaman rikkauden, voimavarojen ja verkostojen huomioon ottaminen yhteisen mission haasteisiin vastattaessa. Luterilaisuus ja ekumeenisuus kuuluvat yhteen." "Yhteistyössä toisten kirkkojen kanssa ja toisiltamme oppien toimimme niin, että jokainen voisi kokea seurakuntayhteyden voimavarakseen ja kirkon jäsenyyden merkitykselliseksi koko elämänsä ajan."

Repo korosti, että ekumeenisen toiminnan perustavoite eli Kristuksen kirkon näkyvä ykseys ei merkitse kirkkojen yhteen sulautumista vaan niitä erossa toisistaan pitävien erilaisuuksien sovittamista yhteisen uskon ja tehtävän pohjalta, niin että eri perinteet voivat tuoda oman antinsa apostolisen evankeliumin eteenpäin välittämiseen yhdessä toisten kanssa entistä paremmin. Voimme liittyä KMN:n Karlsruhen yleiskokouksen 2022 muotoiluun: "Me kutsumme toisiamme julistamaan yhdessä uskoa, jonka jaamme, että Jumalan rakkaus Kristuksessa todellakin johtaa kirkkomme kohti näkyvää ykseyttä. Sitoudumme vahvistamaan toisiamme muuttavassa opetuslapseudessa."

Adventtikirkon kanssa luterilaisilla on jo hengellinen yhteys, mutta samalla opettelemme vielä tuntemaan toisiamme. Jo nyt saadun kokemuksen valossa meillä on yhteinen usko kolmiyhteiseen Jumalaan ja pelastukseen yksin armosta uskon kautta Kristuksen tähden. Olemme tulleet liitettyiksi hengellisellä tavalla samaan Kristuksen ruumiiseen, vaikka emme olekaan sitä saman historiallisesti järjestäytyneen kirkon jäseninä. Emme kiirehdi tavoittelemaan ehtoollisyhteyttä, mutta voimme suositella paikallisen yhteistyön muotoja, kuten evankelioimisen tai diakonian hankkeita.

Atte Helminen alusti adventtikirkon yhteistyösuhteista. He ovat Suomen Ekumeenisen Neuvoston tarkkailijajäsen ja osallistuvat varsin aktiiv-

visesti sen toimintaan. Suomen vapaakristillisessä neuvostossa Suomen Adventtikirkko on toiminut jäsenenä vuodesta 1993 alkaen. Monen luterilaisen seurakunnan kanssa on yhteistyötä esimerkiksi taannoisen mediamission, alfa-kurssien, katuevankelioinnin, missiokahvilan ja rukous- ja muiden yhteiskristillisten tapahtumien tai raamattupiirien muodossa. Paikoin on myös pastorien aamiaistapaamisia. Joissakin paikoissa yhteistyö toisten seurakuntien kanssa tekee adventistienkin toiminnan mahdolliseksi. Vantaalla adventtikirkko on käynnistänyt OIKOS-yhteisön, joka on tuonut nuoret aikuiset eri seurakunnista yhteen tekemään yhteistyötä. Liperissä yhteistyöpalavereissa eri seurakuntien kanssa on mukana myös kunnanhallitus. Yhteistyötä on ollut myös tilojen käytössä, kuorotoiminnassa ja avustustyössä. Paikoin yhteistyö on ollut varovaista paikallisen kirkkoherran linjanvedon vuoksi.

Adventistien näkökulmasta vuosien kokemus yhteistyöstä käytännön tasolla on osoittanut sen, että yhteistyö on hedelmällistä siellä missä eri kirkkojen pastorit ja työntekijät tuntevat toisensa ja oppivat luottamaan toisiinsa yhteisen dialogin ja sen kautta syntyvän yhteisen ajattelun kautta. Yhteinen ajattelu johtaa kulttuurin muutokseen ja rohkeuteen astua oman perinteisen reviirin ulkopuolelle. Ekumeeninen toiminta ei ole itseisarvo vaan niiden hedelmien korjaamista, joita me kirkkoina yhdessä voimme yhteiskunnassa saada aikaiseksi evankeliumin tähden. Meidän tulee lisätä kirkkojemme missionaarisuutta yhdessä ja erikseen. Osa tätä on yhteisöllisyyden ja keskinäisen rakkauden vahvistaminen. Tarvitaan keskustelua toimintakulttuurin muuttamiseksi. Tarvitaan rohkeutta, uskoa ja luottamusta muutosjohtamiseen.

Valtuuskunnan antamat suositukset omille kirkkokunnilleen

Luterilaisesta näkökulmasta voimme todeta, että olemme vuosien saatossa oppineet tuntemaan adventistit veljinä ja sisarina Kristuksessa Jeesuksessa, joiden kanssa voimme kokea kristittyjen yhteyttä. Adventistit ovat vakiintuneesti mukana Suomen kristillisten kirkkojen tapaamisissa ja vuorovaikutuksessa yhteyden, todistuksen ja palvelun vahvistamiseksi. Voimme suomalaisina luterilaisina ja adventisteina yhtyä Luterilaisen maailmanliiton ja Seitsemännen päivän adventistien globaalin dialogin vuonna

1998 julkaiseman raportin suosituksiin, joihin olemme tutustuneet ja jotka monelta osin muistuttavat luterilaisen kirkon Suomessa käymiä keskusteluja protestanttisten kirkkojen kanssa. Tältä pohjalta esitämme seuraavaa:

1. a. Luterilaisten ei tule pitää seitsemännen päivän adventistien kirkkoa lahkona vaan vapaakirkkona ja maailmanlaajuisena kristillisenä yhteisönä. Tämä suositus perustuu sekä adventistien käsitykselle vesikasteesta kolmiyhteisen Jumalan nimeen, mikä luterilaisille merkitsee sitä, että kaste on pätevä, että edelleen yhteiselle vakaumukselle siitä, että ”uskollisia kristittyjä voi olla toisissakin kirkkoissa” ([ALC-raportti, kohta] II, Ekklesiologia), näkemys, joka on yhdenmukainen luterilaisten kanssa (CA VIII).

b. Meillä on luterilaisina ja adventisteina laaja yksimielisyys Raamatusta kristillisen uskon ylimpänä normatiivisena perustana ja Kristuksesta seurakunnan päänä. Tunnustuskirjat ovat luterilaisille johdettuja uskon normeja (*norma normata*). Vastaavasti Ellen G. Whiten kirjoitukset edustavat adventisteille Raamatusta johdettua arvovaltaa, joka on koeteltava Raamatulla.

2. Tämän yhteisymmärryksen perusteella kehotamme adventisteja ja luterilaisia julkisessa opetuksessaan ja teologisessa kasvatuksessaan esittämään toisen uskonyhteisön näkemyksen seurakunnan arvovallasta totuudenmukaisesti ja ilman polemiikkia sekä tavalla, joka vastaa heidän omaa käsitystään.

On tärkeää antaa Raamatulle etusija julistuksessa ja noudattaa sen sanomaa jokapäiväisessä elämässä. Pidämme henkilökohtaista Raamatun tutkimista olennaisena osana kristillistä elämää ja rohkaisemme seurakuntiemme jäseniä osallistumaan yhteiseen Raamatun tutkimiseen.

3. Suositamme, että luterilaiset ja adventistit rohkaisevat ja vaalivat neuvottelevaa yhteydenpitoa koko kristillisen yhteisön hyväksi ja ihmiskunnan parhaaksi. Useista yhteistoiminnan alueista, joilla yhteinen todistus on mahdollinen, voidaan mainita:

- a. ihmiskunnan kärsimyksen lievittäminen
- b. uskonnonvapautta edistävät hankkeet
- c. kirkon työntekijöiden tapaamiset
- d. yhteiset rukoustapahtumat
- e. raamattuseurojen toiminta

4. Meillä on jo hyvää yhteistyötä Suomen Ekumeenisen Neuvoston piirissä sekä vuosittaisissa kohtaamisissa kirkkohallituksen, Suomen vapaakristillisen neuvoston ja Frikyrklig samverkanin edustajien kesken. Suositamme, että näiden kohtaamisten lisäksi luterilaiset ja adventistit kokoontuvat tarpeen vaatiessa kahdenvälisiin neuvotteluihin tutkiakseen molempia osapuolia kiinnostavia aiheita sekä tekevät mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä myös paikallisseurakuntien tasolla. Monella paikkakunnalla on jo hyvää yhteistyötä, ja sitä rohkaisemme jatkamaan ja edelleen kehittämään.

5. Kirkon lähetystehtävä, missio, on perustava osa kirkon olemusta. Otamme luterilaisina ja adventisteina osaa kolmiyhteisen Jumalan missioon pitämällä tarjolla evankeliumia Jeesuksesta Kristuksesta sanoin ja teoin, uskossa ja rakkaudessa. Tavoitteenamme tulee olla vahvistaa kirkkojemme missionaarisuutta yhdessä ja erikseen.

Keskustelujen jatko

Hyvän aloitustapaamisen ja käytyjen keskustelujen pohjalta todettiin, että keskusteluja on syytä jatkaa. Sovittiin, että seuraava tapaaminen on alkuvuodesta vuonna 2026 luterilaisten isännöimänä ja siitä eteenpäin mahdollisesti kolmen vuoden välein. Aiheena on seuraavalla kerralla ”eskatologia ja hermeneuttiset tulkintaperiaatteet”.

Mitä voimme sanoa adventistien ja luterilaisten yhteisestä kristillisestä uskosta, eroista ja yhteistyöstä kansainvälisen dialogin ja kotimaisten yhteyksien pohjalta?

Tomi Karttunen

1. Suomen adventtikirkon kotisivun perusinfon luterilainen luenta

Yleisellä tasolla suomalaisten tiedot adventisteista lienevät aika ohuet. Itsellänikin olen havainnut selvää tietojen syventämisen ja päivittämisen tarvetta, vaikka adventistit ovatkin tulleet aika ajoin vastaan esimerkiksi Suomen Ekumeenisen Neuvoston (SEN) opillisten kysymysten jaostossa, SEN:n yleiskokouksissa ja kolmikantatapaamisissa ev.-lut. kirkkohallituksen, Suomen vapaakristillisen neuvoston (SVKN) ja Frikyrklig samverkanin (FS) kesken. Jo lapsuudessa adventistien julkaisema lasten Raamattu *Ikuisia kertomuksia* oli monen suomalaislapsen tavoin osa myös minun kristillistä kasvatustani. Isäni oli myös joskus Hopeaniemessä kuntoutuksessa adventistien tarjoaman mahdollisuuden myötä. Kiitos siitä! Tässä yhteydessä pyrin kuitenkin hieman syvällisemmin tarkastelemaan adventistien ja luterilaisten kristinuskon tulkintaa. Yleinen ekumeeninen periaate, jonka mukaan meillä on enemmän yhteistä kuin erottavaa sopii myös tähän.

Otan lähtökohdaksi Adventtikirkon kotisivun (adventist.fi) tarjoamat perustiedot. Sivulla käsitellään yleisen esittelyn lisäksi myös opillisesti kiinnostavia seikkoja otsikkojen 'hengellisyys' ja 'uskonkäsitykset' alla. Tämä perustieto soveltunee myös Finlands svenska Adventkyrkan kuvaukseen. Tarjoan myös tutkimuksen pohjalta katsauksen adventistien yleensä käymiin ekumeenisiin dialogeihin. Teksti on pitkäkö, mutta sen lopussa on kansainvälisen dialogin ja tässä esitetyn analyysin pohjalta johtopäätöksiä,

joita voitaneen käyttää luonnoksena, kun työstetään yhteistä kokouksen julkilausumaa.

Hengellisyys

Teeman alla käsitellään seuraavia aiheita: sapatti, Raamatun tutkistelu, rukous ja profetia. Ensimmäinen havainto on, että sapatti eli lauantai lepo- ja pyhäpäivänä nostetaan identiteetin kannalta keskeisenä esiin. Opetus tästä kiteytetään: ”Sapatin alkaessa perjantaina auringon laskiessa sinulla on mahdollisuus latautua Jumalan yhteydessä uutta viikkoa varten!” Halutaan painottaa Jumalan asettamaa viikon seitsemättä päivää ”pyhänä lepopäivänä”. Luterilaisittain itse asiasisältö on ytimeltään hyvin samansuuntainen. Esimerkiksi luterilaisen kirkon *Katekismus* toteaa selittäessään käskyä ”Pyhitä lepopäivä”: ”Jumala on antanut ihmiselle sekä työn että levon. Lepoon kuuluu muutakin kuin nukkuminen ja ruumiin lepo. Pysähtyminen Jumalan eteen on lepopäivän syvin tarkoitus.” (KO 3).

Toiseksi Raamatun tutkistelusta todetaan: ”Luemme sitä oppiaksemme tuntemaan Jumalan, joka rakastaa meitä, ymmärtääksemme elämää Raamatun kertomuksista ja ihmisten kokemuksista ja tietääksemme historiallisen alkuperämme. Luemme Raamattua tunteaksemme hämmästyttävät profetiat ja sisältörikkaan elämän eväät sekä sisäistääksemme Jumalan antamat monet lupaukset, jotka antavat toivoa, rauhaa ja varmuutta matkalla kohti tulevaisuutta.” Luterilaisen kirkon piispojen kirjeessä *Raamattu ja kirkko* (2021) puolestaan todetaan: ”Kristillisen uskon mukaan Jumala puhuu ihmiselle ja ihmisyyhteisöille Raamatun välityksellä. Sen sanomassa kohtaamme rakastavan Jumalan. Raamattu kertoo, millainen Jumala on, mikä on ihmisen asema suhteessa häneen, mikä on ihmisen tehtävä ja miten ihminen pelastuu. Raamatusta käy ilmi, mitä Jumala meiltä tahtoo ja miten hän haluaa meidän elävän toistemme kanssa. Siksi niin kirkko kuin ihminen tarvitsee Raamattua. Raamatun sanalla on merkitystä koko maailmalle. Raamatun tulkinnan keskus on Jeesus Kristus. Luterilaisen käsityksen mukaan Kristus tulee sanan välityksellä ihmisten luo.”¹ Painotuserona on

1 <https://evl.fi/wp-content/uploads/2023/09/Raamattu-ja-kirkko-Piispainkirje-2021-1.pdf>, 6. Ks. myös *Katekismus*, artikla 40 (KO 40), www.katekismus.fi.

adventisteilla ”historiallisen alkuperämme”, ”profetioiden ja sisältörikkaan elämän” tunteminen Raamatun pohjalta.

Rukous

Rukouksesta puolestaan todetaan kotisivulla painottaen rukouksen merkitystä ihmisen hyvinvoinnille, mutta myös sen laajempaa merkitystä: ”Adventisteina emme rukoile vain pyytääksemme terveyttä ja hyvää oloa. Rukous on sydämen avaamista Jumalalle niin kuin hyvälle ystävälle. Rukous ylläpitää ja kehittää suhdettamme Jumalaan. Kun keskustelemme Jumalan kanssa, huomaamme hänen kuuntelevan meitä ja vastaavan rukouksiimme. Jumala myös muuttaa meitä rakkaudellaan.”

Luterilaisen kirkon Katekismuksessa (KO 42) puolestaan todetaan: ”Rukous on ihmisen tapa olla ja elää Jumalan kasvojen edessä. Se on yhtä luonnollinen ja välttämätön hengelliselle elämälle kuin hengitys ruumiille. Jumala näkee meidät joka hetki, ja me voimme puhua hänelle ja hän meille. Rukous voi olla sanatonta huokausta, tutun rukouksen lukemista tai vapaata puhetta Jumalalle. Voimme rukoilla yksin, toisten kanssa tai yhdessä koko seurakunnan kanssa. Pyydämme apua itsellemme tai toisille ja kiitämme saamistamme lahjoista. Rukous on myös Jumalan kunnioittamista, hänen kaikkivaltiutensa tunnustamista ja pysähtymistä hänen tutkivan ja rakastavan katseensa alle. Jumala itse kehottaa meitä rukoilemaan hädässä ja luottamaan hänen apuunsa.”² Luterilaisessa kuvauksessa terveys ja hyvä olo ei niin selvästi tule esiin kuin adventisteilla, mutta päälinja on samansuuntainen.

Profetia

Adventistit nostavat luterilaisia keskeisemmin esiin profetian merkityksen. Kotisivulla todetaan profetioiden olevan: ”tapa Jumalalle ilmoittaa meille tahtonsa, jotta tietäisimme kuinka elää tänään suhteessa tuleviin tapahtumiin. Jumala antaa profetioita, koska hän kaipaa syvää yhteyttä rakas-

2 www.katekismus.fi. Ks. myös piispainkirje *Rukouksen kaipuu*: <https://evl.fi/wp-content/uploads/2023/10/Rukouksen-kaipuu-2023-FINAL-2.pdf>.

tamansa kansan kanssa... Jumalan profeetat ovat hänen sanantuojaan, asetettu puhumaan Jumalan ilmoitettu sana kansalle. Langennut ihmisluontomme on tehnyt sen mahdottomaksi, että voisimme kohdata Jumalan kasvoista kasvoihin. Siksi Jumala keskustelee kanssamme profeettojensa välityksellä. Adventisteina uskomme profetioiden olevan Jumalan tapa käydä kanssamme jatkuvaa vuoropuhelua. Profetoimisen Henki todistaa Jeesuksesta, Jumalan rakkauden ruumiillistumasta, että hän kuolisi ihmisen puolesta pelastaakseen meidät.”

Lähimmäksi tätä Jumalan toimintaa historiassa kuvaamista tulee se, mitä luterilaisen kirkon vuoden 1948 vanhassa Katekismuksessa kuvattiin käsitteillä ”herääminen” (KO 70), ”parannus” (KO 71), ”vanhurskauttaminen” (KO 73) ja ”pyhitys” (KO 75).

Heräämisestä todetaan: ”Kun Jumala pysähdyttää syntisen eteensä, tämä joutuu näkemään todellisen tilansa. Hän näkee rikkoneensa Jumalan käskyt. Hän alkaa tajuta, ettei hänellä ole vain yksityisiä syntejä, vaan että koko hänen elämänsä suunta on väärä. Mutta synnin hädän ohella hänessä herää vetämystä Vapahtajan puoleen ja toivo, ettei Vapahtaja sittenkään häntä hylkää. Tätä synnin hätää ja armon ikävää Jumalan edessä sanotaan heräämiseksi.” Parannuksesta puolestaan: ”Taivaallinen Isä odottaa, että herätetty ihminen kääntyy hänen puoleensa ja tunnustaa hänelle syntinsä. Herätetty ihminen pyytää niitä Kristuksen tähden anteeksi ja anoo voimaa luopua niistä. Näin hän tekee parannuksen.”

Vanhurskauttamisesta todetaan: ”Kun uskossa otamme vastaan Kristuksen Vapahtajanamme, Jumala ei lue meille syntejämme, vaan antaa ne meille Kristuksen tähden anteeksi. Hän pukee meidät Kristuksen puhtauteen ja pyhyteen. Näin Jumala vanhurskauttaa meidät.” Pyhityksestä taas: ”Kristitty tuntee joka päivä vaivaa synnistään, ja joka päivä hän parannuksessa ja uskossa kääntyy Kristuksen puoleen. Pyhän Hengen työ hänen sydämessään johtaa hänet yhä syvempään synnin ja armon tuntoon. Hän näkee, mitä hänen syntinsä on maksanut hänen Vapahtajalleen, mutta samalla hän iloitsee siitä, että Vapahtaja niin suuresti häntä rakastaa. Vapaaksi synnistä hän ei pääse ajallisen elämänsä aikana, vaan hän on jatkuvasti ’samalla kertaa vanhurskas ja syntinen’.”

Nykyisessä luterilaisessa kielenkäytössä Suomessa painottuu sanan ”profeetallisuus” merkitys kritiikkinä yhteiskunnallisia epäkohtia kohtaan. Tähän liittyen varautuminen tuleviin tapahtumiin on selkeintä ilmastohätätilaa käsiteltäessä. Esimerkiksi julkaisussa *Kaikkialta kaikkialle - Kirkon missio*

nyt (2018) todetaan: "Missiologisena vastauksena yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen ja kokemusmaailmojen eriytymiseen kirkon tulee nostaa profeetallisesti esiin epäoikeudenmukaisuuden ilmentymät ja ihmisarvon loukkaukset suomalaisessa yhteiskunnassa. Kirkko ei saa vaieta, kun ihmisillä ei ole edellytyksiä siedettävään elämään."³

Adventistien uskon pääkohdissa puhutaan profetoimisen lahjasta apostoli Paavalin hengessä armolahjana ja kytketään se Raamatun sisällölliseen sanomaan. Sivuilla todetaan: "Raamatun mukaan yksi Pyhän Hengen lahjoista on profetoimisen lahja. Tämä lahja kuuluu jäännösseurakunnan tuntomerkkeihin, ja me uskomme, että se ilmeni Ellen G. Whiten palvelutehtävässä. Hänen kirjoituksillaan on profeetallinen arvovalta, ja ne tarjoavat seurakunnalle lohdutusta, ohjausta, opetusta ja ojennusta. Ne myös ilmaisevat selvästi, että Raamattu on se normi, jolla kaikki opetukset ja kokemukset on koeteltava. (4. Moos. 12:6; 2. Aik. 20:20; Aam. 3:7; Joel 3:1–2; Ap. t. 2:14–21; 2. Tim. 3:16–17; Hepr. 1:1–3; Ilm. 12:17; 19:10; 22:8–9.)."

Luterilaiset piispat kirjoittivat helluntaikirjeessään *Ilon ja rohkeuden henki* taannoin tähän liittyen: "Karismaattisuudella tarkoitetaan myös kokemuksellista kristillisyyttä. Siihen voi liittyä esimerkiksi parantumista, liikutusta, profetoimista ja kielillä puhumista. Tällainen kristillisuus on osa seurakuntiemme elämää. Pyhän Hengen synnyttämään kokemuksellisuuteen voi kytkeytyä myös ihmisen omia pyrkimyksiä. Paavali joutui Korintissa ohjaamaan kokemusten vapaata kuohuntaa kohti tervettä hengellisyyttä. Seurakuntalaisia jakava, epäjärjestystä synnyttävä ja arkisia armolahjoja väheksyvä karismaattisuus ei rakenna kirkkoa. Oikeassa käytössä henkilahjat rakentavat keskinäistä yhteyttä ja syventävät Kristukseen juurtunutta uskoa."⁴ Yhtymäkohtia on siis tässäkin löydettävissä, vaikka yleiset painotukset ovat erilaisia.

3 <https://evl.fi/documents/1327140/40243242/Kaikkialta+kaikkialle+%E2%80%9393+kirkon+missio+nyt/b2546877-6adb-4f4e-f881-e4d9a7a8eff8>, 29.

4 https://evl.fi/documents/1327140/36333501/Helluntaikirje_suomi.pdf/2e926cce-1460-f279-618e-03bf171b7cce

Uskon sisältö

Keskeiset uskonkäsitykset, jotka Adventtikirkon kotisivulla esitellään ovat: 1. Jumala, 2. ihmiskunta, 3. pelastus, 4. seurakunta, 5. elämä, 6. ennallistus. Perusluonteisia opinkohtia on laajemmin eritelty kaikkiaan 28 kappaletta.⁵

Jumalasta opetetaan kertoen kolmiyhteisen Jumalan pelastusteoista Raamatun ja yleisen kristillisen uskontulkinnan mukaan. Ihmiskunnasta opetetaan Jumalan kuvaksi luodun ihmisen Jumalan kuvan vääristyneen lankeemuksessa, niin että Jumalan piti tulla ihmiseksi ”parantamaan rikki menneet suhteet”. Jumalan Pojan ja Pyhän Hengen parantavan työn kautta meitä ohjataan rakastamaan toisia ihmisiä ja luomakuntaa ”...osoittamaan rakkautta ja edustamaan Pelastajaamme ja Luojaamme rikkinäiselle maailmalle, jonka hän on kutsunut meidät korjaamaan.”

Pelastusta käsiteltäessä huomiota kiinnittää Ellen G. Whiten kuulun kirjan nimessäkin esiin tuleva sanapari ”suuri taistelu”.⁶ Maailmanhistoriassa toteutuu sen mukaan Jumalan ja hänen vastustajansa kamppailu. Toki myös luterilaisuudessa hengen ja lihan tai hyvän ja pahan välinen kamppailu tunnetaan. Painotus on tässä perinteisesti jokaisen omissa synneistä, joista tulisi tehdä parannusta armon avulla sanan, sakramenttien, rukouksen ja pyhään yhteyden tukemana. Myös opetus enkeleistä ja langenneista enkeleistä on adventisteilla selväpiirteisempi kuin luterilaisuudessa. Raamatun pohjalta on toki selvää, että on Jumalan enkelit, palvelevat henget, sanansaattajat, kerubit ja serafit, Mikael ja Gabriel, taivaallinen sotaväki, kunkin oma suojelusenkeli ja seurakunnan enkelit Johanneksen ilmestyksessä. Matteuksen evankeliumissa puhutaan ”Saatanasta ja hänen enkeleistään” ja Johanneksen ilmestyksessä ”Lohikäärmeestä enkeleineen”.

Teologian historiassa esimerkiksi Tuomas Akvinolainen hahmotti varsin yksityiskohtaisen enkeliopin. Basileios Suuri kirjoitti: ”Jokaisen uskovan vierellä seisoo enkeli suojelijana ja kaitsijana johtamassa hänet elämään.” Katolisen kirkon Katekismuksessa opetetaan enkeleiden lankeemuksesta: ”391. Sen valinnan taustalla, jolla esivanhempamme kieltäytyivät tottelemasta Jumalaa, oli viettelevä, Jumalaa vastustava ääni, joka kateudesta johti heidät kuolemaan. Raamattu ja kirkon traditio näkevät tässä olennos-

5 <https://kirjasto.adventist.fi/28-opinkohtaa>

6 Ks. <https://www.adventist.fi/wp-content/uploads/2023/05/suuri-taistelu.pdf>

sa langenneen enkelin, jota kutsutaan Saatanaksi tai Paholaiseksi. Kirkko opettaa, että se alkujaan oli Jumalan luoma hyvä enkeli.” Jumala oli alkujaan luonut Paholaisen ja muut demonit luonnostaan hyviksi, mutta niistä tuli omasta syystään pahoja.” 392. Raamattu puhuu langenneiden enkelien synnistä. Näiden luotujen henkien ’syntiinlankeemuksella’ ymmärretään vapaata ratkaisua hylätä Jumala ja hänen valtakuntansa perusteellisesti ja peruuttamattomasti.”⁷

Yhteinen kristillinen traditio tässä ”suuressa taistelussa” tulee esiin, vaikka painotukset ovatkin erilaisia ajatellen perinteidemme tyypillisiä edustajia.

Pelastus-teeman huipennuksen voi luterilaisena hyvin allekirjoittaa kuten Adventtikirkko sen kotisivuillaan sanoittaa Kristus-keskeisesti: ”Jeesus, Jumalan Poika, ratkaisi tämän kiistan keskeisen kysymyksen pari tuhatta vuotta sitten kuoleamalla ihmiskunnan puolesta. Kuinka paljon Jumala rakastaa meitä? Jeesuksen itsensä uhraava rakkauden teko osoittaa, että Jumala oli valmis maksamaan äärettömän korkean hinnan syntiemme takia. Hänen kuolemansa osoitti synnin todellisen, hirvittävän luonteen ja todisti aukottomasti, että Jumalaan voi luottaa. Jeesus eli täydellisen elämän, jota me emme ole kyenneet elämään. Hän kuoli sen kuoleman, jonka me ansaitsemme.”⁸

Seurakunnasta

Seurakuntaopetuksessa adventistien lähtökohtana ovat kotisivulla jumalanpalvelus toinen toisemme tukemisen juhla, julistus ja opetus Raamatun sanan pohjalta sekä ehtoollinen liiton juhla ja kaste pelastuksen juhla. Seurakunta on ”Kristuksen ruumiin kädet ja jalat”. Nämä kaikki elementit löytyvät myös luterilaisesta opetuksesta, mutta kasteen ja ehtoollisen merkitys näkyvänä Jumalan sanana syntien anteeksiantamuksen ja uudestisyntymisen välineinä ja uuden ihmisyyden ruokkijoina ovat luterilaisuudessa painokkaammin esillä. Luterilaisuudessa korostetaan seurakuntaa

7 <https://katolinen.fi/ktlnnf-wp-content/uploads/2014/01/KKK-1.OSA-2.JAKSO-1.L-185-421.pdf>

8 Luterilaisesta käsityksestä pelastuksesta ks. esim. luterilais-ortodoksinen dialogiraportti Kaste ja pelastus 2023, 58–60. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4342/viewmode=infoview/qsr=kaste%20ja%20pelastus>

armahdettujen syntisten yhteisönä, vaikka se on kolmiyhteisen Jumalan teoista ja niiden vastaanottamisesta käsin myös pyhain yhteyttä ilmentävä yhteisö. Adventistit vastaavasti toteavat: "...olemme vain pieni kajastus Vapahtajan täydellisyydestä, mutta Jeesus on yhä seurakunnan pää." Myös seurakunnalle annettu lähetystehtävä ja Pyhän Hengen antamat lahjat sen toteuttamiseen ovat meille yhteistä kutsumusta ja pääomaa.

Elämä

Tähän teemaan liittyen ajatus Jumalan laista, vastuullisesta taloudenhoidosta ja tasapainoisesta elämästä sekä ajatus avioliitosta ja perheestä kutsumuksen toteuttamisen paikkoina ovat yleispiirteittäin osa yhteistä kristillistä perinnettä.

Ennallistus

Termi "ennallistus" on luterilaisittain vieras. Mieluummin puhutaan uudeksi luomisesta. Tämän osion selityksen aloitus on kyllä yhteistä kristillistä ajattelua Heprealaiskirjeen pohjalta: "Muinainen heprealaisen pyhäkön jumalanpalvelusrituaali oli vain heijastus Jeesuksen toiminnasta taivaassa. Jokainen uhritoimitus esikuvasi Jeesuksen täydellistä sijaiskuolemaa ristillä. Nyt Jeesus on meidän todellinen ylipappimme, joka tarjoaa ristinkuoleman sa ansioita jokaiselle, joka hyväksyy hänen armonsa. Koska hän kesti kaikki meitäkin koettelevat kiusaukset, Jeesus ymmärtää koettelemuksiamme ja antaa meille voimaa kestää ne, kun sitä tarvitsemme. Jeesus on välimiehemme, antaen anteeksi syntimme ja palauttaen ennalleen synnin särkemän suhteemme Jumalaan. Ensimmäinen liitto tuomitsi meidät kuolemaan, mutta Jeesus on uuden liiton välimies, jonka uhrikuolema vapauttaa meidät."

Sen sijaan ajatus "täydestä tiedottomuudesta kuolemassa" ei kuulu lähökohtaisesti luterilaiseen opetukseen, vaikka tämäntyyppistä ajatusta on meilläkin kyllä esitetty. Martti Luther puhui "kuoleman unesta". Vuoden 1948 kristinopissa tämä sanotettiin näin: "Kuolemassa ruumis ja henki eroavat toisistaan. Ruumis tulee maaksi jälleen, mutta henki odottaa Kristuksen tulemisen päivää. Vanhurskaille tämä odotus on rauhaa ja Jumalan läheisyyttä, jumalattomille vaivaa ja tuomion odotusta. Kristus päästää omansa kuoleman kammosta. Kuolema on heille tie elämään, ja heidän hautansa on Kristus pyhittänyt lepokammiksi." (KO 107) Tässä liitytään terminologisesta

erosta huolimatta klassiseen oppiin sielun eli Jumalan ainutkertaiseksi luoman ja Kristuksessa lunastaman persoonan ytimen kuolemattomuudesta sekä samalla uskontunnustusten Raamatun pohjalta ilmaisemaan uskoon ruumiin ylösnousemuksesta. Näkemys on siis kokonaisvaltainen, eikä sillä ole tekemistä filosofisen sielun kuolemattomuuden ajatuksen kanssa, jossa sielu omassa varassaan olisi kuolematon.⁹

Luterilaisessa tunnustuskirjoissa torjutaan oppi tuhatvuotisesta valtakunnasta siinä mielessä, että hurskaat saisivat ”herruuden maailmassa ennen kuolleiden ylösnousemusta, sen jälkeen, kun jumalattomat on kaikkialla kukistettu” (CA 17). Adventistien mukaan tuhannen vuoden ajanjakso on valmistavaa aikaa pelastuneille taivaassa, jolloin maa on tyhjä ja sen jälkeen jumalattomat tuomitaan ja Jumala tuhoaa synnin ja syntiset lopullisesti. Tunnustuskirjojen oppituomio ei tältä osin siis osu kohteeseensa ajatellen adventistien opetusta tuhatvuotisesta valtakunnasta, koska se ei edusta perinteistä ajatusta kiliasmista hurskaiden herruutena, mikä on nähty ongelmalliseksi tekojen vanhurskaudeksi.

Kiliasmin juuret ovat juutalaisen apokalyptiikan vahvistumisessa Kristuksen syntymää edeltäneenä aikana. Sen varhaisin tunnettu edustaja kristillisessä perinteessä – Johanneksen ilmestyksen lukujen 20–21 tulkinnan pohjalta - on apostolisiin isien kirjoituksiin luettava *Barnabaan kirje* noin 130-luvulta jKr., jossa todetaan: ”Huomatkaa, lapset, mitä tarkoittavat sanat sai ne valmiiksi kuutena päivänä. Ne tarkoittavat, että Herra on saava kaiken valmiiksi kuudentuhannen vuoden aikana. Sillä hänen laskuissansa päivä merkitsee tuhatta vuotta. Itsehän hän todistaa tästä, kun sanoo: Katso, Herran päivä on oleva kuin tuhat vuotta. Näin ollen, lapseni, kuutena päivänä, kuudentuhannen vuoden kuluessa, kaikki on tuleva valmiiksi. Ja hän lepäsi seitsemäntenä päivänä. Tämä tarkoittaa: Kun hänen Poikansa tulee, hän on tekevä lopun tuon laittoman aikakaudesta, tuomitseva jumalattomat ja muuttava toisiksi auringon, kuun ja tähdet, ja silloin hän on sanan varsinaisessa mielessä lepäävä seitsemäntenä päivänä.” Toisaalta Barnabas pitää sunnuntaita uuden luomisen päivänä, viikon kahdeksantena päivänä: ”Siitäpä syystä me vietämme iloksemme kahdeksatta päivää, jona Jeesuskin nousi kuolleista, ilmestyi ja nousi taivaisiin.”¹⁰

9 Vrt. Teinonen, Ajasta ylösnousemukseen, 137.

10 Barnabaan kirje 15:4–5, 9.

Valtavirtaisessa historiallisten kirkkojen tulkintaperinteessä on sittemmin ajateltu, että Johanneksen ilmestys ei kuvaa tarkkaa metafysis-historiallista tai kronologista tapahtumaketjua vaan sielun hengellistä kamppailua ”suuressa taistelussa”. Kyse on Kristuksen Hengen herruudesta hänen seuraajiensa uskossa keskellä ahdistusta, vainoa ja marttyyriutta, niin että he voivat tunnustaa Kristuksen Herrakseen. Kristuksen antama usko, toivo ja rakkaus tai herruus on läsnä, kun vihollinen hyökkää. Lutherin virsi Jumala ompelee linnamme käyttäen ilmaisua ”Se vanha vainooja”. Kyse on Jumalan valtakunnan salatusta läsnäolosta kirkossa, joka Hengen voimassa rukoilee Jeesuksen Kristuksen paluuta (Ilm. 22:17): ”Tule! Joka on janoissaan, tulkoon. Joka haluaa, saa lahjaksi elämän vettä.” Täyttymys toteutuu Karitsan häissä, joihin kirkko on morsiamena valmistautunut (Ilm. 19:7,9): ”Iloitkaamme ja riemuitkaamme, antakaamme hänelle kunnia! Nyt on tullut Karitsan häiden aika. Hänen morsiamensa on valmiina... ‘Autuaita ovat ne, jotka on kutsuttu Karitsan hääateriaalle.’”¹¹ Näillä sanoilla voidaan kutsua luterilaisessa kirkossa myös ehtoolliselle.

Mitään suurta jännitettä perinteidemme tulkintamallien välillä ei tässä kuitenkaan näyttäisi olevan – varsinkin, kun luterilaisen kirkon virallinen opetus näissä asioissa on aika niukkaa. Tällöin keskiössä on oppi pelastuksesta eli vanhurskauttamisesta yksin uskosta, yksin armosta ja yksin Kristuksen tähden. Tämä lahja välittyy osallisuudessa sanaan ja sakramentteihin ja saa hahmoa kristillisessä elämässä. Se on sisällöltään Kristuksen seuraamista armahdettuna syntisenä, yhtenä jäsenenä Kristuksen ruumiissa. Kyse on uskon ja rakkauden elämänmuodosta kristillisen toivon kantamana ja aktiivisuuteen rohkaisemana.

2. Adventistit ja luterilaiset keskustelevat (ALD 1998)

Entä sitten adventistien ja luterilaisten dialogi, jonka loppuraportin *Adventistit ja luterilaiset keskustelevat (Adventists and Lutherans in Conversation)* johdannossa todetaan:

11 Vrt. Müller 2010, 545–546 and Schwartz 1984, 585–586.

Me tulimme yhteen vuonna 1994 toisillemme vieraina, me erosimme vuonna 1998 ystävinä. Tulimme yhteen kysyvinä, erosimme toisiamme arvostavina ja ymmärtävinä. Vaikka merkittävät opilliset erot ovat jäljellä, löysimme paljon yhteistä: rakkaus Jumalan sanaan, uskonpuhdistuksen yhteinen perintö, syvä arvostus Martti Lutherin työtä ja opetuksia kohtaan, huoli uskonnonvapauden puolesta ja ennen kaikkea evankeliumi vanhurskauttamisesta armosta yksin uskon kautta.¹²

Keskusteluissa käsitellyt aiheet olivat: I vanhurskauttaminen uskon kautta, laki, II Raamattu ja auktoriteetti kirkossa, kirkko-oppi, III eskatologia, ja päätteeksi annettiin suosituksia.

Vanhurskauttaminen uskon kautta ja laki

Sekä luterilaiset että adventistit opettavat, että vanhurskauttaminen on Jumalan työ Kristuksessa ja tapahtuu yksin uskon kautta... Sekä luterilaiset että adventistit yhtyvät varauksetta reformaation toisiinsa liittyviin periaatteisiin: sola scriptura, solus Christus, sola fide, sola gratia [yksin Raamattu, yksin Kristus, yksin uskosta, yksin armosta]. Molemmat kirkot pitävät itseään protestanttisen uskonpuhdistuksen perillisinä ja Lutherin seuraajina. Tämä yhteinen käsitys vanhurskauttamisesta uskon kautta antaa meille tänään mahdollisuuden sanoa, että molemmat kirkot opettavat pelastuksesta olenaisesti yhdenmukaisella tavalla... Erilaisia tunnustuksellisia korostuksia pelastuksesta on olemassa, mutta tämän yhteisen käsityksen valossa niiden ei tarvitse olla yhteen sopimattomia.” (Room. 3:21–26)

Pelastus on molemmille armosta, ei lakiin perustuva suoritus. Käsitys lain merkityksestä kuitenkin myös eroaa. Adventistit painottavat kymmenen käskyn myönteistä merkitystä, luterilaiset enemmän lakia armon tarpeen osoittajana. Vaikka luterilaiset ovat usein suhtautuneet pidättyvästi lain ohjaavaan käyttöön uskovan elämässä, myös heidän mukaansa Jumalan lain vaatimus koskettaa kaikkia ihmisiä. Uskossa läsnäoleva Kristus antaa voimaa täyttää rakkauden lain eli seurata Kristusta perkaamalla meissä läsnäolevaa syntiä. Tällöin rakkauden lain täyttäminen ei enää ole vaatimus

12 <https://kirjasto.adventist.fi/adventists-and-lutherans>

vaan vapaaehtoista, Hengen hedelmää. Usko, toivo ja rakkaus kuuluvat yhteen.

Raamattu ja arvovalta kirkossa

”Sekä luterilaiset että adventistit pitävät Raamattua kirkon arvovallan perustana.” Raamatuntulkinnassa kansainvälinen dialogi pani kuitenkin merkille sen peruseron, että adventistit etsivät Raamatussa suoraan sanottuja todisteita opetuksensa perustaksi, kun taas luterilaiset antavat tilaa myös sille, jota ei ole suoraan sanottu – ajatellen esimerkiksi sunnuntain pyhittämistä. Myös adventistit tunnistavat Raamatun tekstin historiallisen taustan, mutta soveltavat sitä elämään suuremmin kuin luterilaiset. Luterilaiset tulkitsevat enemmän Raamatun kokonaisuutta tiettyjen avainkohtien valossa sekä kiinnittävät erityistä huomiota tämän päivän maailman muuttuneisiin olosuhteisiin.

Molempien mukaan Jumalan sanan, evankeliumin sanoman, pitäisi aina olla keskuksessa, kun pyritään ymmärtämään kirkon olemus ja tehtävät. Adventistille kasteen ja Herran ehtoollisen asetetut toimitukset ovat tärkeitä, mutta niillä ei ole samanlaista kirkko-opillista merkitystä kuin luterilaisilla. Yhdessä adventistit ja luterilaiset voivat ”vahvistaa, että kaste ja Herran ehtoollinen ovat Uuden testamentin ilmaiseman kristillisen uskon sydämessä. Ne ovat läheisesti yhteen liittyneet pelastuksen ja uuden elämän Kristuksessa kanssa.... Olemme yksimielisiä, että kastetta ei voi koskaan erottaa uskosta.” Tältä pohjalta voitiin todeta, että kastekäsityksessä teologiset erimielisyydet ovat jokseenkin samat kuin laajemmissa tunnustustenvälisissä keskusteluissa kahden erilaisen kastekäsityksen - imeväisten kasteen sallivan ja baptistisen kastekäsityksen - välillä.

Vaikka luterilaiset tunnustuskirjat tuomitsevat (CA 9) erilaisia ”anabaptistisia” käytäntöjä, luterilaiset myös tunnustavat tänään, että sekulaarissa maailmassa uskovien kaste muistuttaa perinteisiä kristillisiä kirkkoja uskon ja kasteen yhteenkuuluvuudesta.

”Herran ehtoolliseen liittyen sekä adventistit että luterilaiset puhuvat Kristuksen läsnäolosta ehtoollispöydässä. Kun luterilaiset painottavat todellista ja ruumiillista läsnäoloa, adventistit puhuvat hengellisestä läsnäolosta ja hengellisestä kokemuksesta, lähestyen siten jossain määrin kalvinistista terminologiaa.”

Adventistien itseymmärrykseen kuuluu dialogin perusteella *neljä peruselementtiä*: "Adventistien suhde reformaatioon, kosmisen konfliktin käsite hyvän ja pahan välillä, lähetys ja heidän näkemyksensä 'jäänteestä'. Adventistit arvostavat reformaatiota korkealle. He näkevät itsensä Lutherin ja muiden reformaattorien perillisenä, erityisesti pitäytymisessään suuriin periaatteisiin sola scriptura, sola gratia, sola fide, solo Christo."

Termillä "jäännös" nähdään syvät raamatulliset juuret viitattaessa ryhmään, joka on selviytynyt kriisistä (historiallinen jäännös) sekä niihin, jotka ovat uskollisia Herralle (uskollinen jäännös). Adventisteille on keskeistä termin käyttö Johanneksen ilmestyksessä. He näkevät itsensä Jumalan työvälineenä uskollisen jäännöksen kokoajana. Adventistit kuitenkin tunnustavat, että Jumalalle uskollista jäännettä, jonka suuruuden tietää yksin Jumala, on myös monissa muissa kirkkoissa kautta maailman. Heidän käsityksensä mukaan viimeisen kriisin koittaessa ennen Jeesuksen paluuta Jumalan uskollinen jäännös identifioidaan selvästi niiksi, jotka ovat sitoutuneet Kristukseen Pelastajana ja Herrana. Nämä pitävät Jumalan käskyt ja uskon Jeesukseen.

Myös luterilaisessa traditiossa kirkkoa katsotaan usein eskatologisin silmin. "Luterilaiset arvostavat adventistien pyrkimyksiä eritellä käyttämäänsä jäännös-käsitettä. Mahdollisen vertailukohdan tarjoaa CA VIII, jossa kristillinen kirkko ymmärretään teologisesti pyhien ja tosiuskovien yhteisöksi, mutta toisaalta tehdään ero 'tässä elämässä' vallitsevan tilanteen välillä, jossa 'on paljon vääriä kristittyjä – – hurskasten seassa'."

"Sekä adventistien että luterilaisten käsityksen mukaan historiallinen kirkko ei siten ole identtinen tosi seurakunnan kanssa, joka on "uskovien ja pyhien yhteisö" tai "uskollinen jäännös". Sitä paitsi uskollisia kristittyjä voi olla toisissakin kirkkoissa. Tämän tilanteen myöntäminen voi avata mahdollisuuksia kirkkojen välisille suhteille."

Eskatologia

"Odottaessaan kaiken täyttymystä luterilaiset ja adventistit pyrkivät välttämään toisaalta omahyväistä, itseensä tyytyväistä asennetta, toisaalta toisen tulemuksen ylikiihkeää odotusta. Molemmat yhteisöt ovat joutuneet kohtaamaan yli-innokkaita jäseniä, jotka ovat ryhtyneet määrittelemään aikamääriä ja esittelemään erilaisia laskelmia, jotka eivät ole olleet avuksi seurakunnan, Kristuksen ruumiin rakentamisessa. Sellaisen käyttäytymi-

sen sijasta luterilaiset ja adventistit puoltavat kristillistä elämää, jolle on ominaista aktiivinen palvelu ihmiskunnan hyväksi. Samalla kun molemmat korostavat jokapäiväistä valmiutta, adventistit painottavat Herran paluun läheisyyttä. Molemmat yhteisöt pyrkivät ottamaan vakavasti Raamatun kehotukset pysyä uskollisena ja suhtautua kriittisesti vallitsevaan kulttuuriin. Ne kutsuvat sekä kirkon työntekijöitä että maallikoita julistamaan ja opettamaan valtakunnan tuloa toivon ja ilon lähteenä.”

”Pyrkiessään ymmärtämään raamatullista profetiaa luterilaiset ja adventistit ovat yhtä mieltä useista tulkintaperiaatteista: Raamatun on annettava tulkita itseään; meidän tulee harjoittaa asianmukaista nöyryyttä tulevaisuuden tuntemisen suhteen; profetia voidaan ymmärtää selvästi vasta sen täytyttyä.” (Joh. 14:29.)

”Vaikka luterilaiset hyväksyvät kristologisen opetuksen Jeesuksesta Ylipappina (Hepr. 7–9), he eivät näe mitään raamatullista perustaa opille, jonka mukaan tämä Ylipappi aloitti uuden vaiheen palvelustyössään tiettyinä ajankohtana nykyaikaisessa historiassa.¹³ He kuitenkin tunnustavat, että adventistit perustelevat näkemystään raamatullisella ja teologisella todistusaineistolla. Adventistit esittävät, että tämä opetus ei uhkaa evankeliumia, koska taivaallisessa pyhäkössä tapahtuvassa tuomiotoimessa tunnistetaan ne, joiden pelastus perustuu vanhurskauttamiseen yksin armosta. Kristus ei lopeta välitystyötään ryhtyessään tuomiotyöhön. Lisäksi on huomattava, että itse taivaallinen temppeli on ymmärrettävä enemmän toiminnan kuin muodon kannalta.”

”Adventistit uskovat, että Ilmestyskirja käyttää Babylonia kuvaamaan kristillisen aikakauden aikana ilmennyttä luopumusta, joka saavuttaa huipunsa kristillisessä maailmassa tapahtuvassa eskatologisessa luopumuksessa. Silloin muodostuu poliittinen ja uskonnollinen liittoutuma, jonka tuloksena on suuri vaino (Ilm. 13:15–17). Adventistit ovat historiallisesti liittäneet pedon merkin tulevaisuudessa tapahtuvaan, maailmanlaajuiseen, valtiovallan pakkokeinoin voimaan saattamaan sunnuntain viettoon ajan lopussa. He eivät usko, että sunnuntain vietto tänä päivänä on pedon merkki tai että sunnuntaita viettävillä on pedon merkki (katso I, Laki, 4, edellä).”

”Huolimatta eroista eskatologian korostuksessa ja tulkinnassa luterilaiset ja adventistit tunnustavat yhteisen uskonsa Jeesukseen, joka on

13 Vrt. <https://kirjasto.adventist.fi/28-opinkohtaa-palvelus>.

Vapahtaja, Vanhurskauttaja ja historian Herra. He odottavat aikaa, jolloin Kristuksen rukous omiensa ykseydestä toteutuu täydellisesti (Joh. 17:23), jolloin 'maailman kuninkuus on tullut meidän Herrallemme ja hänen Voidellullensa, ja hän on hallitseva aina ja iankaikkisesti' (Ilm. 11:15, VKR)."

ALD-raportin suositukset

"Keskusteluissamme on tapahtunut merkittävää lähentymistä kristillisen uskon ymmärtämisen osalta. Emme tahdo salata olemassa olevia opillisia eroja, mutta siitä huolimatta ajatteleme, että seuraavat suositukset voidaan esittää kirkoillemme:

1. Suositamme, että adventistit ja luterilaiset molemminpuolisesti tunnustavat toistensa uskonyhteisöjen perustavan kristillisen sitoutuneisuuden. Tämä yleinen tunnustaminen määritellään yksityiskohtaisemmin seuraavasti:

a. Suositamme, että luterilaiset kansallisissa ja alueellisissa kirkollisissa yhteyksissään eivät pidä seitsemännen päivän adventistien kirkkoa lahkona vaan vapaakirkkona ja maailmanlaajuisena kristillisenä yhteisönä. Tämä suositus perustuu sekä adventistien käsitykselle vesikasteesta kolmiyhteisen Jumalan nimeen, mikä luterilaisille merkitsee sitä, että kaste on pätevä, että edelleen yhteiselle vakaumukselle siitä, että "uskollisia kristittyjä voi olla toisissakin kirkoissa" ([ALC-raportti, kohta] II, Ekklesiologia), näkemys, joka on yhdenmukainen luterilaisien kanssa (CA VIII).

b. Suositamme myös, että adventistit suhteissaan toisiin kristillisiin kirkkoihin pyrkivät johdonmukaisesti vahvistamaan tätä vakaumusta. Tämä suositus voidaan nähdä ilmauksena SPA:n pääkonferenssin ohjesäännössä (*Working Policy* 1997/1998, Section O 100), jossa selvästi puhutaan 'muista kristillisistä kirkoista' ja tunnustetaan 'voimat, jotka korottavat Kristusta ihmisten edessä, osaksi jumalallista suunnitelmaa maailman evankelioimiseksi.' Lisäksi adventistien käsitys Herran ehtoollisesta merkitsee sitä, että luterilaiset ovat 'uskovina kristittyinä' (FB 15) tervetulleita osallistumaan ehtoollispalveluksesta adventtiseurakunnassa.

2. Keskusteluissamme olemme saavuttaneet laajan yksimielisyyden Raamatusta seurakunnan arvovallan ainoana perustana ja Kristuksesta seura-

kunnan päänä. Tunnustuskirjat ovat luterilaisille johdettuja uskon normeja (*norma normata*). Vastaavasti Ellen G. Whiten kirjoitukset edustavat adventisteille Raamatusta johdettua arvovaltaa, joka on koeteltava Raamatulla. Tämän yhteisymmärryksen perusteella kehotamme adventisteja ja luterilaisia julkisessa opetuksessaan ja teologisessa kasvatuksessaan esittämään toisen uskonyhteisön näkemyksen seurakunnan arvovallasta totuudenmukaisesti ja ilman polemiikkia sekä tavalla, joka vastaa heidän omaa käsitystään.

Korostamme uudelleen sitä, miten tärkeää on antaa Raamatulle etusija julistuksessa ja jokapäiväisessä elämässä. Pidämme henkilökohtaista Raamatun tutkimista olennaisena osana kristillistä elämää ja rohkaistamme seurakuntiemme jäseniä osallistumaan yhteiseen Raamatun tutkimiseen.

3. Vaikka kumpikin uskonyhteisö jatkaa identiteettinsä ja vakaumustensa ylläpitämistä, suositamme, että luterilaiset ja adventistit rohkaisevat ja vaalivat neuvottelevaa yhteydenpitoa koko kristillisen yhteisön hyväksi ja ihmiskunnan parhaaksi. Useista yhteistoiminnan alueista, joilla yhteinen todistus on mahdollinen, voidaan mainita:

- a. ihmiskunnan kärsimyksen lievittäminen
- b. uskonnonvapautta edistävät hankkeet
- c. kirkon työntekijöiden tapaamiset
- d. yhteiset rukoustapahtumat
- e. raamattuseurojen toiminta

4. Jatkona jo päättyneille keskusteluille suositamme, että luterilaiset ja adventistit kokoontuvat ajoittain kahdenvälisiin neuvotteluihin tutkiakseen molempia osapuolia kiinnostavia aiheita. Edelleen suositamme, että ensimmäisessä tämän kaltaisessa neuvottelussa käsiteltäisiin lepo- ja jumalanpalveluspäivän viettomme teologisia perusteita ja hengellisiä ulottuvuuksia etenkin suhteessa nykyaikaiseen yhteiskuntaan. Tällaisessa neuvottelussa tulisi olla mukana kummastakin kirkosta teologeja, pastoreita, kirkon johtajia ja maallikoita sekä mahdollisuuksien mukaan muita kutsuttuja.

5. Suositamme, että Luterilainen Maailmanliitto ja SPA pääkonferenssi kehittää suunnitelmia tämän raportin levittämiseksi ja tutkimiseksi seurakun-

tiensa keskuudessa, jotta kummankin yhteisön jäsenet oppisivat paremmin ymmärtämään toistensa näkemyksiä ja hengellisiä huolenaiheita.”¹⁴

Tämä luterilaisten ja adventistien käymä globaali dialogi sijoittuu osaksi sekä adventistien että luterilaisten 1950-luvulta lähtien käymiä ekumeenisia keskusteluja toisten kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen kanssa. Koska adventistien ekumeeninen kehitys on Suomessa mitä ilmeisimmin huonommin tunnettua kuin luterilaisten, enemmistökirkon, ekumeeniset suhteet, käyn ennen johtopäätöksiä vielä lävitse adventistien yleistä ekumeenista kehitystä Stefan Höschelen tuoreen kirjan *Adventist Interchurch Relations* (2022) pohjalta.

3. Adventistien käymät muut dialogit

Keskustelut evankelikaalien kanssa

Adventistien ensimmäiset keskustelut muiden kirkkokuntien tai kristillisten ryhmien kanssa olivat keskustelut evankelikaalien kanssa 1950-luvulla. Näissä keskusteluissa tuli esiin, että adventismin teologisen kypsymisen myötä sen piirissä esiintyi myös erilaisia kilpailevia teologisia näkemyksiä, vaikka liike oli perinteisesti hyvin yksituumainen. Tämä teki mahdolliseksi uudet lähestymistavat kristittyihin oman joukon ulkopuolella. Uskonnon-sosiologisesti ja organisaation sisäisten suhteiden näkökulmasta tämä dialogi osoitti, että adventismi oli liikkunut uuteen asemaan sisäänpäin kääntyneestä 1800-luvun identiteetistä, kun se tunsu itsensä riittävän voimakkaaksi olemaan keskustelusuhteessa toisten kristillisten perinteiden kanssa. Ennen keskusteluja adventistit olivat käsitelleet ekumeenisia malleja kuten hengellinen ykseys ja orgaaninen ykseys, mutta niitä sovellettiin lähes yksinomaan sapatin viettäjiin. Osallistuminen lähetysneuvostoihin ja raamattuseuroihin teki osin tilaa myös allianssikristillisyydelle. Evankelikaalien kanssa löytyi uusi dialoginen lähestymistapa ja ajatus yhteydestä

14 <https://www.adventist.fi/tietoa/julkilausumat/adventistien-ja-luterilaisten-valiset-keskustelut/> . Adventistien kritiikistä ekumeenista liikettä ja etenkin Kirkkojen maailmanneuvostoa kohtaan ks: <https://www.adventist.fi/tietoa/julkilausumat/adventistit-ja-ekumeeninen-liike/>

(fellowship), joka pohjautui yhteiseen Raamatun auktoriteettiin sekä sen erilaisiin tulkintoihin, jotka ilmaisivat ”ykseyttä erilaisuudessa”.¹⁵

Vaikka keskustelukumppanina oli jokseenkin samantyylinen konservatiivisten protestanttien ryhmä kuin adventistit itse, toisen tradition kohtaaminen kehitti adventistien teologiaa, kun ei puhuttu vain mielialiheista, kuten sapatista ja eskatologiasta, vaan myös kristologiasta ja soteriologiasta. Vaikka tiettyä liikettä tapahtui, pitkälti asemat säilyivät kuitenkin samana. Tähän vaikutti myös keskustelujen puolivirallinen luonne. Lisäksi tämä keskustelu oli luonteeltaan varsin puhtaasti pohjoisamerikkalainen muutaman henkilön kohtaaminen. Tilanne muuttui, kun seitsemännen päivän adventismista tuli 1960–70-luvulla aidosti maailmanlaaja ja monikeskuksinen kokonaisuus.¹⁶

Keskustelut roomalaiskatolisten kanssa

Evangelikaalien kanssa käydyn dialogin jälkeen seuraava edistysaskel adventistien ekumeenisessa ajattelussa oli adventisti Bert Beachin kirja Vatikaanin II kirkolliskokouksesta *Vatican II: Bridging the Abyss* (1968), jonka taustalla oli se, että adventistit kutsuttiin tarkkailijoiksi kokoukseen. Stefan Höschele luonnehtii Beachin teosta ”kaikkein kompromissittomimmaksi” adventistin tekemäksi arvioksi Vatikaanin II konsiilista. Se osoittaa sekä jatkuvuutta että muutosta adventistien ajattelussa tuona aikana. Se oli joka tapauksessa monella tapaa käänteentekevä SPA:ien kirkkojenvälisissä suhteissa. Aiemmat adventistikirjoittajat olivat edustaneet selkeän antikatolista asennetta ja puhuneet roomalaiskatolisesta apostasiasta, Jumalasta luopumisesta, spekuloineet apokalyptisesti Vatikaanin valtapolitiikalla ja puhuneet Ilmestyskirjan profetian pedon ”kuolettavan haavan” parantumisen profetian (Ilm. 13:3) täyttymisestä.¹⁷

Vaikka Beachin kirjan tarkastelussa tulee esiin adventistinen näkökulma raamatullisesta profetiasta ja tietoisuus ”viimeisten aikojen” käsillä olosta, siinä ei väitetä minkään erityisen profetian toteutuneen Vatikaani II:n kehityksessä. Erityisesti neljä seikkaa on kirjan lähestymistavassa huomi-

15 Höschele 2022, 295–296.

16 Höschele 2022, 296–297.

17 Höschele 2022, 300–301.

onarvoista: 1) lisääntynyt halukkuus tarkkailla ja kuunnella, 2) kiinnostus ekumeniaan, joka ei ole pelkkää apologetiikkaa ja sisältää myös luovaa itsereflektiota, 3) jumalallisen vaikutuksen tunnustaminen toisten kirkkojen nykyhistoriassa ja 4) dialektinen lähestymistapa adventistien traditioon.¹⁸

Se, että tunnustettiin Pyhän Hengen työ toisessa kirkossa oli monien adventistien näkökulmasta kaikkein suurin teologinen haaste, kun tarkastelussa oli roomalaiskatolisuus. Paavillinen järjestys ja katolisuuden historia edustivat kaikkea, minkä he hylkäsivät. Hengen työn soveltamista toiseen kirkolliseen traditioon vaikeutti myös se, että ”profetian henki” oli lähes täysin kohdistettu Ellen Whiteen ja 1800-luvun SPA:n edustamiin näkemysiin. Merkittävää oli, että Hengen työn mahdollisuus katolisuudessa tunnustettiin. Toisaalta Beach lainaa Ellen Whiten lausumaa, että katolisuuden ja protestanttisuuden odotettu yhdistyminen merkitsisi sapattia noudattavien vainoa. Toisaalta hän tulkitsee tätä uudelleen esittämällä, että ”Rooma pyrkii asteittain rakentamaan siltoja yli monien ammottavien erottavien kuilujen: Raamatun ja tradition välillä, uskovien ja ei-uskovien, katolisuuden ja ortodoksian, katolisuuden ja protestantismin ja Rooman ja maailman välillä.”¹⁹ Kriitikistä huolimatta Beachin kokonaisarvio on siis myönteinen Vatikaanin II kirkolliskokouksesta, jonka hän näkee edustavan ”uutta henkeä” roomalaiskatolisessa kirkossa.

Tämä tarkoitti, että adventisteilla oli nyt ensi kerran tilaisuus ja oikeastaan velvoite kuunnella toisten kristillisten traditioiden edustajia, ennen muuta katolilaisia. Adventistit arvioivatkin ekumeniaa ensi kertaa systemaattisesti. Kriittisyys säilyi, mutta käsitys oli aiempaa myönteisempi. Se otti huomioon kehityskulkuja, joita ei voinut oikein kieltääkään.²⁰

Keskustelut Kirkkojen maailmanneuvoston kanssa

Bert Beach ystävystyi Vatikaanin II kirkolliskokouksessa toisen tarkkailijan, sittemmin KMN:n Faith and Order -komission johtajana toimineen Lukas Vischerin kanssa. Todennäköisesti Vischer oli se, joka teki aloitteen keskusteluista KMN:n ja adventistien kesken, koska järjestö pyrki tiivistämään

18 Höschele 2022, 302.

19 Höschele 2022, 305.

20 Höschele 2022, 307–308.

yhteyksiä niiden kirkkojen kanssa, jotka eivät olleet KMN:n jäseniä. ”Epäviralliset keskustelut”, kuten Beach niitä kutsui vielä 1970, käynnistyivät v. 1965. Vuonna 1970 julkaistiin kuitenkin muodollisempi raportti ja toinen julkilausumaraportti 1972. Bert Beach oli keskeisessä roolissa näissä keskusteluissa kahdeksan vuoden ajan. Pääteemat keskusteluissa olivat: a) sapatti, b) apokalyptiikka, c) hermeneutiikka ja d) ekklesiologia. Käsiteltäessä uskonnonvapautta, todistusta ja proselytismia saavutettiin huomattava yhteisymmärrys ja osittainen yhteisymmärrys kirkon sosiaalisesta vastuusta. Keskeisin hankauskohta oli kysymys siitä, miten poliittisia kirkot voivat olla.²¹

Keskusteluissa ei saavutettu varsinaista lähentymistä, mutta keskinäinen ymmärrys kasvoi. Sovittiin, että ollaan eri mieltä tietyistä asioista ja toisista tukevasti yksimielisiä. Lukas Vischer oli pettynyt, että adventistit eivät liittyneet KMN:on, mutta ymmärrys ekumeenisen liikkeen myönteisistä elementeistä lisääntyi ja heistä tuli säännöllisiä virallisia tarkkailijoita yleiskokouksissa. Pitkällä tähtäimellä nämä kohtaamiset ja julkaisut kuitenkin antoivat sytykettä myös joillekin adventisteille heidän antiekumeenisissa asenteissaan. Tämä synnytti koko joukon poleemista kirjallisuutta. Toisaalta sama työ osoitti, että adventistit saattoivat olla suhteessa ekumeenisen liikkeen viralliseen organisaatioon veljellisellä ja lähes objektiivisella tavalla. Keskustelut kuitenkin osoittivat myös sen, että adventistien varautuneisuus KMN:n suhteen oli sementoitu vuosikymmeniksi. Keskustelu oli toivottavaa, jäsenyys ei.²²

Joka tapauksessa adventistit saivat vankan sysäyksen olla suhteissa muihin kristillisiin liikkeisiin. He tulivat mukaan kristillisten maailmankommuunioiden kokoontumisiin. Edelleen oli joidenkin adventistien parissa voimassa pelko KMN:n ja roomalaiskatolisen kirkon lähentymisestä sen profetian täyttymyksenä, joka johtaa uskovien vähemmistön vainoon. Teologisiin varauksiin KMN:ssa esiintyvää ajattelua kohtaan kuuluvat: sosiopoliittinen painotus, vasemmistoasenteet, pluralismi tai liiallinen suvaitsevaisuus, episkopaalinen painotus ja mielivaltaisena pidetty raamatuntulkinta. Pohjalla oli edelleen myös varauksellisuus konsiliaarista ekumeniaa kohtaan, jonka ajateltiin lopulta johtavan pakottamiseen ja vähemmistöjen alistamiseen.²³

21 Höschele 2022, 308–315.

22 Höschele 2022, 317–318.

23 Höschele 2022, 318–323.

4. Johtopäätökset

Olemme vuosien saatossa oppineet tuntemaan adventistit veljinä ja sisarina Kristuksessa Jeesuksessa, joiden kanssa voimme kokea kristittyjen yhteyttä. Adventistit ovat vakiintuneesti mukana Suomen kristillisten kirkkojen tapaamisissa ja vuorovaikutuksessa yhteyden, todistuksen ja palvelun vahvistamiseksi. Voimme suomalaisina luterilaisina yhtyä Luterilaisen maailmanliiton ja Seitsemännen päivän adventistien globaalin dialogin suosituksiin, joihin olemme tutustuneet ja jotka monelta osin muistuttavat kirkkomme Suomessa käymiä keskusteluja protestanttisten kirkkojen kanssa. Tältä pohjalta esitämme seuraavaa:

1. a. Luterilaisten ei tule pitää seitsemännen päivän adventistien kirkkoa lahkona vaan vapaakirkkona ja maailmanlaajuisena kristillisenä yhteisönä. Tämä suositus perustuu sekä adventistien käsitykselle vesikasteesta kolmiyhteisen Jumalan nimeen, mikä luterilaisille merkitsee sitä, että kaste on pätevä, että edelleen yhteiselle vakaumukselle siitä, että ”uskollisia kristittyjä voi olla toisissakin kirkoissa” ([ALC-raportti, kohta] II, Ekklesiologia), näkemys, joka on yhdenmukainen luterilaisten kanssa (CA VIII).

b. Meillä on luterilaisina ja adventisteina laaja yksimielisyys Raamatusta kristillisen uskon ylimpänä normatiivisena perustana ja Kristuksesta seurakunnan päänä. Tunnustuskirjat ovat luterilaisille johdettuja uskon normeja (*norma normata*). Vastaavasti Ellen G. Whiten kirjoitukset edustavat adventisteille Raamatusta johdettua arvovaltaa, joka on koeteltava Raamatulla.

2. Tämän yhteisymmärryksen perusteella kehotamme adventisteja ja luterilaisia julkisessa opetuksessaan ja teologisessa kasvatuksessaan esittämään toisen uskonyhteisön näkemyksen seurakunnan arvovallasta totuudenmukaisesti ja ilman polemiikkia sekä tavalla, joka vastaa heidän omaa käsitystään.

On tärkeää antaa Raamatulle etusija julistuksessa ja noudattaa sen sanomaa jokapäiväisessä elämässä. Pidämme henkilökohtaista Raamatun tutkimista olennaisena osana kristillistä elämää ja rohkaisemme seurakuntiemme jäseniä osallistumaan yhteiseen Raamatun tutkimiseen.

3. Suositamme, että luterilaiset ja adventistit rohkaisevat ja vaalivat neuvottelevaa yhteydenpitoa koko kristillisen yhteisön hyväksi ja ihmiskun-

nan parhaaksi. Useista yhteistoiminnan alueista, joilla yhteinen todistus on mahdollinen, voidaan mainita:

- a. ihmiskunnan kärsimyksen lievittäminen
- b. uskonnonvapautta edistävät hankkeet
- c. kirkon työntekijöiden tapaamiset
- d. yhteiset rukoustapahtumat
- e. raamattuseurojen toiminta

4. Meillä on jo hyvää yhteistyötä Suomen Ekumeenisen Neuvoston piirissä sekä vuosittaisissa kohtaamisissa kirkkohallituksen, Suomen vapaakristillisen neuvoston ja Frikyrklig samverkanin edustajien kesken. Suositamme, että näiden kohtaamisten lisäksi luterilaiset ja adventistit kokoontuvat tarpeen vaatiessa kahdenvälisiin neuvotteluihin tutkiakseen molempia osapuolia kiinnostavia aiheita sekä tekevät mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä myös paikallisseurakuntien tasolla.²⁴

24 <https://www.adventist.fi/tietoa/julkilausumat/adventistien-ja-luterilaisten-valiset-keskustelut/> . Adventistien kritiikistä ekumeenista liikettä ja etenkin Kirkkojen maailmanneuvostoa kohtaan ks: <https://www.adventist.fi/tietoa/julkilausumat/adventistit-ja-ekumeeninen-liike/>

Vastauspuheenvuoro dosentti Tomi Karttusen avausesitelmään

Aimo Helminen

Tahdon lämpimästi kiittää dosentti Karttusta tarkkanäköisestä avausesitelmästä. Siinä oli tuoretta näkökulmaa opillisiin yhtäläisyyksiin ja eroavuuksiin, sekä myös erilaisiin painotuksiin kirkkojemme uskon käsityksissä. Ennen kaikkea siinä pyrittiin sitomaan vuoropuhelumme jo aiempiin saavutuksiin ja rakentamaan suositukset niiden pohjalle. Katsomme, että tällaisilla keskusteluilla on paikkansa myös Suomessa, vaikka kansainvälisellä tasolla kahdenväliset keskustelut käytiin jo vuosina 1994–1998. Näiden Luterilaisen maailmanliiton ja kansainvälisen Adventtikirkon pääkonferenssin (General Conference of Seventh-day Adventists) välillä käytyjen keskustelujen pohjalta syntynyt asiakirja suosituksineen on edelleen tärkeä. On epävarmaa, miten hyvin silloin annetut suositukset ovat löytäneet lukijansa kirkoissamme, ja miten hyvin ne ovat löytäneet vastakaikua. Itse olemme päätösasiakirjan jo silloin aikanaan tuoreeltaan kääntäneet Suomeksi ja julkaisseet sen myös kirkkomme nettisivuilla. Asiakirja on itsellenikin ollut tuttu jo vuosia ja sen suosituksista olen käynyt lyhyen keskustelun mm. Arkkipiispa Paarman kanssa silloin kun asiakirja oli melko tuore.

Tähän edellä mainittuun kohtaamiseen arkkipiispa Paarman kanssa liittyy mieleen jäänyt käytännön ekumeeninen kohtaaminen, joka johti hyvään keskusteluun oman tyttäreni ja hänen uskonnonopettajansa kesken joskus 2000-luvun alkupuolella. Tyttäreni kävi silloin Luostarivuoren yläastetta Turussa. Arkkipiispan puoliso toimi koulun uskonnonopettajana. Pirjo Paarma oli tyttäreni yksi lempiopettajista. Hänellä oli erinomainen ja kannustava ote oppilaisiinsa. Erään kerran hieman ihmeissään ja ehkä vähän surullisenakin tyttäreni näytti minulle opettajan antaman monisteen, jossa esiteltiin hieman yksinkertaistettu jaottelu kirkkoihin ja lahkoihin, joka varmasti oli sen aikaisen opetussuunnitelman mukainen. Adventtikirkko kuului siinä jaottelussa lahkoksi nimitettyjen joukkoon, vaikka kotona puhuimme omasta uskonyhteisöstämme käyttäen sanoja ”kirkko” ja ”seurakunta”. Kävimme hyvän keskustelun tyttäreni kanssa aiheesta ja kerroin hänelle, että asiat ovat kehittyneet siihen suuntaan, että luterilainen kirkkokin nykyisin suosittelee, ettei tätä lahkonimitystä enää käytettäisi Adventtikirkosta. Eipä

silti, Paavalikin taisi pitää lahkoksi kutsumista melkeinpä kunnia-asiana: *Mutta sen minä sinulle tunnustan, että kuljen sitä tietä, jota he sanovat lahkoksi, ja näin palvelen isieni Jumalaa: kaiken sen, mitä laissa ja profeettojen kirjoissa sanotaan, minä uskon.* Joten kyllä siinä mielessä lahkonimitystäkin voimme ihan kunnialla kantaa, kunhan muistamme perustaa uskomme Jumalan pyhälle sanalle ja antaa arvon myös menneiden sukupolvien ja ennen meitä eläneiden kristittyjen uskolle ja työlle.

Kerroin arkkipiispa Paarmalle sopivassa yhteydessä tästä tyttäreni kanssa käymästä keskustelusta. Taisinpa siinä viitata ystävällisessä hengessä tähän em. asiakirjaan ja siinä annettuun suositukseen. Terveiset menivät myös kotiin ja eräänä päivänä tyttäreni kertoi, että hänellä oli ollut oikein hyvä keskustelu opettajansa kanssa tähän aiheeseen liittyen. Tyttärelleni jäi hyvät muistot opettajastaan. Arkkipiispa Paarmasta jäi myös hyvin lämpimät muistot. Hän huomioi ja arvosti myös Suomessa vähemmistökirkkojen työtä. Muistan, että jaoimme tämän näkemyksen turkulaisten vapaitten suuntien pastoreiden kanssa. Ehkä tämä kertoo siitä, että luontevan keskusteluyhteyden kautta on syntynyt, ja yhä syntyy, lämmintä ystävyyttä ja molemminpuolista arvostusta ja kunnioitusta.

Suomen Adventtikirkossa arvostamme Suomessa vallinnutta kristillisyyttä, ja tunnistamme erityisesti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon merkittävän vaikutuksen kansamme historiassa ja myös nykyisyydessä. Yhteyttä on johdonmukaisesti rakennettu niin kirkkojen johdon kesken kuin laajasti eri paikkakunnilla, joista saamme kuulla Atte Helmisen esitelmässä lisää.

Olen syntynyt ja kasvanut adventistikodissa, sen seurakunnissa, leireillä ja myöhemmin myös kouluissa, mutta myös luterilaisessa vaikutuspiirissä. Olen lapsena käynyt luterilaisen kirkon lastenkerhossa ja saanut silloisessa kansakoulussa luterilaisen uskon mukaista uskonnonopetusta. Perheessämme vanhemmilla oli tapana antaa lapsilleen kahdeksanvuotislahjaksi oma Raamattu. Minulle on siitä vielä kuva, jossa seison ensimmäinen Raamattu kädessäni. Jo 1970-luvulla Adventtikirkon julkaisema lasten Raamattusarja Ikuisia Kertomuksia tuli myös hyvin tutuksi. Kirjasarjaa levitettiin kaikkialle Suomeen erityisesti juuri 1970-luvulla ja myöhemminkin. Sen merkitys on ollut monen lapsen ja nuoren uskon kasvuille suuri.

Elämäni varrella olen oppinut tuntemaan monia ystävällisiä luterilaisia uskovia, niin pappeja kuin tavallisia seurakunnan jäseniä, eri yhteyksissä. Yhteinen rukous ja keskustelut ovat olleet myönteisiä ja toisiamme kunnioittavia. Olen työssäni Suomen Adventtikirkon palveluksessa saanut lähes

40-vuotisen työurani aikana edustaa kirkkoani erilaisissa ekumeenisissa yhteyksissä niin paikallisesti kuin Suomen ekumeenisessa neuvostossa ja sen jaostoissa, kuten myös eri vapaiden kirkkokuntien ja uskonyhteisöjen yhteisissä kokoontumisissa. Yhteistyö on ollut luontevaa ja läheistä jo vuosikymmenien ajan ja se on vahvistunut vuosien saatossa.

Palvellessani nykyisin kirkon johtajana omassa kirkossani, arvostan myös suuresti nykyistä arkkipiispaa, Tapio Luomaa, jonka kanssa olen saanut käydä niin kahdenkeskisiä kuin monen keskeisiä kirkon johtajien avoimia, joskin epämuodollisia, mutta aina toista arvostavia keskusteluja. Arvostan myös Suomen ev.-lut. kirkon aloitetta käydä näitä oppikeskusteluja myös Suomen Adventtikirkon kanssa. Arvostamme sitä, että piispa Matti Revon johdolla olette ottaneet aikaa tulla meidän vieraaksemme tänne Aitolahteen kirkkomme keskukseen, jossa meillä on kirkon keskustustoimiston lisäksi Adventtikirkon ylläpitämä Tampereen kristillinen koulu ja päiväkot. Myös paikallinen seurakuntamme käyttää koulun monitoimisalua omaan toimintaansa. Koulun monitoimitila toimii myös liikuntasalina ympäristön asukkaille. Tällä samalla tilalla toimii myös vanhuksille suunnattu tehostetun palvelun yksikkö. Joku voisi kuvitella tuolta kuusiaidan takaa, että mikä ihmeen suljettu yhteisö tämä oikein on, mutta sen voinen tässä todeta, että tällä kampuksella asuu ja käy työssä tai koulussa päivittäin enemmän luterilaisia ja muitakin kristittyjä kuin adventisteja, joten siinäkin mielessä meillä on paikallisesti hyvät ja luontevat suhteen eri kristillisistä taustoista tuleviin nähden. Tällainen yhteinen tekeminen kuten myös tämän vuoropuhelu lähentää meitä ihmisinä ja toivottavasti johtaa kirkkojemme opillisten perusteiden parempaan ymmärtämisen puolin ja toisin.

Seuraavaksi esitän muutamia huomioita dosentti Karttusen esitelmään liittyen, jonka jälkeen voimme jatkaa vapaata keskustelua esille tulleista opillisista kysymyksistä.

Karttunen aloittaa tutkielmansa Adventtikirkosta kommentoimalla luterilaisen silmin Suomen Adventtikirkon nettisivuilla esitettyä tiivistelmää Adventtikirkon perusluonteisista opinkohdista.

Voin yhtyä siihen Karttusen arvioon, että enemmän on niitä asioita, jotka meitä yhdistävät kuin sitä, mikä meitä erottaa. Painotuseroja, jopa näkemyseroja on löytynyt ja niitä voidaan varmasti löytää lisääkin, kun keskustelu syvenee ja menee yksityiskohtiin. Tärkeintä on kuitenkin, että keskeisissä oppikysymyksissä jaamme Raamatun ja uskonpuhdistuksen perinnön. Adventtikirkko näkee itsenä yhtä lailla osaksi Kristuksen kirkon

suurta jatkumoa, mutta etsii myös suhdetta siihen, minkä se kokee olevan mahdollisimman lähellä sitä, minkä Jeesus antoi opetuslapsilleen ja josta tuli apostolista uskoa siten, kun se Raamatussa on ilmoitettu.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että luterilaiset painottavat Raamatun lisäksi vanhan kirkon uskontunnustuksia sekä uskonpuhdistaja Lutherin perintöä. Myös Adventtikirkossa arvostetaan Lutheria suurena uskonpuhdistajana kuten myös vanhoja uskontunnustuksia. Adventtikirkko määrittelee kuitenkin uskontunnustukseen pyhän Raamatun ja ainoastaan Raamatun. Raamatun erilaisten tulkintojen takia Adventtikirkko on kuitenkin pyrkinyt yhteisesti hyväksytyjen opinkohtien kautta määrittelemään uskon perusteet Kristus-keskeiseksi selitykseksi siitä, mihin uskomme. Tällä hetkellä nämä keskeiset uskomme perusteet on ilmaistuna 28 opinkohtana, jotka kirkkomme yleiskokous on hyväksynyt. Ne eivät kuitenkaan ole kiveen hakattuja. Olemme valmiita ottamaan vastaan uutta valoa, jos Pyhä Henki meitä maailmanlaajuisena yhteisönä siihen johtaa. Kaikki uusi valo on kuitenkin aina alistettava Raamatun arvovallan alle.

Yleisenä huomiona voitaneen todeta, että luterilaisuudessa on enemmän tilaa tulkinnoille ja mielipiteille eri oppikysymysten kohdalla, vaikka tietyt näkemykset ovat tulleet vakiintuneemmiksi kuin toiset. Tätä havainnollistavat joidenkin opinkohtien määrittelemisen hyvin suppeasti siellä missä adventistit pyrkivät hieman tarkempaan opilliseen määrittelyyn. Tämä koskee esimerkiksi oppia ihmisestä, kuolemasta ja eskatologiasta. Käytännössä kuitenkin myös Adventtikirkon sisällä on erilaisia painotuksia suhteessa eri opinkohtiin. Yhteisesti kirkko on kuitenkin äänestään sitoutunut näihin 28 opinkohtaan, jotka koetaan kattavan Raamatun keskeisen sanoman, iankaikkisen evankeliumin. Tämän sitoumuksen yhteiseen uskoon katsotaan vahvistavan koko 23 miljoonan jäsenen kattavan maailmanlaajuisen kirkon missiota, jota varten Adventtikirkko on olemassa.

Seuraavassa muutamia esimerkkejä sellaisista opinkohdista, joissa luterilaisuus jättää enemmän tilaa mielipiteille ja erilaisille tulkinnoille, mutta saavat Adventtikirkossa tarkemman määrittelyn niiden oppien joukossa, joissa pyrimme yhtenäisyyteen.

Tästä ensimmäinen hyvä esimerkki on opetus kuoleman jälkeisestä elämästä. Tämä on esimerkki siitä, että jokin tietty näkemys on tullut luterilaisuudessa vallitsevammaksi, vaikka sitä ei kovin tarkoin määritelläkään kirkon opiksi. Ymmärrämme, että luterilainen oppi kuoleman jälkeisestä elämästä painottuu kuitenkin tällä hetkellä vahvemmin sielun/

hengen mahdollisuuteen jatkaa tietoista elämää irti ruumista heti kuoleman jälkeen jonkinlaisessa välitilassa, vaikka katolinen oppi kiirastulesta torjutaankin. Käytännössä kuitenkin sielun kuolemattomuusoppi, joskaan ei sielunvaellusoppi, hyväksytään. Adventtikirkossa puolestaan painottuu holistinen käsitys ihmisestä jakamattomana kokonaisuutena, jossa elämään ja tietoisuuteen vaaditaan koko ihminen. Näin myös Jeesuksen tulemuksen yhteydessä tapahtuva ruumiin ylösnousemus katsotaan tarkoittavan koko ihmisen heräämistä eloon. Mielestämme Raamatussa korostuu ylösnousemususko sielunkuolemattomuusopin sijaan. Ne Raamatun jakeet, jotka näyttäisivät viittaavan elämän jatkumiseen jonkinlaisessa välitilassa heti kuoleman jälkeen, on tulkittavissa Raamattuun perustuvan ihmiskäsityksen mukaisesti. Luterilaisella puolella piispa Nikolaisen edustama tulkintalinja on mielestämme paremmin sovitettavissa Raamatun ihmiskäsityksen kanssa.

Tästä teemasta, ja sen käytännön merkityksestä kirkkojen elämään voitaisiin ehkä jatkaa keskustelua enemmänkin.

Tomi Karttusen Adventtikirkon nettisivuilta poimima sana ”ennallistus” esiintyy Adventtikirkon nettisivuilla otsikkona lähinnä ryhmiteltäessä joidakin opinkohtia. Se on otettu opinkohtiemme ryhmittelyn avuksi niiden opetusten kohdalla, jotka viittaavat eskatologiaan, lopunaikoihin, viimeiseen tuomioon, ylösnousemukseen ja uudesti luomiseen. Sana on käännös englanninkielisestä termistä ”restoration”. Vaikka ennallistus on käsitteenä vieraampi luterilaisessa kontekstissa, voidaan varmaan Lutherin paluuta Raamattuun ja uskon kautta vanhurskauttamiseen pitää oikeutettuna pyrkimyksenä ennallistaa aito apostolinen usko, joka Lutherin käsityksen mukaan oli hämärtynyt keskiaikaisen kirkon traditioita korostavan ja osin vääristyneen uskon alle. Uskonpuhdistuksella on keskeinen sija myös Adventtikirkon itseymmärryksessä ja se mieltää itsensä Lutherin perilliseksi tavoittellessaan aitoa Raamatun mukaista uskoa.

Jeesuksen tulemuksen odotus ja raamatullisen sapatin pyhittäminen ovat olleet osa Adventtikirkon tunnusmerkkeinä alusta alkaen. Ymmärrämme, että myös luterilaisuudessa Jeesuksen tulemuksen odotusta ja lepopäivän viettämistä arvostetaan. Ymmärrämme kuitenkin, että Jeesuksen tulemuksen tapaa ja merkitystä ei pyritä luterilaisuudessa kovin tarkoin määrittelemään ja lepopäivän vietossa pitäydytään löyhästi sunnuntain viettoon Jeesuksen ja apostolien viettämän sapatin sijaan. Adventtikirkossa nämä kysymykset ovat saaneet vahvemman sijan.

Uskomme Jeesuksen näkyvään ja julkiseen paluuseen aikojen lopulla. Se tulee olemaan lopullinen vedenjakaja maailman historiassa. Raamattuun perustuen uskomme, että Jeesuksen tullessa tapahtuu ensimmäinen ylösnousemus ja kaikkien aikojen pelastettujen kokoaminen taivaaseen. Elossa olevien jumalattomien tuhoutuminen tapahtuu Jeesuksen tullessa. Maa jää autioksi ja tyhjäksi tuhanneksi vuodeksi pelastettujen ollessa taivaassa ja jumalattomien ollessa kuolleena. Perkele on sidottu olosuhteiden kahleilla. Hänellä ei ole ketään, jota kiusaisi. Ilmestyskirjan mukaan toinen ylösnousemus ja jumalattomien tuhoutuminen ja maapallomme puhdistaminen ja uudesti luominen tapahtuvat tuhannen vuoden kuluttua. Viimeinen tuomio on näin olleen monivaiheinen tapahtuma, jossa Jumalan omat vahvistetaan Jeesuksen omiksi jo ennen hänen tulemustaan ja lopulta jumalattomat tuomitaan iankaikkiseen kadotukseen, josta Ilmestyskirja käyttää nimitystä ”toinen kuolema”. Myös Jumala asettaa itsensä ”tuomiolle”, jotta hänen rakkautensa ja hyvä tahtonsa tuomitessaankin tulisi kaikkien tietoon. Emme usko ikuiseen elämään helvetissä vaan lopulliseen eroon Jumalasta. Tämä vastaa paremmin Raamatun ihmiskäsitystä ja keskeistä totuutta siitä, että Jumala on rakkaus.

Jeesuksen lähetyskäsken toteuttaminen kuuluu oleellisena osana Adventtikirkon identiteettiin. Näemme tehtäväksemme julistaa iankaikkista evankeliumia Ilmestyskirjassa annetun profeettallisen sanoman yhteydessä (Ilm. 14:6–12). Siinä on erityinen kutsu antaa Jumalalle kunnia luojana. Siihen kuluu myös luomisen muistoksi, ja kymmenissä käskyissä vahvistetun, sapatin pyhittäminen. Adventistit pyrkivät viettämään sapattia, ei lainomaisesti, vaan Jeesuksen antaman esimerkin mukaisesti. Jeesus sanoi, että sapatti on annettu ihmistä varten. Ilmestyskirjan 14. luvun sanoma on kaikille esitettävä sanoma ennen Jeesuksen tulemusta. Se on myös herätyskutsu kaikille kristityille. Sen ytimessä on paluu Raamatussa esitetyn evankeliumin ilosanoman alkulähteelle. Juuri ennen Jeesuksen tulemusta tapahtuu Kristuksen omien yhdistyminen ja maailman jakaantuminen kahtia: Kristuksen puolesta ja häntä vastaan. Jeesuksen omia on kaikissa seurakunnissa. Heitä kuvaillaan sanoin: ”Tässä kysytään pyhiltä kestävyyttä, niiltä, jotka noudattavat Jumalan käskyjä ja uskovat Jeesukseen.” (Ilm. 14:12). Uskomme siihen, että suuri taistelu hyvän ja pahan välillä päättyy Kristuksen voittoon ja pahan lopulliseen hävittämiseen. Raamatun keskeinen sanoma on siinä, että Jumala on rakkaus ja että Jeesuksen uskomalla ja vain hänen ansiostaan mekin saamme periä ikuisen elämän.

Tässä en ole tarkemmin perustellut uskoamme. Syventävä tarkastelu vaatii aikaa ja pohdintaa. Toivottavasti keskustelut saavat jatkua hyvässä ja toinen toisiamme kunnioittavassa hengessä. Kiinnostavia keskustelunaiheita edellä mainittujen lisäksi voisivat mielestäni olla esimerkiksi seuraavat aiheet. Näistä voisimme valita molempia kiinnostavan teeman tulevia keskusteluja varten.

1. Reformaation perintö
2. Raamatun arvovalta oppien määrittelyssä
3. Miten ihminen pelastuu?
4. Jumalan käskyt ja lepopäiväkysymys
5. Raamatusta nouseva eskatologia ja hermeneutiikka

Kenen lähimmäinen minä olen?

Puhe Tampereen Adventtikirkossa ekumeenisessa iltakirkossa 25.1.2024

Matti Repo

Rakkaat ystävät, sisaret ja veljet. Tämä Tampereen Adventtikirkko on minulle tuttu paikka. On ilo saada jälleen olla täällä monen vuoden tauon jälkeen. Muistan hyvin, kun toimin 1990-luvulla pitkään Tampereen ekumeenisen työryhmän sihteerinä. Vuosittain järjestimme tällä samalla kristittyjen yhteyden rukousviikolla kirkkovaelluksen aina tammikuuisena – yleensä hyvin kylmänä – sunnuntaina. Kävely tavallisesti alkoi Sorin ahteelta Ortodoksiselta kirkolta ja päättyi tänne Ilomäentielle Adventtikirkkoon. Täällä pidettiin päätösrukous ja nautittiin teetarjoilu. Erityisellä ilolla muistan niitä herkullisia korppuja, joita täällä seurakuntalaiset olivat rakkaudella leiponeet. Niitä saimme myös ostaa pussillisen kotiin vietäväksi. Ne olivat perheelle mieluisa tuliainen.

Ei ole mitenkään sattuma, että tällainen muisto jää mieleen. Yhdessä syöminen on nimittäin yksi kristillisen seurakunnan keskeisimpiä toimintoja, vaikka helposti ajatteleimme sen olevan vain toisarvoinen välttämättömyys. Helposti arvioimme, että koska Jumalan sanan kuuleminen ja siihen rukouksessa vastaaminen on ensiarvoista sielun ravintoa, niin ruumiin ravinnolla ei ole kovinkaan väliä. On tietysti totta, mitä Jeesus sanoo: *Ei ihminen elä ainoastaan leivästä, vaan jokaisesta sanasta, joka lähtee Jumalan suusta.* (Matt. 4:4). Mutta monin paikoin Raamatussa on kertomuksia, joissa tuo Jumalan sana liittyykin juuri leipään ja yhdessä syömiseen. Niin Vanhassa kuin Uudessa testamentissa kerrotaan lukuisia kohtauksia, joissa ihmiset ovat asettuneet syömään ja silloin Jumala odottamattomasti tuon syömisestä yhteydessä ilmoittaa jotain, joka muuttaa heidän elämänsä. Tekin Raamattunne lukeneina pystyisitte helposti nimeämään useita tällaisia kertomuksia. Niissä tapahtuu muutakin kuin ruumiin ravinnon saaminen, niissä ihmisissä tapahtuu jotain ja he alkavat katsoa tulevaisuuteen uudella tavalla. Heidän omat kapeat mahdollisuutensa, nälkänsä, puutteensa ja pelkonsa unohtuvat ja he alkavat luottaa Jumalaan uusin voimin. Heissä vahvistuvat usko, toivo ja rakkaus. Yhteisessä pöydässä ihmiset jakavat yhteistä elämää.

Niinpä minullekin jäivät nuo Adventtikirkon korput hyvin mieleen, ja niitä muistaessani muistan myös sitä keskinäistä rakkautta ja yhteistä uskoa, joka tämän kirkon rukoushetkissä ja tehetkissä minua ravitsi.

Tänään on 25.1. ja päättyy kansainvälinen ekumeeninen rukousviikko. Sitä vietetään vuosittain 18. päivästä 25. päivään. Onko jollain läsnäolijoista tänään nimipäivä? Tänään on Paavon, Paavalin, Paulin nimipäivä. Se on meidän kalenterissamme edelleen katolisen pyhimyskalenterin perintönä, sillä tänään muistetaan apostoli Paavalin kääntymystä. Kiivaasta kristittyjen vihamiehestä Sauluksesta tuli Paulus, ei enää omavoimainen ja ylenkatseinen ja itsessään suuri, valmiina väkivaltaiseen kiivailuun oikeana pitämänsä uskon puolesta, vaan Herrassa pieni ja heikko mies, jonka Jumalan voima heitti maahan ja teki sokeaksi joksikin aikaa, jotta hänen silmänsä avautuisivat sille, mitä Jumala todella tahtoo. Tuo kääntymys teki Paavalista Herran Kristuksen palvelijan, hänelle sopivan soturin tai aseennimittäin sellaisen, joka oli valmis myös kärsimään, koska Herrakin oli valmis kärsimään ja antamaan elämänsä toisten puolesta. Niinpä Paavalikin sai elämänsä päätökseksi kokea marttyrinkuoleman Roomassa. Hänen kuolemansa muistopäivä on pyhimyskalenterissa 29.6. yhdessä apostoli Pietarin marttyrinkuoleman muistopäivän kanssa; silloin onkin kalenterissa Pekan, Petrin ja Pietarin nimipäivä ja kirkkovuodessa noihin aikoihin apostolien päivä.

Tämän vuoden rukousviikon aineisto, jonka olivat laatineet kristityt yhdessä Burkina Fasossa, antoi teemaksi kehotuksen *Rakasta Herraa, Jumalaasi... ja lähimmäistä niin kuin itseäsi*. Tunnetusti nämä sanat esiintyvät Raamatussa niin Vanhassa kuin Uudessa testamentissa, ne sisältyvät sekä juutalaiseen lakiin että Jeesuksen kertaamina hänen opetukseensa (3.Moos. 19:18, 5.Moos. 6:5, Luuk. 10:27). Ne kokoavat yhteen ja tiivistävät sen, mitä Jumalan laki vaatii. Luukkaan evankeliumissa ne esiintyvät sellaisessa yhteydessä, jossa muuan lainopettaja kysyy Jeesukselta, mitä hänen pitäisi tehdä, jotta saisi omakseen iankaikkisen elämän. Jeesus kääntää kysymyksen takaisin ja tiedustelee, mitä mies tietää laissa määrättävän. Hän toistaa tämän rakkauden kaksoiskäskyn. Jeesus vahvistaa sen ja kehottaa: *Tee näin, niin saat elää*. Mutta asia ole sillä kuitattu, sillä mies vie asian syvempään ongelmaan kysymällä, ketä hänen pitäisi rakastaa: *Kuka sitten on minun lähimmäiseni?*

Niin, ystävät, kuka on lähimmäinen? Jeesuksen ajan lainoppineet kiistelivät siitä, kuinka pitkälle rakkauden vaatimus ulottui. Perinteisesti sen

uskottiin ulottuvan toisiin israelilaisiin ja maassa pysyvästi asuviin muukalaisiin. Myöhemmin, vieraiden valtojen hyökkäysten vaikutuksesta käsky ymmärrettiin siten, että se ei koskenut ulkomaalaisia miehitysjoukkoja. Ajan myötä juutalaisuuden pirstoutuessa sen ymmärrettiin joskus koskevan vain omaa ryhmää. Lainopettajan Jeesukselle esittämä kysymys on siis provosoiva. Jeesus vastaa kysymykseen kertomalla vertauksen, joka kuvaa sellaista rakkautta, joka ylittää suuresti sen, mitä lainopettaja oli odottanut.

Kuka on lähimmäinen? Suomen kielen sana ”lähimmäinen” voidaan ymmärtää aivan liian kirjaimellisesti tarkoittamaan niitä, jotka ovat lähimpiä, siis omaa perhettä, puolisoa, lapsia tai vanhempia, omaa sukua, omaa ryhmää, omaa kansaa, tai samanmielisiä, samaan ryhmään kuuluvia ja samaa presidenttiä äänestäviä – siis jollain tavoin lähellä minua olevia, minun kaltaisiani, minun lihaani ja vertani. Heille kuuluu minun rakkauteni, heidän asiansa on myös minun asiani. Heistä huolen pitäminen ei ole ainoastaan moraalinen velvollisuuteni, vaan se voi jollain aikavälillä koitua myös minun hyödykseni, kun he maksavat hyvyyteni hoitamalla vastaavasti minua. Näin ihminen luonnostaan ajattelee. Toiset ovat minulle läheisempiä kuin toiset, ja heitä minun tehtäväni on rakastaa. Mitä kauempana minusta toinen ihminen on, mitä erilaisempi hän on, mitä oudommin hän puhuu tai käyttäytyy, mitä vähemmän hän välittää minun hyvinvoinnistani, sitä vähemmän hän myös on minun lähimmäiseni ja sitä vähemmän minun tarvitsee häntä rakastaa. Kaikkein vähiten voin rakastaa sellaista, joka tulee väkivaltaisena kimppuuni, ryöstää, raiskaa, tuhoaa ja tappaa. Sellainen ei enää ole lähimmäinen vaan vain vihollinen. Mutta milloin hän lakkasi olemasta toinen ihminen?

Jeesuksen kertoma vertaus laupiaasta samarialaisesta kääntää asian toisin. Lähimmäinen onkin se, jonka asiat eivät minulle kuulu. Kyseessä onkin juuri ”kauimmainen”, joku sellainen, joka ei ole omaa lihaani ja vertani ja jonka hyvinvointi ei minulle mitenkään luonnollisesti kuulu. Pitäköön itse huolen itsestään. Mutta juuri toista, vierasta, minusta kauimmaista tulee minun rakastaa kuin itseäni, sillä hänkin on ihminen siinä missä minäkin. Sillä kysymys ei olekaan siitä, mitä tuo toinen on minulle, vaan mitä minä olen hänelle.

Kun lainopettaja kysyy Jeesukselta, ”kuka on minun lähimmäiseni”, Jeesus vastaa kääntämällä asian toisin päin. Hän kysyy: kuka niistä paikalle osuneista miehistä osoitti olevansa ryöstetyn ja pahoinpidellyn lähimmäinen? Ei siis niin, että kuka on sinulle arvoisesi lähimmäinen voidaksesi osoittaa

hänelle rakkautta, vaan kenen lähimmäinen sinä olet. Kuka tarvitsee sinun rakkauttasi, armollisuuttasi, hyvyttäsi ja huolenpitoasi? Joka päivä kohtaamme näitä ”kauimmaisia”, jotka tarvitsevat meidän lähimmäisyyttämme. Tiedämme, että heitä on lähellä ja kaukana.

Roomalaiskirjeestä kuulumme luettavan apostoli Paavalin sanoja, joissa kerrottiin, millaista rakkautta meiltä odotetaan. Siellä puhuttiin lämpimästä veljesrakkaudesta, toinen toisensa kunnioittamisesta, vieraanvaraisuuden osoittamisesta, ahdingossa kestävydestä, toivosta, ilosta ja rukouksesta. Nämä ovat ehkä helppoja tehtäviä, kun luoksemme tulee toisia saman Herran opetuslapsia. Olemmekin tänään saaneet nauttia neuvottelussamme Adventtikirkon vieraanvaraisuudesta. Paavali kirjoitti myös: *auttakaa puutteessa olevia pyhiä* (Room. 12:13). Keitä nämä ”pyhät” ovat, ja heihinkö yksin meidän tulee kohdistaa avustuksemme? Tarkoitetaanko siinä pyhiä, sellaisia kuin apostolit Pietari ja Paavali? Tällainenkin ajatus voi tulla mieleen vaikkapa tästä kädessäni olevasta englanninkielisestä Uudesta testamentista, sillä siinä on sana ”saints”.

Pyhillä tarkoitetaan kuitenkin toisia Kristukseen uskovia. Kristuksessa kaikki ovat jo pyhiä. He ovat uskon kautta pyhiä ja saavat periä ikuisen elämän. Uusin suomennos, Piipiseuran UT2020 lisää tähän selittävät sanat ”Kristuksen seuraajia”. Mutta seuraako siitä liian kapea ohje rakkauden ja huolenpidon osoittamiseen, kun ajattelemme Jeesuksen opetusta? Rakastetaanko siis sittenkin vain heitä, jotka ovat omiamme ja kaltaisiamme? Parempi on kiinnittää huomio sanoihin ”auttakaa puutteessa olevia”. Vanha suomennos lausui ”pitäkää pyhien tarpeet ominanne”, siis suhtautukaa toisten puutteeseen kuin omaanne. Nähkää, että keskellänne, omassa seurakunnassa, on heitä, joilla ei ole sitä hyvinvointia, joka teillä on. Jakakaa omastanne, syökää yhteisessä pöydässä. Eläkää yhteistä elämää Kristuksen opetuslapsina.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeniset suhteet ja yhteistyömme näkymät

Alustus neuvottelussa Suomen Adventtikirkon kanssa Tampereella 26.1.2024

Matti Repo

Nähdäänkö enemmistöasemasta katsoen muut oikein?

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on enemmistökirkko. Vuodenvaihteessa 2024 siihen kuului noin 3,5 miljoonaa jäsentä, mikä on noin 65 % maan asukkaista. Uskonnollisen yhteisön enemmistöasemasta voi helposti seurata tietämättömyyttä tai piittaamattomuutta tai peräti ylenkatsetta muihin yhteisöihin nähden.

Evankelis-luterilaisella kirkolla on myös läpi historiansa ollut läheinen suhde valtioon, vaikka sitä ei olekaan pitkiin aikoihin voinut tiukasti ottaen pitää valtiokirkkona. Sillä on oma itsenäinen hallintonsa paikallistasolta valtakunnalliselle tasolle, sen korkein päätöksentekaelin on kirkolliskokous, jolla on ainoana aloiteoikeus maan lakikokonaisuuteen kuuluvaan kirkkolakiin, ja sen talous perustuu omilta jäseniltä koottuun kirkollisveroon. Samalla sillä on historiansa ja enemmistöasemansa nojalla valtion taholta tietty suosituimmuusasema uskontokuntien joukossa.¹

Evankelis-luterilainen kirkko hoitaa myös tiettyjä yhteiskunnallisia tehtäviä, joiden vuoksi valtio suorittaa sille vuosittain merkittävän korvauksen. Näitä ovat hautaustoimilaissa määrätty velvollisuus ylläpitää hautausmaita ja osoittaa niiltä hautapaikka kaikille kunnan asukkailla samoin perustein

1 Valtioskirkko-käsitteen monimerkityksisyydestä ks. esim. artikkelikokoelma Kirkko yhteiskunnassa: suhteet ja rajapinnat 2023.

määräytyvin hinnoin, ylläpitää kirkonkirjoja ja luovuttaa niistä tietoja, hoitaa historiallista rakennuskulttuuria (maan vanhin ja monumentaalisin rakennuskanta on muutamia keskiaikaisia linnoja lukuun ottamatta seurakuntien kirkkoja) sekä ylipäättään ylläpitää kristillistä kulttuuriperintöä. Valtio myös palkkaa joitakin pappeja ja diakoneja Puolustusvoimien ja Rikosseuraamuslaitoksen palvelukseen sotilas- ja vankilasielunhoitajiksi.

Kirkon ja valtion suhteista tai luterilaisen kirkon yhteiskunnallisesta asemasta voisi puhua enemmänkin. Otin ne esiin siitä syystä, että ne yhä luovat taustan sille, miksi monet suomalaiset helposti samaistavat kristillisyyden ja luterilaisuuden. Monet samaistavat lisäksi ylipäättään suomalaisuuden samaan pakettiin. Luterilainen kristillisuus on kulttuuria muokanneena tekijänä läpäissyt suomalaista historiaa niin, että sitä on vaikea muusta erottaa. Se on Suomessa samankaltainen ilmiö, kuten muuan tanskalainen professori lausui: luterilaisuus on läsnä Tanskassa kuten lattialle kaadettu ämpärillinen vettä, se menee ihan joka paikkaan ja vaikuttaa kaikkialla, mutta leviää niin ohuena kerroksena, että on vaikeasti havaittavissa.

Kääntöpuolena luterilaisuuden läsnäolo suomalaisuudessa vaikuttaa, että toisia kristittyjä on monen ollut vaikea havaita ja tunnistaa samaa uskoa tunnustaviksi. Muita kirkkoja pidetään vieraina, epäkansallisina tai epäilyttävinä. Tunnistetaan toki ortodoksinen kirkko erilaisesta kirkkokorkeudesta, ja katolisesta kirkosta tiedetään Rooman paavi, mutta muita kristikunnan muotoja hädin tuskin tunnetaan ja jos tunnetaan, niitä vierastetaan. Tämä osuu ehkä erityisesti ns. vapaaseen kristillisyyteen. Ei liene vielä hävinnyt suomalaisten puheesta sana ”lahko” tarkoitettaessa vapaita suuntia. Tällä sanalla on uustestamentillinen taustansa ja merkityksensä yhteisestä uskonyhteisöstä erottautuvana ryhmänä.

Apostolien teoissa Paavalia syytetään maaherran edessä siitä, että hän on ”nasaretilaisten lahkon johtaja”, ja kun hän on saapunut Roomaan, kaupungin juutalaiset kertovat saaneensa tietää, että tuo ”lahko” herättää kaikkialla vastustusta (Apt. 24:5, 28:22). Toisaalta taas Paavali itse Galatalaiskirjeessä moittii ”lahkolaisuutta” lihan aikaansaannoksena, kun Kristuksen seuraajien tulisi pikemminkin olla Hengen johtamia (Gal. 5:20). Kreikan sana näissä kohdissa on *hairesis*, joka toisaalla tarkoittaa opillista harhaa, heresiaa (2.Piet. 2:1). Sanan etymologia viittaa kuitenkin valintaan tai mielipiteeseen, ryhmään tai puolueeseen ilman arviointia.

Kuutisenkymmentä vuotta sitten silloinen dosentti Seppo A. Teinonen julkaisi tietokirjan ”Nykyajan lahkot” ja esitteli siinä useita eri teologisia,

sosiologisia ja uskontotieteellisiä määritelmiä todeten, että lahko on aina lahko suhteessaan johonkin suurempaan uskonnolliseen yhteisöön, josta se joko on eronnut tai jonka rinnalla ja vaikutusalueella se elää. ”Niillä, jotka näkevät kirkon ja lahkon suhteen pelkästään mustavalkoisin sävyin, on syytä palauttaa mieleensä, että Buddha oli hindulaisuuden, Jeesus juutalaisuuden ja Luther katolilaisuuden kannalta lahkolainen.”² Tämä sana kantaa mukanaan väheksyvää ja kielteistä sivumerkitystä, sillä sitä käytetään enemmistöasemasta käsin ylivallan merkinä eikä sillä kukaan kuvaa itseään. Varsinkaan sellaisten kirkkojen, jotka painottavat omaa itsenäisyytään valtioon nähden ja kertovat toimivansa uskonnonvapauden ja vapaan järjestäytymisen puolesta, ei tulisi tällaista sanaa toisista käyttää.³ Myös Luterilaisen maailmanliiton ja Seitsemännen päivän adventistien käymä kansainvälinen dialogi tähdentää, että adventismissä kyse on maailmanlaajuisesta kristillisestä vapaakirkosta eikä lahkosta.⁴

On kuitenkin syytä kysyä, näkevätkö Suomen luterilaiset enemmistöasemastaan toiset kristityt oikein. Häviääkö meidän kuvastamme tuhansia veljiä ja sisaria siitä yksinkertaisesta syystä, että emme heitä tapaa riittävän usein? Onko meidän aivan liian helppo tuudittautua omaan tyytyväisyyteemme ja kuvitella mielikuvamme vastaavan todellisuutta oman ryhmämme ulkopuolisesta maailmasta? Kirkkomme ekumeenisella harrastuneisuudella on vähemmän kuin sadan vuoden historia. Se on vain vähän lyhyempi aika kuin suomalaisen uskonnonvapauslain historia. Onko uskonnonvapauden aika käytetty oikein ykseyden etsimiseen vai hajaannuksen vahvistamiseen? Ykseys on Herramme Kristuksen rukous, jonka hän edessä olevan kuolemansa tuskassa toisti Getsemanessa Johanneksen evankeliumin mukaan peräti neljästi (Joh. 17: 11, 21–23).

2 Teinonen 1965, 7, 14–30.

3 Reimer 2002, 1030.

4 Adventists and Lutherans in Conversation 2000, 34.

Ekumeeninen toimintalinjaus vuoteen 2026

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokous hyväksyi kolme vuotta sitten ekumeenisen toimintalinjauksen vuoteen 2026 asti. Linjauksen nimi on *Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle*⁵, ja se kytkeytyy kirkon v. 2020 hyväksyttyyn kokonaisstrategiaan nimeltä *Ovet auki*⁶. Linjauksessa todetaan strategian pääkohtiin liittyen mm. seuraavaa: "Kirkon ykseyden ja yhteyden vahvistaminen tukee oman kirkkomme missionaarisuutta ja kirkkojen yhteistä todistusta ja palvelua. Tärkeä osa sitä on eri kristillisten perinteiden tarjoaman rikkauden, voimavarojen ja verkostojen huomioon ottaminen yhteisen mission haasteisiin vastattaessa. Luterilaisuus ja ekumeenisuus kuuluvat yhteen." "Yhteistyössä toisten kirkkojen kanssa ja toisiltamme oppien toimimme niin, että jokainen voisi kokea seurakuntayhteyden voimavarakseen ja kirkon jäsenyyden merkitykselliseksi koko elämänkaarensa ajan." "Enemmistökirikkona luterilaisella kirkolla on erityinen vastuu ekumeenisten kumppanien toimintaedellytysten turvaamisesta maassamme. Sama koskee uskonnonvapauden edistämistä Suomessa ja kansainvälisesti." "Tulevaisuudessa kirkon työn järjestäminen edellyttää määrätietoista yhteistyötä paitsi luterilaisen kirkon omien myös toisten kirkkokuntien seurakuntien kanssa."⁷

Toimintalinjaus ottaa lähtökohdakseen Jumalan kolmiyhteyden. Koko kirkon ekumeeninen toiminta ankkuroituu kristinuskon perustavimpaan oppiin. Ykseys on Jumalan lahja, mutta myös hänen antamansa tehtävä. Siinä osallistutaan kolmiyhteisen Jumalan persoonien työhön ja heidän väliseensä vuorovaikutukseen. Toimintalinjaus lainaa aiempaa ekumeenista linjausta *Kohtaamisen kirkko* v. 2016⁸:

Jumalan olemuksellinen ykseys on Jumalan persoonien välistä yhteyttä. Vastaavalla tavalla kirkon ykseys voi toteutua alueellisten kirkkojen keskinäisenä yhteytenä. Se edellyttää toinen toisensa tunnustamista Kristuksen kirkon osana, ja se ilmenee syvimmällä tavalla yhteisessä

5 Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle 2021.

6 Ovet auki 2020.

7 Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle 2021, 5–6.

8 Kohtaamisen kirkko 2016: Kansainvälisen ja ekumeenisen toiminnan sekä uskontojen kohtaamisen suunta vuoteen 2020.

ehtoollisen sakramentissa. Kristuksen kirkko on hänen ruumiinsa, ja pyhässä ehtoollisessa kristityt tulevat hänen ruumiinsa ja verensä sakramentin nauttiessaan yhdeksi ruumiiksi myös keskenään. Ekumenian tavoitteena on kirkon näkyvä ykseys. Ei riitä, että ykseys vallitsee hengellisesti, uskon maailmassa, vaan sen tulee tulla näkyväksi kirkon jumalanpalveluksessa, diakonisessa palvelussa sekä evankeliumin julistuksessa. Toisaalta tämä merkitsee myös erillisyyttä ja itsenäisyyttä. Jumalassa vallitseva ykseys on persoonien keskinäistä yhteyttä, minkä mallin mukaan myös kirkot voivat tehdä ykseytensä todeksi keskinäisenä kommuuniona.⁹

Ykseyden tavoitteluun kuuluu siis myös erillisyyden ja itsenäisyyden hyväksyminen. Ovathan Jumalan kolme persoonaakin itsenäisiä toimijoita. Mutta nämä persoonat jakavat kaiken keskenään ja toimivat yhden Jumalan tahdon mukaisesti. Ekumeenisen toiminnan perustavoite Kristuksen kirkon näkyvä ykseys ei merkitse kirkkojen yhteen sulautumista vaan niitä erossa toisistaan pitävien erilaisuuksien sovittamista yhteisen uskon ja tehtävän pohjalta, niin että eri perinteet voivat tuoda oman antinsa apostolisen evankeliumin eteenpäin välittämiseen yhdessä toisten kanssa entistä paremmin.

Ekumeniassa ei siis tavoitella yhtä kirkkoa, jolla olisi yhtenäinen rakenne, yhteinen jäsenyys, talous ja päätöksenteko. Kaikki nämä voivat kuitenkin olla tuloksia joidenkin samalla alueella toimivien yhdistyvien kirkkojen kohdalla, tai välietappeja sellaisten kirkkojen kohdalla, jotka askel askeleelta lähestyvät toisiaan, aivan kuten meidän kirkossamme voivat paikalliset seurakunnat muodostaa eri tasoista yhteistyötä matkalla kohti seurakuntaliitosta. Meidän kirkkomme ei kuitenkaan tähtää liittymiseen minkään toisen kirkon kanssa, vaan ekumeenisena tähtäyspisteenä on kirkkojen toinen toisensa tunnustaminen sillä tavoin, että ne voivat viettää yhteistä jumalanpalvelusta sekä todistaa ja palvella yhdessä. Tässä Suomen evankelis-luterilainen kirkko liittyy Kirkkojen maailmanneuvoston New Delhissä vuonna 1961 pidetyn yleiskokouksen tavoitteeseen, jonka ilmaisu on muodostunut suorastaan klassiseksi näkyvän ykseyden määritelmäksi:

9 Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle 2021, 8–9.

Uskomme, että se ykseys, joka on sekä Jumalan tahto että hänen lahjansa kirkolle, tulee näkyväksi silloin kun Pyhä Henki tuo kussakin paikassa kaikki ne, jotka on kastettu Jeesukseen Kristukseen ja jotka tunnustavat hänet Herraksi ja Vapahtajaksi, yhteen sitoutuvaan yhteyteen. Tässä yhteydessä pitäydytään yhteen apostoliseen uskoon, julistetaan yhtä evankeliumia, murretaan samaa leipää, liitetään yhteiseen rukoukseen ja siinä toteutuva yhteiselämä ulottuu todistamaan kaikille ja palvelemaan kaikkia. Samalla kaikki nämä ovat yhdistyneet koko kristilliseen yhteyteen kaikissa paikoissa ja kaikkina aikoina siten, että virka ja jäsenyys on kaikkien hyväksymää ja että kaikki voivat yhdessä toimia ja puhua tarpeen mukaan sellaisissa tilanteissa, joihin Jumala kutsuu kansaansa.¹⁰

Myöhemmissä Kirkkojen maailmanneuvoston kokouksissa tätä tavoitetta on vahvistettu eri näkökulmista. Viimeisin yleiskokous toissa vuonna Karlsruhessa painotti ekumeniaa yhteisenä pyhiinvaelluksena keskinäisessä rakkaudessa, ”sydämen ekumeniana”. Karlsruhen ykseyslausuma viittasi siihen, että keskinäistä opillista yhteisymmärrystä monista apostolisen uskon seikoista on jo paljon enemmän kuin erimielisyyttä, mikä oli tullut ilmi kirkkojen vastauksissa kymmenkunta vuotta aiemmin julkaistuun asiakirjaan *Kirkko: Yhteistä näkyä kohti*. Nyt tarvitaan Karlsruhen mukaan avoimuutta sille Kristuksen rakkaudelle, joka saa meidät tekemään parannuksen ja joka muuttaa meitä:

Uskollisena Kirkkojen maailmanneuvoston vuosikymmenten elämälle kutsumme toisiamme nyt ei vain pysymään yhdessä ja kulkemaan yhdessä, vaan, ennen muuta, rakastamaan toisiamme, kuten Kristus käski oppilaitaan (Joh. 13:34). Kirkkojen yhteys KMN:ssa on kutsuttu yhdessä rukoilemaan Jumalaa, jonka rakkaus, Kristuksessa ilmi tullut, muuttaa meidät. Me kutsumme toisiamme julistamaan yhdessä uskoa, jonka jaamme, että Jumalan rakkaus, Kristuksessa, todellakin johtaa kirkkomme kohti näkyvää ykseyttä. Sitoudumme vahvistamaan toisiamme muuttavassa opetuslapseudessa.¹¹

10 Saarinen 2006, 287.

11 Kristuksen rakkaus johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen § 25.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeniset dialogit ja sopimukset

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on ekumeenisissa pyrkimyksissään noudattanut Augsburgin tunnustuksen artiklaa kirkon ykseydestä. Sen mukaan ”todelliseen ykseyteen riittää yksimielisyys evankeliumin opista ja sakramenttien toimittamisesta” (CA VII). Tämä on helposti sanottu, mutta sen avaaminen vaatii useampia lauseita, puhumattakaan siitä, mitä kaikkea se merkitsee, kun keskustellaan toisten kirkkojen kanssa. Jo pelkästään ”evankeliumin oppiin” sisältyy kaikki, mitä tuota artiklaa ennen sanotaan Jumalasta, syntiinlankeemuksesta, Jumalan Pojasta, vanhurskauttamisesta, kirkon virasta ja armonvälineistä sekä uudesta kuuliaisuudesta (CA I-VI). Siihen sisältyvät myös kaiken perustana klassiset uskontunnustukset, jotka luterilaiset perivät katolisessa kirkossa jo antiikin ajalta. ”Sakramenttien toimittaminen” puolestaan viittaa yhtäältä siihen, että luterilaiset vaativat reformaatioissa katolista kirkkoa sallimaan myös maallikkojen nauttia ehtoollinen sekä leivän että viinin muodossa. Mutta lähemmin katsoen ”toimittaminen” tarkoittaakin kokonaisuutta, johon kuuluu niin ehtoollisen vieton liturginen sisältö – sillä se, mitä jumalanpalveluksessa rukoillaan, kertoo, mitä ehtoollisesta uskotaan – samoin kuin kysymys siitä, kuka saa ehtoollisen toimittaa eli käsitys virasta ja miten virkaan tullaan.

Kirkkomme ekumeenisissa suhteissa voidaan nähdä johdonmukainen pyrkimys näiden kysymysten selvittämiseen, jos kohta matkan varrella on tapahtunut myös metodologista oppimista sitä mukaa, kun on osallistuttu kansainvälisiin neuvotteluihin.¹² Seuraavassa käyn lyhyesti läpi kirkon eri kumppanien kanssa käymät ekumeeniset neuvottelut, koska niissä näkyy, mitä on pidetty keskeisenä.

Englannin kirkko käynnisti 1920-luvulla yhteyspyrkimykset esittämällä kutsun *Appeal to all Christian people*. Sen mukaisesti myös Pohjoismaiden luterilaiset voitaisiin saattaa yhteyteen anglikaanisen kirkon kanssa, kun sovitaan neljän kohdan kriteereistä: Vanhan ja Uuden testamentin kirjoituksista, Apostolisesta ja Nikealaisesta uskontunnustuksesta, kasteen ja ehtoollisen sakramenteista sekä historiallisesta piispan virasta. Ruotsin kirkko täytti nämä ehdot helposti ja ehtoollisyhteys sen ja Englannin kirkon

12 Repo 2008, 54–72.

välille syntyi 1922. Myös Suomen kirkon kanssa käytiin neuvottelut 1933 ja 1934. Niissä saavutettiin nopeasti yksimielisyys kaikesta muusta paitsi siitä, ovatko kaikki Suomen kirkon papit piispallisesti virkaansa vihittyjä. Koska kirkkolain mukaan oli tuolloin mahdollista piispan ollessa estyneenä myös tuomiorovastin tai tuomiokapitulin asessorin toimittaa pappisvihkimys, ei saavutettu täyttää ehtoollisyhteyttä tai virkojen vastavuoroista tunnustamista. Kuitenkin jo vuonna 1936 sovittiin keskinäisestä ehtoollisvieraanvaraisuudesta Englannin kirkon kanssa.¹³

Pian puhjennut toinen maailmansota häiritsi kirkkojen ekumeenisia suhteita. Sodan jälkeen kuitenkin syntyivät kohtalaisen nopeasti suuret ekumeeniset kansainväliset organisaatiot, joiden perustamiskokouksiin Suomestakin osallistuttiin. Luterilainen maailmanliitto perustettiin Lundissa 1947 ja Kirkkojen maailmanneuvosto Amsterdamissa 1948. Ensin mainittu syntyi kanavoimaan avustuksia sodasta kärsineisiin maihin – myös Suomen kirkko sai merkittävää tukea amerikkalaisilta luterilaisilta – ja jälkimmäinenkin tähtäsi keskinäiseen sovintoon ja eheytymiseen sekä kirkkojen yhteisen todistuksen vahvistamiseen. Euroopan kirkkojen konferenssi perustettiin 1959 tekemään mahdolliseksi kirkkojen keskinäinen solidaarisuus rauta-esiripun laskeuduttua maanosan keskelle.¹⁴

Luterilainen maailmanliitto lienee ollut meille tärkein kansainvälinen yhteistyöjärjestö. Sen sisäpuolella on jaettu voimavaroja, tuettu yhdessä lähetystyötä, tehty kehitysyhteistyötä ja toteutettu katastrofiapua ja pakolaisapua, kehitetty teologikoulutusta ja käyty yhteisiä oppikeskusteluja muiden kirkkojen kanssa. Luterilaisen maailmanliiton jäsenkirkot tunnustavat keskenään toistensa sakramentit ja viran, me olemme siis alttarin ja saarnatuolin yhteydessä muiden sen jäsenkirkkojen kanssa. Huomattakoon, että kaikki maailman luterilaiset kirkot eivät kuitenkaan maailmanliittoon kuulu eikä niiden kanssa tiukasti ottaen ole ehtoollisyhteyttä. Erottavana asiana on useissa tapauksissa käsitys naisten papiksi vihkimisestä.

Skotlannin kirkko, joka ei ole luterilainen eikä anglikaaninen vaan reformoitu, ilmoitti kirjeitse v. 1954, että se on valmis toivottamaan Suomen kirkon jäsenet tervetulleeksi ehtoolliselle jumalanpalveluksissaan ja kysyi,

13 Martikainen 1981, 166-170, Repo 2006, 312-323.

14 Suomen ev.-lut. kirkon sodanjälkeisestä ekumeenisesta osallistumisesta ks. esim. Ripatti 1990 ja 1993, Pajunen 2008.

olisiko Suomen kirkko vastaavasti valmis ottamaan vastaan sen jäsenet. Tässä asiassa ei katsottu tarpeelliseksi käydä opillista dialogia, vaan Suomessa asiaa tutkittiin kirjallisuudesta ja vastattiin myöntävästi kirkon olevan valmis toimimaan kuten Ruotsin ja Norjan kirkot eli toteamaan ehtoollisyhteyden jo olevan voimassa eikä erillistä kirkkojen välistä sopimusta tarvinnut tehdä. Tätä menettelyä voinee pitää poikkeuksellisenä ennen sotia Englannin kirkon kanssa käydyn neuvotteluun nähden samoin kuin ekumeenisen linjamme myöhemmän hahmottumisen valossa; meillä on sittemmin yhä selvemmin pyritty opilliseen yksimielisyyteen ja sopimuksen tekemiseen.¹⁵

Oppikeskustelut Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa syvensivät käsitystä luterilaisuudesta

Vakavampaan ekumeeniseen työskentelyyn Suomen luterilaiset ryhtyivät Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa 1970. Dialogin aloittamisen taustalla oli arkkipiispa Martti Simojoen pyrkimys yhteyteen Viron luterilaisten kanssa, mutta koska sellaista ei voitu saada aikaan ohi Moskovon, oli asioitava Neuvostoliiton valtion uskontoviranomaisten kanssa. Leningradin metropoliittaan luotujen yhteyden myötä Simojoki esitti teologisen oppikeskustelun käynnistämistä Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa.¹⁶ Neuvottelujen sarja kesti kaikkiaan 50 vuotta ja olisi vieläkin jatkunut, mutta se päättyi Venäjän hyökättyä Ukrainaankaksi vuotta sitten helmikuussa. Vain muutamia viikkoja aiemmin oli neuvottelujen valmisteluryhmä vielä pitänyt hybridikokouksen.¹⁷ Nuo suhteet oli jäädytettävä, kunnes Venäjän kirkon johto sanoutuu irti hyökkäyssodan tukemisesta. Tosin neuvottelun saattoivat viime vaiheessa jo hankaluuksiin eriävät näkemykset, joita kirkollisessa

15 Martikainen 1981, 170–173, Ripatti 1993, 32, Repo 2008, 56–58.

16 Martikainen 1981, 181–182, Seppo 2015, 332–338, Pihkala 2017, 23–25.

17 Kirkon viestinnän tiedote 1.2.2022, <https://evl.fi/tiedote/venajan-ortodoksisen-kirkon-ja-suomen-evankelis-luterilaisen-kirkon-yhteistyoryhma-kokoontui-hybridikokoukseen/>

keskustelussa oli esitetty homoseksuaalisuudesta ja samaa sukupuolta olevien parisuhteiden kirkollisesta siunaamisesta.¹⁸

Joka tapauksessa tämä neuvottelujen sarja oli teologisesti hyvin antoisa ja opetti meille paljon niin ortodoksiasta kuin luterilaisuudesta. Merkittävimmäksi teemaksi oman kirkkomme kannalta nousi Lutherin vanhurskauttamiskäsityksen havaitseminen verrannolliseksi ortodoksisen jumalallistamiskäsityksen kanssa niiltä osin, että Lutherin mukaan Kristus asettuu uskovaan asumaan ja lahjoittaa läsnä olevana tälle oman vanhurskautensa. Tästä löytyi opillinen leikkauspiste, jos kohta käsitykset olivat erilaiset. Läsnä oleva Kristus muuttaa ihmistä niin Jumalan kuin ihmisten edessä. Ihminen saa lahjaksi Jumalan vanhurskauden ja tämä hänelle vieras vanhurskaus tulee hänen omaksi vanhurskaudekseen, jolla hän tekee hyviä tekoja lähimmäisensä hyväksi Kristuksen rakkaudella.¹⁹ Venäjän kirkon kanssa käydyissä neuvotteluissa oli aina dogmatiikan teeman rinnalla kussakin istunnossa myös sosiaalieettinen aihe, jollaisena monien vuosien ajan oli rauhanteema. Jo tuolloin saattoi nähdä, että kyseessä oli Neuvostoliiton poliittisiin vaikuttamisyrittäisiin liittyvä aihe, ja neuvotteluissa tiedettiin olevan myös KGB:n agentteja läsnä, mutta aihetta käsiteltiin kuitenkin tiukasti teologisesti eikä poliittiseen retoriikkaan antautuen.²⁰

Suomen ortodoksisen kirkon kanssa alkoivat neuvottelut huomattavasti myöhemmin, vasta 1989, mutta viime vuosina ne ovat tiivistyneet. Kuten venäläisten kanssa, myös tässä neuvottelussa on ollut aina yksi dogmatiikan ja yksi etiikan aihe. Niissä kaksi samassa yhteiskunnallisessa kontekstissa elävää erilaista kirkkoa ovat opetelleet tuntemaan toisiaan ja rakentaneet keskinäistä yhteyttä. Pari vuotta sitten neuvottelut johtivat yhteiseen julistukseen pyhästä kasteesta. Siinä sovittiin, että henkilön siirtyessä esimerkiksi luterilaisesta kirkosta ortodoksiseen häntä ei kasteta uudelleen. Se oli jo ennestään vallitseva käytäntö Suomessa, mutta oli syytä saattaa yhteisen sopimuksen muotoon. Asia ei nimittäin ole itsestään selvää maailman kaikkien ortodoksisten kirkkojen kanssa.²¹

18 Neuvottelujen katkeamisesta ja sen syistä ks. Hurskainen 2016 ja Karttunen 2016.

19 Mannermaa 1979, Pihkala 2017, 39–44.

20 Rauhanteemasta osana Neuvostoliiton käymää ”uskonnollista kylmää sotaa” ks. Tuomi 2022.

21 Yhteinen julistus kasteesta 2022.

Kun 1970-luvun alusta lähtien oli Suomen luterilaisten ekumeenista linjaa läpäisevä teologinen työskentely alkanut venäläisneuvottelujen myötä hahmottua, se johti myös tarkempaan arviointiin suhteissa protestanttisiin kirkkoihin. Saksankielisellä alueella valmisteltu Leuenbergin konkordia, jonka tarkoituksena oli yhdistää Euroopassa niin luterilaisia, reformoituja kuin unioituja kirkkoja, valmistui 1973 ja lähetettiin kirkkoille arviointia ja hyväksymistä varten. Suomesta oli osallistuttu tähän ennen muuta Saksan kirkolliseen tilanteeseen ratkaisua hakevan asiakirjan valmisteluun, mutta meidän kirkolliskokouksemme päättyi kuitenkin hylkäämään sen 1977 teologisten epäselvyyksien vuoksi. Asiakirjan ehtoollisoppia ei pidetty luterilaisia tyydyttävällä tavalla esitettynä eikä saatu selvyttä siitä, miten asiakirjan kuvaama kirkollinen yhteys tulisi ymmärtää suhteessa Augsburgin tunnustuksen sanoihin kirkon todellisesta ykseydestä. Samalla päätettiin kuitenkin osallistua Leuenbergin konkordian luoman yhteisön teologiseen jatkotyöskentelyyn. Emme siis ole konkordian allekirjoittajakirkko, mutta olemme mukana yhteisön toiminnassa.²²

Vuonna 2002 laadittiin sopimus Saksan evankelisen kirkon kanssa, ja nyt meillä on alttarin ja saarnatuolin yhteys myös saksalaisten reformoitujen ja unioitujen kirkkojen kanssa. Tämä sopimus on teologisesti täsmällisempi kuin Leuenbergin konkordia ja määrittää myös keskinäistä yhteyttä tarkemmin.²³

Porvoon julistus antoi anglikaaniyhteyksistä mallin yhteyteen myös metodistien kanssa

Maailmansodan keskeyttämä Suomen ja Englannin kirkkojen yhteyden kehitys sai uutta voimaa globaalin tason luterilais-anglikaanisista neuvotteluista, jotka puolestaan saivat ratkaisevia virikkeitä Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -komission asiakirjasta *Kaste, ehtoollinen ja virka* eli BEM (1982). Luterilaisen maailmanliiton ja Anglikaanisen kirkkoyhteisön

22 Leuenbergin konkordiasta ja siihen perustuvasta protestanttisesta kirkkoyhteisöstä sekä Suomen ev.-lut. kirkon kannasta niihin ks. Repo 2021. Konkordian käsittelystä ja hylkäämisestä Suomessa ks. Martikainen 1981, 174–176, Toiviainen 2004, 112–116, Repo 2008, 58–60, Karttunen 2009.

23 Toiviainen 2004, 124, Repo 2008, 66–68, Karttunen 2009, 328–330.

neuvottelut tekivät mahdolliseksi laatia Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisia kirkkoja ja Britannian ja Irlannin anglikaanisia kirkkoja yhdistävän Porvoon yhteisen julkilausuman. Sen viimeinen neuvottelu käytiin Järvenpäässä 1992 ja päätösjumalanpalvelus pidettiin Porvoossa, mikä kaupungin nimi havaittiinkin helposti lausuttavaksi nimeksi koko asiakirjalle.²⁴

Porvoon julkilausuma sisälsi julistuksen, joka allekirjoitettiin 1996. Sen mukaisesti kirkot tunnustavat toisensa aidosti Kristuksen kirkoksi, jossa julistetaan oikeaa evankeliumia ja jaetaan oikein sakramentit ja jossa on oikea virka. Kirkot sitoutuvat pitämään toistensa jäseniä myös ominaan ja kutsuvat nämä ottamaan vastaan kirkolliset palvelut. Toisen kirkon piispallisesti vihityt diakonit, papit ja piispat voivat ilman uudelleen vihkimistä tulla toisen kirkon palvelukseen vastaavassa virassa. Keskeinen sitoumus on kutsua toisesta kirkosta piispoja ottamaan osaa piispan virkaan vihkimisiin ja siten tekemään näkyväksi keskinäinen yhteys. Olennaista on myös, että kirkot sitoutuvat rukoilemaan toistensa puolesta sekä neuvottelemaan keskenään yhteisistä haasteistaan ja konsultoimaan toisiaan ennen merkittäviä suuria ratkaisujaan.²⁵

Porvoon julistuksen mukaisesti meillä jaetaan nyt voimavaroja ja tehdään yhteistyötä anglikaanisen kirkon kanssa esimerkiksi täällä Tampereella. Joka sunnuntai pidetään Vanhassa kirkossa englanninkielinen messu, jonka toimittaa luterilainen pappi Englannin kirkon käsikirjan mukaan. Vuosittain Tampereen seurakunnat järjestää Manchesterin hiippakunnan kanssa yhteisiä rippikoululeirejä. Olemme pyrkineet edistämään työntekijävaihtoa ja toinen toiseltamme oppimista. Parhaillaan pyrimme myös laajentamaan Porvoon tuottamaa pohjoiseurooppalaisten kirkkojen yhteyttä pohjoisamerikkalaisten kirkkojen kanssa: Yhdysvalloissa ja Kanadassa on luterilaisilla ja anglikaaneilla jokseenkin samanlainen sopimus kuin meillä, ja nyt tarkoituksemme on liittää nämä sillä tavoin yhteen, että meillä on niiden välityksellä täysi viran ja sakramenttien yhteys myös USAn Episkopaalisen kirkon ja Kanadan anglikaanisen kirkon kanssa. Kirkolliskokous päätti marraskuussa 2023 pitää pohjoisamerikkalaisia luterilais-anglikaanisia sopimuksia rinnasteisina Porvoon julistuksen kanssa.²⁶

24 Porvoon yhteinen julkilausuma [1992] 1995.

25 Porvoon yhteinen julkilausuma §§ 58–61.

26 Perustevaliokunnan mietintö 2/2023.

Vuonna 2010 allekirjoitettiin sopimus kahden Suomessa toimivan metodistikirkon kanssa, suomenkielisen ja ruotsinkielisen, jotka molemmat ovat osa kansainvälistä Yhdistynyttä metodistikirkkoa (UMC). Sopimuksemme taustalla ollut oppikeskustelua auttoi luterilais-katolinen Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista, jonka Metodistien maailmanneuvosto hyväksyi 2006. Tästä alkuaan Luterilaisen maailmanliiton ja Paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston Yhteisestä julistuksesta on sittemmin tullut varsin laajasti kristittyjä yhdistävä asiakirja, sillä sen ovat ottaneet omakseen luterilaisten, katolilaisten ja metodistien lisäksi myös reformoidut ja anglikaaniset kirkot. Meidän suomalaisen sopimuksemme on nimeltään *Kristuksesta osalliset*, ja sen taustalla olivat neuvottelut, joissa käsiteltiin paitsi vanhurskauttamisoppia, myös kysymyksiä sakramenteista ja virasta, ja päädyttiin siinä määrin riittävään yksimielisyyteen, että saatoimme sopia niiden keskinäisestä tunnustamisesta.²⁷

Muiden vapaan kristillisyyden kirkkojen kanssa meillä ei ole sopimusta, mutta neuvotteluja ja säännöllisiä tapaamisia käydään niin helluntaiherätyksen kuin Suomen vapaakirkon sekä suomen- ja ruotsinkielisten baptistikirkkojen kanssa. Näissä neuvotteluissa on saavutettu yksimielisyyttä, jossa on opittu tuntemaan ja arvostamaan toista. On jaettu informaatiota, oikaistu ennakkoluuloja ja vahvistettu keskinäistä luottamusta. Sen pohjalta on pidetty mahdollisena suositella paikallisia evankelioimisen ja diakonian hankkeita. Osin seurakunnat ovatkin sellaisia toteuttaneet, ainakin yhtyessään laajapohjaisiin kampanjoihin. Näiden kirkkokuntien kanssa on kuitenkin yhä merkittäviä eroja käsityksissä kasteesta ja ehtoollisesta, vaikka tietyistä pääkohdista onkin laadittu yhteisiä muistioita.²⁸

Katolisen kirkon kanssa käytävään dialogiin ryhdyttiin yhteistyössä Ruotsin kirkon kanssa 2000-luvun alussa. Halusimme yhdessä rakentaa vanhurskauttamisoppia koskevan Yhteisen julistuksen varaan näkemyksiä siitä, mitä vanhurskauttaminen merkitsee kirkon elämässä. Sen jälkeen on Suomessa tuotettu varsin syvällistä yksimielisyyttä katolisen kirkon kanssa

27 Kristuksesta osalliset 2010.

28 Keskusteluraportteja, muistioita ja koosteita saavutetusta yhteisymmärryksestä kirkkohallituksen ulkoasiain osaston nettisivuilla: <https://evl.fi/plus/seu-rakuntaelama/ekumenia/oppikeskustelut/protestanttiset-vahemmistokirkot-suomessa/>

ilmaiseva asiakirja *Kasvavaa yhteyttä*.²⁹ Parhaillaan ollaan käynnistämässä tähän asiakirjaan liittyvää jatkotyöskentelyä, jota epäilemättä edistää se, että katolinen hiippakunta äskettäin sai uuden piispan. Kuitenkin meidän on molempien syytä panostaa vielä siihen, että omissa seurakunnissamme otetaan tämän asiakirjan tulokset vastaan ja että omat pappimme ja muut vastuunkantajat tulevat syvemmin tuntemaan sitä.

Ekumeenisen yhteyden askelet

Edellä lieene käynyt ilmi jotain siitä, millä tavoin Suomen evankelis-luterilainen kirkko on tavoitellut Kristuksen kirkon näkyvää ykseyttä teologisissa oppikeskusteluissa ja keiden kanssa. Samalla jäi kuitenkin kertomatta, että monenlaista toiminnallista yhteyttä toteutetaan eri kumppanien kanssa useilla paikkakunnilla, puhumattakaan siitä hengellisestä Jumalan sanan kuuntelemisen ja rukouksen yhteydestä, jota esimerkiksi vuosittaisella kristittyjen ykseyden rukousviikolla eri puolilla harjoitetaan. Lisäksi tulee kaikki se aktiviteetti, jota toteutetaan Suomen ekumeenisen neuvoston piirissä. Tämä kaikki on suhteessa näkyvän ykseyden tavoitteeseen, vaikka ei olisi suoranaisesti siihen suunnattu. Monien kumppanien kanssa on luontevaa toimia ilman ennalta asetettua maalia ja sen määrätietoista tavoittelua. Yhteinen toiminta joka tapauksessa opettaa tuntemaan toista sekä arvostamaan toista. Sellainen koituu keskinäiseksi luottamukseksi ja palvelee kauempana näköpiirin ulkopuolella olevaa sanan ja sakramenttien yhteyttä.

Kirkon ekumeeninen toimintalinjaus hahmottelee näkyvän ykseyden tavoitteen kannalta teologisten dialogien tavoitteita askeleittain etenevän mallin mukaisesti. Päämäärän saavuttamista konkretisoi tällöin ennen muuta ehtoollisyhteyden saavuttaminen, vaikka ykseyden prosessi ei siihen päätykään. Joissakin keskusteluissa yhteinen ehtoollinen on vielä ”kaukotoivoite”, joka ei ole näköpiirissä mutta jota on Kristuksen rukouksen tähden pidettävä päämääränä. Seuraavassa esitellyt prosessin vaiheet eivät ole tarkkarajaisia, mutta ne havainnollistavat sellaisen etenemistä:³⁰

29 Kasvavaa yhteyttä 2017. Suomalaisista neuvotteluista osana globaalia luterilais-katolista dialogia ks. Karttunen 2021.

30 Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle 2021, 10-11.

1. Tavoitteena toinen toisensa tuntemaan oppiminen ja yhteistyön rakentaminen. Yhteisymmärryksen perusteella voidaan toteuttaa yhteisiä evankelioimisen tai diakonian hankkeita (kirkkomme suhteet ortodokseihin, helluntalaisiin, vapaakirkollisiin, baptisteihin jne.).
2. Tavoitteena ehtoollisyyhteys (globaalin luterilais-roomalaiskatolisen dialogin tavoite).
3. Tavoitteena jo saavutetun ekumeenisen sopimuksen käytännön toteutus: yhteiset toimintamallit, voimavarojen jakaminen (Suomen metodistit, Porvoon kirkkoyhteisö, Luterilainen maailmanliitto).
4. Tavoitteena yhteiset päätöksenteon rakenteet (Porvoon kirkkoyhteisö, Luterilainen maailmanliitto, Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisö)

Näistä neljästä voimme todeta olevamme adventtikirkon kanssa ensimmäisellä vaiheella eli keskinäisen tuntemaan opettelemisen tavoitteessa. Mutta sekään ei ala aivan tyhjästä, vaan meillä vallitsee jo keskinäinen hengellinen yhteys. Meillä on kansainvälisen dialogin sekä jo pidemmän kotimaisen ekumeenian, niin paikallisen kuin Suomen ekumeenisen neuvoston piirissä saadun kokemuksen valossa luottamus siihen, että meillä on yhteinen usko kolmiyhteiseen Jumalaan ja pelastukseen yksin armosta uskon kautta Kristuksen tähden. Meillä on yhteinen usko Jumalan pelastustekoihin, joihin meitä kutsutaan kirkkoina ja kristittyinä ottamaan osaa. Tämä on perusta, jossa tunnemme ja tunnustamme jo toisemme kirkkoina ilman sopimuksia. Meillä on katkeamaton hengellinen yhteys senkin pohjalta, että olemme tulleet kastetuiksi Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Olemme tulleet liitetyiksi hengellisellä tavalla samaan Kristuksen ruumiiseen, vaikka emme olekaan sitä saman historiallisesti järjestäytyneen kirkon jäseninä. Tämä asiointi kutsuu meitä kulkemaan pidemmälle. Sen mukaisesti voimme suositella paikallisia yhteisen toiminnan muotoja, kuten evankelioimisen tai diakonian hankkeita.

Emme vielä kiirehdi asettamaan neuvotteluillemme tavoitteeksi ehtoollisyyhteitä, sillä sellainen edellyttäisi syvällisempää yksimielisyyttä paitsi ehtoollisesta, myös kasteesta ja kirkon virasta. Voidaan kuitenkin muistuttaa, että piispainkokous on äskettäin kirkkojärjestyksen pohjalta säätänyt

edellytyksistä, joiden mukaan toisen kirkon kastettu jäsen voi yksittäistapauksessa osallistua ehtoolliselle meidän kirkossamme.³¹

Kirjallisuus

Adventists and Lutherans in Conversation

2000 Adventists and Lutherans in Conversation. Adventisten und Lutheraner im Gespräch. Adventistes et luthériens en conversation. Report of the bilateral conversations between the Lutheran World Federation and the Seventh-day Adventist Church 1994-1998. Faculté adventiste de théologie, Collonges sous Salève, France.

Hurskainen, Heta

2016 Mistä keskustellaan ja millä tavalla? Suomen evankelis-luterilaisen ja Venäjän ortodoksisen kirkon oppineuvottelujen päätyminen ekumeenisen metodin näkökulmasta. Teologinen aikakauskirja 4/2016, 322–336.

Karttunen, Tomi

2009 Tarpeellista ja mahdollista? Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön jäsenyys. – Teologinen aikakauskirja 4/2009, 320–334.

2016 Oikeutetun erilaisuuden rajoja etsimässä. Suomen evankelis-luterilaisen ja Venäjän ortodoksisen kirkon oppineuvottelujen keskeytymisen arviointia. Teologinen aikakauskirja 4/2016, 306–321.

2021 Luterilais-katolinen teologinen dialogi 1967- ja sen tulevaisuuden näkymät. – Tomi Karttunen (toim.): Ekumenian ajankohtaiskysymyksiä. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 67. 47–85. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4275/viewmode=previewview/qsr=ekumenia>

31 Sopimuskirkkojen lisäksi muun ”kristillisen kirkon kastettu jäsen voi osallistua yksittäistapauksessa ehtoolliseen, jos hänellä on omassa kirkossaan oikeus ehtoolliseen ja hän hyväksyy luterilaisen käsityksen ehtoollisesta Kristuksen todellisen läsnäolon ja syntien anteeksiantamisen ateriana” (Kirkon säädös-kokoelma 176, 23.5.2023).

Kasvavaa yhteyttä

- 2017 Kasvavaa yhteyttä. Julistus kirkosta, eukaristiasta ja virasta. Suomalaisen luterilais-katolisen dialogikomission raportti. Alkuteksti Communion in Growth. Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry. Helsinki: Suomen evankelis-luterilainen kirkko, Katolinen kirkko Suomessa. <https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/07/Kasvavaa-yhteytta.pdf>

Kirkko yhteiskunnassa: suhteet ja rajapinnat

- 2023 Kirkko yhteiskunnassa: suhteet ja rajapinnat. Uskonnonvapauslaki 100 vuotta. Toim. Isto Peltomäki ja Veli-Matti Salminen. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 143, Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 303. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus.

Kohtaamisen kirkko

- 2016 Kohtaamisen kirkko. Kansainvälisen ja ekumeenisen toiminnan sekä uskontojen kohtaamisen suunta vuoteen 2020. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 37, Kirkko ja toiminta: Strategiat. Helsinki: Kirkkohallitus, Ulkoasiain osasto.

Kristuksen rakkaus johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen

- 2022 Kristuksen rakkaus johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen [Karlsruhen yleiskokouksen ykseyslausuma]. – Reseptio 2/2022, 13–23. https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/05/Reseptio-2_2022.pdf

Kristuksesta osalliset

- 2010 Kristuksesta osalliset. Delaktiga i Kristus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon, Suomen metodistikirkon ja Finlands svenska metodistkyrkan oppi-keskustelut. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2010:6. Helsinki: Kirkkohallitus. https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/07/Lut-met_Kristuksesta_osalliset.pdf

Mannermaa, Tuomo

- 1979 In ipsa fide Christus adest. Luterilaisen ja ortodoksisen kristinuskon käsityksen leikkauspiste. Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja 30. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura.

Martikainen, Jouko

- 1981 Suomen kirkon asema ekumeenisissa yhteyksissä. – Yhteyden mahdollisuudet. Suomen kirkon ekumeeninen vastuu. Turun arkkihiippakunnan synodaalikirja 1981. Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja 33. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura r.y. 161–195.

Ovet auki

- 2020 Ovet auki. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026. Hyväksytty kirkkohallituksen täysistunnon kokouksessa 22.9.2020. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 89, Kirkko ja toiminta: Strategiat. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4239/viewmode=previewview>

Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle

- 2021 Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen toimintalinjaus vuoteen 2026. Hyväksytty Piispainkokouksessa 13.4.2021. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 108. Kirkko ja toiminta: Strategiat. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4271/viewmode=previewview>

Pajunen, Mika K T

- 2008 "Towards a 'real union'?" Archbishop Aleksii Lehtonen's efforts for closer relations with the Church of England 1945-1951. Schriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 62. Helsinki: Luther-Agricola-Society.

Perustevaliokunnan mietintö 2/2023

- 2023 Perustevaliokunnan mietintö 2/2023 piispainkokouksen esityksestä 3/2023 kirkolliskokoukselle: Pohjois-Amerikan anglikaanis-luterilaisten sopimusten rinnasteisuuden tunnustaminen Porvoon julistuksen kanssa. <https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/files/show?doctype=3&docid=2553218&version=0>

Pihkala, Juha

- 2017 Uskon ja rakkauden tie. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon dialogin pohjalta hahmottuva yhteinen oppi. Helsinki: Kirjapaja.

Porvoon yhteinen julkilausuma

[1992] 1995 Neuvottelut Britannian ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen sekä Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen välillä. Porvoon yhteinen julkilausuma. The Porvoo Common Statement. Englanninkielinen alkuteksti hyväksytty Järvenpäässä 9.–13. lokakuuta 1992. 2. laitos, uusittu suomennos. Helsinki: Suomen evankelisluterilainen kirkko, Kirkkohallitus, Ulkoasiain osasto. <https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/07/Porvoon-yhteinen-julkilausuma.pdf>

Reimer, Hans Diether

2002 Sects. – Nicholas Lossky et al. (toim.): Dictionary of the Ecumenical Movement. Geneva: WCC Publications, 1030–1031.

Repo, Matti

2006 Ykseyden ja jatkuvuuden merkki. – Ari Hukari (toim.): Signum unitatis – Ykseyden merkki. Piispa Juha Pihkalan juhla kirja. Tampereen hiippakunnan vuosikirja 2007. Helsinki: Kirjapaja. 303–334.

2008 Oppi ja ykseys. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen linja. – Teologinen aikakauskirja 1/2008, 54–72.

2021 Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisö (EPKY) ekumeenisena toimijana. – Tomi Karttunen (toim.): Ekumenian ajankohtaiskysymyksiä. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 67. 26–46. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4275/viewmode=previewview/qsr=ekumenia>

Ripatti, Jaakko

1990 Suomen kirkon ulkomaansuhteet ja kansainvälinen politiikka 1944–1946. Suomen kirkkohistoriallisen seuran julkaisuja 149. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

1993 Suomen kirkon ekumeeniset suhteet 1940–1960 -luvulla. – Antti Saarelma (toim.): Ekumenia ja teologia. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran vuosikirja 1993. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 188.

Saarinen, Risto

2006 Kirkkojen maailmanneuvoston ykseyslausumat. – Ari Hukari (toim.): Signum unitatis – Ykseyden merkki. Piispa Juha Pihkalan juhla kirja. Tampereen hiippakunnan vuosikirja 2007. Helsinki: Kirjapaja. 286–301.

Seppo, Juha

2015 Arkkikiispan aika. Martti Simojoki II. Helsinki: WSOY.

Teinonen, Seppo A.

1965 Nykyajan lahkot. Uusia uskonnollisia liikkeitä ja yhteisöjä. Avain-sarja 8. Helsinki: Kirjayhtymä.

Toiviainen, Kalevi

2004 Ekumeeniset kysymykset kirkolliskokouksessa 1976–2002. – Teologinen aikakauskirja 2/2004, 112–125.

Tuomi, Marita

2022 Rauhaa ja politiikkaa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksien kirkon käsitykset rauhasta kirkkojen oppineuvotteluissa 1970-1986 ja 1995. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities, and Theology 191. Joensuu: University of Eastern Finland.

Yhteinen julistus kasteesta

2022 Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Suomen ortodoksinen kirkko. Yhteinen julistus kasteesta. https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/06/Luterilaiset-ja-ortodoksit_Yhteinen-julistus-kasteesta.pdf

Suomen Adventtikirkon yhteistyösuhteet ja yhteistyömme näkymät

Suomen Adventtikirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon oppikeskustelut 25.–26.1.2024

Atte Helminen

Suomen Adventtikirkko on aina pyrkinyt luomaan lämpimät ja toimivat suhteet kaikkien eri seurakuntien kanssa siellä missä toimimme. Vaikka toimimme ekumeenisessa neuvostossa tarkkailijajäsenenä, toimintamme on silti aktiivista sen kaikissa jaostoissa eikä yhteistyössä ole koskaan ollut mitään moitittavaa puolin ja toisin. Suomen vapaakristillisessä neuvostossa Suomen Adventtikirkko on toiminut jäsenenä vuodesta 1993 alkaen. Koska toimintamme on jokseenkin samankaltaista muiden vapaiden suuntien seurakuntien kanssa ja olemme yhdessä olleet vähemmistö luterilaisessa Suomessa, yhteistyötä on pyritty vahvistamaan yhteisten tarpeiden ja tavoitteiden kautta. Nykyään tämä yhteistyö kristillisten seurakuntien välillä on laajempaa eikä raja-aidat luterilaisten ja vapaiden suuntien välillä korostu kuin ainoastaan siellä, missä niin joku paikallinen pastori tai kirkkoherra haluaa. Yhteistyösuhteet paranevat sen mukaan, miten paljon vietämme aikaa henkilökohtaisesti toisiimme tutustuen ja ennakkoluuloja murtaen. Toinen toistemme kunnioituksessa voimme aina kilpailla.

Paras tapa kertoa Suomen Adventtikirkon tämänhetkisistä yhteistyösuhteista muiden seurakuntien, ja erityisesti evankelis-luterilaisen kirkon kanssa, on kertoa tuoreita ja aitoja kokemuksia eri kaupungeista. Olen tähän valinnut joitakin esimerkkejä saamistani vastauksista eri puolelta Suomea.

Nummelassa on erityisen vahva yhteistyö luterilaisen kirkon, helluntaiseurakunnan, vapaaseurakunnan ja adventtiseurakunnan välillä. Yhteys voimistui yhteiseen mediamission osallistumisen kautta. Yhdessä on tehty Alfakurssia, katuevankeliointia, monia erilaisia tapahtumia, jotka huipentuvat Valon juhlaan viime elokuussa Nummelan torilla. Yhteistyö on säännöllistä ja osallistujia on runsaasti kaikista seurakunnista. Valon juhlassa tori oli aivan täynnä, satoja ihmisiä osallistui. Vihdissä adventtikirkon jäsen on

pitänyt luterilaisen kirkon tiloissa yhteiskristillistä raamattupiiriä lähes 10 vuoden ajan. Mukana on ollut n. 10 henkilöä 3–4:stä eri seurakunnasta. **Kopun kristillinen koulu** (Adventtikirkon ylläpitämä) toimii myös Nummelassa. Lähes kaikki oppilaat koostuvat luterilaisista ja muiden kirkkojen jäsenistä.

Vantaalla Adventtikirkon käynnistämä OIKOS yhteisö on tuonut nuoret aikuiset eri seurakunnista tekemään yhteistyötä. OIKOS verkostossa on n. 180 nuorta, joista n. 50 osallistuu lähes viikoittain toimintaan. OIKOS on perhe, jossa nuoret kokevat tulevaisuuden hyväksytyiksi ja saavat ystävyyttä yli rajojen. Kotikirkon naapurissa asuu OPKOn yksi johtajista, ja yhteistyötä OPKOn kanssa on ollut jo usean vuoden ajan. Luterilaiset ja adventistit ovat ystäväystyneet ja järjestäneet yhteisiä nuorten iltoja ja aktioita.

Tampereella pastorit tapaavat silloin tällöin. Vuosi sitten XEE-kurssi järjestettiin yhteistyössä luterilaisen kirkon (Kaisa Yrjölä) ja adventtikirkon (Kaarina Villa) kanssa. Lämmöllä on otettu vastaan adventtikirkon edustajalle kutsu piispa Matti Revon joulupäivälliselle vuosittain. Alueella on myös toimiva ja hyvä yhteistyö kouluväen kautta. Adventtikirkon ylläpitämässä **Tampereen kristillisessä koulussa** enemmistö oppilaista tulee luterilaisen kirkon herätysliikkeisiin kuuluvista perheistä. Tampereen adventtiseurakunta on osallistunut vuosikymmenien ajan maailman rukouspäivään. Rukouspäivän valmisteluista on vastannut eri kirkkokunnista koottu naisryhmä, jossa on ollut mukana myös adventtiseurakunnan edustajat. Ekumeeninen kirkkovaellus on ollut vuosikymmenien ajan tammikuuisena sunnuntaina perinteinen tapahtuma. Muutamia vuosia sitten Tampereen hiippakunnan piispainkokouksen osallistujat jalkautuvat eri kristillisiin kirkkoihin ja työpaikoille. Tampereen adventtiseurakunnassa oli 7 luterilaista pappia ja diakonia muutaman tunnin ajan tutustumassa adventtiseurakunnan toimintaan, keskustelemassa ja kysymässä seurakunnan opetuksesta työntekijän ja vanhimmiston kanssa. Tampereen alueen seurakunnat, sekä adventtiseurakunta että luterilainen seurakunta, allekirjoittivat yhteiset eettiset säännöt koskien lausuntoa ”Turvallinen seurakunta ja muu kristillinen yhteisö.”

Turussa on perinteisesti oltu aktiivisesti mukana yhteiskristillisissä projekteissa, joissa on mukana myös luterilaisia seurakuntia. Adventtiseurakunta on perustajajäsen Turku Missio ry-yhdistystä perustettaessa. Kimokkeena oli tuolloin Turku Missio, ”Mahdollisuus muutokseen” -kampanja 3/2013. Turku Missio ry:n toiminnanjohtaja, hallituksen pj ja kaksi muuta

jäsentä olivat luterilaisen seurakunnan jäseniä. Sen hallituksessa on siitä lähtien ollut edustaja myös meiltä. Yhdistys ylläpiti missiokahvilaa ja toimi yhteistyöfoorumina eri seurakuntien kanssa. Vaikka toiminta on jonkin verran hiipunut, yhdistys ylläpitää edelleen muutaman vuoden välein valtakunnallisia Kristus-päiviä Turun Gatorade Center jäähallissa. Turku mission hallitus suunnittelee yhteisiä tapahtumia kuten: kerran kuukaudessa Turku rukoilee tilaisuuksia sekä yhteisiä ylistys tapahtumia vuorotellen eri seurakunnissa.

Turussa järjestetyn Merkitys Raamattu kampanjan 8/21 suojelijana toimi arkkipiispa Luoma. "Se Löytyi" valtakunnallinen mediamissio kokosi seurakuntia yhteistyöhön. Päätöstilaisuus nuorille pidettiin Betel-kirkossa (adventtikirkko) ja kaikille Mikaelin kirkossa. Olemme osallistuneet kerran kuukaudessa pastorien aamiaistapaamiseen ja n. kerran kuukaudessa Betelin nuoret järjestävät Pizza-kirkon, joka on avoin kaikille. Nuoret ylläpitävät sapattisin aamiaiskirkkoa Betelin alasalissa, josta tieto leviää Whatsapp-ryhmän välityksellä. Perjantai-iltaisina rukousryhmät ovat jatkaneet avoimena missioiden jälkeen. Yhteistyötä on tehty myös valtakunnallisen Healing Rooms- yhteisön kanssa ja Martin kirkossa toimivan Ilpoisten piirin kanssa, jossa mukana myös TV7 ja Radio Dei. Ensi syksyille ollaan jo suunnittelemassa Jeesus-festareita.

Piikkiössä ruokahartauksien puhujat tulevat eri kirkkokunnista ja sielä on ollut vierailulla myös luterilaisia pappeja ja maalikoita. Mm. Leena Kotka on vakipuhuja. Kassien pakkaajissa on luterilaisia ja myös muiden seurakuntien edustajia sekä ns. kirkottomia. Vankilavierailulla on käyty Paimion vapaakirkon maallikkosaarnaajan kanssa. Piikkiön kohdalla voisi sanoa, että ilman uskovia siskojamme ja veljiämme muista seurakunnista, toimintaamme tuskin voitaisiin ylläpitää. **Suomen kristillinen yhteiskoulu, Toivonlinna** (Adventtikirkon ylläpitämä) toimii myös Piikkiössä. Piikkiön luterilainen kirkko sai uuden kirkkoherran, Risto Rätty. Joulun alla, kun SKYK piti perinteisen joulukonsertin Piikkiön luterilaisessa kirkossa niin kirkkoherra sanoi: "Olen sydämeltäni Adventisti", kauniisti sanottu, kun teemme läheistä yhteistyötä toistemme kanssa. Turun Helluntaiseurakunnan kanssa on myös läheiset välit. Heidän pitkäaikainen nuorisotyöntekijä toimi siviilipalveluksessa Toivonlinnassa.

Salossa Se löytyi Missiokahvilassa (sijainti Adventtikirkko) on lokakuusta 2022 alkaen jaettu yhdessä evankeliumia, jossa Salon seurakunta (ev.lut.) on toiminut aktiivisesti sekä myös Salon torilla kesällä 2023, joka viikko

torstaisin klo 15–18. Mukana on ollut aluekappalainen Erkki Kiiski Hali-kosta ja Pirkko Koivunen, seurakuntapastori, joka on useasti tuonut oman ryhmänsä seurakuntamme missiokahvilaan. Se löytyi -mission pääjuhla oli Salo-Uskelan ev.lut. kivikirkossa, jossa oli noin 650 kuulijaa, nuorten tilaisuudessa Vpk:n talolla oli noin 250 nuorta, mukana Oikos, Mikael Takamaa (adv) ja ev.lut. nuorisopastori. Kohtaamisia 17 kuukauden aikana on jo noin 4500. Tämä on erittäin hyvää yhteistyötä yli seurakuntarajojen.

Jyväskylässä toimii JYKSY Jyväskylän kristillisten seurakuntien yhteistyötoimikunta, jossa on evl, ort., kat., vap., adv, bapt ja yksi uusien seurakuntien edustaja. Toiminnassa on aidosti lämpimät, ystävälliset ja auttavaiset välit. Jyväskylässä on myös pastorien ja hengellistä työtä tekevien rukousaaminen kerran kuukaudessa, luterilaisia pappeja on joskus mukana. Luterilaiset ja adventistit tekevät myös aktiivista yhteistyötä uskontojen välisessä yhteistyössä, USVassa (Uskontojen ja vakaumusten yhteisymmärryksen verkosto), ja ovat olleet perustamassa sitä. Jyväskylässä on toteutettu Uskontojen rauhanmarssi ja yhteisymmärrysviikko. Jyväskylässä adventistien ja luterilaisten välit ovat läheiset ja kunnioittavat erityisesti johtavien ja toimialapappien kanssa.

Akaassa on Adventtikirkon edustaja yhteiskristillisessä toimikunnassa. Viime viikolla oli lyhtykulkue (hartaudet meillä, helluntaiseurakunnassa ja ev.lut. kirkkoon päätti). Tällä viikolla on kiloSanomaa ilta, ja helmikuussa jälleen rukousilta adventtikirkossa. Yhteistyö on ollut rakentavaa ja olemme kokeneet sen rikkautena työssämme. Hyvässä yhteisymmärryksessä olemme voineet jakaa hengellistä ravintoa samoissa tilaisuuksissa.

Liperissä on kaksi kertaa vuodessa seurakuntien ja kunnanhallituksen yhteistyöpalaveri. Jokainen seurakunta isännöi vuorollaan. Niissä kartoitetaan seurakuntien tarpeita ja toiveita sekä yhteistyörajapintoja. Osallistumme vuosittain yhteiskristilliseen kuorotapahtumaan. Yleensä se on ev.lut.-kirkossa, mutta välillä se on ollut myös **Siikasalmella (Adventtikirkon kristillinen koulu ja seurakunta)**. Kun edellisen kerran valittiin Liperiin uutta kirkkoherraa, yhtenä edellytyksenä kirkkovaltuustolla oli, että kirkkoherran on kyettävä tekemään yhteistyötä Siikasalmen kristillisen koulun kanssa. Koulullamme kokoontuu viikoittain ev.lut.-seurakunnan lapsikuoro, koska moni koulumme oppilaista laulaa kuorossa. Koulumme rehtori on pari kertaa vuodessa palvelemassa ev.lut.-seurakunnan tilaisuuksissa musiikin kautta. Pidämme usein konsertteja Liperin kirkossa. Konsertin tuotoilla on tuettu mm. päihdetyötä ja yhteisvastuukeräystä. Kirkko toimii

pari kertaa vuodessa myös konserttipaikkana, jossa yhteistyökumppanina on musiikkiopisto, Siikasalmen kristillinen koulu ja ev.lut.-seurakunta. Olemme pitäneet myös Sympatiakonsertin ev.lut.-kirkossa. Tänä vuonna saimme uusia kauneimmat joululaulut-vihkosia omiin konserttitapahtumiin. Hautajaisissa palvelemme usein musiikin kautta. Meille yhteistyö ev.lut.-seurakunnan kanssa on ollut hyvin luontevaa ja olemme olleet siitä kiitollisia. Rehtorin syntymäpäiväkonsertissa kirkkoherra sanoi lopuksi, että nyt kerätään kolehti Siikasalmen koululle.

Annankadun adventtiseurakunta Helsingissä on toiminut neljän adventtiseurakunnan ja ainakin neljän muun kirkkokunnan tai yhteisön kirkkona viime vuosina. Hyvässä sovussa kaikki seurakunnat huomioivat toisensa ja rohkaisevat toimimaan evankeliumin parhaaksi. Työntekijämme ja vastuunkantajamme ovat olleet aktiivisesti mukana Helsingin ekumeenisessa toimikunnassa, Kirkot pihalla tapahtumassa ja ekumeenisissa kirkkovaelluksissa. **Kallion adventtiseurakunta** myi oman kirkkokiinteistönsä ja on saanut pitää jumalanpalveluksia jo pari vuotta Hermannin diakoniatalon tiloissa. Yhteistyötä on tehty luterilaisten kanssa mm. kuorotoiminnassa ja avustustyössä.

Kuusamossa oli 10 päivää kestävä yhteiskristillinen 7/24 rukousvartio tammikuussa Adventtikirkon tiloissa. Mukana oli ev.lut.-seurakunnan ja helluntaiseurakunnan jäseniä meidän jäsenten lisäksi. Olemme tehneet näin jo monena vuonna. Ennen koronaa kokoonnuimme kerran vuodessa toistemme kirkkoihin ja seurakuntatalolle, jossa kaikilla kirkoilla oli oma puhe sovituista teksteistä. Yhtenä vuonna pastorimme saarnasi Laodikean sanoman ev.lut.-kirkossa. Olemme pitäneet kotiseuroja toistemme kodeissa ja kaikilla seurakunnilla on oma puhe itse valituista teksteistä. Olemme järjestäneet rukoushiihdon, Raamattumaratonin, jossa luimme Raamatun läpi yhtäjaksoisesti ääneen 7/24, tunnin vuoroissa. Eri seurakuntien pastoreiden kodeissa pastorit ovat yhdessä kokoontuneet rukoilemaan, laulamaan ja aterioimaan yhdessä.

Yhteistyömme näkymät

Vuosien kokemus yhteistyöstä käytännön tasolla on osoittanut sen, että yhteistyö on hedelmällistä siellä missä eri kirkkojen pastorit ja työntekijät tuntevat toisensa ja oppivat luottamaan toisiinsa yhteisen dialogin, ja sen

kautta syntyvän yhteisen ajattelun, kautta. Yhteinen ajattelu johtaa kulttuurin muutokseen ja rohkeuteen astua oman perinteisen reviirin ulkopuolelle.

Suomen Adventtikirkolle ekumeeninen toiminta ei ole itseisarvo, vaan ne hedelmät, joita me kirkkoina yhdessä voimme yhteiskunnassa saada aikaiseksi evankeliumin tähden. Jeesuksen antaman lähetyskäskyn noudattaminen eli missio on Adventtikirkon uskon ja toiminnan ytimessä. Kirkkomme missionaarisuus alkoi reformaatiosta ja kasvoi uskonpuhdistusliikkeenä protestantismin sykkeessä. Seitsemännän päivän Adventistit ovat aina halunneet puhua itsestään adventtiliikkeenä, eikä niinkään kirkkokuntana. Liikkeelle ominainen toimintatapa on se, että kaikki voimavarat laitetaan evankeliumin levitykseen ja moninkertaistumiseen. Se tarkoittaa sitä, että resurssit löytyvät ruohonjuuritasolta, eivät kirkon johtajista.¹

Tehdessäni tutkimusta vapaakristillisestä missionaarisuudesta Suomessa, havaitsin että meidän kaikkien kristillisten kirkkojen missionaarisuuden heikkous on kirkollistuminen. Pyysin vastauksia myös joiltakin luterilaisilta papeilta ja tämä näkyi erityisesti heidän vastauksissansa. Saatamme kokea, että kirkon laitostuessa sillä ei ole sisäistä pakkoa avautua maailmalle ja marginaaleihin. Toiminnasta tulee ulkokohtaista puuhastelua, eikä antauduta henkilökohtaisella tasolla, kuten eräs vastaajista sen ilmaisi. Tämä johtaa hengellisen syvyyden puutteeseen ja mission kokonaisvaltaisuuden hämärtymiseen. Samat vastaajat kokivat myös julistamisen olevan kriisissä.²

Kirkollistuminen nähdään kasvua heikentävänä tekijänä myös vapaakristillisyydessä. Suomi on kulttuuriltaan luterilainen maa, ja sen vaikutus näkyy myös vapaakristillisissä seurakunnissa. Toin tämän esiin eräässä ekumeenisessa neuvottelussa, jossa läsnä oli Suomen vapaakristillisen neuvoston ja Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallituksen edustajia. Lainasin esityksessäni Leonard Sweetin kirjoitusta, jossa sanotaan:³

2000-luvun seurakuntaelämällä on enemmän yhteistä ensimmäisen vuosituhannen kanssa kuin 1000–2000 luvun modernismin kanssa, joka

1 Atte Helmisen artikkeli "Kirkon missionaarisuudesta vapaakristillisestä näkökulmasta" kirjassa *Näkökulmia Ekumeeniseen Missiologiaan*, toim. Mari-Anna Auvinen & Jyri Komulainen, Kirkon tutkimuskeskus ja Suomen ekumeeninen neuvosto, 2020, s.134

2 *ibid*, s.136

3 *ibid*, 136.

luhistuu ympärillämme [...] Laitostunut kirkko tulee seuraavien 20 vuoden aikana näyttämään yhä enemmän kuin se vaaleanpunainen Cadillac, jolla on valtava evä peräosassa.⁴

Totesin, että mekin olemme Adventtikirkossa kirkollistuneet ja meistä on tullut luterilaisia kulttuurillemme. Tähän arkkipiispa vastasi pilke silmäkulmassa: "Tervetuloa äitikirkon huomaan." Jatkoin myös pilke silmäkulmassa Sweetin lainausta:

[...] Kirkkojen johtajilla on Alzheimerin tauti. Silti me rakastamme heitä. Me muistamme heidän tarinansa ja kerromme niitä eteenpäin. Mutta he elävät toisessa maailmassa. He ovat täysin tietämättömiä maailmasta joka itseasiassa on olemassa siellä. Ongelma on siinä, että he ovat laivan kapteeneja.

Koska tämä haaste on meille yhteinen, ainoa keino purkaa tätä kirkollistumisen taakkaa on lisätä missionaarisuutta yhdessä ja erikseen. Meillä tulee olla yhteinen viesti koko Suomelle ja seurakunnillemme: Suomi tarvitsee Jeesuksen ristiltä vuotavan veren pelastusta, anteeksiantoa ja rakkautta. Meidän tulee kokea sovinto Jumalan ja toistemme kanssa ja sen kautta rakkaus Jumalaan ja lähimmäisiämme kohtaan voi kasvaa.

Tutkimukseni mukaan kasvavissa vapaakristillisissä yhteisöissä osataan olla aitoja perheyhteisöjä. Niissä näkyy yhteys, palvelu ja todistaminen, mutta tärkeintä niissä ovat yhteys ja sen luoma yhteisöllisyys. Juutalaisuudessa ja alkukristillisessä seurakunnassa kaikkein tärkeintä oli olla ensin osa yhteisöä. Kirkko-oppi eli ekklesiologia ei ole perinteisesti ollut kovin vahvassa roolissa vapaakristillisissä seurakunnissa, ei ainakaan Adventtikirkossa, jonka toimintaa olen seurannut läheltä. Painopiste on ollut opetuksessa, eikä se ole johtanut hyviin tuloksiin. Sen sijaan yhteisöllisyys toimii ja kasvua tapahtuu niissä yhteisöissä, joissa painopiste on pienryhmissä, kotikirkkoissa tai elinvoimaisissa jumalanpalvelusyhteisöissä, joissa ei yleensä kysytä, kuulutko meidän kirkkoomme ja ajatteletko opetuksemme mukaisesti.⁵

4 Sweet, Leonard, *Postmodern Pilgrims: First Century Passion for the 21st Century World*. 2000, 2.

5 Atte Helminen, 141.

Jos tarkastellaan sitä, missä on uskovien todistusvoima, Raamatussa Jeesus sanoo: ”Uuden käskyn minä annan teille: rakastakaa toisianne. Niin kuin minä olen rakastanut teitä, rakastakaa tekin toisianne. Siitä kaikki tuntevat teidät minun opetuslapsikseni, että teillä on keskinäinen rakkaus” (Joh.13:34–35). Jos keskinäinen rakkaus on todiste opetuslapseudesta, voimme kysyä, miten tämä on sovellettavissa kristillisten kirkkojen välisiin suhteisiin tai jopa Suomen adventtikirkon ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välisiin suhteisiin? Voidaan sanoa, että nykyään keskinäinen kunnioitus kirkkojen välillä on monin paikoin lämmin ja aito. Sitä se ei kuitenkaan ole aina ollut. Kirkot ovat käyneet neuvotteluja toistensa kanssa voidakseen ymmärtää toisiaan paremmin. Tästä on esimerkkinä tapahtuma, jossa helluntailaiset ja luterilaiset järjestivät historiallisen anteeksipyyntöhetken syksyllä 2018.⁶

Jos OIKOS yhteisö pystyy kasvamaan lähes tyhjästä yli 100 nuoren aikuisen liikkeeksi muutamassa vuodessa, eikö olisi mahdollista, että tämä voisi tapahtua muuallakin mikäli uskalletaan luottaa uusin sukupoviin ja heidän kykynsä johtaa. Olen seurannut sivusta luterilaisten ystäväni kautta miten uudet luterilaiset yhteisöt kasvavat. Mukana siellä on myös adventisteja, jotka kokevat aitoa yhteisöllisyyttä luterilaisten kesken.

On sanottu, että on helpompi synnyttää uutta kuin herättää kuolleita. Tämä lienee totta myös kirkon missionaarisuudessa. Lähetyskäsky on edelleen vapaakristillisten seurakuntien näyn keskiössä. Ihmiset ovat kylästyneet seuraamaan mainetta ja rahaa. Moni valitsee pienemmän palkan saadakseen viihtyisämmän työyhteisön ja enemmän aikaa perheensä kanssa. Sama pätee myös seurakuntaan. Toimiva ja opetuslapseuttava perheyhteisö, pienikin, on merkityksellisempi kuin tyhjä ja kolkko kirkko, joka on vain menneisyyden muisto. Kirkko on tienhaarassa, ja tässä risteyksessä vapaakristillisellä missionaarisuudella on edelleen merkittävä rooli. Missionaarisuutta on johdettava, mutta sitä ei voi johtaa yksin tai kabineteista käsin. Missionaarisuutta johdetaan ruohonjuuritasolla, tiimeissä ja terveissä yhteisöissä. Vaikka johtajat eivät aina ole läsnä, heidän ajattelunsa näkyy, jos he luottavat ja hellittävät kontrolliotteestaan. ”Usko on luja luottamus siihen, mitä toivotaan, ojentautuminen sen mukaan, mikä ei näy.” (Hepr. 11:1)

6 ibid, 142.

Kun tarkastellaan yhteiskuntaa yleisesti, näyttää siltä, että hallinto- ja kulttuurimuutoksen tekeminen on erityisen vaikeata yliopistomaailmassa, sairaalamaailmassa ja kirkkoissa. Siksi on erittäin tärkeää, että kirkon missiosta ja missionaarisuudesta käydään kriittistä keskustelua ja dialogia. Ilman keskustelua, rakenteiden arviointia, rohkeita tekoja, innovointia, uskoa, luottamusta ja suurta rakkautta uuden identiteetin omaavia muutosjohtajia kohtaan, kirkko jatkaa niin kuin se on aina ennenkin tehnyt odottaen toiveikkaasti hienoja tuloksia. Tätä muutosta ei saa aikaan muutama ihminen, vaan siihen tarvitaan uusien martti luthereiden, ellen whitien, tiimien ja yhteisöjen liike.

Suomen Adventtikirkon nettisivulta löytyvät seuraavat lausuntomme:

Suhteet toisiin kristillisiin kirkkoihin ja uskonnollisiin organisaatioihin

Estääksemme väärinkäsitysten ja hankauksen syntymistä suhteissamme toisiin kristillisiin kirkkoihin ja uskonnollisiin organisaatioihin olemme sopineet seuraavista suuntaviivoista:

1. Tunnustamme ihmisten edessä Kristusta korottavat elimet osana jumalallista suunnitelmaa maailman evankelioimiseksi ja pidämme suuressa arvossa toisissa yhteisöissä toimivia kristittyjä miehiä ja naisia, jotka työskentelevät sielujen voittamiseksi Kristukselle.
2. Ollessamme yhteydessä toisten kristillisten yhteisöjen ja uskonnollisten elinten kanssa pidämme huolta siitä, että kaiken aikaa vallitsee kristillisen kohteliaisuuden, suoruuden ja oikeudenmukaisuuden henki.
3. Tunnustamme, että todellinen uskonto perustuu omaantuntoon ja vakaumukseen. Sen vuoksi pyrimme jatkuvasti siihen, ettei itsekäs omaneduntavoittelu tai väliaikainen hyöty vetäisi ketään yhteytemme eikä mikään saisi yhtäkään jäsentämme uskomaan, että sellainen edistäisi todellista yhteyttä Kristukseen. Jos vakaumuksen muutos johtaa seurakuntamme jäsenen kokemaan, ettei hän enää ole sopusoinnussa seitsemännen päivän adventistien uskon ja käytännön kanssa, tunnustamme tällaisen jäsenen oikeuden ja velvollisuudenkin vaihtaa ilman halveksuntaa uskonnollista yhtei-

söä uskonsa mukaan. Odotamme toisten uskonnollisten yhteisöjen toimivan samassa uskonnollisen vapauden hengessä.

4. Ennen toisten uskonnollisten organisaatioiden jäsenten ottamista seurakuntamme jäsenyyteen tulee huolella varmistaa, että ehdokkaat haluavat vaihtaa uskonnollista yhteisöään uskonnollisen vakaumuksen vuoksi ja oman henkilökohtaisen jumalasuhteensa perusteella.
5. Henkilöä, joka on asetettu seurakuntakurin alaiseksi toisessa uskonnollisessa yhteisössä selvästi todettavan, kristilliseen moraaliin tai luonteeseen liittyvän puutteellisuuden vuoksi, ei voida ottaa jäseneksi seitsemännen päivän adventistien seurakuntaan ennen kuin on todisteita kyseisen henkilön katumuksesta ja parannuksesta.
6. Seitsemännen päivän adventistit eivät voi rajoittaa toimintaansa tietyille maantieteellisille alueille sillä perusteella, miten he ymmärtävät evankelointitehtävänsä. Jumalan kaitselmuksessa ja hänen ihmisten hyväksi tapahtuvan työnsä historiallisen kehityksen myötä aika ajoin on noussut uskonnollisia liikkeitä antamaan erityisen painotuksen evankeliumin totuuden eri puolille. Seitsemännen päivän adventtikansan syntyessä ja kasvaessa meidän taakaksemme annettiin korostaa sanomaa Kristuksen toisesta tulemisesta lähestyvänä tapahtumana. Kutsumukseksemme tuli julistaa raamatullisia totuuksia erityisen valmistautumisen sanoman puitteissa, josta kerrotaan Raamatun profetioissa, varsinkin Ilmestyskirjan 14. luvun jakeissa 6–14. Tämä sanoma valtuuttaa saarnaamaan ”ikuista evankeliumia kaikille kansoille, heimoille, kielille ja maille” kiinnittäen kaikkien ihmisten huomion siihen kaikkialla. Sen vuoksi mikä tahansa rajoitus, joka rajoittaa todistamisen tietyille maantieteellisille alueille, merkitsee evankeliumin levittämisen rajoittamista. Seitsemännen päivän adventistit tunnustavat myös toisten uskontokuntien oikeuden toimia ilman maantieteellisiä rajoituksia.

Seitsemännenten päivän adventistit ja ekumeeninen liike

Pääkonferenssin työvaliokunta ei ole koskaan äänestämällä hyväksynyt julkilausumaa seitsemännenten päivän adventistien suhteesta ekumeeniseen liikkeeseen sellaisenaan. Aihetta laajalti käsittelevä kirja on julkaistu [B. B. Beach, Ekumenia - siunaus vai kirous? (Kirjatoimi, 1975)] ja vuosien mittaan on ilmestynyt lukuisia artikkeleita adventistisissa julkaisuissa, mukaan lukien Adventist Review -lehti. Vaikka tarkalleen ottaen virallista kantaa ei ole, on paljon selkeitä viitteitä, jotka kertovat seitsemännenten päivän adventistien näkökannasta.

Yleisesti voidaan sanoa, että vaikka seitsemännenten päivän adventistit eivät täysin tuomitsekaan ekumeenista liikettä ja sen tärkeintä organisaattorista ilmentymää, Kirkkojen Maailmanneuvostoa (KMN), adventistit ovat suhtautuneet kriittisesti liikkeen eri puoliin ja toimintaan. Ei voida kieltää, ettei ekumenialla olisi ollut kiitettäviä päämääriä ja joitakin myönteisiä vaikutuksia. Sen tärkein pyrkimys on näkyvä kristillinen ykseys. Yksikään adventisti ei vastusta ykseyttä, jonka puolesta itse Kristus rukoili. Ekumeeninen liike on edistänyt ystävällisempiä kirkkojenvälisiä suhteita, joissa on havaittavissa entistä enemmän keskusteluyhteyttä ja vähemmän katkeraa arvostelua, sekä auttanut poistamaan perusteettomia ennakkoluuloja.

Erilaisten organisaatioidensa ja toimintansa kautta ekumeeninen liike on antanut lisää oikeaa ja ajantasaista tietoa kirkkoista, puhunut uskonnonvapauden ja ihmisoikeuksien puolesta, taistellut rasismia vastaan ja kiinnittänyt huomiota evankeliumin sosioekonomisiin seuraamuksiin. Kaikessa tässä tarkoitus on ollut hyvä ja jotkut hedelmistä maukkaita. Mutta kokonaisuus huomioon ottaen kirouksilla on taipumus painaa vaa'assa enemmän kuin siunauksilla. Tarkastelemme joitakin aspektejä.

Adventismi - profeetallinen liike

Seitsemännenten päivän adventistien uskonnollinen yhteisö astui historian näyttämölle - niin adventistit vakaasti uskovat - vastauksena Jumalan kutsuun. Adventistit uskovat, toivottavasti ilman ylpeyttä tai ylimielisyyttä, että adventtiliike on Jumalan asettama välikappale "ikuisen evankeliumin", Ilmestyskirjan 14. ja 18. luvun profeetalliselta näköalapaikalta nähdyn Jumalan viimeisen sanoman, järjestäytyneeksi julistamiseksi. Profeetallisen

ymmärryksensä keskitetyssä valossa seitsemännen päivän adventistit näkevät itsensä Ilmestyskirjan eskatologisesti suuntautuneena "ekumeenisena" liikkeenä. Adventistien tehtävänä on kutsua Jumalan lapsia "lähtemään pois" niistä "kukistuneista" (langenneista) seurakunnista, jotka enenevässä määrin muodostavat Jumalan tarkoituksia vastaan toimivan järjestäytyneen uskonnollisen opposition. "Pois kutsumiseen" liittyy myös myönteinen "kutsu liittyä" yhteen, maailmanlaajuiseen - toisin sanoen ekumeeniseen - liikkeeseen, jonka tunnusmerkkeinä ovat "usko Jeesukseen" ja "Jumalan käskyjen noudattaminen" (Ilm. 14:12). Kirkkojen Maailmanneuvosto korostaa erityisesti kaikkien liittymistä kirkkojen yhteyteen ja sitten toivottavasti asteittain luopumista eripuraisuudesta. Adventtiliikkeessä paino on ensisijaisesti Babylonin eripuraisuudesta ja sekaannuksesta lähtemisessä ja sitten välittömästi ykseyden, totuuden ja rakkauden yhteisöön liittymisessä maailmanlaajuisen adventtiperheen piirissä.

Pyrittäessä ymmärtämään adventistista asennetta ekumeniaa ja muita valtaväyläseurakuntia kohtaan kannattaa muistaa, että varhaisella adventtiliikkeellä (jolle olivat tunnusomaisia milleriläiset) oli ekumeenisia aspekteja: se sai syntynsä eri kirkkokuntien keskuudessa. Näin ollen adventistit tulivat monista eri seurakunnista. Mutta yleisesti kirkkokunnat torjuivat adventtisanoman. Melko usein adventistit erotettiin seurakuntien jäsenyydestä. Joskus adventistit veivät mukanaan osan seurakuntaa. Suhteet katkeroituiivat. Liikkeellä oli valheellisia huhuja, joista ikävä kyllä jotkut ovat vieläkin olemassa. Uranuurtajilla oli voimakkaat näkemykset, mutta heidän vastustajansa eivät olleet vähemmän dogmaattisia. Heillä oli taipumus kiinnittää huomiota enemmän erottaviin kuin yhdistäviin asioihin. Se oli ymmärrettävää kehitystä. Nykyisin kirkkojenvälinen ilmapiiri pyrkii tietysti olemaan rauhaa rakentava ja hyväntahtoinen.

Mitä ongelmia adventisteilla on ekumenian suhteen? Ennen kuin pyrimme antamaan yhteenvedon omaisen vastauksen tähän kysymykseen, on korostettava sitä, että ekumeeninen liike ei ole ajattelultaan yhtenäinen ja että sen riveistä voidaan löytää kaikenlaisia näkemyksiä (mikä tietysti jo itsessään on ongelma!). Yritämme keskittyä sellaiseen, mitä Kirkkojen Maailmanneuvostossa pidetään valtavirta-ajatteluna. KMN edustaa nykyisin yli 300 eri kirkkoa ja uskontokuntaa.

Ekumeeninen näkemys ykseydestä

Uudesta testamentista käy ilmi, minkälainen on sopiva seurakunnan ykseys totuudessa, johon liittyy pyhyys, ilo, uskollisuus ja kuuliaisuus (ks. Joh. 17:6,13,17,19,23,26). Intoilevat ekumeenikot näyttävät pitävän itsestään selvänä kirkkojen suuren enemmistön lopullista elimellistä ykseyttä ja ehtoollisen yhteyttä. He korostavat «suurta eroa», ikään kuin se olisi todella anteeksiantamaton synti. Harhaoppisuus ja luopumus jätetään suureksi osaksi huomiotta. Uusi testamentti kertoo kuitenkin «Jumalan temppeliin» tunkeutuvan antikristillisen vaikutuksen uhkasta (2.Tess. 2:3,4). Eskatologinen kuva Jumalan seurakunnasta ennen toista tulemusta ei ole kuva kaikki ihmiset yhteen kokoavasta megakirkosta vaan kristikunnan «jäännöksestä», niistä, jotka pitävät Jumalan käskyt ja joilla on Jeesuksen usko (ks. Ilm. 12:17).

Harhaoppinen ja ei-kristillinen elämäntapa muodostavat selvän perusteen erillään pysymiselle. KMN jättää tämän asian huomiotta. Ero ja jakautuminen seurakunnan ja sen sanoman puhtauden ja loukkaamattomuuden suojelemiseksi ja ylläpitämiseksi on suotavampaa kuin ykseys maailmallisuudessa ja hairahduksissa.

Lisäksi adventisteja vaivaa se tosiasia, että KMN:n johtajat eivät tunnu panevan painoa henkilökohtaiselle pyhitykselle ja herätykselle. On viitteitä siitä, että osa pitää sellaista painotusta omalaatuisena pietistisenä jäänteinä, ei dynaamisen kristillisen elämän elintärkeänä ainesosana. He vaimentavat mieluummin henkilökohtaisen hurskauden yhteiskunnallisen moraalisuuden hyväksi. Adventistisen käsityksen mukaan henkilökohtaisen elämän pyhyys taas on juuri sitä ainesta, josta yhteiskunnan moraali muodostuu (vapaasti Shakespearea mukaillen). Ilman aidosti kääntyneitä kristittyjä kaikki muodollinen organisatorinen ykseys on luonteeltaan pinnallista eikä sillä ole paljontaan merkitystä.

Ekumeeninen näkemys uskosta

Monissa kirkollisissa piireissä avarakatseisuutta pidetään ekumeenisena hyveenä. Ihanteellisen ekumeenikon voidaan ajatella olevan henkilö, joka ei suhtaudu dogmaattisesti uskoon ja jonka opilliset näkemykset ovat vähän häilyviä. Hän kunnioittaa suuresti toisten uskoa, mutta ei suhtaudu jäykästi omaan uskoonsa. Hän vaikuttaa nöyrältä eikä ole varma opillisista asioista - paitsi niistä, jotka liittyvät ekumeeniseen ykseyteen. Hän vaistoaa

herkästi puolueelliset näkemykset. Ekumeeniselta kannalta uskonnollisen opillisen ylimielisyyden osoittaminen on erityisen synnillistä.

Kaikessa tässä on hyvätkin puolensa. Nöyryys ja sävyisyys ovat kristillisiä hyveitä. Pietarikin kehottaa meitä olemaan aina valmiit perustelemaan uskomme jokaiselle, mutta tekemään sen sävyisästi, kunnioittavasti ja puhtaalla omallatunnolla (1.Piet. 3:15,16). Mutta ekumeenisissa piireissä on melkein sisäänrakennettu pehmeiden ja uskon suhteellistamisen vaara. Koko harhaoppisuuden käsite on kyseenalaistettu. Viime aikoina on jopa ”pakanallisuuden” suhteenkin ollut epäselvyyttä.

Tyypillistä joillekin ekumeenisille oletuksille on ajatus, että kaikki uskontokuntien totuusmääritelmät ovat ajasta riippuvia ja suhteellisia, ja sen vuoksi puolueellisia ja puutteellisia. Jotkut ekumeenikot olisivat jopa valmiita puolustamaan opillista synteisiä, jossa erilaiset kristilliset uskonkäsitykset yhdistettäisiin eräänlaiseksi cocktailiksi. Meille kerrotaan, että kaikki kirkot ovat epätasapainoisia ja että ekumenian tehtävä on palauttaa tasapaino ja harmonia. Ekumeenisen liikkeen yhteen sovitetussa erilaisuudessa oletetaan jokaisen Fredrik Suuren sanoin ”tulevan autuaaksi omalla tavallaan”.

Adventistit uskovat, että ilman voimakasta vakaumusta kirkolla on vähän hengellistä voimaa. On vaara, että opillisen pehmeiden ekumeenien juoksuhiekkia imaisee kirkot tunnustukselliseen kuolemaan. Juuri sitä ekumeeniset intoilijat tietysti toivovatkin. Adventistien mielestä opillista epäröintiä täytyy kuitenkin tarmokkaasti vastustaa, sillä muutoin tuloksena on hengellinen itsensä aseista riisuminen, ja joudumme kohtaamaan todellisen jälkikristillisen ajan.

Ekumeeninen näkemys Raamatusta

Adventistit ymmärtävät Raamatun Jumalan tahdon erehtymättömäksi ilmoitukseksi, opillisen totuuden arvovaltaiseksi ilmaisijaksi ja Jumalan pelastushistoriassa tekemien mahtavien tekojen luotettavaksi tallettajaksi (ks. esim. Tunnustuskirjana Pyhä Raamattu, s. 13–24). Adventistit pitävät Raamattua yhtenä kokonaisuutena. Monet KMN:n johtajat eivät pidä Raamattua normatiivisena ja arvovaltaisena sinänsä. Painotus on Raamatun moninaisuudessa, mukaan lukien ajoittainen myyttisen aineiston poistaminen evankeliumeista. Monien ekumeenikkojen mielestä, kuten liberaalin kristillisyyden piirissä yleensä, innoitus ei liity Raamatun tekstiin vaan lukijan

kokemukseen. Oletettu innoitus ei ole suosiossa, mutta kokemuksellisuus on.

Apokalyptiselle profetialle ei käytännössä anneta minkäänlaista lopunajallista roolia. Parousiaan, Kristuksen toiseen tulemukseen, viitataan muodon vuoksi, mutta siihen ei liitetä kiireellisyyttä eikä sillä ole juurikaan havaittavaa vaikutusta ekumeeniseen käsitykseen evankelioinnista. Tässä on eskatologisen sokeuden vaara.

Seitsemännen päivän adventistit näkevät raamatullisen kuvan synnistä ja vapahduksesta ”suurena taisteluna” hyvän ja pahan, Kristuksen ja Saatanan, Jumalan sanan ja petkuttajan valheiden, uskollisen jäännöksen ja Babylonin, ”Jumalan sinetin” ja ”pedon merkin” välillä.

Adventistit ovat ennen kaikkea sanan kansaa. Uskoessaan Raamatun ehdottomaan arvovaltaan adventistit tunnustavat, että Raamattu ”on innoitettujen ihmisten kirjoittama, mutta ei edusta Jumalan vaan ihmisten ajattelu- ja ilmaisutapaa. Jumalan ei esitetä kirjoittaneen Raamattua. -- Raamatun kirjoittajat olivat Jumalan kirjureita, eivät hänen kyniään” (Selected Messages, osa 1, s. 21). Monet ekumeenikot sanovat, ettei Raamattu ole Jumalan sanaa mutta sisältää tuota sanaa sellaisena kuin ihmiset reagoivat siihen ja hyväksyivät sen. Adventistit sen sijaan sanoisivat, että Raamatun kirjoittajien ilmaisut ”ovat Jumalan sanaa” (sama). Kriitikistä huolimatta Jumala ei ole koetuksella, ei myöskään hänen sanansa. Koetuksella on ihmisen suhtautuminen Raamattuun.

Ekumeeninen näkemys lähetystyöstä ja evankeliumin levittämisestä

Perinteisessä näkemyksessä lähetystyöstä korostuu evankeliumin levittäminen, toisin sanoen evankeliumin sanallinen julistus. Ekumeenisen lähestymistavan mukaan lähetystyöhön sisältyy shalom-tilanteen aikaansaaminen, eräänlaisen yhteiskunnallisen rauhan ja harmonian luominen. Adventisteilla on vaikeuksia kaiken sellaisen kanssa, jolla on taipumusta vähätellä niiden hyvien uutisten julistamisen ensisijaista tärkeyttä, jotka kertovat synnin kuristusotteesta vapautumisesta. Itse asiassa perinteinen, ja myös adventistinen, näkemys pelastuksesta on aina tarkoittanut yksilöiden pelastamista synnistä ikuiseen elämään. Ekumeenisessa evankeliumin levittämisessä pelastus nähdään ensisijaisesti yhteiskunnan pelastamisena

sortovallasta, nälän aiheuttamalta tuholta, rasismien kiroukselta ja epäoikeudenmukaiselta riistolta.

Adventistinen käsitys kääntymyksestä tarkoittaa yksilön kokemia radikaaleja muutoksia hengellisen uudelleensyntymisen kautta. Enemmistön painotus KMN:n piirissä näyttää olevan yhteiskunnan epäoikeudenmukaisien rakenteiden muuttamisessa.

Meidän näkemyksemme mukaan ekumenian hedelmät (tai ehkä pitäisi puhua hedelmien puuttumisesta) evankeliumin levittämisen ja ulkomailla tapahtuvan lähetystyön alueella ovat usein merkinneet vähäisempää evankeliumin levittämistä (sellaisena kuin me sen ymmärrämme - Paavalista Billy Grahamiin asti), vähäisempää kasvua ja lisääntyvää jäsenistön pienenemistä, harvempien lähetysaarnajien lähettämistä, suhteellisesti pienempää taloudellisen tuen määrää. Itse asiassa lähetystyö on siirtynyt tärkeimmiltä "ekumeenisilta" kirkoilta konservatiivisille protestanteille. On surullista nähdä lähetystyön kokevan näin suuren potentiaalisen menetyksen, erityisesti aikana, jolloin islamilainen maailma näyttäytyy yhä aktiivisempänä ja so-
taisampana ja jolloin idän uskonnot valtaavat yhä enemmän alaa.

Viimeaikainen, menestyksekkäs seitsemännen päivän adventistien Tuhannen päivän sadonkorjuu -kampanja soti ekumeenikoiden hillittyä "yhteistä lähestymistapaa" vastaan. Jälkimmäinen saattaa kuulostaa hyvältä ekumeenisissa tutkielmissa, mutta sen myötä ei tapahdu sielujen voittamista. Vanhaa sanontaa mukaillen voidaankin sanoa: "Lähetystyöstään ekumeeninen puu tunnetaan."

Ekumeeninen näkemys yhteiskuntapoliittisesta vastuusta

On myönnettävä, että kokonaisuudessaan kysymys kristittyjen yhteiskunnallisesta ja poliittisesta vastuusta on monimutkainen. KMN ja muut kirkolliset neuvostot (kuten Yhdysvaltain kansallinen kirkkojen neuvosto) ottavat voimakkaasti kantaa yleisesti poliittisiin pidettyihin kysymyksiin. Seitsemännen päivän adventistit ovat paljon varovaisempia tällä alueella (kun taas evankeliumin levityksessä asia on päinvastoin!)

Poliittiseen vastuuseen liittyvään ekumeeniseen ajatteluun sisältyy usein: (1) pelastuksen sekularisointi; (2) 2000-luvun näkemys, joka edustaa ihmiskunnan asteittaista poliittista kohentumista ja yhteiskunnallista uudistumista sekä Jumalan valtakunnan perustamista maan päälle ihmisvoimin,

ihmisten toimiessa Jumalan välikappaleina; (3) kristinuskon muokkaaminen nykyajan maailmaan sopivaksi; (4) jatkuvasti kehittyvä utopistinen usko edistykseen; ja (5) sosiaalinen kollektivismi, joka suosii eräänlaista egalitarismia ja hyvinvointivaltiota mutta ei kommunistista materialismia.

Yhteiskunnallisesti aktiiviset ekumeenikot pitävät oletettavasti adventismia utopistisena, tuulesta temmattuna näkynä apokalyptisella taivaalla, mutta tämä ei pidä paikkaansa. Kohdatessaan yhteiskunnan monet ongelmat adventistit eivät voi olla, eivätkä yleensä olekaan, apaattisia tai välinpitämättömiä. Siitä todistaa laaja sairaaloiden, klinikoiden ja terveysalan laitosten verkosto ympäri maailmaa samoin kuin lähes viisi tuhatta koulua sekä nopeasti kasvava maailmanlaajuinen kirkon toimintamuoto ADRA (Adventisti Development and Relief Agency), joka keskittyy akuuttien ja kroonisten tarpeiden täyttämiseen. Lisäksi voitaisiin mainita monia muita toimintamuotoja.

Seitsemännen päivän adventistit uskovat, että on välttämätöntä tehdä ero kansalaisina vaikuttavien yksittäisten kristittyjen yhteiskunnallispoliittisen toiminnan ja kirkon tasolla tapahtuvan yhteisöllisen asioihin puuttumisen välillä. Kirkon tehtävä on käsitellä moraalisia periaatteita ja ohjata raamatulliseen suuntaan, ei puolustaa poliittisia direktiivejä. KMN on ajoittain sekaantunut poliittiseen valtapeliin. Vaikka adventistit kylvävätkin siemeniä, jotka väistämättä vaikuttavat yhteiskuntaan ja politiikkaan, he eivät halua sotkeutua poliittisiin kiistoihin. Seurakunnan Herra totesi: ”Minun kuninkuuteni ei ole tästä maailmasta” (Joh. 18:36), ja Herransa tavoin seurakunta haluaa ”kulkea ympäri maata ja tehdä hyvää” (Ap.t. 10:38). Seurakunta ei pyri määrittämään hallintoa, ei suoraan eikä epäsuorasti.

Ekumeeninen näkemys uskonnonvapaudesta

KMN:n toiminnan ensimmäisinä vuosina sen Amsterdamissa 1948 pidetystä ensimmäisestä kokouksesta alkaen uskonnonvapaudella oli paikansa ekumeenisella esityslistalla. Uskonnonvapaus nähtiin elintärkeänä edellytyksenä ekumeeniselle ykseydelle. Vuonna 1968 perustettiin KMN:n päämajaan kanslia uskonnonvapauteen liittyviä asioita varten. Kuitenkin KMN:n asennoituminen uskonnonvapauteen on sittemmin ollut jonkin verran epäselvää. Vuonna 1978 mainittu kanslia lakkautettiin, pääasiasa varojen puutteen vuoksi. Tämä puhuu tietysti puolestaan siitä, missä

kohden uskonnonvapaus on järjestäytyneen ekumeenisen liikkeen tärkeysjärjestyksessä.

Nykyisin ekumeenikoilla on taipumus pitää uskonnonvapautta yksinkertaisesti yhtenä ihmisoikeuksista sen sijaan, että se nähtäisiin perusluonteisena oikeutena, johon kaikki muut ihmisoikeudet perustuvat. Tällainen on luonnollisesti maallistuneen mielen lähestymistapa. Sekularistit tai humanistit kieltäytyvät tunnustamasta uskonnollista uskoa joksikin sellaiseksi, mikä on erillään muista inhimillisistä toimista tai niiden yläpuolella. Tähän sisältyy vaara, että uskonnonvapaus menettää ainutlaatuisen luonteensa, joka tekee siitä kaiken todellisen vapauden vartijan.

Emme saa unohtaa, että historiallisesti nimenomaan vallan ja tunnustuksellisuuden tasapaino on neutralisoinut uskonnollista suvaitsemattomuutta ja toiminut uskonnonvapauden hyväksi. Muodollinen uskonnollinen ykseys on toteutunut vain pakkokeinoin. Yhteiskunnassa on näin ollen sisäänrakennettu jännite ykseyden ja uskonnonvapauden välillä. Itse asiassa eskatologinen kuva lopunajan tapahtumista on dramaattinen kuvaelma uskonnollisesta vainosta, kun apokalyptisen Babylonin massiiviset voimat yrittävät puristaa jäännösseurakunnan yhdistetyn luopumuksen muottiin.

Lopuksi näkymä uskonnonvapaudesta muuttuu entistä pilvisemmäksi, kun tajutaan, että tietyt ekumeeniset aktivistit hyväksyvät melko helposti uskonnonvapauden rajoitukset vahingoittaen erilaisen uskonnollispoliittisen leiman omaavia uskovia, joilla katsotaan olevan negatiivinen yhteiskunnallinen asenne. Lisäksi jotkut ekumeeniset johtajat ovat melko valmiita, kumouksellisissa tilanteissa, keskeyttämään uskonnonvapauden voimasaolon ”toistaiseksi” edistääkseen ykseyttä, kansakunnan rakentumista ja yhteiskunnan ”hyvää” kokonaisuutena.

Profeetallisen näkemyksen vaikutus

Tähän mennessä sanottu valottaa joitakin niitä varauksista, joita adventisteilla on järjestäytyneeseen ekumeeniseen liikkeeseen osallistumiseen nähden. Edellä mainitut ajatukset vaikuttavat ratkaisevasti seitsemännen päivän adventistien yleiseen asenteeseen toisia kirkkoja ja ekumeenista liikettä kohtaan. Profeetallinen näkemys vahvistaa tätä asennetta. Katsoessaan menneisyyteen adventistit näkevät paavinvallan ilmenneen vuosisatojen ajan vainon ja antikristillisyyden muodossa. He näkevät valtion tai vakiintuneiden kirkkokuntien harjoittamaa syrjintää ja suurta suvaitsemat-

tomuutta. Katsoessaan tulevaisuuteen he näkevät vaaran katolilaisuuden ja protestanttisuuden liittäessä kätensä yhteen käyttääkseen uskonnollis-poliittista valtaa dominoivalla ja mahdollisesti vainoavalla tavalla. He eivät näe Jumalan uskollista seurakuntaa jättikokoisena kirkkona vaan jäännöksenä. He näkevät itsensä tuon jäännöksen ytimenä eivätkä ole halukkaita liittymään viimeisten päivien yhä laajenevaan kristilliseen luopumukseen.

Katsoessaan nykyisyyteen adventistit näkevät tehtäväkseen saarnata ikuista evankeliumia kaikille ihmisille kutsuen heitä palvomaan luojaa, pitäytymään kuuliaisesti Jeesuksen uskoon sekä julistaa, että Jumalan tuomion aika on tullut. Jotkut tämän sanoman aspekteista eivät ole suosittuja. Miten adventistit voivat parhaiten onnistua täyttämään profeetallisen tehtävänsä? Näkemyksemme mukaan seitsemännen päivän adventistit voivat parhaiten täyttää jumalallisen tehtävänsä säilyttämällä oman identiteettinsä, oman motivaationsa, oman kiireellisyyden tuntunsa ja omat toimintatapansa.

Ekumeenista yhteistyötä?

Pitäisikö adventistien tehdä ekumeenista yhteistyötä? Adventistien tulisi tehdä yhteistyötä siinä määrin kuin aitoa evankeliumia julistetaan ja kohdataan huutavat inhimilliset tarpeet. Seitsemännen päivän adventistien yhteisö ei kaipaa sekoittavia jäsenyyksiä ja kieltäytyy kaikista kompromissisuhteista, jotka saattaisivat vesittää sen selvästi erotettavaa todistusta. Kuitenkin adventistit haluavat olla "omantunnontarkkoja yhteistyön tekijöitä". Yhteistyöelimenä ekumeenisella liikkeellä on hyväksyttäviä puolia; kirkkojen orgaanisen ykseyden elimenä se on paljon epäilyttävämpi.

Suhteet toisiin uskonnollisiin yhteisöihin

Vuonna 1926, paljon ennen kuin ekumenia tuli muotiin, pääkonferenssin työvaliokunta hyväksyi tärkeän julkilausuman, joka on nyt osa pääkonferenssin toimintasääntöjä (kohta O 75). Tällä julistuksella on merkittäviä ekumeenisia seuraamuksia. Julkilausuma laadittiin lähetystyön tarpeisiin ja toisten lähetystyötä tekevien yhteisöjen kanssa solmittavien suhteiden varalta. Julkilausumaa on nyt laajennettu käsittelemään muita "uskonnollisia järjestöjä" yleensä. Siinä todetaan, että seitsemännen päivän adventistit "tunnustavat jokaisen yhteisön, joka korottaa Kristusta ihmisten edessä, osaksi jumalallista suunnitelmaa maailman evankelioimiseksi, ja - - pitävät

korkeassa arvossa toisiin yhteisöihin kuuluvia kristittyjä miehiä ja naisia, jotka toimivat sielujen voittamiseksi Kristukselle.” Adventtikirkon toimiessa toisten kirkkokuntien kanssa tulee vallita ”kristillinen kohteliaisuus, ystävällisyys ja rehellisyys”. Julkilausumassa annetaan joitakin käytännön ehdotuksia väärinkäsitysten ja hankauksen välttämiseksi. Julkilausumassa sanotaan kuitenkin hyvin selvästi, että seitsemännen päivän adventistit ovat ottaneet erityiseksi ”taakakseen” korostaa toista tulemusta ”aivan ovella olevana tapahtumana” ja valmistaa ”tietä Herralle pyhän Raamatun osoittamalla tavalla”. Tämä jumalallinen ”valtuutus” tekee adventisteille mahdolliseksi rajoittaa todistustaan ”millekään tietylle alueelle” ja pakottaa heidät saatamaan evankeliumin ”kaikkien ihmisten tietoon kaikkialla”.

Vuonna 1980 pääkonferenssi perusti kirkkojenvälisiä suhteita hoitavan neuvoston antaakseen yleisohjeita ja neuvoja adventtikirkon suhteista toisiin uskonnollisiin yhteisöihin. Tämä neuvosto on aika ajoin antanut valtuudet käydä keskusteluja toisten uskonnollisten organisaatioiden kanssa, milloin sellainen on osoittautunut suotavaksi.

Adventistijohtajat tulisi tuntea sillanrakentajina. Tämä ei ole helppo tehtävä. On paljon yksinkertaisempaa räjäyttää kirkollisia siltoja ja toimia edesvastuuttomana ”kristillisenä erityisjoukko-osastona”. Ellen White on sanonut: ”Vaatii paljon viisautta tavoittaa pastorit ja vaikutusvaltaiset ihmiset” (Evangelism, s. 562). Adventisteja ei ole kutsuttu elämään aidatussa getossa vain keskenään keskustellen, tuottaen julkaisuja pääasiassa itselleen ja osoittaen ahdasmielistä eristäytyneisyyden henkeä. On tietysti mukavampaa ja turvallisempaa elää seitsemännen päivän adventistien linnoituksessa ja pitää kommunikaation laskusillat ylös vedettyinä. Tällaisissa puitteissa joku uskaltautuu aina silloin tällöin pitämään pikaisen evankelointikampanjan naapurustossa napaten mahdollisimman monta ”vankia” ja kadoten sitten heidän kanssaan takaisin linnoitukseen. Ellen White ei uskonut eristäytyneisyyteen: ”Meidän saarnaajiemme tulisi pyrkiä lähestymään muiden uskontokuntien saarnaajia. Rukoilkaa näiden ihmisten kanssa ja heidän puolestaan, joiden puolesta Kristus rukoilee. Heillä on juhlallisen vakava vastuu. Kristuksen sanansaattajina meidän tulisi osoittaa syvää ja harrasta kiinnostusta näitä lauman paimenia kohtaan” (Todistusaarteita, osa 2, s. 382).

Tarkkailuaseman hyödyllisyys

Kokemus on osoittanut, että kannattaa olla tarkkailija-asiantuntija -suhteessa erilaisiin kirkkojen neuvostoihin (kansallisiin, alueellisiin ja maailmanlaajuisiin). Tämä auttaa kirkkokuntaa pysymään ajan tasalla ja ymmärtämään suuntauksia ja kehitystä. Se auttaa tuntemaan kristittyjä ajattelijoita ja johtajia. Adventisteilla on mahdollisuus läsnäoloon neuvostoissa tehden kirkkomme näkemystä tunnetuksi. Jäsenyys ei ole suositeltavaa. Ekumeeniset järjestöt eivät yleensä ole ”neutraaleja”. Niillä on usein tiettyjä päämääriä ja toimintatapoja, ja ne esiintyvät yhteiskuntapoliittisen puolestapuhujan roolissa. Ei olisi juurikaan järkeä liittyä puolisydämiseksi jäseneksi (parhaimmillaan) tai muodolliseksi jäseneksi (kuten monet jäsenkirkot ovat tehneet) tai olla usein oppositiossa (kuten väistämättä tapahtuisi).

Paikallisella tasolla, jolla käsitellään enemmän käytännöllisiä ja vähemmän teologisia asioita, voitaisiin ajatella jonkinlaista seitsemännen päivän adventistien jäsenyyttä, kuitenkin varovaisuutta noudattaen. Tässä tarkoitetaan sellaisia järjestäytyneitä suhteita kuin pastoriyhdistykset/veljeskunnat, paikalliset seurakuntien organisaatiot, raamatuntutkisteluryhmät, erityiset ryhmät tai verkostot yhteisön tarpeiden kartoittamiseksi ja paikallisten ongelmien ratkaisemiseksi. Adventistien ei tule osoittautua vastuusta vetäytyjiksi millään kristillisen velvollisuuden saralla paikallisen yhteisön hyväksi toimittaessa.

Viime vuosina adventistijohtajilla ja teologeilla on ollut tilaisuuksia käydä keskusteluja toisten kirkkojen edustajien kanssa. Nämä kokemukset ovat osoittautuneet siunauksellisiksi. On syntynyt molemminpuolista kunnioitusta. On luovuttu kuluneista stereotypioista sekä puutteellisista ja vääristä opillisista käsityksistä. Ennakkoluulot on kursailematta pantu syrjään. Teologisista työvälineistä ja käsityksistä on tullut terävämpiä. On tunnustettu uusia ulottuvuuksia, ja toiminnalle on avautunut uusia näkymiä. Mutta ennen kaikkea usko adventtisanomaan on vahvistunut. Adventisteilla ei ole mitään syytä alemmuuskompleksiin. On mahtava etuoikeus olla seitsemännen päivän adventisti ja tietää, että kirkon teologinen ja organisatorinen perustus on varma ja turvallinen.

Todellisen ekumenian airuet

Adventistit ovat ainoan todellisen ja kestävän ekumenian airuita. Heprealaiskirjeessä on viittaus ”tulevaan maailmaan” [maailma kreikaksi: oikou-

mene] (Hepr. 2:5), Jumalan tulevaan universaaliin valtakuntaan. Loppujen lopuksi on kysymys tästä "ekumeniasta", jonka puolesta adventistit toimivat. Kaikki muut ekumeeniset liikkeet ovat lyhytaikaisia. Täyttymystä odottaessamme meidän kristillinen velvollisuutemme on "pyhittää Herra Kristus sydämessämme". "Olkaa aina valmiit antamaan vastaus jokaiselle, joka kysyy, mihin teidän toivonne perustuu. Säilyttäkää omatuntonne puhtaana" (1.Piet. 3:15,16).

II Kirkkojen ponnistelut kohti missionaarisuu- den lisäämistä

Englannin kirkon uudistushankkeet eurooppalaisena tiennäyttäjänä

Tomi Karttunen

Missionaarisen kirkon ajatuksen kehkeytyminen

1960-luvun puolivälissä kiihtynyt maallistumiskehitys ja siihen liittynyt jäsenkato ja kristillisen tradition tuntemuksen rapautuminen herättivät eurooppalaiset kirkot tutkistelemaan kirkkona olemista ja missionaarista toimintanäkyä entistä perusteellisemmin. Vähitellen alkoi kypsyä muutoksen ja missionaalisen pohdiskelun hedelmiä 1980–90-luvun taitteessa. Uusia keinoja etsittiin. Yksi ajan merkki Suomessa oli vaikkapa Billy Grahamin missiotapahtuma Helsingin olympiastadionilla vuonna 1987. Keskisen Euroopan ja Britannian kirkot olivat eläneet jo kauemmin laskevien jäsenkäyrien maailmassa kuin Suomessa. Ne olivat joutuneet myös pitempään ja vakavammin pohtimaan sitä, miten olla missionaarinen kirkko moniarvoisessa ja sekularisoituneessa toimintaympäristössä.

1. Mission viisi merkkiä (The Five Marks of Mission)

Vielä 1980-luvulla Englannin kirkon missionaarinen toiminta vaikutti melkein olemattomalta. Oli kuitenkin itämässä ajatus, jonka mukaan painopiste oli siirtymässä asteittain seurakuntalaisten pastoraalisesta hoitamisesta ulospäin suuntautuvaan missioon. Vuonna 1984 anglikaanien kansainvälinen konsultatiivinen neuvosto (*Anglican Consultative Council, ACC-6*) ehdotti Nigeriassa pidetyssä kokouksessaan kirkon missiolle neljää ulottuvuutta: 1. Valtakunnan hyvän sanoman julistaminen, 2. opettaa, kastaa ja ravita uusia uskovia, 3. ihmisten tarpeisiin vastaaminen rakkaudenpalvelun kautta, 4. pyrkimys muuttaa yhteiskunnan epäoikeudenmukaisia rakenteita.¹

Vuoden 1988 anglikaanien Lambeth-konferenssi hyväksyi nämä neljä mission peruspiirrettä. Vuonna 1990 konsultatiivinen neuvosto ehdotti tietoisuuden ekologisesta kriisistä vahvistuttua vielä viidettä ulottuvuutta mission ymmärtämiseen: ”Pyrkiä luomakunnan eheyden suojelemiseen ja säilyttää ja uudistaa maapallon elämää.” Kaikki viisi mission peruspiirrettä hyväksyttiin Englannin kirkon kirkolliskokouksessa 1996 ja Lambeth-konferenssissa 1998 ja pidettiin esillä koko anglikaanisessa kommuuniossa viitenä mission merkinä (*The Five Marks of Mission*).²

Mission merkkejä on tämän jälkeen vielä täydennetty siten, että epäoikeudenmukaisiin rakenteisiin vaikuttamisen ohella on merkkiin neljä lisätty sanat: ”haastaa kaikenlaisen väkivallan ja edistää rauhaa ja sovintoa.” Nämä viisi merkkiä ovat osoittautuneet osuvaksi ja puhuttelevaksi kiteytykseksi, koska ne ovat levinneet laajalti anglikaanisessa maailmassa eri hiippakuntiin, rovastikuntiin ja seurakuntiin. Ne ovat auttaneet ylittämään kahtiajaon kirkon kotimaiseen ja ulkomaiseen missioon ja näkemään, että lähetys on kaikkialta kaikkialle. Ne ovat auttaneet eri konteksteissa luovan missionaarisuuden toteuttamista. Myös nuoret näyttävät ottaneen ne omikseen. Muodostavatpa nämä viisi merkkiä toiminnan suunnittelun viitekehyksen myös Suomen anglikaanisessa kirkossa.³

1 Ross 2018, 112.

2 Ross 2018, 112.

3 Ross 2018, 113. Suomen anglikaanisesta kirkosta ks. www.anglican.fi

Mission viisi merkkiä ilmentävät holistista näkemystä lähetyksestä. Näyttää kuitenkin siltä, että kirkon yleisen mission tai lähetyksen ja evankelioimisen välinen suhde ei ole niissä täysin selvä. Tämähän on yleinen ongelma kokonaisvaltaisen lähetyksen ymmärtämisessä ja toteutuksessa. Joka tapauksessa Englannin kirkon nettisivuilla viitataan siihen, että vuoden 1984 anglikaanisen konsultatiivisen neuvoston päätöksen mukaisesti ensimmäinen viidestä merkistä eli hyvän sanoman julistaminen, persoonakohtainen evankelioiminen, kiteyttää mission ydinolemuksen. Perustelussa todetaan, että se oli myös Jeesuksen oma kiteytys missiosta (Matt. 4:17; Mark. 1:14–15; Luuk. 4:18; vrt. Joh. 3:14–17).⁴ Käytännön tasolla tulkinnat eriytyvät siitä, mitä pitäisi painottaa missäkin suhteessa: julistusta, diakoniaa, liturgista elämää, rukousta, yhteiskunnallista vaikuttamistoimintaa. Tämä keskusteluhan on tuttua myös suomalaisesta kontekstista.

Englannin kirkossa yksi ensimmäisistä merkeistä virallisen kirkon pohdinnoista ja pyrkimyksistä mission merkkien jalkauttamiseen oli raportti *New Ground: Church Planting in the Church of England* (1994), jossa ensimmäisen kerran suositeltiin seurakuntien istuttamista (*church-planting*) Englannin kirkon missionaariseksi strategiaksi.⁵ Tämä merkitsi sitä, että parokiaalisen seurakunta-ajattelun rinnalle tuotiin verkostomaisia seurakuntia. Tavoitteena oli, että vanhat ja uudet rakenteet eläisivät aktiivisessa, toisiaan tukevassa kumppanuussuhteessa esimerkiksi rovastikunnan kokoisella alueella.

Tämä asiakirja muokkasi osaltaan maaperää, mutta varsinaiseksi myyntimenestykseksi muodostui raportti *Mission-Shaped Church* (MSC 2004), jota on myyty 27.000 kappaletta. Mission viisi merkkiä muodostivat keskeisen taustatekijän myös tälle dokumentille. Johtoajatuksena on *missio Dei* -ajatus, jonka mukaan kirkko palvelee Jumalan lähetystä.⁶

4 Ross 2018, 114.

5 Mission Shaped Church (MSC), xi.

6 Ross 2018, 114.

2. Mission muovaama kirkko (Mission-Shaped Church 2004)

Missio konsumeristisen kulttuurin keskellä

Mission-Shaped Church -raportissa lähdetään liikkeelle siitä, että konsumeristisessa kulttuurissa, jossa ihmiset ovat tottuneet tekemään valintoja erilaisten vaihtoehtojen välillä makunsa mukaan, yhden standardin kirkkoa ei voida tarjota kaikille. Tuolloin oli jo lähdetty kokeilemaan ”tuoreita ilmaisuja” (*fresh expressions*), joista osa puhutteli toisia, osa toisia. Pohdittiin myös sitä, mikä on hyväksyttävää kuluttaja- tai asiakaslähtöisessä konsumeristisessä ajattelussa ja mikä taas ei. Miten voidaan elää tässä kulttuurissa ilman sitoutumista sen ennakoedellytyksenä oleviin arvoihin? Teologisena lähtökohtana oli ekumeenisessa missiologiassa yleistyneen *missio Dei*-teologian mukainen ajattelumalli, jossa korostetaan kirkkoa Jumalan lähetyksen välineenä.⁷

MSC-raportti hyödyntää maailmanlähetyksen yhteydessä tehtyä pohdintaa evankeliumin inkulturaatiosta yhteiskuntaan. Kulttuuriin sopeutuminen tai kontekstualisaatio tulee toteuttaa uudelleen, koska kulttuuri ei enää ole sellaisenaan kristillisen perinteen muovaama ja sille vastaanottavainen. Inkulturaatiota ei ollut Britanniassakaan pohdittu riittävästi, mutta käytännön lähetystyöstä ja missiologisesta pohdinnasta saatua kokemusta saatettiin hyödyntää tässä tehtävässä. Inkulturaatio tarjoaa periaatteellisen perustan kulttuuristen muurien välttämättömälle ylittämiseksi ja seurakunnan istuttamiselle muuttuneessa yhteiskunnallisessa kontekstissa: ”Kirkko täytyy istuttaa, ei kloonata.” Kristuksen inkarnaation lähtökohdaksi ottava kirkon missio on väistämättä aina vastakulttuurista. Se tähtää uskolliseen Kristuksen seuraamiseen, opetuslapseuteen uudessa kontekstissa pikemmin kuin kulttuuriseen mukautumiseen. Evankeliumi halutaan

7 MSC, xii. MSC-raporttia on mm. prof. John Hull arvostellut siitä, että missiota katsotaan yhä pikemminkin kirkon tarjoamasta linssistä käsin kuin kirkkoa mission perspektiivistä käsin. *Fresh expressions* -lähestymistapaa puolestaan ovat Andrew Davidson ja Alison Milbank arvostelleet konsumeristisen ajattelun tuomisesta kirkkoon (Ross 2018, 115). Hannikainen 2023, 161 toteaa yleisellä tasolla, että *Fresh expression* -toimintapa muodostaa nykyisin Englannin kirkon ”strategisen kivijalan”, jossa parokiaalinen ja *Fresh expressions* -yhteisöt elävät rinnakkain (mixed economy).

tarjota kuultavaksi tämän päivän kulttuurissa, mutta se pitää aina kuulla kutsuna katumukseen, mielenmuutokseen. Kyse on evankeliumin inkarnoisesta konsumeristisessa yhteiskunnassa. Tämä nähdään Englannin kirkon keskeiseksi missionaariseksi haasteeksi, kuten piispa Graham Cray toteaa raportin esipuheessa.⁸

Raportti alkaa analyysillä Englannin kirkon mission toimintaympäristöstä. Tämän jälkeen se käy lävitse seurakuntien istuttamisen ajatuksen historian Englannin kirkossa raportin *Breaking New Ground* (1994) jälkeen. Tämän jälkeen kuvataan ja analysoidaan joukko ”tuoreita ilmaisuja kirkolle” (*fresh expressions of church*), jotka ovat ilmaantuneet vastauksena muuttuneeseen missionaariseen kontekstiin. Nykytilanteen kuvauksen jälkeen hahmotetaan teologista kehystä Englannin kirkon missiolle. Raportin lopussa ehdotetaan missionaarista metodologiaa seurakuntien istuttamiselle ja kirkolle missiossa. Tehdään myös käytännöllisiä ehdotuksia tulevaisuutta ajatellen.⁹

Seurakuntien istuttamisen ajatus ja kirkon tuoreet ilmaisut (fresh expressions)

Seurakuntien istuttaminen (*church planting*)¹⁰ oli Englannin kirkossa tuntematonta 1970-luvun puoleenväliin asti. Tuolloin saapui sikäläisen Raamattu-seuran kautta ajatuksia kirkon kasvamisesta, josta saattoi tulla normaalitila ajatellen niin määrällistä kuin laadullista kasvua. Kyse oli tällöin olemassa olevien seurakuntien toiminnan kehittämisestä, ei uusien seurakuntien perustamisesta. Vuonna 1978 istutettiin kolme seurakuntaa, ja yksi ”tuoreista ilmaisuista” oli suljettujen kirkkojen avaaminen. Tästä alusta alkoi pikkuhiljaa versoa yhä enemmän uusia alkuja, ja vuonna 1984 ilmestyi Englannissa ensimmäinen seurakuntien istuttamista ohjeistava kirja. Ensimmäinen Englannin kirkon seurakuntien istuttamisen konferenssi järjestettiin Holy Trinity Bromptonissa 1987. Seurakunnasta tuli liikkeen kasvun ja institutionalisoitumisen keskus aikavälillä 1987–1991 vuosittaisten konferenssien

8 MSC, xii-xiii.

9 MSC, xii.

10 Vaikka suoraan käännettynä ”church” on suomeksi kirkko, käännetään ilmaus tässä tutkimuksessa ”seurakuntien istuttamiseksi”, koska se on suomalaisessa kontekstissa vakiintunut ja ymmärrettävä ilmaus.

myötä. Kun seurakuntien istuttaminen alkoi saada yhä epämuodollisempia piirteitä ja virallisia lupia ei enää pyydetty istutuksiin, piispat julkaisivat 1994 raportin *Breaking New Ground* saattaakseen toiminnan jälleen asianmukaisesti piispaalliseen kaitsentaan. Korostettiin sekä paikallisseurakunnan että verkostojen olevan mahdollisia ja oikeita toimintatapoja seurakuntaelämässä.¹¹

Raportti oli kirjoitettu vastauksena huolelle seurakunnista, joita oli istutettu yli seurakuntien, rovastikuntien ja hiippakuntien rajojen. Seuraavassa vaiheessa ei enää puhuttu rajanylityksistä vaan rajattomista seurakunnista, jotka olivat fokuoituneet tietynlaisiin kulttuureihin ja ryhmiin, joita tavalliset seurakunnat eivät tavoittaneet. Toiveena oli, että istutettujen seurakuntien määrä edelleen lisääntyisi, mutta tuloksena oli niiden keskinäisen erilaisuuden lisääntyminen. Tämän on itsessään nähty osoittavan Hengen antaman luovuuden läsnäoloa. Kaikki erilaiset tuoreet ilmaisut eivät itse kuvaisi itseään istutetuiksi seurakunniksi. Kaiken kaikkiaan ilmeni tarvetta olla joustavampi ja hahmottaa toiminnan perustana olevia periaatteita.¹² Yhteisiä teemoja ovat olleet:

- Kirkon itseymmärryksen avautuminen *missio Dei*-ajatuksesta eli Jumalan rakkaudesta maailmaa kohtaan,
- trinitaarisen ajattelun dynamiikka ykseyden ja erilaisuuden välillä,
- luomakunnan näkeminen osoituksena erilaisuuden rikkaudesta: maailman moninaisuuden huomioon ottava missio vaatii erilaisuutta kirkossa,
- katolisuutta ei tulisi nähdä monokulttuuriseksi ykseydeksi,
- Jumalan valinta ja inkarnaatio osoittavat Jumalan ottavan huomioon kulttuurisesti erilaiset kontekstit.¹³

Vuonna 1994 ajateltiin vielä varsin usein, että istutetut seurakunnat olisivat siltoja ”kunnon seurakuntiin”. Vuonna 2004 nähtiin, että tuoreet ilmaisut ovat usein vanhamuotoista seurakuntaelämää omistautuneempia kirkon missiolle; ne ovat sitoutuneempia paikalliseen kontekstiin ja ottavat enem-

11 MSC, 16–18.

12 MSC, 19–20.

13 MSC, 20.

män huomioon inkarnaation antaman mallin.¹⁴ Vaikka yhteistyö tuoreiden ilmaisujen kanssa on hyödyllistä, harvoissa hiippakunnissa voidaan onnistuneesti suunnitella seurakuntien istuttamista. Toimintamallina on useimmiten se, että kylvetään sanan siemeniä ja odotetaan evankeliumin tuottamaa vastausta, joka sitten antaa muodon tarvittavalle ekklesiologialle. Kyse on "esi-virallisesta" toiminnasta.¹⁵ Vähän samaan tapaanhan myös Suomessa herätysliikkeet ja erilaiset työmuodot tulivat historiallisesti osaksi virallisen luterilaisen kirkon työtä.

Nuoremman sukupolven havaittiin 2004 liikkuneen ekumeenisesta post-denominationaaliseen, vanhan tunnustuskuntaisen ajattelun ohittavaan suuntaan. Se, että on autenttinen kristitty riittää heille. Lisäksi nuoremmat sukupolvet ovat liikkuvia ja heidän valinnan mahdollisuutensa ovat lisääntyneet. Tunnustuskuntia ei nähdä toivottavina "brändeinä", vain tietänyttypisenä mallina, joka ei aina ole niin kiinnostavaa. Ekumeeninen yhteistyö on monesti ollut helpompaa uusilla asuinalueilla, joilla ei ole ollut vanhaa kulttuuria hidastamassa luovaa yhteistoimintaa.¹⁶

Seurakuntien istuttaminen kuolemisen ja uuden syntymisen jännitekentässä

1990-luvun jälkeen ilmaantui uusia evankelioimisen muotoja kuten Alfa-kurssit, soluseurakunnat, kelttiläinen spiritualiteetti ja niin edelleen. Nämä muodikkaat ilmiöt näyttivät työntävän taka-alalle työtä ja rukousta vaativan seurakunnan kasvattamisen ja kehittämisen ei-seurakunnallisissa kulttuureissa ja paikoissa. 2000-luvun alussa into tähän kuitenkin näytti jälleen kasvavan. Katsetta käännettiin entistä enemmän myös siihen, miten voitaisiin oppia toisten kokemuksista eri kirkkokunnissa ja miten lähetystyössä kerättyä kokemusta voitaisiin hyödyntää. Pohdinta siirtyi käytännön keinoista siihen, mikä kirkko on ja mikä on sen tehtävä.¹⁷

14 MSC, 23.

15 MSC, 24.

16 MSC, 25.

17 MSC, 26.

Bob Hopkinsin jo vuonna 1991 luoma määritelmä seurakuntien istuttamiselle näyttää kestävänsä aikaa: ”Seurakuntien istuttaminen on uusien kristillisen uskon yhteisöjen luomista osaksi Jumalan lähetystä, hänen valtakuntansa ilmaisemiseksi jokaisessa maantieteellisessä ja kulttuurisessa kontekstissa.” Seurakuntien istuttaminen onnistuu käytännön kokemuksen valossa parhaiten silloin, kun se tehdään tietoisesti ja pidetään silmällä tiettyä toimintaympäristöä. Tällöin ei voida etukäteen varmasti tietää, millaisen muodon istutettava seurakunta saa. Tässä mielessä ollaan avoimia myös Pyhän Hengen työlle ajassa ja paikassa. Ei istuteta kasvia vaan siemen, ja Jumala antaa sille haluamansa kasvun (1. Kor. 15). Toisten siementen tulee kuolla, jotta uusia voi syntyä (Joh. 12:23). Lähettävä ja lähetetty seurakunta eivät ole, eikä niiden tule välttämättä olla, identtisiä. Tapahtuu sisäistä ja ulkoista muutosta.¹⁸ Nykyisen missiologian kielellä voidaan puhua ”transformaatiosta”. Kyse ei ole myöskään siitä, että vanhojen kirkkojen tulee kuolla ja uusien elää. Kaikki kirkot ja kristilliset yhteisöt kohtaavat saman kuolemisen ja syntymisen tematiikan uutta seurakunnallista elämää synnytettäessä.¹⁹

Kokemusten pohjalta MSC-raportti esitti otettavaksi käyttöön uuden, entistä havainnollisemman määritelmän seurakuntien istuttamisesta:

Seurakunnan istuttaminen on prosessi, jossa Jeesuksen elämän ja sanoman siemen, jota kristittyjen yhteisö ruumiillistaa, upotetaan lähetystarkoituksessa tiettyyn kulttuuriseen tai maantieteelliseen kontekstiin. Tavoiteltu seuraus on, että se juurtuu sinne, alkaa elää uutena alkuperäisenä Kristuksen opetuslasten ruumiina, joka soveltuu hyvin mission jatkamiseen.²⁰

Tuoreet ilmaisut ja istutetut seurakunnat seurakuntaelämän osana tai itsenäisinä seurakuntina

Uusista ”tuoreista ilmaisuista” tai istutetuista seurakunnista, jotka ovat alkaneet elää omaa elämäänsä on käytetty lukuisia nimityksiä. Ilmaus a) ”uusimuotoinen kirkko” ilmaisee, että ulkoisesta muutoksesta huolimatta

18 MSC, 29.

19 Ks. tästä esim. Repo 2020, 38–71.

20 MSC, 32. Suom. Tomi Karttunen.

sisäinen olemus on säilynyt samana. Ilmaus b) ”uusi tapa olla kirkko” on radikaalimpi, koska se puuttuu myös itse kirkkona olemiseen eli olemukseen. Käsitteellä halutaan tuoda kriittisesti esiin kehityskulku, jossa koontumisen katsotaan korvanneen opetuslapseuden ja jäsenyys korvanut yhteisön ja että sisäisiä toimintoja painotetaan sekä evankelioimisen että sosiaalisen toiminnan kustannuksella. Käsitteellä halutaan korostaa uusitamentillista kirkon ymmärtämistä. Robert Warrenin 1990-luvun missiologisten töiden (esim. *Building Missionary Congregations*) pohjalta puhutaan myös c) emergoitivista, ilmaantuvista kirkoista. Käsite painottaa vuorovaikutusta kontekstin ja sen ehtojen kanssa, mutta voi myös antaa luvan jäädä odottelemaan, mitä tapahtuu sen sijaan että pyrittäisiin vastaamaan missionaariseen tehtävään.²¹

Termi ”tuoreet ilmaisut” (*fresh expressions* = FX) on MSC-raportissa kuvattu seuraavasti:

Termi ’tuoreet ilmaisut’... kuvaa, että jotakin uutta tai elävöitynyttä tapahtuu, mutta se kuvaa myös yhteyttä historiaan ja Jumalan työn kertomuksen kehittymistä kirkossa. Ilmaus käsittää myös kaksi todellisuutta: olemassa olevia kirkkoja, jotka etsivät uudistumista tai uutta suuntaa sille, mitä ne jo ovat ja toisia, jotka tietoisesti lähettävät istutusryhmiä näkemään, mitä ilmaantuu, kun evankeliumi upotetaan lähetyskontekstiin.²²

Ympäri maailmaa on yli 3000 FX-ryhmää ja Englannissa 20 hiippakunnassa 1109 FX-ryhmää, joissa on 50.000 jäsentä. Keskimääräinen koko on pieni: 50 jäsentä. 20 % on henkilöitä, joita ei ole ennen ollut minkään kirkon

21 MSC, 33–34.

22 MSC, 34. Vrt. Bendor-Samuel 2018, 157 viittaa mennoniittatutkijan Alan Kreiderin tulleen johtopäätökseen, jonka mukaan varhaisen kirkon kasvu ei perustunut evankelioimisen tai seurakuntien istuttamisen strategioihin vaan opetuslapseuden laatuun, jonka elementit ovat: uskominen, kuuluminen ja käyttäytyminen (believing, belonging, behaving). Bendor-Samuel (157–161) tuo esiin myös varhaiskirkon vastakulttuurisen ”habituksen”, joka heijastui elämässä ja henki hiljaista, kärsivällistä toivoa. Tässä valossa oli luontevaa, että katekeesissa nykyistä suuremman painoarvon sai Jeesuksen (vastakulttuurinen) vuorisaauna. Jeesus ei vain puhunut vaan ruumiillisesti opetustaan, minkä tulisi näkyä Kristuksen seuraajien elämässä. Vastakulttuurisuuden muotoja olivat: 1) väkivallattomuus, 2) seksuaalinen pidättyvyys, 3) kieltäytyminen valasta Jeesuksen kiellon vuoksi, 4) yksinkertainen elämäntapa ja radikaali vieraanvaraisuus. Dietrich Bonhoefferin *Nachfolge*-teokseen ja Kreideriin viitaten Bendor-Samuel kiteyttää: ”Jos kirkko aikoo olla missionaarinen Euroopassa, se vaatii uudistunutta ja radikaalia uudelleen omistautumista vastakulttuuriin käytökseen.”

yhteydessä ja 20 % niitä, jotka ovat jättäneet kirkon. Kolmasosa johtajista on maallikkoja. Heistä noin puolet on naisia ja puolet miehiä. Keskittymiä on keskimääräistä enemmän köyhillä seuduilla seurakuntiin yleensä verrattuna. 28 % jatkaa kasvua ja 55 % säilyttää osallistujamääränsä ennallaan. Vajaassa 20 vuodessa ilmiö on kieltämättä kasvanut ja ollut vaikuttava. Missionaariset käsitteet ovat liikkeen parissa osa tavallista kielenkäyttöä ja käytäntöä. Liike on siis kaikkineen tietoisesti missionaalinen. Pioneerityö (*Pioneer Ministry*) on osa tätä kokonaisuutta, tutkivaa, etsivää ja kokeilevaa työtettä. Mission viisi merkkiä on apuna kokonaisvaltaisen lähetyksen luonnetta pohdittaessa ja luovaa kontekstuaalista työtettä suunnattaessa tältä pohjalta.²³

Osa tätä kokonaisuutta, joka kuvaa missionaarisen kirkon olemisen tavon etsintää kristikunnan jälkeisessä todellisuudessa ovat seurakuntien istuttamisen ja FX-liikkeen lisäksi myös missionaaliset yhteisöt (*missional communities*) ja ilmaantuvat kirkot (*emerging churches*). Kaikki ne etsivät kontekstuaalisia kirkkona olemisen tapoja, jotka ovat missionaalisia, opetuslapseuteen kasvattavia ja kirkollisia. Ne ovat siis mission muovaamia kirkkona olemisen ilmaisuja missio Dei -ajatuksen pohjalta.²⁴

Kirkon katolisuuden ja apostolisuuden vakavasti ottaminen

MSC-raportin lähtökohtana on uskollisuus anglikaaniselle traditiolle ja sen pyrkimykselle olla koko kansan kirkko. Silti ytimessä on myös ekumeeninen uskollisuus sille, että kirkot on yhdessä kutsuttu olemaan Jumalan valtakunnan merkkejä ja ”ensimmäisiä hedelmiä”. Ne eivät kuitenkaan itse ole Jumalan valtakunnan ”agentteja”, koska se on Pyhän Hengen tehtävä, kuten Leslie Newbigin muistutti. Mikään ryhmä ei yksinään kata kirkon katolisuutta. Tarvitaan niin vanhoja kuin uusia ilmaisuja. Evankeliumin inkulturaarissa tai kontekstualisoinnissa tulee myös Englannissa ylittää ammottava kulttuurinen kuilu kirkon elämän todellisuuden ja monien ihmisten arkisen elämän välillä kuten millä tahansa lähetyskentällä. Se edellyttää raportin mukaan kielen ja lähestymistavan uudelleen muokkausta. Siinä voidaan ja

23 Ross 2018, 116–117.

24 Ross 2018, 118.

tulee hyödyntää sekä seurakuntien istuttamista että tuoreita ilmaisuja.²⁵ Tarvitaan siis sekä strategiaa että taktiikkaa tai pitkä- ja lyhytkestoisia, yhtäältä avaavia ja sitouttavia, toisaalta kasvuun ohjaavia toimia.

Oleelliseksi nousee kysymys kirkon apostolisen identiteetin säilyttämisestä ja löytämisestä uudessa toimintaympäristössä:

Paras seurakunnan istuttaminen ja useimmat tuoreet kirkon ilmaisut vahvistavat kirkon identiteettiä lähetyksenä ja molemmat auttavat meitä löytämään uudelleen apostolisen identiteettimme. Jos kirkko ei ole missi-onaarinen, se on kieltänyt itsensä ja kutsumuksensa, sillä se on etäännytynyt Jumalan olemuksesta.²⁶

Missionaarisen kirkon viisi arvoa

Anglikaanisen kommuunion missiota määrittävät siis viisi lähetyksen merkkiä. Englannin kirkon MSC-raportissa määritellään lisäksi viisi lähetyksen arvoa. Ne ovat seuraavat:

1. Missionaarinen kirkko keskittyy Jumalaan Kolminaisuutena.
2. Missionaarinen kirkko on inkarnatorinen.
3. Missionaarinen kirkko on transformatorinen.
4. Missionaarinen kirkko tekee opetuslapsia.
5. Missionaarinen kirkko on relationaalinen.²⁷

Edetään siis siinä mielessä teologia eli usko ja oppi Jumalasta edellä, että kristillisen uskon harjoittaminen eli jumalanpalvelus ja rukous ovat läh-
tökohtana Jumalan missiolle: viivytään Jumalan kasvojen edessä häntä kuunnellen ja hänelle puhuen, hänen rakkautensa osallisuudessa. Onhan kirkon tehtävän lähde ja ensimmäinen päämäärä rakastavan kolmiyhteisen Jumalan tunteminen.²⁸

Kristus-keskeinen inkarnatorisuus taas merkitsee sitä, että kulttuurien-
välisyyteen pyrittäessä tulee pyrkiä ottamaan etäisyyttä omiin tottumuksiin,

25 MSC, 34–35, 40.

26 MSC, 41.

27 MSC, 81–82.

28 MSC, 81.

jotta pääsisi esille se, miten evankeliumi saa hahmoa juuri tässä kulttuurissa ja tavoittaa siinä elävät ihmiset. Kuunnellaan Hengen toimintaa yhteisössä ja pyritään vastaamaan siihen.²⁹

Missionaarinen kirkko on myös transformatorinen, muutoksentekijä, koska evankeliumi on inkarnoituessaan myös vastakulttuurista. Muutosta tapahtuu evankeliumin ja Pyhän Hengen voimasta myös siinä yhteisössä, jota palvellaan. Kirkko ymmärretään Jumalan valtakunnan palvelijaksi ja merkiksi, oli sitten kyse paikallisseurakunnan naapurustosta tai verkostomaisesta seurakuntatoiminnasta.³⁰

Missionaarinen kirkko on aktiivinen kutsuessaan ihmisiä uskomaan Jeesukseen Kristukseen. Tähän liittyy kristillisen elämäntyylin tukeminen, joka ei ole erillään kulttuurista tai kulttuureista, mutta tarjoaa yhteisöelämässään myös vastakulttuurisen haasteen, joka pohjaa evankeliumista nousevaan maailmankatsomukseen ja arvoihin. Se rohkaisee koko Jumalan kansan eli myös seurakuntalaisten lahjojen käyttöä ja kutsumusta, mutta myös panostaa johtajien kehittymiseen. Se huolehtii niin yksilöiden kuin yhteisöjen muutoksesta.³¹

Missionaarisen kirkon relationaalisuus taas tarkoittaa ensinnäkin sitä, että missionaarisessa kirkossa muokkautuu uskon yhteisö. Se on tervetulleeksi toivottava ja vieraanvarainen. Uskovia rohkaistaan vuorovaikutukseen toisten uskovien kanssa, kun he kasvavat Kristukseen. Yhteisönä se on tietoinen epätäydellisyydestään ilman vastavuoroisia suhteita toisten kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen kanssa. Sen ei tarvitse olla yksin.³² Näin kirkon ekumeenisuus ja missionaarisuus kulkevat tässäkin käsi kädessä ja edellyttävät toisiaan.

Missionaarisen kirkon teologia

MSC-raportti siis identifioi länsimaisten kirkkojen toimivan ympäristössä, jossa kirkkojen aiempi valta-asema eli "kristikunta" historiallisena ja sosiologisena käsitteenä on huomattavasti kaventunut. On syntynyt verkosto-

29 MSC, 81.

30 MSC, 81–82.

31 MSC, 82.

32 MSC, 82.

yhteiskunta, jota leimaa konsumeristinen eetos. Raportti kuvaa ja analysoi seurakuntien istuttamista ja tuoreiden ilmaisujen etsintää tässä maastossa. Se haluaa kuitenkin varmistaa, että pohjalla on anglikaaniseen itseymmärryksen sopiva oppi kirkosta. Anglikaanit ovat kuvanneet itseään ”katolisiksi ja reformoiduiksi”, eli arvostetaan kristillisen perinteen jatkuvuutta, mutta samalla korostetaan pelastuksen evankeliumin julistamista, Jumalan sanaa. Niinpä raportin kirkko-opillisessa ja teologisessa osiossa lähdetään liikkeelle siitä, että kirkko on ennen muuta kolmiyhteisen Jumalan kirkko ja kirkon työssä on kyse Jumalan historiallisten pelastustekojen tarjolla pitämisestä. Keskiössä ovat siten luominen ja lunastus.³³

Kolminaisuususkoon ankkuroituvasta lähestymistavasta seuraa kaksi asiaa: 1) Jumalan ymmärtäminen relationaalisesti ja yhteisöllisesti, 2) Jumala on missionaarinen, lähettävä Jumala. Hän teki mahdolliseksi sen, että tunnemme hänet lähettämällä Poikansa Hengen voimassa. *Missio Dei*-ajatus perustuu siihen, että Jumala on relationaalinen, suhteessa oleva ja suhteisiin etsiytyvä Jumala. Luomisessa ja lunastuksessa on kyse hänen suhteestaan meihin. Isä, Poika ja Pyhä Henki luo, ylläpitää ja uudistaa koko luomakunnan. Hän sovittaa ja lunastaa koko langenneen luomakunnan (Kol. 1:20). Kirkko on sekä Jumalan mission hedelmä että sen väline: ”Kirkon missio on lahja osallistua Pyhän Hengen kautta Pojan missioon Isältä maailmalle.” Siksi kirkon DNA:han kuuluu olla missionaarinen yhteisö, ja jumalanpalvelusta lukuun ottamatta kaikki muu on toisarvoista tähän nähden.³⁴ Missio toki ymmärretään tässä tällöin kokonaisvaltaisesti, jolloin siihen sisältyy kokonaisvaltaisuuden ajatus eli ihmisen fyysinen, psyykkinen ja hengellinen auttaminen, jolloin luetaan mukaan diakonia.

Ahtaasta kirkkokeskeisyydestä vapautuminen ja doketistisen kirkkokäsityksen vaara

Seurakunnan istuttamisen ei pitäisi olla kirkkokeskeistä vaan säilyttää avoin mieli.³⁵ Kirkon tulee olla ”kirkko toisia varten” (D. Bonhoeffer), ei itseään varten. Kyse ei ole insitutionaalisesta itsesäilytyksestä vaan Jumalan asialla

33 MSC, 84.

34 MSC, 85.

35 MSC, 85.

olemisesta. Raportin toteamukset, kuten "valtakunta on jumalallinen aktiviteetti, kun taas kirkko on inhimillinen yhteisö" ovat saaneet muuttamat Englannin kirkon teologit kysymään, ollaanko tällöin vaarassa menettää taju siitä, että kirkolla on myös oma arvonsa ja että siinä on kyse muustakin kuin missiosta?³⁶

Luterilainen teologi, myös anglikaanien korkealla arvostama Dietrich Bonhoeffer (1906–45) painotti, että kirkko on sekä päämäärä että väline samanaikaisesti. Hän teki myös erottelun, jonka mukaan kirkko on Kristuksen valtakunta erotuksena toteutuneesta Jumalan valtakunnasta.³⁷ Koska kirkko on Kristuksen läsnäolo, se voi olla "kirkko toisia varten", joka ottaa osaa Jeesuksen olemiseen "ihmisenä toisia varten." Kirkossa on sekä jumalallinen että inhimillinen puolensa, joita ei tule erottaa, mutta ei myöskään sekoittaa. Tässä mielessä voidaan soveltaa analogiaa Kristuksen kahdesta luonnosta. Jos kirkko käsitetään vain inhimillisesti ja asetetaan kirkko ja Jumalan valtakunta vastakkain toisiaan, päädytään doketistiseen kirkko-oppiin, jossa kirkon luonne Jumalan tekojen instrumenttina ja pelastushyvyksien tarjolla pitäjänä Sanassa ja sakramenteissa hämärtyy. Voidaan sanoa, että kirkko on sekä instituutio, organisaatio että liike. Tarvitaan jatkuvuutta, järjestelmällisyyttä mutta myös joustavuutta ja tarvittavaa spontaanisuutta suunnitelmallisuuden ohella, niin että voidaan antaa tilaa Pyhän Hengen työlle.

Raportin sanomaa voidaan teologisesti tarkentaa muistuttamalla, että kirkko-opissa tulee asettaa rinnakkain läsnä oleva Kristus-sanoma ja Pyhän Hengen luova työ. Ei tule jäähdyttää institutionaalisuuteen, jolloin menetetään Kristuksen seuraamisen ajatus tässä ajassa ja avoimuus Pyhän Hengen työlle tänään ja sitä kautta reformoituminen, jonka keskuksessa on sanoma läsnä olevasta kolmiyhteisestä Jumalasta. Tästä lähtökohdasta käsin voidaan ymmärtää MSC-raportin sanoma, jonka mukaan valtakunnan asialista ja arvot ovat usein radikaalimpia kuin mihin kirkko on valmis. Jumala on liikkeellä ensin, ja kirkko ihmisten yhteisönä tulee jälkijunassa. Liitymme

36 Worthen 2016, 3.

37 Vrt. DBW 12, 235-236: "Was Kirche ist", läßt sich nur sagen, wenn man zugleich sagt, was sie vom Menschen her ist und was sie von Gott her ist. Beides gehört unlöslich zusammen. In dieser Doppelheit besteht ihr Wesen... Kirche ist Institution zur Aufrechterhaltung christlicher Frömmigkeit und Sitte... Aber: Kirche ist Amt von Gott her, Amt der Verkündigung, der Botschaft vom lebendigen Gott... Kirche ist die Durchbrechung der Welt durch das Wunder, durch die Gegenwart des lebensschaffenden, vom Tod ins Leben rufenden Gottes."

Jumalan lähetykseen eikä niin, että ikään kuin pakotamme häntä liittymään meidän suunnitelmiimme ja lähetykseemme. ”Sekä Jumalan Pojan että Jumalan Hengen palvelutehtävät ovat olennaisia kristilliselle evankeliumin ja kulttuurin välisen suhteen ymmärtämiselle.”³⁸

Missionaarinen vaihto lähetyksen ja evankelioimisen perusmallina

Luther puhui ”iloisesta vaihdosta” Kristuksen ja syntisen välillä, kun taas ortodoksinen teologia puhuu vanhakirkollisesti jumalallistumisesta. Englannin kirkon raportissa palataan Uuden testamentin ja vanhakirkollisen teologian juurille asettamalla ”missionaarinen vaihto” ja Kristuksen ihmiseksitulo sekä hänen ristinsä tämän perusmalleina evankeliumin julistamisen keskukseen. Kirkkoisä Irenaeus muotoili: ”Jumala tuli ihmiseksi, jotta ihminen voisi tulla jumalaksi” syntien anteeksisaamisen evankeliumin ja sen uudeksi luovan voiman kautta. Tältä perustalta ortodoksinen teologia puhuu jumalallistumisesta, Augustinus ja Tuomas Akvinolainen vastaavasta ajatuksesta lännen teologian perinteen ilmaisuin.³⁹ Heidän jalanjäljillään puolestaan Luther puhui Kristuksen läsnäolosta uskossa uskon ja rakkauden perustana. Tältä pohjalta luterilaisessa teologiassa vanhurskauttaminen ja pyhitys kytkeytyvät toisiinsa. Tähän perustuu myös ajatus ristin teologiasta ja kultaista säännössä Kristuksen sijaan asettumisena kristillisen elämän ja etiikan summana.⁴⁰

Filippiläiskirjeen 2. luvussa Paavali kuvaa itseään tältä ”missionaarisen vaihdon” pohjalta lähetystyöntekijänä, joka on ytimeltään ”palvelija” (kr. *doulos*). Apostoli toimii kulloisenkin elämäntilanteen ja kulttuurin tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäen ja niiden mukaisesti, jotta evankeliumi voisi välittyä myös siinä kontekstissa. Hän ottaa ristin kantaakseen ja seuraa

38 MSC, 86.

39 MSC, 88, alaviite 22.

40 Raportti (MSC, 88, alaviite 21) viittaa seuraaviin teoksiin Paavalin teologiasta: Morna Hooker 'Interchange in Christ' in *From Adam to Christ: Essays on Paul*, Cambridge University Press, 1990, pp. 13–72, and 'A Partner in the Gospel: Paul's Understanding of His Ministry' in *Theology and Ethics in Paul and his Interpreters*, Eugene H. Lovering and Jerry L. Sumney (eds), Abingdon, 1996, pp. 83–100.

Kristusta hyläten omin ehdoin sanellun vapautensa voittaakseen ihmisiä evankeliumin asialle. Tuloksena on astuminen sisälle toiseen kulttuuriin. Jumalan Pojan tyhjentyminen itsestään ilmoittaa Jumalan todellisen luonnon uhrautuvana ja palvelevana rakkautena ja armon, joka tulee täydelliseksi heikkoudessa. Niinpä myös kirkon tulee luopua evankeliumin välittymistä estävistä kulttuurisista muodoistaan, tyhjentyä itsestään ja kuolla, jotta se voisi elää.⁴¹

MSC-raportti painottaa, että kirkko on aina myös eskatologinen, kohti Jumalan valtakunnan täyttymystä katsova yhteisö. Sellaisena se elää Kristuksen ylösnousemuksesta ja siihen liittyvästä Hengen työstä. Kirkko on Kristuksen ylösnousemuksen ”ensimmäinen hedelmä” ja osoittaja kohti Jumalan lupaamaa tulevaisuutta. Siinä mielessä kirkot ovat toivon lähteitä Jumalan tulevan maailman epätäydellisinä, paikallisina pilottiprojekteina.⁴²

Inkulturaation/kontekstualisoinnin haasteet mukautumisen ja eristäytymisen välissä

Jumalallisen läsnäolo kirkossa inhimillisenä yhteisönä perustuu yhtäältä menneisyyden läsnäoloon siinä Jumalan lahjana. Kirkolle on luovuttamaton Raamattu, ennen muuta Uuden testamentin Kristus-keskeinen julistus. Katsottaessa Hengen toimintaa kirkoissa tänään, Raamatun lupaama täyttymys on läsnä Hengen työnä kirkossa ja sen kautta, ennakkointia siitä, mitä Raamattu lupaa toteutuvan viimeisenä päivänä. Helluntain sanoma on, että kristillisen sanoman leviämisen tapa on sen kääntäminen ja tulkitseminen kaikille kielille ja kulttuureille. Henki antaa myös kokea jotakin tulevasta ykseydestä kirkon nykyisessä moninaisuudessa. Kirkon missio-naarinen muoto syntyy siten sekä menneisyyden että tulevaisuuden lahjojen vastaanottamisesta. MSC-raportissa kehoitetaan Englannin kirkkoa olemaan enemmän Jumalan tulevaisuuden ennakkointia kuin menneisyyttä säilyttävä yhdistys.⁴³

Kirkon uskon perustana on apostolisen tradition lähde, jonka normina on Raamattu. Kirkkoon vaikuttaa kuitenkin se maailma, jossa se elää. Niinpä

41 MSC, 89.

42 MSC, 89.

43 MSC, 90.

tulee tuoda keskusteluun kolme kumppania: 1) historiallinen evankeliumi, joka on ainutlaatuisella tavalla ilmoitettu Raamatussa ja katolisissa uskontunnustuksissa, 2) lähetystyötä tekevä kirkko, jolla on oma tietty kulttuurinsa ja historiansa ja 3) kulttuuri, jossa evankeliumia jaetaan. Kyseessä ei ole ylhäältä ohjautuva prosessi abstraktisti analysoidulle kohderyhmälle, vaan rinnalle ja kuulolle asettuminen ja kulttuurin sisältä evankeliumin tekemän työn pohjalta tapahtuva yksilöissä, yhteisöissä ja kulttuurissa sisäisesti tapahtuva vähittäinen muutos. Henki suuntaa rakenteet kohti Kristusta, ihmiset toisiinsa ja kohti maailmaa kulloisissakin olosuhteissa.⁴⁴

Kirkon ei tule unohtaa myöskään vastakulttuurista luonnettaan eikä kristillisen uskon ainutlaatuisuutta. Siihen ei voi mielivaltaisesti yhdistää mitä elementtejä tahansa. Kun kirkko yrittää olla kulttuurissa ”relevantti”, se voi ajautua synkretismiin. Kun se taas pyrkii välttämään synkretismin, siitä voi tulla irrelevantti. Yksi tällainen tekijä on konsumeristinen nyky-yhteiskunta, jossa tulee toimia, mutta joka myös pitää haastaa. Itsekeskeisen konsumerismin vastaista on jo se, että itsensä unohtaen pyrkii uimaan kulttuurin virrassa tavoittaakseen sanomallaan – jaettu elämä Kristuksessa – ne, jotka ovat omaksuneet konsumeristisen mentaliteetin.

Kirkko merkinä, instrumenttina ja esimerkuna – epätäydellisyydestään huolimatta

Raportti tuo esiin sen, että jumalallinen todellisuus on kaikesta huolimatta läsnä kirkossa inhimillisenä yhteisönä. Kirkko ei vain osoita realiteettiin, joka on sen yläpuolella. ”Osallistumalla Jumalan elämään se ei ole vain merkki, vaan Jumalan valtakunnan aitoa esimerkua, kutsuttu näyttämään näkyvästi keskellä historiaa Jumalan lopullisia tarkoituksia ihmiskunnalle.”⁴⁵ Inhimillistä epätäydellisyyttä ei voida kuitenkaan ottaa tekosyyksi, vaan Jumalan armon kautta kirkko on paikka, jossa syntien anteeksianto ja voima muuttaa elämä voidaan nähdä ja kokea. Kirkon klassiset merkit Nikean uskontunnustuksesta – yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen – voidaan asettaa kirkon eteen peiliksi ja kutsuksi katumukseen ja parannusentekoon.⁴⁶

44 MSC, 91.

45 MSC, 95.

46 MSC, 95–96.

Kirkon neljän merkin olemukseen syventyminen auttaa myös ymmärtämään, millaista on tavoiteltava, terve kirkon kasvu paikallisseurakunnassa. Ne ovat kuin neljä kuljettavan matkan ulottuvuutta, jotka ovat osa kokonaisnäkymää, joka tulee ottaa huomioon. Tulee ensinnäkin katsoa a) ylöspäin (UP) kohti Jumalaa, b) sisäänpäin (IN) kohti kirkon ykseyttä Jumalassa ja Kristuksen ruumiina, c) ulospäin (OUT) apostolisena, Jeesusta seuraavana kirkkona lähetyksen viiden merkin (*Five Marks of Mission*) hengessä; tulee katsoa myös d) pois päin (OF). Kirkko ei ole vain itseään varten tai itsekseen. Kirkon eri osien tulee olla suhteessa toisiinsa. Kirkko pyrkii olemaan katolinen.⁴⁷

Yhteinen kristillinen usko, anglikaaninen ekklesiologia ja tuoreet ilmaisut

Raportti painottaa, että historiallinen kristinusko, sellaisena kuin anglikaanit ovat ottaneet sen vastaan, on tärkeämpää kuin tuon uskon paikalliset ilmaisut. Kirkko on kutsuttu julistamaan tuoreesti muuttumatonta evankeliumia jokaisen sukupolven keskuudessa. Kun eletään tuntuva muutoksen aikaa, pitää kirkon muodossa tehdä yhtä lailla tuntuvia, jopa radikaaleja muutoksia, jotta se voisi ”julistaa tuoreesti”. Anglikaanisessa kommuuniossa on ”konsultatiivinen neuvosto”, joka edistää neuvonpidon kautta ykseyttä erilaisuudessa. Tätä tarvitaan raportin mukaan myös Englannin kirkossa. Jos anglikaanisessa ekumeniassa on lähdetty liikkeelle Lambethin nelikulmiosta – Raamattu, uskontunnustukset, Herran asettamat sakramentit ja historiallinen piispuus –, pitää sitä soveltaa myös Englannin kirkossa.⁴⁸

Kaste ja ehtoollinen ovat MSC-raportin mukaan välttämättömiä ymmärrettäessä yhteisö kirkoksi. Lähetysaloite, jolla ei ole virallista kastikäytäntöä eikä siinä vietetä eukaristiaa, ei ole vielä ”kirkko” anglikaanisen itseymmärryksen mukaan. Myös luterilaisen tunnustuksen mukaan kirkko on siellä, missä evankeliumi puhtaasti julistetaan ja sakramentit oikein toimitetaan. Eukaristia on kirkollisen elämän sydän. Uusissa ja tuoreissa kirkollisen elä-

47 MSC, 99.

48 MSC, 100.

män ilmaisuissa voi olla vaikeuksia vihkimysviran soveltamisen kanssa, mutta kestävä kristillinen yhteiselämä edellyttää eukaristiaa.⁴⁹

Anglikaaneille on tärkeää historiallinen piispuus. Piispan rooli lähetystyöntekijänä, ykseyden vaalijana ja uskon varjelijana asettaa hänet väistämättä strategiseen avainrooliin kirkossa. Englannin kirkon sanotaan olevan ”piispallisesti johdettu ja synodisesti hallittu”. Osana neuvostoa ja synodia piispa johtaa kirkkoa ja vihkii kirkon virkaan sekä myöntää vihityille valtakirjan. Näin ollen yhteys piispaan ja hänen myöntämänsä valtakirja tulee sekä teologisesti että käytännöllisesti välttämättömäksi. Anglikaani on aina yhteydessä Canterburyn piispanistuimeen ja hiippakunnassa omaan piispaansa. Piispuus on ilmentymä kirkon katolisuudesta. Kansallisella tasolla Englannin kirkko toimii ennen muuta, koska se on sitoutunut toimimaan koko kansan ikuisen pelastuksen ja pastoraalisen hyvinvoinnin hyväksi.⁵⁰

Missionaarisen kirkon metodologioita

Tärkeintä ei ole lähteä liikkeelle siitä, millainen kirkon organisatorinen muoto tulisi olla. Tärkeintä on sitoutuminen missionaariseen prosessiin, motivaatio ja visio. Tästä lähtökohdasta lähdetään tarkastelemaan seurakunnan istuttamisen tai kirkon tuoreen ilmaisun luomisen kolmea perusolottuvuutta. Ensimmäinen on kysymys, 1) *kenelle* istutus on tarkoitettu? Onko se naapurustoa vai verkostoa varten? Tulee luoda tilaa erilaisille elämäntyyleille ilman että pitää heti seurata alueellisia tai edes tunnustuskunnallisia rajoja. Kirkon piispallisuus nähdään etuna sen näkemiseen, mikä on paikallisesti rajattua ja mikä tarkoitettua laajemmalle alueelle. Verkostomainen työskentely vaatii yleensä enemmän resursseja. Nuoremmat sukupolvet odottavat kokoontumisilta myös laatua, ei vain epämuodollisuutta. Tulee myös nähdä, onko kyse niistä, jotka ovat vieraantuneet tai jättäneet kirkon (*de-churched*) vai onko heillä koskaan ollut kontaktia seurakuntaan tai halua sellaisen muodostamiseen (*non-churched*). Kyselytutkimuksilla taiten tehtynä voidaan osuuksia selvittää. Apua on toki myös verkostomaisesta paikallistuntemuksesta.⁵¹

49 MSC, 101.

50 MSC, 101–102.

51 MSC, 105–106.

Mitä suurempi on kulttuurinen kuilu, joka pitää ylittää kulttuurienvälisessä seurakuntatyössä, sitä suurempia ovat todennäköisesti erot lähettävän ja lähetetyn seurakunnan välillä. Tästä taas on seurauksena kasvaneita riskejä, ja on tehtävä suurempi hyppy ajatellen niin mentaliteettia, tunnepuolta kuin kirkollista kulttuuria. Yhtäältä tulee käyttää hyväksi lähetetyn seurakunnan kulttuuria; toisaalta pitää pyrkiä muodostamaan siltoja erilaisten kulttuuristen erojen ylittämiseksi ja ykseyden ja sovinnon rakentamiseksi. Alkuvaiheessa on syytä hyväksyä kulttuurinen samankaltaisuus yhteenguuluvuutta edistävänä tekijänä, mutta vähitellen ja asteittain tulee ottaa askelia kulttuurisen erilaisuuden hyväksymiseksi ja keskinäisriippuvuuden havaitsemiseksi erilaisten ryhmien välillä. Jotkut ovat sitä mieltä, että yksi Englannin kirkon heikkouksia on kaupungin köyhän väestön integroimisessa. Edellytyksenä tälle ovat heidän omat seurakuntansa, joissa alkuperäisväestö toimii yhdessä muutoksen ja uudistuksen edistämiseksi.⁵²

Seurakunnan istuttamisen tavoitteena voi olla sekä vaihtoehtojen että saavutettavuuden lisääminen. Lisättäessä saavutettavuutta istutetaan lisää samanlaisia seurakuntia. Lisättäessä valinnanvaraa tarjotaan uusia mahdollisuuksia liittyen kirkolliseen kulttuuriin ja saavutettavissa oleviin tunnustuskuntiin, jotta voidaan olla puoleensavetäviä ajatellen niitä ihmisiä, joita tarjolla olevat vaihtoehdot eivät kiinnosta, mukaan lukien ei-kristityt.⁵³

Toinen seurakunnan istuttamisen ulottuvuus, tavoitteen ja kohderyhmän asettamisen lisäksi, on se, että kysytään, 2) *ketkä* istuttavat, millainen tiimi tarvitaan? Tällöin voidaan esimerkiksi kysyä, onko kyseessä hankkeen edistäminen jo olemassa olevien kristittyjen joukon kanssa vai pioneerityö? Se, valitaanko istutettavan yhteisön malliksi solu- vai seurakuntarakenne, riippuu osaksi istuttavan seurakunnan voimavaroista. Pienistä ryhmistä hyötyy kokemuksen pohjalta esimerkiksi työ niiden kanssa, joilla ei ole ollut aiempaa kirkkosuhdetta tai mielikuva seurakuntaelämästä on huono.⁵⁴

Kolmas ulottuvuus on kysyä, 3) *keiden kanssa* yhteistyössä istutetaan? Kyse on istutuksen syvyydestä. Mitä voimaa on varastossa? Jo varhain tulee pohtia, tarvitaanko seurakuntien rajat sulkeistavaa tai yli rajojen suuntautuvaa työtä seurakunnan istuttamisessa. Tällöin tulee asiaa tarkastella ennen

52 MSC, 108.

53 MSC, 109.

54 MSC, 111.

muuta mission näkökulmasta. Saatu tuki ja kumppanuus on ilman muuta tärkeää. Lähetyskumppanuuden malleja voidaan erottaa neljä: a) ”istukkaiden” istuttaminen saman seurakunnan yhteydessä sen lähelle kuten mansikkapellossa, b) ”oksastaminen” uuden virkistävän haaran tuomiseksi olemassa olevaan seurakuntaan, c) ”jakaminen”, jossa laajemmasta seurakunnasta jaetaan osa istutettavaksi uuteen paikkaan, d) ”siemenet”, jossa istutetaan vähäinen alku kenties kauaksikin lähettävästä seurakunnasta. Siemenistutusta tekemässä on joukko hyvin motivoituneita ja mahdollisesti hyvin taitavia ihmisiä.⁵⁵

Kirkon ja lähetysshankkeen välisen suhteen on hyvä olla dynaaminen ja lähetysorientoitunut. Raportti kiteyttää: ”Aloita kirkosta ja lähetys todennäköisesti hukkuu. Aloita lähetyksestä ja on todennäköistä, että kirkko löydetään.”⁵⁶ Lähetys kuuluu kirkon identiteettiin sen elinvoiman keskeisenä lähteenä.

Jumalanpalveluselämän muodot

Istutettaessa seurakuntia tulee pohtia myös jumalanpalveluselämän muotoja osana kirkon elämän perustaa kaikissa tilanteissa, niin myös etsittäessä seurakuntaelämän tuoreita ilmauksia. Tarvitaan tasapainoa yhtäältä uskollisuudessa liturgiselle ja opilliselle perinteelle, esimerkkinä ehtoollisrukoukset, sekä toisaalta soveltuvuudessa kulttuuriseen kontekstiin. Tässä tulee kiteytetysti ilmaistuksi kulttuurienvälisen seurakuntien istuttamisen haaste sekä jännite relevanssin ja synkretismin välillä. Jumalanpalveluselämässä tulee nähdä ”yhteinen ydin” ja perustavat muodot ja rakenteet. Englannin Kirkon Common Worship -materiaalissa lähdetään liikkeelle tästä, ei yksityiskohtaisista ja määrätyistä teksteistä. Jos seurakuntien istuttajat ovat saaneet koulutusta kristillisen jumalanpalveluksen kokonaisrakenteista ja muodoista, heille tulisi uskoa vapaus kehittää yhdessä seurakuntiansa kanssa kulttuurisesti asianmukaista liturgiaa alhaalta päin. Tämän lähestymistavan kautta vältetään liturgian ja kirkon muotojen kloonaminen uusille lähetysalueille.⁵⁷

55 MSC, 113–115.

56 MSC, 116.

57 MSC, 117.

Pienissä seurakunnissa maaseudulla ”tuoreiden ilmaisujen” tuominen saatetaan kokea ei-tervetulleena kilpailemisena, mutta se voidaan nähdä myös tervetulleena vapautuksena pakosta muuttaa rakkaaksi koettua jumalanpalvelustyyliä tai vastata mahdottomaan tehtävään tyydyttää jokaisen erilaisia tarpeita.⁵⁸

Mahdollistava viitekehys missionaariselle kirkolle: Kolmen itsen periaate

Henry Venn Englannin kirkon lähetysseurasta kehitti 1846 ”kolmen itsen” periaatteen, jonka mukaan kirkkojen tulisi olla ”itseään tukevia, itseään hallitsevia ja itse laajenevia” (*Self-supporting, self-governing, self-extending/-propagating*). Näitä periaatteita voidaan MSC-raportin mukaan soveltaa myös seurakuntia istutettaessa tai kirkon tuoreita ilmaisia edistettäessä. Itsehallinto tulee mahdolliseksi tai ei-mahdolliseksi itserahoitteisuuden kautta, ja seurakunnan terveys tulee näkyviin itse-laajenemisen hedelmällisyyden kautta, jolloin lähetetyistä kirkoista tulee itsestään lähettäviä kirkkoja.⁵⁹

Englannin kirkossa on kasvava määrä ei-territoriaalisen statuksen saaneita verkostoseurakuntia (*Extra Parochial Place, EPP*). Osa statusta hake-neista seurakunnista on saanut joko hiippakunnalta tai lähettävältä seurakunnalta torjuvan päätöksen anomukselleen. Vuonna 2003 suositeltiin jo sallivampaa ohjeistusta ei-paikallisten seurakuntien muodostamiseksi. Esimerkiksi Holy Trinity Brompton -seurakunta on muodostanut 15 vuoden aikana viisitoista omaa lähetettyä seurakuntaa, joista neljä on itse muodostunut lähettäväksi seurakunniksi. Hiippakunnallisen yhteydenpidon tehostamiseksi raportti suosittelee esimerkiksi vuosittaista päivää seurakuntaistutuksille ja tuoreille kirkon ilmaisuille.⁶⁰

58 MSC, 119.

59 MSC, 121.

60 MSC, 125–126, 130–131.,

Paikallisen johtamisen laadun tärkeys

Keskeinen haaste on, miten uudet muodot voidaan yhdistää olemassa olevan parokiaalisen järjestelmän hyviin puoliin. Se on edelleen toimiva ja tarpeellinen ajatellen vähemmän liikkuvia ihmisiä tai yhteiskunnan marginaalissa eläviä niin maalla kuin kaupungissa. Tuoreissa ilmaisuissa ja seurakuntien istuttamisen liikkeessä on kuitenkin kerätty arvokasta kokemusta, josta koko kirkon tulisi oppia. Tärkein yksittäinen tekijä, mistä on syytä oppia, on MSC-raportin mukaan johtamisen laadun tärkeys. Pioneerit ovat tärkeitä, mutta jos he haluavat saada aikaan pysyvää seurakuntaelämää, heistä pitää pian tulla tiimin johtajia. Toisaalta monet aloitteet ovat tulleet tiimeiltä; tällöin kyky johtaa ja kehittää tiimiä on tärkeää. Tiimin jäsenten tulisi kehittää omia erityisiä lahjojaan kokonaisuuden eduksi. Tämä edellyttää johtajilta varmuutta ja itsetuntemusta. Tiimin johtajien tulee kehittyä mentoreina ja valmentajina. Tärkeää on, että toisen sukupolven johtaja rikastuttaa alkuperäistä istutuksen visiota eikä lähde sitä viemään itsetarkoituksellisesti uuteen suuntaan. Olennaisinta lienee kuitenkin panostaa pioneerityötä tekevien missionaaristen projektien johtajien koulutukseen. Heidän potentiaalinsa pitäisi identifioida jo varhain.⁶¹

Osana tätä johtajuuden vahvistamista on myös piispan johtajuuden tukeminen hiippakunnan eli paikalliskirkon hengellisenä kaitsijana. Hänen mahdollisuuksiaan tukea uusia lähetysaloitteita silloinkin, kun paikallinen papisto on vastahankaan, tulisi raportin mukaan vahvistaa. Paikallisen papin tehtävää sielunhoitajana ei oteta pois eikä horjuteta, vaan se vain jaetaan. Perustavien missiologisten tarpeiden valossa on MSC-raportin mukaan tragedia, jos legalismi ja pelko papiston hämmentämisestä estää uudet aloitteet. Piispuuden tukeminen tässä mielessä ei ole hierarkian ja keskusjohtoisuuden vahvistamista itsensä vaan kirkon ulkopuolella olevien ihmisten vuoksi.⁶²

61 MSC, 132–134.

62 MSC, 143.

Mission-Shaped Church-raportin suositukset

Hiippakuntatasolle raportti suositteli, että jokaisessa hiippakunnassa olisi strategia, joka tukisi ja resursoisi seurakuntien istuttamista ja kirkon tuoreita ilmaisuja tavalla, joka ottaa verkostojen ja naapurustojen missiomahdollisuudet realistisesti huomioon. Tulisi noudattaa raportissa identifioituja yleisperiaatteita, joiden mukaan 1) piispalla on oikeus osallistua keskusteluihin missioaloitteista, joissa seurakuntien rajat ylitetään ja joko myöntää tai evätä lupa sille. 2) Perittyjen työtapojen ja kirkon tuoreiden ilmausten tulee työskennellä toisiaan täydentävillä tavoilla. 3) Olemassa olevia kirkon lainsäädännön rajoja tulisi tulkita riittävän joustavasti. 4) Tarvitaan sovittu prosessi, jotta näistä arvoista tulee uskottavia.⁶³

Paikallinen ekumeeninen yhteistoiminta nähdään kriittisen tärkeänä kirkon missiolle. Tarvitaan riittävän kevyt järjestelmä, joka sallii paikalliset lähetyskokeilut ja kumppanuudet eri tunnustuskuntien kristittyjen välillä. Pitäisi luoda uusi ”paikallisesti neuvotellun ekumeenisen kumppanuuden” kategoria.⁶⁴ Sopimus muodollisista ekumeenisista suhteista tulee laatia vasta sitten, kun lähetysaloite on vakiinnuttanut paikkansa.⁶⁵

Kirkon vihkimysvirassa ja kaikkien kirkon työntekijöiden peruskoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa kulttuurienvälisen evankelioimisen, seurakuntien istuttamisen ja kirkon tuoreiden ilmaisujen tulisi raportin mukaan sisältyä opinto-ohjelmaan. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota seurakuntien istuttamisen pioneerien potentiaaliin ja identifioida se. Heille tulisi antaa asianmukaista koulutusta ja luoda paikkoja, joissa he voivat toteuttaa potentiaaliaan. Tarvitaan strategioita, joilla olemassa olevia voimavaroja siirretään uusiin lähetysaloitteisiin ja luodaan uusia resursseja.⁶⁶

63 MSC, 146.

64 Englannin kirkon nykyisistä käytännöistä paikallisessa ekumeenisessa yhteistyössä ks. <https://www.churchofengland.org/sites/default/files/2019-03/Ecumenical%20Code%20of%20Practice%202019.pdf>.

65 MSC, 146.

66 Nykytilanteesta ks.: <https://www.churchofengland.org/about/renewal-reform/funding-mission-and-growth>

3. Seurakuntien istuttamisesta tehty tutkimus

Vuonna 2013 julkaistiin Oxfordin yliopiston ekklesiologian ja käytännöllisen teologian yksikössä David Dadswellin ja Cathy Rossin tutkimus *Church Growth Research Project: Church Planting*.⁶⁷ Tutkimus on käytännönläheinen; siinä lähdetään liikkeelle 20 suosituksesta seurakuntien istuttajille. Aineistoa on kerätty 27 istutettuun seurakuntaan tehdyn vierailun, tehtyjen haastattelujen ja tutkijoiden tekemien havaintojen pohjalta. Lähdeaineistoa on tutkittu kvalitatiivisesti syvällisemmän kuvan saamiseksi kuin vain pelkästään kvantitatiivisen analyysin pohjalta. Tavoitteena oli tarkastella kirkon kasvua ja miten istutettu seurakunta kasvaa tehokkaimmin. Tutkijat itse pyrkivät objektiivisuuteen eivätkä ilmoituksensa mukaan olleet seurakuntien istuttamisen puolella eivätkä sitä vastaan. Tutkimuksessa käydään aluksi lävitse näiden ennen muuta Lontoon hiippakunnassa - joka on kuuluisa seurakuntien istuttamisesta -, mutta myös muualla Englannissa istutettujen seurakuntien erityyppiset kokoontumispaikat sekä erilaiset mallit seurakuntien istuttamiselle. Tämän jälkeen analysoidaan sitä, millaisia missiologisia lähestymistapoja sovelletaan sekä mikä on hiippakuntien ja muiden kirkollisten rakenteiden ja johtajuuden rooli. Tästä edetään toimintaedellytysten tukemisen analyysiin: rahoitus ja toiminnan kestävä kehityksen edellytykset sekä yhteisöllinen toiminta. Päätteeksi tarkastellaan, millaista kasvua on ollut ja miten se tulisi ymmärtää. Lopuksi tehdään kokoavia johtopäätöksiä. Liitteenä on luettelo tehdyistä tapaustutkimuksista.

Tutkimuksen ydinviesti on myönteinen: seurakuntien istuttaminen osoittaa, että kirkon kasvu on mahdollista. Kun uusi seurakunta istutetaan, syntyy joko uusi kirkollinen yhteisö, jossa ei ole ollut aiemmin jäseniä tai kehittyy isompi kirkollinen yhteisö kuin ennen istutusta. Lisäksi vastaanottavasta seurakunnasta tulee monesti itsestään ennen pitkää lähettävä seurakunta, mikä ruokkii kasvua edelleen. Emme siis väijäämättä kohta taantumisen kulttuuria seurakunnissa, mikä on jo itsessään tärkeä ja rohkaiseva huomio ja monesti uudelleen ajattelun ja kokeilukulttuurin edellytys.⁶⁸ Seuraavassa tarkastelemme konkreettisemmin seurakuntatasolta lähtien, millaista kasvua ruokkiva kehittämistyö voi olla.

67 Dadswell & Ross 2013.

68 Dadswell & Ross 2013, 6.

Missionaariset mallit

Holy Trinity Brompton (HTB) kirkko ja seurakunta on laajalti tunnettu missionaarisen seurakuntatyön otteen keskus. Niinpä myös tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle HTB:n mallista. Klassinen HTB:n malli on ollut viedä istuttajien tiimi seurakuntaan, joka on ollut taantunut. Vuodesta 1985 lähtien HTB on istuttanut 10–200 henkilön tiimejä suureen joukkoon seurakuntia Lontoossa ja kauempana, myös kansainvälisesti. Ensimmäinen istutus oli pyhän Barnabaan kirkossa Kensingtonissa, kun sadan henkilön tiimi HTB:sta liittyi seurakuntaan. Klassisessa HTB-mallissa tarvitaan kolme edellytystä, jotta voidaan tarttua toimeen: 1) Kutsu paikalliselta piispalta, 2) Englannin kirkon kirkkorakennus, johon tiimi voidaan lähettää ja 3) alue, jossa on potentiaalinen seurakunta. Kyseessä on ”puoleensa vetävä, markkinave-toinen malli”. Pääomaa tulee sijoittaa noin 50.000 £ siemenrahaksi. Istut-tajatiimissä on noin 50 henkilöä, joista viisi muodostaa ydinjoukon, jossa on sekä päätoimisia palkattuja henkilöitä että vapaaehtoisia. Sikäli kuin istutus kasvaa, paikoista tulee täysiaikaisia ja palkattuja toimia. Perusmallia tulee sitten muokata esimerkiksi esikaupungeissa ja köyhemmillä alueilla.⁶⁹

Mallin haaste näyttäisi olevan se, että HTB:n kulttuuri monistetaan ja tuodaan pienempään yhteisöön, jos istuttajia on suurehko joukko. Ei kuun-nella ja toimia vastaanottavan seurakunnan toimintaympäristöä riittävästi kuunnellen. Toisen polven HTB-istutukset ovat sitten enemmän paikallisia ja kontekstuaalisia. Istutuksia kannustetaan tulemaan itsenäisiksi, vaikka halutaankin säilyttää hyvä kumppanuus ja keskinäinen sympatia. HTB on istuttanut myös oman evankelikaalisen traditionsa ulkopuolella oleviin seu-rakuntiin, esimerkiksi anglo-katoliseen seurakuntaan, jonka perinnettä on kunnioitettu. Inklusiivinen ote on saanut hyvää palautetta. HTB-malli suu-rine seurakuntineen, Alfa-kursseineen ja sosiaaliseen muutokseen tähtää-vine rakenteineen edellyttää kriittistä massaa ja tiettyä määrää resursseja. Sitä onkin kritisoitu kalliiksi, joustamattomaksi ja tiettyyn väestöpohjaan (nuori, valkoinen, koulutettu, kaunis) rajautuvaksi. Myös naisten ja etnisten ryhmien puutetta johtajistossa on arvosteltu.⁷⁰

HTB-istutuksissa väki näyttää vaihtuvan kolmen vuoden välein. Tämä joh-tuu nuorten ihmisten liikkuvuudesta elämäntilanteiden vaihtuessa heidän

69 Dadswell & Ross 2013, 18.

70 Dadswell & Ross 2013, 19.

perheellistyessään ja muuttaessaan Lontoon keskustasta laitakaupungille edullisemmille asuinalueille. Tästä huolimatta seurakuntien jäsenmäärät pysyvät vakaina. On myös asetettu kyseenalaiseksi, onko tässä mallissa ollenkaan kyse seurakunnan istuttamisesta, jos tavoitteena on uuden yhteisön muodostaminen. Paremminkin voitaisiin puhua ehkä seurakunnallisesta kumppanuudesta. HTB-malli on kuitenkin osoittanut toimivuutensa seurakuntaelämän elinvoiman lisääjänä. Esimerkiksi vapaaehtoisten käyttö on tehokasta. Pyritään välttämään passiivisen kuluttajakirkon muodostuminen. Yhdessä tapauksessa HTB lähetti seurakuntaan vain kirkkoherran ja 50.000 £. Tämä sai jumalanpalvelusten osallistujamäärän nopeaan kasvuun ja seurakuntalaiset muutenkin osallistumaan ja monipuolistamaan toimintaa.⁷¹

Minster-mallissa keskuskirkko tarjoaa kollegiaalista tukea seurakunnanjohtajien tiimille joko tässä kirkossa tai siihen kytkeytyvillä kirkkoilla tietyllä alueella. Keskus tarjoaa resursseja, kaitsentaa, koulutusta, kokoontumisia ja kumppanuutta rohkaistakseen missionaalista aktiivisuutta, joka soveltuu alueelle. Malli on itsekannattava ja paikallisuutta painottava. Esimerkiksi Tottenhamin pyhän Annan kirkossa tukena on kuitenkin ollut lähetystyöntekijä Lontoon City-missiosta. Paikallisen inkarnatorisuuden lisäksi työ on painotetun relationaalista, yhteisöllistä ja yhteisöön perustuvaa. Tähän perustuu evankelioiminen ja myös nuorisotyön toimintatapa.⁷²

St. Helenin kirkko Bishopsgatessa (SHB) soveltaa HTB-toimintatapaa, mutta kun HTB keskittyy olemassa oleviin seurakuntiin ja niiden uudistamiseen, SHB keskittyy uusille alueille istutettaviin seurakuntiin. Co-Mission puolestaan on verkosto, joka on toiminut vuodesta 2005. Heillä on yhdeksäntoista seurakuntaistutusta. He tuottavat verkostoja, joissa varakkaammat seurakunnat voivat tukea köyhempiä seurakuntia. Istutusmalli perustuu maallikkojohtoisuuteen ja kypsien perheiden työhön. Istutusryhmä käsittää yleensä noin 25 aikuista ja parikymmentä lasta. Co-mission on ihmisten keskinäisiin suhteisiin perustuva verkosto, jonka jäsenillä on sama teologinen pohja – vapaakirkollinen ja anglikaaninen. Peruslähtökohdana on, että suuren volyymin istutuksissa ei pystytä toimimaan paikallisen kulttuurin ehdoilla. Pienin askelin edetessä voidaan saada aikaan jotain

71 Dadswell & Ross 2013, 20.

72 Dadswell & Ross 2013, 20–21.

aidosti uutta. Ikärakenne on tällä hetkellä nuori, keski-ikä noin 25 vuotta. Ajan mittaan ikähaitarin odotetaan terveesti laajenevan.⁷³

Missionaalisten yhteisöjen mallia sovelletaan sekä paikallisseurakunnissa että verkostoseurakunnissa tai niiden muodostamisessa hybrideissä. Siinä ryhmä kerääntyy lähetysvision ympärille sitoutuneena tekemään opetuslapsia. Ryhmän elinkaaret vaihtelevat; niitä tulee ja menee. Jäsenet saattavat olla osa laajempaa jumalanpalvelusyhteisöä tai sitten eivät. Kirkolla on johtajilleen tukihenkilö ja pitkät valmennus- ja mentorointiohjelmat. He uskovat ryhmien omaan vastuullisuuteen ja vähäiseen kontrolliin sekä valmiuteen kokeilla ja antaa kokeiluille aikaa. Haastatellut uskovat, että ryhmien toiminta on tehokkainta, kun ne ovat suuremman toiminnan kumppaneita ja ovat keskittyneet olemaan ulospäin suuntautuneita. On yhteistä koulutusta opetuslapsikulttuurin luomiseen, johtajien esiin nostamiseen ja missionaalisten yhteisöjen luomiseen. Olennaista on tietoinen keskittyminen verkostoihin, joihin on helppoa liittyä. Hengellinen fokus ei ole niin ilmeinen kuin toisissa. Yhteisöt eivät myöskään ole istutettujen seurakuntien tapaan resursseiltaan itsenäisiä seurakuntia vaan vapaaehtoisten yhteisöjä ja helposti liikuteltavissa, tavoitteena uusien missionaalisten yhteisöjen rakentuminen. Suhtautumistavat siihen, mikä on näiden ryhmien rooli tulevaisuuden kirkossa, jakautuvat. Tutkimus tunnistaa esiin-tyvän huolta niiden työläydestä perheille sekä fokuisoitumisesta enemmän missioon kuin opetuslapseuteen.⁷⁴

Anglokatolinen lähestymistapa seurakuntien istuttamiseen on hyvin erilainen kuin edellä kuvatut evankelikaaliset mallit. Yhteisö muodostuu sakramenttien ympärille, koska nämä ovat perusta ja kulmakivi. Anglo-katolisia seurakuntien istutuksia on varsin vähän. Tähän arvellaan olevan syynä luottamuksen kadottaminen, ryhmien hajanaisuus, puoleensa vetävyyteen perustuva lähetysmalli, sakramenttien näkeminen esteenä luovuudelle, epäluottamus innovaatioita kohtaan, vainottuna olemisen kompleksi ja kokemus ajautumisesta instituution reunamille, malli, jossa pappi tekee kaiken sekä verkostomentaliteetti, joka eroaa evankelikaalisista malleista. On unohdettu köyhien luo menemisen eetos, ja kontekstin ymmärtäminen on heikkoa. Myös vallitseva kulttuuri näyttää olevan vastaan anglokato-

73 Dadswell & Ross 2013, 21.

74 Dadswell & Ross 2013, 22.

lista näkyä kulttuurista ja yhteiskunnasta. Heidän tulisi oppia näkemään seurakuntien istuttaminen lähetyksenä. Vain yhdessä hiippakunnassa on anglokatoliseksi identifioituva lähetystyöntekijä. Anglokatolisilta puuttuu ajatus yksilön kääntymisestä, pelastuskäsityksen ja mission välinen suora linkki. He rakentavat mieluummin messuyhteisöä. Pelastuskäsitys on sidottu kirkon yhteisöön. Liberaalikatolinen identiteetti korreloi heikoimmin yhteisön rakentamisen kanssa.⁷⁵

Kaikkiaan näyttää siltä, että on vaikea saada papiksi vihittäviksi tai pioneerityöhön muita kuin evankelikaaleja. On kuitenkin myös anglokatolisia istutettuja seurakuntia. He painottavat jumalanpalveluksen tärkeyttä.⁷⁶ Tässä mallissa lähdetään liikkeelle toimivasta kirkkorakennuksesta heti aluksi. Toiset anglokatoliset painottavat kuitenkin, että ensin tulee kuunnella ja rakentaa yhteisöön suhteita ennen kokoontumisten ja jumalanpalveluselämän aloittamista. Malli osoittaa kuitenkin, että seurakuntaelämää voidaan hoitaa varsin vähäisin kustannuksin. Istutus ei tähtää erilliseksi ja itseriittoiseksi kirkoksi, vaan on työlistoja, palvelijoiden kiltoja ja niin edelleen. Kyseessä on paikallisseurakunta, jossa on kaksi keskusta. Tavoitteena on tukea paikallista, kontekstin ymmärtävää johtajuutta. Lontoossa joukko anglokatolisia pappeja koottiin Ric Thorpen johdolla yhteen pohtimaan, mitä anglokatolinen seurakuntien istuttaminen voi olla. On muistutettu, että tällöin palataan itse asiassa juurille, koska anglokatolinen liike lähti liikkeelle juuri seurakuntien istuttamisena Britanniaan ja Yhdysvaltoihin. Se piti sisällään niin missionaarista paloa kuin vastuun kantamista yhteiskunnallisista kysymyksistä.⁷⁷

Solukirkko Tas Valleyssä sai alkunsa vuonna 2003 niiden uusien kristittyjen opetuslapseuttamiseksi, jotka olivat löytäneet kristillisen uskon Alfa-kurssin kautta. Tavoitteena on täydentää paikallisseurakunnan työtä.

75 Dadswell & Ross 2013, 24.

76 Tässä mielessä malli on analoginen suomalaiselle keskustelulle jumalanpalvelusyhteisöistä. Ks. näistä Pöyhönen 2019 ja Hannikainen 2021.

77 Dadswell & Ross 2013, 24–25. Vrt. <https://livingchurch.org/covenant/2020/03/05/anglo-catholic-church-planting-recovering-the-tradition/> ja <https://anglicancompass.com/real-presence-reclaiming-the-legacy-of-anglo-catholic-church-planting/>. Anglokatolista seurakuntien istuttamista on tutkinut Wallace 2021. Hän suosittelee anglokatolisten seurantien istuttajien verkoston perustamista ja heidän tukemistaan sekä esimerkiksi konferenssin järjestämistä, joka voisi laajentaa tietoisuutta siitä, että myös anglokatolisia seurakuntia voidaan istuttaa.

Osa soluseurakunnan jäsenistä osallistuu molempien toimintaan. Suurin osa soluseurakunnassa uskoon tulleista kuitenkin pitää sitä ainoana seurakuntanaan. Seurakunnalla on oma alueellinen johtonsa laajemmassa tiimityössä. Soluseurakunta kokoontuu viikoittain soluryhmissä, joita yhdistävät seuraavat arvot: kaikki mukaan, opetuslapsiksi tuleminen, yhteisön rakentaminen, evankelioiminen, Jumalan kohtaaminen. Käytetään aikaa ihmisiin, jotka etsivät Jumalaa ja odotetaan Jumalan muuttavan ihmisten elämää.⁷⁸

Itsestään antamisen tärkeys seurakuntaelämässä

Suuria seurakuntia Lontoossa voidaan kiittää siitä, että ne ovat ”antaneet itsensä pois” auttaessaan muodostamaan uusia yhteisöjä uusiin paikkoihin. Takana on useimmiten ollut uskoa, riskinottoa, anteliaisuutta ja näkyä. Tuen antaminen on vapauttanut myös epäonnistumaan, tukenut halukkuutta ottaa riskejä, kokeilla. Ympäristö on antanut luvan, tukenut syvien ystävyysuhteiden kautta, luonut myötämielisyyden ilmapiiriä kokeiluihin evankeliumin asialla. Holy Trinity Brompton, St. Helene Bishopsgate ja Commission järjestävät vuosittaisen tapahtuman, joka vahvistaa verkostoja, luo yhteisöllisyyttä ja suhteita, muokkaa arvoja ja auttaa kunkin verkoston oman eetoksen ylläpitämisessä.⁷⁹

Kokeilukulttuuria on luotu yrittäjähenkisellä ja innovatiivisella ilmapiirillä. Riskien ottaminen ja lupa epäonnistua sallii kokeilemisen nykyisillä malleilla sekä uusien kuvittelemisen ja kehittämisen. Epäonnistuminen voi silti olla melkoinen isku osallistujille. Alkuvuosien huuman laantuminen saattaa merkitä myös seurakunnan muuttumista leppoisammaksi ja perheenomaisemmaksi yhteisöksi, johon sitoudutaan pinnistelemättä. Eräs työntekijä kuvaa aiemman seurakuntaelämän imeneen voimavarat, mutta väen vähennyttä pidot ovat parantuneet: seurakunta on osallistuvampi kuin aiemmin, kun henkilökuntaa oli enemmän. Seurakuntien istuttamisen dynamiikkaa luonnehditaan usein niin, että kyse on seikkailusta, kokeile-

78 Dadswell & Ross 2013, 25.

79 Dadswell & Ross 2013, 25.

misesta ja epäonnistumisesta. Muuten ei uusia seurakunnan istuttamisen malleja saataisi kehitettyä.⁸⁰

Johtopäätökset eri malleihin tutustumisesta: erilaisuuden rikkaus ja tarpeellisuus

On olemassa lukuisia seurakuntien istuttamisen malleja, joista keskustellaan ja joista ollaan eri mieltä. Erilaisuutta tarvitaan, jotta tulevaisuudessakin seurakuntia voitaisiin istuttaa erilaisiin ympäristöihin. Puhuttelevaa on halu kokeilla ja ottaa riskejä, ilmaistu ja osoitettu sitoutuneisuuden taso sekä aloitettu kokemusten pohdinta. Enemmän voitaisiin vielä pohtia, oppia ja jakaa kokemuksia. Tärkeää olisi, että erilaisia malleja seurakuntien istuttamiseen olisi. Evankelikaalinen lähestymistapa dominoi, joten haasteena on sen rikastaminen muilla traditioilla. Hiippakuntien tuki ja ymmärrys nähdään Englannissa elintärkeäksi. Niiden suhtautuminen istuttajiin vaihtelee tällä hetkellä varsin paljon.

4. Missiologiset lähestymistavat

Selkeän vision, mission ja rakenteen tärkeys

Vierailut istutuksille osoittivat, että istutusten johtajat kykenivät selvästi sanoittamaan kannustavan työnäyn, vision. Tapana on yleisesti viettää vuosittain myös visiosunnuntaita. Tyypillinen visio voi sisältää esimerkiksi seuraavat asiat: a) tehdä opetuslapsia, b) muuttaa yhteisöjä ja c) istuttaa seurakuntia. Toisessa esimerkkitapauksessa visio on hieman soveltavampi: juhlia Tarinaa, antautua hetkelle ja pitää päämäärä näkyvässä, mitä havainnollistettiin neljällä iskusanalla: tule, kuulu, palvele ja anna (rahaa). Taus-talla on itseymmärrys verkostokirkosta, jolla on paikallinen visio. Selkeys missionaalisesta, lähetysshenkisestä painopisteestä vaikuttaa siihen, millä tyylillä toimitaan ja millaiseksi toiminnan sisältö rakentuu.⁸¹

80 Dadswell & Ross 2013, 25–26.

81 Dadswell & Ross 2013, 27.

Ekklesiologia

Se miten istuttava tiimi otettiin vastaan, vaihteli eri seurakunnissa. On selvää, että esiin nousevat kysymykset liittyen erilaisiin jumalanpalvelustyylihin, erilaisiin kirkkokäsityksiin sekä tarve kompromissiin molemminpuolisesti.⁸²

Relationaalisuus ja inkarnatorisuus

Teologisesti ja missiologisen metodologian kannalta keskeisiksi termeiksi näyttävät istutuksissa muodostuvan ”relationaalisuus” ja ”inkarnatorisuus”. Inkarnatorisuus tarkoittaa järjestelmällistä paikallisen kulttuurin kuuntelua, katselua ja odottamista. Pyritään saamaan selville, mikä koskettaa ihmisiä, mikä heitä painaa ja mikä voimaannuttaa. Evankeliumi pyritään tuomaan heidän elämäntilanteeseensa sopivalla tavalla, vastaamaan ihmisten tarpeisiin ja samaistumaan paikalliseen yhteisöön Jumalan valtakunnan rakentumisen edistämiseksi. HBT-mallin monet näkivät tästä näkökulmasta ei-sensitiiviseksi ja imperialistiseksi. Siinä ei otettu huomioon paikallista jumalanpalveluskulttuuria.⁸³

Relationaalisuus merkitsee tässä yhteydessä sitä, että evankeliumin tarjolla pitäminen ja Valtakunnan rakentaminen on erottamattomasti yhteydessä ihmisiin tutustumiseen. Kyse on perusasiasta, ihmisenä ihmiselle olemisesta. Tähän liittyy tervetulleeksi toivottamisen ja vieraanvaraisuuden kulttuuri sekä kyky solmia suhteita ihmisiin, jotka tulevat kenties varsin erilaisesta taustasta ja kulttuurista. Mukaan kuuluu samoin osallistuminen paikallisyhteisön elämään kouluissa, liike-elämässä, yhteisö- ja sosiaalityön projekteissa sekä oleskeluun pubeissa, baareissa ja kahviloissa, missä paikalliset ihmiset tapaavat. Tämä oli erilainen lähestymistapa kuin puoleensa vetävyyttä hyödyntävässä mallissa: mennään sinne missä ihmiset ovat. Kaiken kaikkiaan evankeliumin julistaminen kytkeytyy ystäväksi tulemiseen, ei kontaktien rakentamiseen. Paikallisuuden periaatteen mukaan on tärkeää, että kirkko on kävelymatkan päässä. Monilla seurakuntien istuttamisen ryhmillä on kuitenkin enemmän projektiluonteinen lähestymistapa, joka

82 Dadswell & Ross 2013, 29.

83 Dadswell & Ross 2013, 29.

on helpommin hallittavissa ja mitattavissa kuin relationaalinen lähestymistapa.⁸⁴

Monessa tapauksessa tuli esiin tarve nähdä istutettu seurakunta parantumisen ja parantamisen (*healing*) paikkana. Fokuksessa saattaa olla työ niiden parissa, joiden elämät ovat menneet syystä tai toisesta rikki – parantaminen kaduilla. Syynä voivat olla työpaineet, huumeet, avioliiton särkyminen ja niin edelleen.⁸⁵

Anglo- ja liberaalikatolisissa seurakuntien istutuksissa painotettiin läsnäoloa. Kirkon tarkoitus on Jumalan palveleminen. Lähtökohtana on jumalanpalvelusta viettävän, eukaristisen yhteisön perustaminen yhteisön sydämeen, johon ihmiset kutsutaan. Julistus saattaa olla tietylle ryhmälle suunnattua, mutta yhteisö on täyteläisesti uskonnollinen (*full fat religion*). Ajatuksena on, että on lähdeittävä tavoitteesta liikkeelle; jos lähdetään vesitetysti liikkeelle, päädytään vesitettyyn tavoitteeseen.⁸⁶

Joillekin istuttajille oli tärkeää tasapaino laadun ja laajalle joukolle suuntautuvan kutsuvuuden välillä. Erityisesti Lontoon kontekstissa koettiin tärkeäksi korkealaatuinen edustavuus eri toiminnoissa. Tämä riippuu myös seurakunnan koosta. Pienemmissä seurakunnissa ihmiset tunnetaan ja heille annetaan enemmän anteeksi. Laadun on oltava riittävä, mutta tärkeintä on relationaalisuus.⁸⁷

Jumalanpalvelusten tyyli istutuksissa riippuu niiden teologisesta traditiosta. Suurin osa niistä on karismaattis-evangelikaalisia. Erilaiset kohde-ryhmät voidaan ottaa huomioon esimerkiksi niin, että aamupalveluksessa noudatetaan enemmän perinteistä tyyliä ja illalla järjestetään epämuodollisempi hengellinen tilaisuus, joka puhuttelee nuoria koulutettuja ihmisiä. Monissa istutuksissa sovelletaan *Messy Church* -mallia, jonka koetaan tarjoavan saavutettavuutta, ystävyksien rakentumista ja hauskaa elämyksellisyyttä kirkkorakennuksessa. Tärkeää on tervetulleeksi toivottaminen ja vieraanvaraisuus. Alfa-kurssi on suosittu tapa johdattaa seurakunnan tai ryhmän jäsenyyteen.⁸⁸

84 Dadswell & Ross 2013, 29–30.

85 Dadswell & Ross 2013, 30.

86 Dadswell & Ross 2013, 30.

87 Dadswell & Ross 2013, 31.

88 <https://www.messychurch.org.uk/>

Ryhmien merkitys

Erilaiset ja erisältyöiset ryhmät olivat tunnusomaisia istutusseurakunnissa. Johtajat uskovat, että heidän istutuksensa on tehokkaampi tavoittavuudessa, määrällisessä kasvussa, uskon syvyydessä ja yhteisön osallistumisessa, kun jokainen seurakunnan jäsen kuuluu tiettyyn ryhmään. On myös kehittyneitä järjestelmiä, joiden kautta uudet jäsenet ohjataan tiettyyn ryhmään. Ryhmillä on erilaisia nimiä ja identiteettejä; ne vaihtelevat sisäiseen rakentumiseen keskittyvistä ja harrastusryhmistä ulospäin suuntautuvaan missionaarisuuteen keskittyviin ryhmiin.⁸⁹

Alfa-kurssit ovat suosittu työväline. Ne nähdään tehokkaina, käytännöllisinä ja luotettavina. Monissa istutuksissa säännölliset Alfa-kurssit ylläpitivät evankelioimisen kulttuuria. Usein Alfa-kurssin läpikäynyt ryhmä on luontainen ryhmä myös osaksi seurakuntaistutusta. Toisissa tapauksissa kurssilaiset taas ohjataan osaksi jo olemassa olevia ryhmiä. Uusien ryhmien nopean luomisen kulttuuri edesauttaa seurakunnan yhteyteen integroitumista. On kuitenkin entistä vaikeampi saada ihmisiä Alfa-kurssille. Se ei sovi kaikkiin yhteyksiin. Kirkosta vieraantuneille se voi olla hyvä, mutta ei ihmisille, joilla ei ole mitään kirkollista taustaa ja tietämystä.⁹⁰

Ryhmissä uudet kristityt kasvavat uskossaan ja evankelioimisessa epävarmat saavat taitoja ja rohkaisua. Ryhmät auttavat opetuslapsena kasvamisessa ja uusien opetuslasten saamisen taitojen kartuttamisessa. Ryhmät kasvavat ja kuihtuvat. Iso ryhmä jaetaan, niin että toista johtaa vanha johtaja ja uusi apujohtaja ja toista uusi johtaja ja vanha apujohtaja. Kun ryhmiä on tarpeeksi paljon, nimitetään niitä hallitsemaan usein koordinaattori, joka on seurakunnan johtotiimin jäsen.⁹¹

Nuoret ja lapset painopisteenä

Useissa istutusseurakunnissa on keskitytty ja huolehditaan työstä nuorien ja lasten parissa. Sovelletaan perhe- ja lapsikeskeisyyttä esimerkiksi sunnuntain jumalanpalveluksessa, äiti-lapsi-ryhmissä, *Messy Church* -kokoon-tumisissa, iltapäiväkerhoissa, nuorisokerhoissa ja nuorisotyössä yleensä.

89 Dadswell & Ross 2013, 32.

90 Dadswell & Ross 2013, 33–34.

91 Dadswell & Ross 2013, 34.

Monissa istutuksissa oli työntekijä nuorten ja lasten parissa tehtävää työtä varten sekä vapaaehtoisia tukena. Nuorisotyössä painottuu nuorten kuuleminen, etenkin kun he usein kokevat, etteivät tule kuulluiksi muuten. Työn sisältöä suunnataan myös siltä pohjalta, mitä nuoret ilmaisevat tarvitsevana. Tartutaan myös sellaisiin vakaviin ongelmiin kuin jengit, huumeet ja väkivalta. Annetaan tukea myös nuorten työllistymiseen. Seurakunnan vaikutuspiirissä olevat lapset ja nuoret vaikuttavat olevan idealistisempia innossaan muuttaa maailmaa kuin lapset ja nuoret yleisesti ottaen.⁹²

Johtopäätöksiä missiologisista lähestymistavoista: soveltuvuus seurakuntiin yleisesti?

Istutusseurakunnat ovat selkeitä fokukseltaan, visioltaan ja tarkoitukseltaan. Rakenne ja lähestymistapa pyritään rakentamaan tämä mielessä. Ekklesiologiset kysymykset vaikuttavat lähestymistapoihin, toimintaan, hallintoon ja johtamiseen, suunnitteluun ja jumalanpalveluselämään. Tärkeitä avainarvoja ovat: relationaalisuus, inkarnatorisuus, tervetulleeksi toivottamisen tärkeys ja vieraanvaraisuus, maallikkojen osallistaminen, paikallisten ihmisten osallistaminen, vapaaehtoisuus, ryhmien tärkeys, työ nuorten ja perheiden kanssa ja pyrkimys parantavaan läsnäoloon. Voidaan kysyä, ovatko nämä arvot tunnusomaisia vain istutusseurakunnille vai ovatko ne jotakin, mitä myös tavanomaisessa seurakuntatyössä tulisi ottaa huomioon? Voi olla, että kevyemmät rakenteet, seurakuntaistutuksen uusi alku ja luovemmat lähestymistavat sallivat paremmin radikaalin muutoksen. Tämä tarkoittaa, että nämä periaatteet voivat kukoistaa tavoilla, jotka ovat perinteisessä seurakuntatyössä vaikeaa.⁹³

5. Hiippakuntien ja muiden toimielinten rooli

Havaintojen perusteella Englannin kirkon hiippakuntien johdolla on merkittävä vaikutus sen alueella toteutettavan seurakuntien istuttamisen sujuvuuteen ja menestyksellisyyteen. Suhtautuminen myös vaihteli eri

92 Dadswell & Ross 2013, 35–36.

93 Dadswell & Ross 2013, 36.

hiippakunnissa. Johtopäätösten pitävyyteen tuo kuitenkin epävarmuutta se, että Lontoon hiippakunnan viranhaltijoita on haastateltu paljon enemmän kuin muilla seuduilla. Hiippakunnan johtajuus on yhdistelmä johtajien käyttäytymistä ja välillistä vaikuttamista toimintalinjausten ja järjestelmien kautta, strategian, rakenteiden ja symbolien kautta. Näiden tulee johdonmukaisesti tukea toinen toistaan, niin että johtamisviestinnän sanoma on riittävän yksiselitteinen. Toimintalinjausten ja johtajien antamien signaalien tulee olla yhdensuuntaisia koko organisaatiossa. Toimintalinjauksia ja muita johtamisen välineitä tulee kehittää edelleen. Itse istuttamistyössä on energiaa ja intoa, mutta tulee kehittää inklusiivisempia ja yksilöiden tilanteet paremmin huomioon ottavia toimintatapoja, jos halutaan, että seuraava sukupolvi jatkaa istuttajien jalanjäljillä.⁹⁴

Lähdettäessä istuttamaan seurakuntia on syytä olla hahmotelma siitä, mistä tässä missiohankkeessa on kyse; tulee kehittää myös taloussuunnitelma. Juridiset rakenteet ja konteksti tulee nekin ottaa huomioon. Neuvottelu kaikkien asianomistajien kanssa on elintärkeää. Prosessin selkeys auttaa asioiden etenemistä eri toimijoiden näkökulmasta. Selvitettävää tosin näyttää aina olevan. Joissakin asioissa vain piispa ja arkkipiispa voivat olla ensisijaisia toimijoita, kun vakuutetaan paikalliset ihmiset istutuksen tarpeellisuudesta tai mahdollisuuden antamisen tärkeydestä. Yleisesti ottaen hiippakunnat näyttävät tukevan hankkeita myös pitemmällä tähtäimellä ja olevan suhteellisen joustavia, vaikka eivät täysin ymmärtäisikään istutuksen toimintaa. On tärkeää löytää kulloinkin oikeanlaisia ja kenties toisiaan täydentäviä ihmisiä johtamaan istutusta, koska yrittäjähenkisyys ei aina korreloi suhdetoiminnan osaamisen kanssa. Piispojen lähetysjärjestys (*Bishops' Mission Order*, BMO) on antanut joustavaa juridista tukea istutettaville seurakunnille.⁹⁵

Useimmat istutusseurakunnat haluavat oman rakennuksen, jossa ja josta ne voivat toimia. Esimerkiksi HTB:n strategiana on istuttaa seurakunta aina kirkkoon, jonka hiippakunta omistaa. Toiset vuokraavat tiloja

94 Dadswell & Ross 2013, 37.

95 Dadswell & Ross 2013, 40–41. Ks. *Bishops' Mission Order (BMO)*: <https://www.churchofengland.org/sites/default/files/2018-07/GS%202109%20-%20Code%20of%20Practice%20on%20Mission%20Initiatives.pdf>

Englannin kirkon seurakunnilta tai muilta tunnustuskunnilta. Toiset taas ostavat, vuokraavat tai käyttävät maallisia rakennuksia.⁹⁶

Vaikutukset naapuriseurakuntiin

Istutusseurakuntien vaikutukset lähellä oleviin seurakuntiin ovat olleet sekä myönteisiä että kielteisiä. Seurakunnat ovat olleet epäluuloisia istutusseurakuntia kohtaan, jotka saapuvat niiden alueelle, mutta ovat vastanneet lämpimämmin, kun on etukäteen suunniteltu, valmisteltu ja konsultoitu. Useimmiten syytettiin hiippakuntaa puutteellisesta valmistamisesta. On myös koettu epäoikeudenmukaisuutta siinä, miten eri seurakuntia kohdellaan liittyen esimerkiksi rakennuksiin ja tilavuokriin. On hyvä, että paikallisen seurakunnan ja istutuksen roolit ovat selkeät. Monet Lontoossa olevat istutusseurakunnat raportoivat välien naapuriseurakuntiin olevan vaikeat.⁹⁷

Evangelikaalit dominoivat istutushankkeissa – eri lähestymistapojen yhteensovittamisen tarve

On selvästi havaittavissa, että taustalla oleva kristillinen traditio vaikuttaa siihen, miten seurakuntien istuttamiseen suhtaudutaan ja miten niitä istutetaan. Kuten aiemmin on todettu, evangelikaalinen traditio dominoi; muiden tulisi tutkia omaa asennettaan ja teologioitaan liittyen seurakuntien istuttamiseen. Kysymys on herkkä ja edellyttää syvempää ymmärrystä eri ekklesiologisista perinteistä ja miten niiden pohjalta voitaisiin suhtautua rakentavasti seurakuntien istuttamiseen. Koulutuksen kautta suhtautumistapa kirkon missionaarisuuteen ja seurakuntien istuttamiseen näyttäisi kuitenkin olevan muuttumassa nuoren sukupolven joukossa. Tarvitaan nöyryyttä ja muiden kuuntelemista. Pahimmillaan eri traditiot synnyttävät mustasukkaisuutta, keskinäistä kilpailua ja heimokuntaisuutta. Parhaimmillaan eri lähestymistavat ovat lomittuneet toisiinsa. Hiippakuntien tuki voi tässä auttaa paljon.⁹⁸

96 Dadswell & Ross 2013, 42.

97 Dadswell & Ross 2013, 42–43.

98 Dadswell & Ross 2013, 43–44.

Johtajuus

Seurakuntien istuttamisessa näyttäisi olevan yleinen havainto, että vihkimysvirassa olevien johtajuuden laatu korreloi istutusseurakuntien kasvun kanssa. Tärkeää on erityisesti kokeilukulttuuria edistävä johtajuus. Rekrytoinnissa ja koulutuksessa pidetään tärkeänä profiililtaan seurakuntien istuttamisen pioneerityöhön soveltuvien henkilöiden tunnistamista. Useat istutusten johtajat ovat hyviä tukiessaan yrittämistä ja kokeilemista, mutta pastoraalisessa johtamisessa on puutteita. Näitä ulottuvuuksia tulee tasapainottaa. Näyttää siltä, että esimerkiksi seitsemän vuoden periodin jälkeen tarvitaan erilaista johtajuutta. Haasteena joissakin istutuksissa on se, että ne eivät hyväksy naisten johtajuutta teologisista syistä.⁹⁹

Yksi istutuksen johtajalta edellytettävä ominaisuus on kyky tunnistaa, ravita, kouluttaa ja kaitsea muita johtajia. Tähän liittyy organisointikyky ja siihen liittyvien järjestelmien hyväksikäytön taito etenkin suuremmissa istutuksissa. Vapaaehtoistoiminnan varassa toimiminen merkitsee, että palkatun henkilökunnan tulee tietoisesti pyrkiä siihen, että toiminta hoituu vapaaehtoisvoimin silloin kun mahdollista. Tämän toteutumisen arviointiin ja pohdintaan tulee käyttää aikaa riittävästi. On muistettava huolehtia myös vapaaehtoisten jaksamisesta. Joissakin istutuksissa juuri maallikkojohtajien tunnistaminen ja tukeminen on ollut avaintekijä heidän menestykselleen yhteisön rakentajina.¹⁰⁰

Talous ja kestävä kehitys – ”kallis ja halpa kirkko”

Esimerkiksi Lontoon hiippakunnassa odotetaan istutusseurakuntien olevan taloudellisesti itsenäisiä joko välittömästi tai kolmesta viiteen vuoden kuluessa. Joskus kuitenkin istutuksen katsotaan olevan niin tärkeä, että rahoitusta jatketaan useita vuosia. Perusratkaisujen välisiä eroja tyypitellään HTB-tyyppisen ”kalliin kirkon” mallin ja ”halpa kirkko” -tyyppisen talousmallin välillä. ’Halvassa kirkossa’ lähdetään usein liikkeelle pienestä joukosta ihmisiä, jotka siirtyvät alueelle kuuntelemaan ja rakentamaan yhteyksiä. Aletaan pienestä ja kasvetaan hitaasti ja asteittain. Tätä pidetään aitona yhteisölähtöisenä missiona. Joillakin alueilla on vain vähän ihmisiä ja talou-

99 Dadswell & Ross 2013, 47.

100 Dadswell & Ross 2013, 48–50.

dellisiä voimavaroja, niin että tämä lähestymistapa on ainut mahdollinen. Lisäksi joillakin alueilla seurakuntaistutukset eivät koskaan tule olemaan omavaraisia, mikä tunnustetaan realiteetiksi.¹⁰¹

Yleinen istuttamisen tapa on perustaa seurakunta kirkkorakennukseen, jossa on iso ja kulttuurihistoriallisesti arvokas kirkko, mutta pieni seurakunta. Tällöin on voitu saada rahaa rakennuksen ylläpitämiseen valtiolta. Monissa istutuksissa seurakunnan hyväksi antamisesta puhutaan harvoin. Ei esimerkiksi haluta vaikuttaa hyökkääviltä suhteessa kodittomiin ja köyhiin ihmisiin ahdistelemalla heitä tällä seikalla. Joissakin seurakunnissa, joissa jäsenillä on varaa antaa rahaa, on myös kehittynyt lahjoittamisen kulttuuria. Monet nuoret aikuiset, 20–30-vuotiaat, kuitenkin vierastavat sitoutumisen kulttuuria ja siihen liittyvää taloudellista panostamista. Yleinen tapa on pitää vuodessa pari ”lahjapäivää” eikä kerätä kolehtia jumalanpalveluksissa. Useissa istutuksissa on muutamia sitoutuneita suurehkoja lahjoittajia, jotka antavat useita satoja puntia kuukaudessa, mutta merkittävien tukijoiden harvalukuisuus tekee taloudesta myös haavoittuvaista.¹⁰²

Kaikkiaan seurakuntien istuttajat ovat yritteliäitä, luovia ja tehokkaita kerätessään rahaa seurakunnalle. Yleisesti ottaen he pystyvät kehittämään antamisen kulttuuria seurakunnissaan sekä vetämään puoleensa ihmisiä, jotka pystyvät lahjoittamaan suuriakin summia. He pystyvät myös rohkaisemaan lahjoituksia muista lähteistä. Monia kirkkorakennuksia on peruskorjattu ja modernisoitu. Tämä on suuresti hyödyttänyt myös hiippakuntia. Istutusseurakuntien ja muiden seurakuntien rahoituksen jakautumisessa koettiin kuitenkin epäoikeudenmukaisuutta. Hiippakuntien tulee tarpeen vaatiessa panostaa resurssien oikeudenmukaiseen ja tehokkaaseen jakautumiseen sekä kumppanuuksien edistämiseen rikkaampien ja köyhempien seurakuntien välillä. Monet seurakuntien istuttamisen mallit ovat liian kalliita tietyissä ympäristöissä.¹⁰³

101 Dadswell & Ross 2013, 53.

102 Dadswell & Ross 2013, 55–56.

103 Dadswell & Ross 2013, 58.

Yhteisön osallistuminen

Seurakuntaistutukset osallistuivat yleisesti ottaen paikallisten yhteisöjen elämään rakentamalla yhteyksiä tai lievittämällä kärsimystä osana Kristuksen valtakunnan rakentamista tai ihmisten johdattamiseksi Kristuksen luo tai molempia. Yhteisötyö oli osa ulospäin suuntautuneisuutta. Osa istutuksista otti hoitaakseen perinteisiä paikallisseurakunnan tehtäviä liittyen esimerkiksi kirkkovuoden eri juhlien yhteisölliseen viettoon.¹⁰⁴

Kasvun käsitteen ulottuvuudet ja ongelmat

Seurakuntaistutukset tuovat tutkimuksen mukaan selvästi numeerista kasvua. Voidaan sanoa, että varhaisseurakunta kasvoi istuttamalla seurakuntia. Seurakuntien istuttaminen liittyy suoraan kastekäskyyn, evankelioimiseen ja opetuslapseuteen. Tutkimus viittaa MSC-raporttiin:

...parhaimmillaan seurakuntien istuttaminen tuottaa kirkkoja, joiden ytimessä on valtakunta, täyttävät anglikaanista kutsumusta, vahvistavat anglikaanista moninaisuutta, jatkavat anglikaanista historiaa ja löytävät uudelleen unohtuneen ulottuvuuden – että kirkolla on jumalainen tehtäväksianto tuottaa itsensä uudelleen.¹⁰⁵

Kuitenkin istutukset eivät yleisesti ottaen kyenneet antamaan tarkkaa lukua siitä, kuinka monta käännyttäistä he olivat saaneet joukkoonsa. On hankala tehdä erottelua niiden välillä, jotka ovat vieraantuneet kirkosta (*de-churched*) ja niiden välillä, joilla ei ole kirkkoa ollenkaan (*un-churched*). Numerot voivat olla ongelmallisia ajatellen niin niiden tulkintaa kuin niiden luomaa odotusten painetta kasvavista luvuista. Silti seurakuntaistutukset olivat kautta linjan sitä mieltä, että numeerinen kasvu ei ole vain toivottavaa vaan myös mahdollista. Seurakunnan kasvu voi olla nopeaa, mutta yhteisön muutos, transformoituminen, on hitaampaa. Muuan istutusseurakunta totesi, että iloisen ja hauskan toimintakulttuurin luominen on edesauttanut ilosanoman esillä pitämistä ja seurakunnan kasvua.¹⁰⁶

Seurakuntaistutukset näkivät istutuksen missiona olevan istuttaa vuorostaan uusia seurakuntia. Se estää itsetyytyväisen laakereilla leppäämisen.

104 Dadswell & Ross 2013, 59–60.

105 Dadswell & Ross 2013, 63.

106 Dadswell & Ross 2013, 63–64.

Nähtiin myös, että istutusjoukon lähettäminen uuden istutuksen pariin mahdollistaa osaltaan lähettävän seurakunnan kasvun edelleen. Se korvaa lähetetyt jäsenensä uusilla jäsenillä. Esimerkiksi tunnettu anglikaanipappi, Alfa-kurssipioneeri Nicky Gumbel, pitää seurakuntien istuttamista ehdottomasti tehokkaimpana seurakunnan kasvun muotona. Kaikessa mitä HTB tekee, on keskeistä se, miten tavoitetaan ihmisiä kirkon ulkopuolella, ja että halutaan rohkaista kasvun siirtämistä uusiin seurakuntiin. Jatkuva istuttaminen ja jäsenten korvaaminen uusilla ei kuitenkaan ole ongelmatonta, ja se vaatii jatkuvaa monitorointia ja suunnittelua. Voidaan menettää tehokkainta joukkoa muualle; jäljelle jääneet jäävät paineiden keskelle. Pidetään myös ongelmana, että ei saavuteta niin paljon uusia kristittyjä kuin kirkosta vieraantuneita. Voidaan myös kiertää seurakunnasta toiseen. Tärkeää on myös se, että vanhat istutukset reagoivat ulkoisiin ja sisäisiin muutoksiin kontekstissaan. Seurakuntaistutuksen tai lähetysyhteisön elinkaari on seitsemisen vuotta, minkä jälkeen alkaa kutistuminen. Tulee haastavaksi löytää tuore visio seurakunnalle.¹⁰⁷

Monessa istutuksessa oltiin vastahakoisia mittaamaan kasvua numeroin. Halutaan yhdistää määrällisiä ja laadullisia arviointikeinoja. Käytetään myös esimerkiksi ihmisten selviytymistarinoita mittarina. Tärkeänä pidetään kristittyinä kasvamista. Sitä voidaan arvioida esimerkiksi istutusten perusarvojen valossa: kaikki ovat mukana, tullaan opetuslapsiksi, luodaan yhteisöä, evankeloidaan, kohdataan Jumala. Istutuksissa, joissa painopiste on sosiaalisessa muutoksessa, ennaltaehkäisevän työn menestyksen aikajana saattaa olla 15–25 vuotta. Menestys toteutuu paikallisten vastuunkannosta seurakunnista sekä erilaisten projektien kautta.¹⁰⁸

107 Dadswell & Ross 2013, 64–65. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ei ole käytetty ilmausta ”seurakuntien istuttaminen” vaan on puhuttu ”jumalanpalvelusyhteisöistä” tai ”yhteisöistä” kirkon sisällä. Näistä kirjoittaa esimerkiksi Pöyhönen 2019. Hän käyttää seurakuntien istuttamisen varsin suorana vastineena ilmaisua ”yhteisöjä istuttava yhteisö”. Hän tuo myös esiin, että jos seurakunta on hyvin pieni, ei ole mielekästä perustaa uutta yhteisöä vaan koettaa kehittää olemassa olevaa jumalanpalveluselämää yhteisöllisemmäksi (Pöyhönen 2019, 226–227; 311–314). Uuden sukupolven yhteisöt -teemasta on Suomessa väitellyt Hannikainen 2021.

108 Dadswell & Ross 2013, 67.

Tutkimuksen johtopäätökset

Keskeinen tulos on, että seurakunnan kasvu on yhteydessä seurakuntien istuttamiseen ja että seurakuntien kasvu on mahdollista. Monet organisaatioon liittyvät ja teologiset kysymykset kaipaavat lisäselvitystä. Tarvittaisiin pitkittäistutkimusta siitä, mistä uudet jäsenet tulevat. Onko kyse vain numeroista vai syvemmästä opetuslapsuudesta ja vaikutuksesta paikalliseen tai verkostoyhteisöön? Yksi keskeinen kysymys on, mitkä ovat kasvun edellytykset? Onko kyse ihmisten siirtymisestä toiseen seurakuntaan, kirkosta vieraantuneiden tavoittamisesta vai niiden saamisesta mukaan, jotka eivät koskaan ole olleet kirkon jäseniä? Onko kaikki kasvu hyvää ja miten arvioimme sitä? Onko siinä kyse vain oikeista tekniikoista, lähestymistavoista ja ihmisistä? Onko pohdittu, missä määrin heijastetaan modernin kapitalismin ajatusta loputtomasta kasvusta? Jeesuksen kylväjävertaus esimerkiksi viittaa siihen, että kasvu on riippuvaista maaperästä. Osa istuttajista painottaakin, että kasvu voi olla aaltoliikettä ja että uskollinen läsnäolo on tärkeää ja että hauraus kuuluu asiaan.¹⁰⁹

Kristikunnan historia osoittaa, että kirkon ja kristikunnan kasvu ei ole lineaarista vaan sarjamaista, ketjuuntuvaa paikasta toiseen. Haavoittuvuus kuuluu uskon luonteeseen. Risti muistuttaa siitä. Oliivipuun oksastetut oksat voidaan poistaa. Myös Jeesuksen opetukseen valtakunnan ja sen kasvun luonteesta kuuluu keskeisesti sen salattu luonne. Kasvu voi olla odottamatonta, ja sen kypsyminen saattaa kestää kauan. Tarvitaan suurempaa nöyryyttä kasvun mittaamisessa sekä siinä, onko siinä kyse kasvusta vai taantumisesta. Silti ei pidä antaa periksi ja ajautua fatalismiin ja tappiomielialan valtaan.¹¹⁰

Tutkimus on osoittanut, että on koko joukko malleja ja lähestymistapoja seurakuntien istuttamiseen. Kontekstin kanssa olisi kuitenkin voitu olla enemmänkin vuorovaikutuksessa. Kuinka istuttajat kuuntelevat ja oppivat kontekstista? Esimerkiksi Afrikan lähetystyöstä on saatu oppi, jonka mukaan keskeistä ei lopulta ollut se, mitä lähetystyöntekijät sanoivat vaan se, miten afrikkalaiset kristityt ottivat vastaan ja sovelsivat Kristus-sanomaa tavoin, jotka olivat heille ymmärrettäviä ja mielekkäitä ja jotka voitiin tuoda vuorovaikutukseen afrikkalaisten maailmankaikkeuden henkisten kartto-

109 Dadswell & Ross 2013, 69.

110 Dadswell & Ross 2013, 69.

jen kanssa. Osaammeko siis olla kontekstuaalisia, niin että istutetut seurakunnat voivat kukoistaa kulloisessakin maaperässä käyttäen paikallisia hengellisiä karttoja? Kristillinen lähetystyö edellyttää nöyrää kuuntelua ja vastavuoroisuutta ja edellyttää pitkäkestoista prosessia. Istutukset olivat tietoisia tästä tai hiljalleen tulemassa tietoisiksi siitä.¹¹¹

Monia istutusseurakuntien menetelmiä voidaan soveltaa ja sovelletaan myös paikallisseurakunnissa: hyvä tervetulojärjestelmä, yrittäjähenkilöinen osallistuminen, lisähenkilökunta, realistiset lähestymistavat antamiseen, pienryhmien käyttö, soveltuva jumalanpalvelus/liturgia, hyvä suhteiden rakentaminen, yhteisön osallistuminen.¹¹²

Tapaamispaikat ja -tilat ovat tärkeitä istutustoiminnassa. Useimmat seurakunnat olivat ottaneet tämän missionaarisen lähestymistapansa näkökulmasta huomioon. Mallit ja lähestymistavat vaihtelevat riippuen kontekstista, rahoituksesta, teologiasta ja seurakunnallisesta perinteestä. Toiset lähestymistavat ovat enemmän ylhäältä alas, kalliita ja yhtenäisiä, toiset alhaalta ylös, edullisia ja epäyhtenäisiä. Jotkut ovat missionaalisen ulospäin suuntautuneita, toiset enemmän puoleensavetävyyyteen luottavia. Yleisesti istutuksilla on selkeä tähtäyspiste ja näky ja siitä nouseva lähestymistapa. Kaikilla näille on lähestymistavasta huolimatta yhteisiä piirteitä: relationaalisuus, inkarnatorisuus, tervetulleeksi toivottamisen ja vieraanvaraisuuden tärkeys, maallikkojen mukanaolo, paikallisten ihmisten ottaminen mukaan, vapaaehtoisuus, ryhmien tärkeys, työ nuorten ja perheiden parissa, pyrkimys parantamaan läsnäoloa.¹¹³

Luovuus on tärkeää etsittäessä sopivia muotoja. Joustavuutta, vaihtelua, innovatiivisuutta ja luovuutta tarvitaan kaikkia erilaisten kontekstien tavoittamiseksi. Maailman kivuissa tarvitaan tervetulleeksi toivottamisen ja halaamisen missiologiaa. Istuttajat ovat myös usein lahjakkaita hankkimaan varoja ja huolehtimaan taloudellisesti kestävästä kehityksestä. Raha on kuitenkin vasta toisella sijalla, kun kasvua odotetaan Pyhältä Hengeltä. Projekteja voidaan hylätä varojen puutteen, mutta ei Hengen lahjojen puutteen vuoksi. Hiippakuntien tuki ja osallistuminen on monessa mielessä tärkeää. Tarvitaan luvan antamista ja rohkaisemista. Myös istuttajien tulee

111 Dadswell & Ross 2013, 69–70.

112 Dadswell & Ross 2013, 70.

113 Dadswell & Ross 2013, 70.

nähdä hyvät suhteet kirkon rakenteisiin tukena missiolle, ei sen estäjänä.¹¹⁴ Tutkimuksen ilmestyessä ei piispoilla ollut vielä asiassa määriteltyä toimintalinjaa. Sitten Englannin kirkon piispat ovat antaneet tästä yhteisen ohjeistuksen 2018.¹¹⁵ Siihen palataan luvussa hieman myöhemmin.

Raportti toteaa kehittämisalueeksi myös yhteisön osallistumisen teologian läpiajattelun ja kehittämisen. Miten se suhtautuu kirkkona olemiseen ja sen perusteisiin? Onko kyseessä keino päämäärään vai päämäärä itsessään? Paljon oli vielä toisten puolesta tekemistä projektimaisesti. Tulisi olla tarkempi käsitys yhteisön osallistumisesta ja siitä, miksi on tärkeitä, että kristityt osallistuvat yhteisöissään kokonaisvaltaisesti.¹¹⁶ Tässä voi selvästi olla etua myös kommuunio-ekklesiologisen pohdinnan syventämisestä ja konkretisoinnista.

Kokeilut ja jo saavutettu kokemus ja tieto seurakuntien istuttamisesta ja tuoreiden ilmaisujen etsimisestä kirkollisessa elämässä olivat taustalla, kun Holy Trinity Bromptonin yhteydessä vaikuttaneesta Justin Welbystä tuli Canterburyn arkkipiispa vuonna 2013. Vuosikymmenten saatossa jo karttuneesta osaamisesta ja etenkin Lontoon alueen kirkollisen elämän havaittavasta elpymisestä huolimatta anglikaanisen kirkon ja yleensä kristillisten kirkkojen jäsenmäärät sekä mittarein osoitettavissa oleva kristillisyyys olivat Englannissa yleisesti ottaen edelleen laskusuunnassa. Megatrendejä ei voitu horjuttaa, vaikka myös seurakuntien kasvu oli osoitettu mahdolliseksi – niin määrällisesti kuin laadullisesti. Aktiivisten jäsenten ja esimerkiksi jumalanpalveluksiin osallistuvien määrän yleinen lasku merkitsi myös taloudellista haastetta. Raskaita rakenteita tuli keventää, hengellistä elämää ja yhteisöllisyyttä vahvistaa sekä voimavaroja keskittää kirkon elämää uudistavaan ja tukevaan toimintaan. Yritysmaailmassa menestyksellisesti vaikuttanut arkkipiispa Welby on soveltanut kirkon piirissä sieltä saamiaan oppeja, mikä on myös herättänyt kritiikkiä ohuesta teologiasta ja papiston ylikuormittamisesta. Osoituksena arkkipiispan ja kirkon johdon halusta jatkaa uudistusten tiellä julkistettiin vuonna 2015 ohjelma Renewal and Reform.

114 Dadswell & Ross 2013, 71.

115 https://www.churchofengland.org/sites/default/files/2018-06/CHURCH%20PLANTING%20AND%20THE%20MISSION%20OF%20THE%20CHURCH%20-%20June%202018_0.pdf

116 Dadswell & Ross 2013, 71.

6. Uudistus ja reformi -ohjelma (Renewal and Reform 2015) ja kertomus toivosta

Englannin kirkon kotisivulla kuvataan Renewal and Reform -ohjelmaa näin: "Renewal & Reform on kunnianhimoinen työohjelma, joka etsii toivon narratiivia Englannin kirkolle 2000-luvulla. Sen juuret ovat raamatullisessa toivossa ja ymmärryksessä Kristuksen kutsusta meille rukoilla, että sadonkorjuun Herra lähettää työntekijöitä sadonkorjuuseen." Tavoitteena on tulla "kasvavaksi kirkoksi kaikkia ihmisiä ja kaikkia paikkoja varten". Hanke jakautuu kirkon kotisivujen mukaan seuraaviin osa-alueisiin: 1) digitalisaation hyödyntäminen kirkon työssä, 2) seurakunnallisen elämän tukeminen tuetun asumisen alueilla, 3) lähetyksen ja kasvun rahoittaminen, 4) kutsumusten kasvu eli sellaisen kulttuurin kasvattaminen, jossa jokaisen kirkon jäsenen kutsumus voidaan tunnistaa, sitä ruokkia ja iloita siitä, niin että koko kirkko voi kasvaa ja kukoistaa, 5) johtajien ja strategisen osaamisen kehittäminen, 6) hiippakuntien arviointiprosessit, 7) Jumalan kansan jäsenten vapauttaminen, niin että he voivat elää luottavaisesti kristittyinä arkena ja pyhänä, 8) lainsäädännön ja hallinnon yksinkertaistaminen, 9) uskossa kasvamisen tukeminen kaikissa ikäluokissa.¹¹⁷

Arkkipiispojen evästys: mitä merkitsee olla missionaaristen opetuslasten yhteisö?

Canterburyn arkkipiispan ja silloisen Yorkin arkkipiispan John Sentamun esitellessä ohjelmaa Englannin kirkon kirkolliskokoukselle he lähtivät liikkeelle Jeesuksen opetuslapsilleen antamasta perustehtävästä julistaa evankeliumia tuoreesti kaikille sukupolville. Hänen oppilaidensa tulee olla uskollisia saadulle Kristus-uskolle ja avoimia Pyhän Hengen työlle, joka uudistaa ja reformoi seuraajien joukon, jotta se voi toteuttaa tehtävänsä. Edessä oleva hengellinen haaste on sekä henkilökohtainen että institutionaalinen. Taustalla olivat raportit johtajien tukemisesta kirkossa, pappiskoulutuksesta, resurssien suuntaamisesta ja yksinkertaistamisen tarpeesta. Suurempi konteksti, johon arkkipiispat kytkivät kysymyksenasettelun, oli näky siitä, mitä kirkolle ja sen jäsenille merkitsee missionaaristen opetuslasten yh-

117 <https://www.churchofengland.org/about/renewal-reform>.

teisönä eläminen. Tällöin tulee ottaa huomioon myös meneillään olevat pyrkimykset määrälliseen ja hengelliseen kasvuun, yhteiseen hyvään ja kirkon viran uudelleen ymmärtämiseen.¹¹⁸

Piispojen lausunto seurakuntien istuttamisesta ja missiosta

Uudistusohjelman toteutusvaiheessa Englannin kirkon piispat antoivat kirkolliskokoukselle lausunnon seurakuntien istuttamisesta ja kirkon missiosta vuonna 2018. Sen on tarkoitus antaa hiippakuntien, rovastikuntien ja seurakuntien käyttöön sovellettavaksi muutamia periaatteita seurakuntien istuttamisen toteuttamisesta ja uusien seurakuntien kehittämisestä osana kirkon missiota. Piispat keskittyvät pääperiaatteisiin ja viittaavat lisämateriaalina muun muassa Centre for Church Planting and Growth -tutkimuslaitoksen tarjoamiin resursseihin (<https://www.centreforchurchplanting.org/>).¹¹⁹

Lausunto toteaa Nikean uskontunnustuksen mukaiseen kirkon trinitaaris-kristologiseen uskoon perustuvan apostolisuuden tulevan näkyväksi, kun kirkko osallistuu apostoliseen missioon. Seurakuntien istuttaminen on yksi niistä tavoista, joilla Englannin kirkko osallistuu apostoliseen missioon julistamalla evankeliumia ja vetämällä sen vastaanottavia uskovia ”opetuslapseuden seikkailuun”. Seurakuntien istuttaminen on täydentävä mission tapa, joka ei kumoa edellä mainittuja lähetyksen viiden tunnusmerkin mukaisia toimintatapoja. Piispat haluavat tukea sekä perinteisiä toimintatapoja että uudempia toimintamalleja kuten seurakuntien istuttaminen ja *Fresh expressions*. Seurakuntien istuttaminen käsittää sekin sarjan skaalan eri kohtiin asettuvia toimintamalleja täysin uusien seurakuntien perustamisesta vanhojen seurakuntien uudelleen elävöittämiseen. Kokonaisuuden toimivuus edellyttää piispoilta kokonaisjohtajuutta kirkon mission eri muodoista.¹²⁰

118 <https://www.churchofengland.org/sites/default/files/2017-11/gs%201976%20-%20a%20note%20from%20the%20archbishops%20giving%20an%20overview%20of%20the%20task%20groups.pdf>.

119 Church Planting and the Mission of the Church. A Statement by the House of Bishops (CPMC 2018), 1.

120 CPMC, artikkelit 1–4.

Piispat näkevät seurakuntien istuttamisen osoittautuneen jo varsin pitkän kokemuksen perusteella toimivaksi tavaksi ilmentää kirkon apostolisuutta ja katolisuutta, niin että evankeliumista voidaan todistaa kokonaan uusissa paikoissa, ja entisissäkin voidaan saada mukaan uusia ihmisiä. Piispat näkevät Englannin kirkon parokiaalisen järjestelmän olleen jo historiallisesti tarkasteltuna avoin kontekstuaalisille muodoille. Nykyisin he näkevät piispojen lähetyjärjestyksen (*Bishops' Mission Order*), seurakuntien elävöittämisen ja seurakuntien istuttamisen toteuttavan osaltaan tätä järjestelmää tänään.¹²¹

Piispat näkevät seurakuntien istuttamisen tarkoittavan kokonaan uusien kirkollisten yhteisöjen syntyä, kirkon tuoreita ilmaisuja tai uusia seurakuntia jo olemassa olevien seurakuntien sisällä. He antavat tukensa kaikille näille eri muodoille osoituksena kirkon apostolisen mission toteuttamisesta. Näiden hankkeiden omistajuus ei piispojen mukaan kuulu millekään yhdelle ryhmälle, vaan on hyvä, että kirkon kaikki perinteet ovat siinä edustettuina ja mukana. Lausuma näyttää viittaavan etenkin evankelikaalien ja anglokatolisten välisiin jännitteisiin tässä. Piispat haluavat uusien seurakuntaelämän muotojen olevan mukana myös kirkon rakenteissa, mukaan lukien hiippakunnat. Hiippakuntien piispat ja hiippakuntien rakenteet etsivät tilaisuuksia osallistua lähetykseen ja evankelioimiseen tukemalla näitä uusia seurakunnallisen elämän muotoja.¹²²

Piispat pitävät toivottavana, että vähitellen työskentely seurakuntien istuttamisen kanssa on osa papin normaalia työtä ja että se otetaan huomioon myös koulutuksessa. Erityyppisten seurakuntien tulisi löytää tapoja rakentavasti tukea toisiaan. Kokemus on osoittanut, että ne seurakunnat pärjäävät paremmin, joita tuetaan. Joskus uuden luominen merkitsee myös vanhojen rakenteiden purkamista tai muuttamista ja siihen liittyvän kivun ja uhrauksen läpikäymistä. Vanhojen kirkkojen avaaminen uudelleen voi olla rohkaiseva elämän merkki, mutta uusien yhteisöjen on syytä ottaa huomioon lähetyksen viisi tuntomerkkiä, niin että voidaan nähdä uuden yhteisön jatkavan Englannin kirkon historiallista missiota tuossa paikassa. Tällöin alueen ihmistenkin on helpompaa sopeutua muutokseen.¹²³

121 CPMC, artikkelit 5–7.

122 CPMC, art. 8–12.

123 CPMC, art. 13–18.

Piispat tähdentävät, että istutetulla seurakunnalla tulee olla selkeä missionaarinen tavoite ja on työskenneltävä suunnitelmallisesti sen eteen. Piispan johtajuutta tarvitaan suunnittelussa. Uuteen istutukseen osallistuvien tulee suhtautua kunnioittavasti olemassa oleviin paikallisen seurakunnan perinteisiin. Istutusseurakuntien tulee myös toisiaan konsultoiden ottaa oppia onnistumisista ja epäonnistumisista. Istutusten naapurissa olevien seurakuntien tulee oppia istutuksista osana oman missionsa elävöittämistä. Tulisi myös etsiä tilaisuuksia luovaan yhteistyöhön yhteisessä missiossa, etenkin rikkaampien ja köyhempien seurakuntien kesken. Lopuksi piispat korostavat, että seurakuntien istuttamisen liike tulee myös tulevaisuudessa muuttumaan, kun etsitään tapoja vastata Hengen toimintaan.¹²⁴

Myös kirkolliskokous esitti oman arvionsa *Mission-Shaped Church* -asiakirjasta ja *Fresh expressions* -liikkeestä vuonna 2019.

Englannin kirkon kirkolliskokouksen arvio *Mission-Shaped Church* -asiakirjasta ja *Fresh Expressions* -liikkeestä

Kirkolliskokouksen mukaan vuodesta 2004 lähtien tähän päivään asti *Fresh expressions* -liikkeen ja pioneerityön kasvu on ollut ”ilmiömäistä” ja johtanut ”valtavan vaikutusvaltaiseen missionaariseen liikkeeseen”. Kyse ei ole vain tuhansista uusista seurakunnista, jotka on perustettu. Vaikutus on ulottunut Englannin kirkon lähetyskäytäntöihin, ekklesiologiaan, teologiaan, johtajuuteen, resursseihin ja rakenteisiin. Nyt kaksi uutta vaihetta on käynnistymässä. Ensinnäkin strategisen investointijohtokunnan (*Strategic Investment Board*) tarjoama rahoitus keskittyy tuoreiden kirkollisten ilmaistusten aikaansaamiseen ainakin kymmenessä hiippakunnassa viiden vuoden aikana. Toisekseen esitys kirkolliskokoukselle vakuuttaa sitoutuneisuutta lisätä mittavasti maallikkojen ja virkaan vihittyjen evankelioimisen pioneerien määrää, jotta missionaarisen liikkeen johtamiskapasiteetti turvataan, jotta se voi edistää kasvua ja uusien tuoreiden kirkollisten ilmaistusten sekä istutusseurakuntien syntyä. Jokaista seurakuntaa ja hiippakuntaa rohkaistaan osallistumaan tähän liikkeeseen.¹²⁵

124 CPMC, 5–6.

125 MSCFE, 1.

MSC-raportin todettiin tarjonneen 15 vuotta sitten ilmestyessään ”teologisen ja metodologisen viitekehyksen, joka auttoi kirkkoa ymmärtämään, mitä Jumala tekee”. Monet raportin 18 suosituksesta ovat nyt osa kirkon käytäntöä. Kirkolliskokoukselle painotetaan myös, että kehitystyössä oli aina kyse sekä tuoreista kirkollisista ilmauksista (FX) että seurakuntien istuttamisesta ja että näitä ei tulisi asettaa vastakkain. Esimerkiksi Oxfordin hiippakunnassa on kunnianhimoinen hanke kasvattaa 750 uutta seurakuntaa vuoteen 2030 mennessä. Tällöin on kyse sekä tuoreista ilmaisuista, istutetuista seurakunnista että lähetysyhteisöistä. Tuoreiden ilmaisujen kasvutarina tulee hyvin esiin *Encountering the Day of Small Things* -raportista (2017).¹²⁶

FX-liikkeellä on ollut eri suuntiin meneviä vaikutuksia. Johtajuus on muuttunut, kun naisten ja maallikkojen osuus on vahvistunut liikkeen parissa tuntuvasti ja vaikuttanut koko kirkkoon. On käynyt yhä selvemmäksi, että yhden koon kirkko ei sovi kaikille. Monimuotoistuminen on lisännyt osallistumisen mahdollisuuksia koko kirkossa. On myös havaittu, että rakenteita tulee muuttaa, jotta missionaarisuus toteutuu tehokkaammin. Piispojen lähetysohjeet (BMO) oli vastaus MSC-raporttiin ja tuki järjestynyttä rakenteiden joustavoittamista lähetysten näkökulman edistämiseksi. Uusia resursseja on kyetty vapauttamaan missioon keskitetysti strategisen investointisäätiön (*Strategic Investment Fund*) avulla.¹²⁷

Pioneerityötä (*Pioneer ministry*) tuoreiden ilmausten ja seurakuntien istuttamisen kanssa erityisen mandaatin pohjalta tekevien määrä pyritään kaksinkertaistamaan 6000 henkilöön vuoteen 2027 mennessä. Tällöin on kyse sekä virkaan vihityistä että maallikoista. Työtä on tarkoitus jatkaa tämän tehtävän erityispiirteiden ja koulutuksen vahvistamiseksi, niin että siihen tarvittava lahja pääsisi entistä paremmin esiin. Pioneeriksi identifioidut ovat henkilöitä, joilla on kyky tehdä asioita mahdolliseksi toisille, kasvattaa tiimejä ja osallistua käytännön työhön. Koulutusta kirkon kontekstuaalisten muotojen toteuttamiseen ja pioneerityöhön on määrä vahvistaa.¹²⁸

Uusien kirkollisten muotojen vakiinnuttaminen Englannin kirkon työ-
kulttuuriin vaatii sekin vielä työtä. Maallikkojohtajat toimivat usein vapaa-

126 MSCFE, 1–2. Fx-raportti: <https://churcharmy.org/wp-content/uploads/2021/04/encounteringthedayofsmallthings-web.pdf> (luettu 30.5.2023).

127 MSCFE, 2–3.

128 MSCFE, 4.

ehtoispohjalta ja papit muiden tehtävien ohella uuden seurakuntayhteisön kehittämisessä. Istutuksen tai ilmaisun kehitys voi näin ollen voimavarojen puutteessa tyssätä tai taantua. Tarvitaankin kirkolliskokoukselle annetun esityksen mukaan sekä hiippakunnallista että ruohonjuuritason tukea strategiseen johtamiseen sekä parhaiden käytäntöjen toteuttamista muista liikkeistä, mikä lisää kestävyttä ja lisää tuoreiden ilmaisujen sekä uusien opetuslasten määrää. Tulee myös vapauttaa nykyisiä johtajia valmentamaan tulevia johtajia. Vaikeammin saavutettavien alueiden saavuttamiseksi tarvittaisiin tukea kasvua edistäville johtotiimeille, jotka tekevät yhteistyötä uudistuneiden hiippakunnallisten rakenteiden kanssa.¹²⁹

Johtopäätökset

Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta on tehty monta opintomatkaa Englannin kirkkoon, ja mukana on tuotu käytännöllisiä ideoita. Lisäksi Tampereen hiippakunnalla on jo yli viidentoista vuoden ajan ollut ystävyshiippakuntasuhde Manchesterin hiippakuntaan, jonka puitteissa on ollut myös työntekijävaihtoa sekä kokemusten jakamista liittyen etenkin rippikoulutyöhön sekä yhteistä kontekstuaalisen teologian tekemistä *Urban faith* -projektin piirissä. Virikkeitä on tällä vuosituohannella saatu myös Alfa-kurssien, *Messy Church*- ja *Godly Play* -menetelmien kautta, vuosittain helatorstaista helluntaihin toteutettavan *Tulkoon sinun valtakuntasi* -rukoustahtuman kautta sekä FX-liikkeen kautta. Innoitusta on saatu myös kirkkotilojen luovaan käyttöön sekä sytykkeitä pohdintoihin seurakuntien istuttamisesta sovellettaessa muun muassa *New Wine* -liikkeen kokemuksia uusien suomalaisten jumalanpalvelusyhteisöjen muodostamisessa.

Piispainkokous on laatinut selvityksen jumalanpalvelusyhteisöistä (2016) sekä antanut suosituksen niihin liittyen. Selvityksessä ei käytetä ilmaisua ”seurakuntien istuttaminen”, vaan puhutaan ”yhteisöjen istuttamisesta” ja jumalanpalvelusyhteisöjen muodostamisesta. Termi ”seurakunta” on haluttu varata koskemaan parokiaalista paikallisseurakuntaa. Selvityksessä todetaan myönteisesti uudesta liikehdinnästä Euroopan kirkkoissa:

Uuden yhteisöllisyyden tuloksena monet sulkemisuhan alla olevat kirkot ovat alkaneet täyttyä kautta Euroopan. Uusien yhteisöjen istuttamisesta

129 MSCFE, 5.

on tullut esimerkiksi Englannin kirkossa strateginen päämäärä. Tämä on tapahtunut pitkän pohjatyön jälkeen, sillä ensimmäiset kokeiluyhteisöt aloittivat siellä jo 1970-luvun lopulla... jumalanpalvelusyhteisöt palvelevat omalta osaltaan kirkon kutsuvassa työssä.¹³⁰

Yhtä perusteellista työtä kuin MSC-asiakirjassa ei teologisesti ja koko kirkon kattavasti ole jumalanpalvelusyhteisöistä tehty Suomen luterilaisessa kirkossa. Olisi syytä pohtia sakramentaalisen kommuunio-ekklesiologian viitekehyksessä inkarnatorisuuden, relationaalisuuden ja kaikkiaan inkulturaation roolia käytännön sovellusten tueksi entistä perusteellisemmin samalla kun avataan eri malleista saatuja kokemuksia käytännönläheisesti.

Piispainkokouksen suosituksessa tuetaan pyrkimystä yhdistää jumalanpalvelusyhteisöt kirkkoherran johdolla ja vuoropuhelussa niiden kanssa osaksi seurakuntien hengellistä elämää.¹³¹ Hiippakunnallista tai kokonaiskirkollista ulottuvuutta ei kuitenkaan kosketella. Näin ollen kokonaisuus jää sirpaleiseksi verrattuna Englannin kirkkoon, jossa hiippakunnilla jo lähtökohtaisesti on hieman erilainen rooli kuin Suomessa ja piispuuden takana erilainen historiallinen perinne ja käytännön rooli sekä valtuudet.

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossakin olisi kuitenkin syytä peilata omaa todellisuutta entistä perusteellisemmin myös Englannin kirkon teologiseen ja käytännölliseen selvitystyöhön ja tutkimukseen sekä käytännön kokemuksiin. Onhan kyseessä läheinen kumppanikirkko ja eurooppalainen ”lippulaiva” kirkon missionaarisuutta kehitettäessä maallistuneen yhteiskunnan kontekstissa. Luonnollisesti myös muilta lähialueiden kumppanikirkoilta, ja kaukaisemmiltakin, on paljonkin yhdessä oppimista. Hiippakuntien roolia tulisi tässä vahvistaa ja myös muun keskushallinnon roolia ajatellen koulutusta, tutkimusta, koordinaatiota ja materiaalitukea. On syytä ottaa koulutuksessa huomioon jotakin samantapaista kuin Englannin kirkon pioneerityössä, tunnistaa henkilöt, joilla on tähän parhaat edellytykset ja jalostaa heidän potentiaaliaan.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon *Ovet auki* -strategia vuoteen 2026 on askel entistä missionaarisempaan suuntaan, mutta kokonaiskuvaa olisi hyvä vielä selkeyttää ja muuttaa määrätietoisemmaksi. Olisi myös hyvä pohtia, millaista kasvua halutaan ja mikä on kestävää kasvua ajatellen myös

130 Selvitys jumalanpalvelusyhteisöistä, 5–6.

131 Piispainkokouksen suositukset, art. 2.

laadullisia tekijöitä, ei vain määriä. Englannin kirkon raportit rohkaisevat näkemään uudistumisen mahdollisuuksia myös eurooppalaisessa kontekstissa. Seurakuntaelämästä on mahdollista tehdä entistä yhteisöllisempää ja entistä enemmän apostoliseen kutsumukseen juurtunutta.

III Venäjän ortodoksisen kirkon nykytilanteen taustojen analyysi

Rusin kaste ja isovenäläisyys. Venäjän ortodoksisen kirkon nykylinjausten aatteellinen tausta ja uudistumisen mahdollisuudet?

Tomi Karttunen

Venäjän hyökkäys Ukrainaan 24.2.2022 ja sen ideologinen perustelu hätkähdytti etenkin läntistä maailmaa. Venäjä näytti kääntyneen taaksepäin kohti keisariaikaa ja jopa valtakunnan tuhatvuotisiin juuriin myyttisessä ”Rusin kasteessa”. Ideologia ruhtinas Vladimirin kasteen 988 luomasta ylikansallisesta, venäläisortodoksisen kirkon ja uskon tukemasta, Moskova-johtoisesta ykseydestä ja messiaanisesta tehtävästä ja erityisasemasta vihollisten, viime vuosisatoina erityisen lännen, uhkaamana ja sen vastaisena voimana, juontaa jo 1400-luvulle. Se tulee esiin viime vuosikymmenten ”venäläisen maailman” aatteessa. Neuvostoliiton synty tai luhistuminen eivät pyyhkaisseet pois venäläistä imperialismia. Kun sama lännenvastainen asetelma konflikteineen näyttää toistuvan yhä uudelleen, on syytä kysyä, miten voitaisiin Venäjällä käynnistää ”menneisyydenhallinnan” projekti, joka purkaisi mytologisoituneita uhkakuvia ja vastakkainasettelua tukevaa identiteettiä ja avaisi tien kohti kestävämpää rauhaa?

1. Venäjän ortodoksinen kirkko sodan oikeuttajana ja katumus tienä uuteen?

Helmikuun 24. päivä 2022 ”riisui naamiot” Venäjän johdon kasvoilta ja teki sodasta jälleen todellisen mahdollisuuden Euroopassa. Samalla kun länsimaissa on selvitetty ajatuksia typeryyttävän Venäjän hyökkäyksen jälkeen ja asetuttu varsin päättäväisesti yhtenäiseen rintamaan tuomitsemaan hyökkäys ja tukemaan Ukrainan kamppailua itsenäisyytensä ja koskemattomuutensa puolesta, on herätty pohtimaan myös tapahtuneen syitä ja mahdollisuutta edetä tulevaisuudessa kohti parempaa.

Koko joukko Venäjän kehitystä analysoivia kirjoja on ilmestynyt. Esimerkiksi venäläinen kirjailija Mihail Shishkin on herättänyt keskustelua suomennetussa kirjassaan *Sota vai rauha. Kirjoituksia Venäjästä ja lännestä* (2023). Hän etsii tietä Venäjän uudistumiseen, ”uudelleensyntymään”. Ainoaksi reseptiksi Shishkin katsoo rehellisen tosiasioiden tunnustamisen ja siitä tehtävät johtopäätökset: ”Ilman katumusta ja kansallisen syyllisyyden tunnustamista ei uusi, demokraattinen alkua ole Venäjällä mahdollinen. Venäjällä ei ole koskaan käsitelty ja kitketty stalinismia.”¹

Syntien tunnustamisen ja katumuksen mielenmaisemaan sopii, että ukrainalaistaustainen, aiemmin Moskovon patriarkaatin palveluksessa ollut, sittemmin tutkijana ja keskustelijana kansainvälisesti tunnettu Kirill Hovorun on todennut venäläisestä mielenmaisemasta: ”Putin voidaan torjua vain teologisesti.”² Hovorun painottaa, että kyse on tarpeesta korjata ideologisia, myyttisiä ja teologisia vääristymiä, joiden juuret ovat satojen vuosien taka-

1 Shishkin 2023, 9. Toinen esimerkki näistä pohdinnoista on Keir Gilesin kirja *Venäjän sota jokaista vastaan ja mitä se sinulle merkitsee* (2022). Giles 2022, 20–21: ”Ainoa asia, joka helpottaisi Suomen tapaisiin maihin kohdistuvaa vaaraa olisi se, että Venäjä luopuisi lopultakin imperiumin rakentamista koskevista mielikuvitusleikeistään. Se edellyttäisi kuitenkin Venäjän johtajilta ja sen kansalaisilta maataan koskevaa perustavanlaatuista uudelleenajattelua.... Venäjän uhkan pysyvään poistumiseen tarvitaan enemmän kuin sodan häviäminen. Uhkan poistuminen vaatisi sitä, että Venäjän johto muuttaisi radikaalisti asenteitaan ja peruskäsityksiään. Tämä ei tule olemaan helppoa, eikä se tule tapahtumaan nopeasti. Myös ymmärrys tästä leviää lännessä... Putinin esittämien näkemysten takana oleva ajatusmaailma on pitänyt Venäjän vallan luonteen sekä asenteet muita maita ja sen omia alamaisia kohtaan muuttumattomina vuosisatojen ajan. Ketjussa on ollut vain lyhyitä katkoksia esimerkiksi heti kylmän sodan päättymisen jälkeen.”

2 Tomi Karttusen matkaraportti Pohjoismaiden ekumeenisten sihteerien kokouksesta ja Kirill Hovorunin siellä pitämästä esitelmästä tammikuussa 2023.

na venäläisessä kulttuurissa ja käsityksessä venäläisestä erityisasemasta. Hovorun oli mukana luonnostelemassa 13.3.2022 julkistettua julistusta, jossa ortodoksiteologit tuomitsevat Putinin ja patriarkka Kirillin vaaliman ajatuksen ”venäläisestä maailmasta” (*Russkii mir*) harhaoppisena, kristinuskoa nationalistisesti vääristävänä aatteena, jota on käytetty hyökkäyksen perustelemiseksi. Hyökkäyksen vuosipäivänä julistuksen oli allekirjoittanut 1522 ortodoksista teologia, vaikuttajaa ja seurakunnan jäsentä.³

Julistuksen mukaan ”venäläisen maailman” ajatus pitää sisällään seuraavaa: Tämä ideologia opettaa, että on olemassa ylikansallinen venäläinen kulttuuripiiri tai sivilisaatio, jota kutsutaan pyhäksi Venäjäksi tai pyhäksi Rusiksi, ja tähän piiriin kuuluvat Venäjä, Ukraina ja Valko-Venäjä (joskus myös Moldova ja Kazakstan). Lisäksi se käsittää myös etniset venäläiset ja venäjänkieliset kaikkialla maailmassa. Ideologian mukaan tällä ”venäläisellä maailmalla” on yksi yhteinen poliittinen keskus (Moskova), yhteinen hengellinen keskus (Kiova koko Rusin ”äitinä”), yhteinen kirkko (Venäjän ortodoksinen kirkko ja Moskovan patriarkaatti) sekä yhteinen patriarkka (Moskovan patriarkka), joka toimii ”sinfoniassa” yhteisen presidentin tai kansallisen johtajan (Putin) kanssa hallitessaan tätä venäläistä maailmaa sekä pitäen yllä sen yhteistä erityislaatuista hengellisyyttä, moraalikäsitystä ja kulttuuria. Opetukseen kuuluu myös, että tämän ”venäläisen maailman” vastassa seisoo rappeutunut länsi, jota johtavat Yhdysvallat ja Länsi-Euroopan valtiot.⁴

Roomalaiskatolisen kirkon ekumeenisista suhteista vastaava, Paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen osaston johtaja kardinaali Kurt Koch puolestaan on teräväsanaisesti luonnehtinut tämän ”brutaalin ja absurdin sodan” pseudouskonnollista perustelemista harhaoppiseksi. Jos patriarkka Kirill perustelee venäläisten ja ukrainalaisten ykseyttä kasteella samassa ”Kiovan Rusin” kastealtaassa vuonna 988, kardinaali huomauttaa tämän olevan ristiriitaista, koska ”kun venäläiset hyökkäävät tänään ukrainalaisten kimppuun ja johtavat sotaa, silloin ykseys rikkoutuu.”⁵

3 <https://publicorthodoxy.org/2022/03/13/a-declaration-on-the-russian-world-russkii-mir-teaching/> (luettu 10.5.2023).

4 <https://ort.fi/uutishuone/2022-03-15/teologiryhman-julistus-venalainen-maailma-russkij-mir-opetuksesta> (katsottu 10.5.2023).

5 <https://www.katholisch.de/artikel/39899-kardinal-koch-wirft-patriarch-kyrill-i-haeresie-vor> (luettu 10.5.2023).

Kirkkojen ekumeeninen rintama on varsin yksimielisesti tuominut Venäjän hyökkäyksen ja vedonnut patriarkkaan rauhan puolesta.⁶ Kirkot globaalissa etelässä näkevät kuitenkin tilanteen osin eri tavoin kuin Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Hybridisota ja propagandistinen vääntö ulottuvat laajalle.

2. Pyhän Venäjän ajatuksen ja universaalin messianismin syvät juuret

Mikä sitten on se aatemaailma, josta tämä ”venäläisen maailman” aate nousee? Ajatus Venäjän ja sen ortodoksisen kirkon erityisasemasta on yhtäältä varsin vanha. On viitattu munkki Feofanin toteamukseen 1500-luvulla, jonka mukaan Venäjä on ”kolmas Rooma eikä neljättä tule”. Maa on nähnyt, että sillä on messiaaninen erityisasema ortodoksisen kristinuskon puolustajana Bysantin valtakunnan kaaduttua Konstantinopolin valloitukseen 1453. Ajattelutavan juuret ovat prinssi Vladimirin kasteen 988 symbolisessa ymmärtämisessä ykseyden luovana myyttisenä ”Rusin kasteena”, johon liittyy ajatus ”pyhästä Venäjästä”, joka on luonteeltaan ylikansallinen ”Rus”, joka käsittää venäläiset, valkovenäläiset ja ukrainalaiset sekä moldovalaiset.⁷

Myytti on vuosisatojen kuluessa muokkautunut palvelemaan ensin Moskovan valtakunnan sitten Venäjän imperiumin aatteellista legitimointia. Yleiseurooppalaisen kansallisuusaatteen nousun myötä 1800-luvulla ajatus ”Rusin kasteen” tuomasta ykseydestä muotoiltiin uudelleen osana Venäjän imperiumin puolustusreaktiota Ranskan vallankumoukseen, Napoleonin sotien kokemuksiin ja sisäiseen kuohuntaan 1830-luvulla. Saksalaisen nationalismin vanavedessä heräsi tarve määritellä Venäjän paikka suhteessa Eurooppaan ja oman kulttuurin luonne sekä ”messiaaninen tehtävä”.⁸

6 Kirkkojen kannanotoista Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainassa löytyy laaja kooste tältä sivulta: <https://ceceurope.org/what-we-do/church-response-to-ukraine>

7 Putinista ja kolmannen Rooman ajatuksesta ks. esim. Drost & de Graaf 2022. Korpela 2023, 256 mukaan Kiovassa, Dneprin rannalla oleva valtava Vladimir Pyhän patsas on venäläisten vuonna 1853 pystyttämä ja neuvostovallan suojelema Venäjän historiankirjoituksen symboli.

8 Aatehistoriallisesta taustasta lyhyesti ks. Jangfelt 2022 ja muinais-Venäjän myytistä kattavasti Korpela 2023.

Moskovan pyhän Venäjän missio on säilynyt kautta vuosisatojen. Ajattellaan, että Venäjä on ikuinen ja jakamaton isänmaan ”kokonaisuus” (*tselost’*). Se olisi syntynyt Kiovan Rusissa Rurikin dynastian myötä, ja ulkoiset viholliset ja sisäiset ristiriidat olivat sen uhka alusta asti, mikä edelleen kannustaa poliittista johtoa hyödyttävään yhtenäisyyden vaalimiseen. Ensimmäinen tuhoisa jakautuminen olisi tapahtunut Vladimir Pyhän jälkeen 1000-luvun alussa ja kestänyt aina siihen saakka, kunnes livana III alkoi 1400-luvun lopulla koota Venäjän ”kokonaisuutta” takaisin. Moskovalainen tulkinta painotti, että kyse on dynastian eli hallitsijan ympärille syntyneestä isänmaasta. Vasili Nikitits Tatištšev (k. 1750) kirjoitti tämän näkemyksen 1700-luvulla länsimaisen historiankirjoituksen asuun teoksessaan *Istorija Rossijskaja* (suom. *Venäjän historia*). Se kuvaa venäläisten taistelua sekä sisäistä hajaannusta että ulkoisia uhkia, etenkin mongoli-iestä, vastaan samalla kun lännen ”harhaopit” yrittivät hajottaa ”Venäjänmaan” yhtenäisyyttä. Tatištšev myös sinetöi Venäjän bysanttilaisuuden ottamalla Kiovan varhaisaikojen tulkinnan ”Joakimin kronikaksi” kutsumastaan varhaislähteestä. Nyttemmin tutkijat pitävät tekstiä väärennöksenä.⁹

Nikolai Karamzin (k. 1826) kehitti Tatištševin näkemyksiä edelleen ja loi kirjassaan *Istorija gosudarstva Rossijskogo* (suom. *Venäjän valtakunnan historia*) lopullisen kuvan tuhatvuotisesta Pyhästä, yhtenäisestä ’Venäjänmaasta’, jota ulkoiset viholliset ja hajaannus uhkaavat, mutta jota urheat venäläiset isänmaanystävät puolustavat uhrautuvasti sukupolvesta toiseen. Sen johtaja on pyhä keisari. Sen jälkeen kuvaa on tarkennettu ja kehitetty eteenpäin. Venäläinen kansallisromantiikka sementoi opin Venäjän aatteen eli universaalista imperiumista, jota ”väärauskoisuus” uhkaa. Nykyinen perustuslain tukema virallinen ja oikea historianäkemyks on ytimeltään sama kuin tämä.¹⁰

Tämän yleisen kiteytyksen lisäksi asian tarkeys edellyttää, että Venäjän Ukrainaan tekemän hyökkäyksen taustalla vahvasti olevan, varhaiskeskiaikaiseen ajatteluun palautuvan ideologian juuria tarkastellaan, sekä aatehistoriallisessa että teologisessa tutkimuksessa, vielä laajemmin, koska Venäjän varhaishistorian tulkinta on vahvasti politisoitunutta – etenkin kun sota on vielä vahvistanut ideologista polarisaatiota. Samalla on syytä kuvata

9 Korpela 2023, 247–248.

10 Korpela 2023, 248.

ukrainalaista itseymmärrystä. Kiistämätöntä on, että niin presidentti Putin kuin patriarkka Kirill ovat tähän alun perin ”moskovalaiseen” historiantulkintaan viitanneet perustellessaan maansa toimia, kiistäessään Ukrainan aitouden kansana ja valtiona ja lietsoessaan samalla vastakkainasettelua ”lännen” kanssa. Venäjällä on laajasti levinnyt oppikirjoissakin toisteltu myyttinen kertomus venäläisten, valkovenäläisten ja ukrainalaisten eli ”vähävenäläisten” liitosta, mikä on muokannut ajatuksellisesti maaperää propagandalle.¹¹

Kirill Hovorunin viittaus teologian merkitykseen Vladimir Putinin ajattelun ymmärtämisessä ja hänen edustamansa ideologian kriittisessä arvioimisessa on osuva, sillä Putinin sodan oikeuttava kertomus on seurausta ideologisesta, uskonnollisesta ja historiallisesta muotoillusta viitekehyksestä, jota hän on kehittänyt koko 2000-luvun ajan. Putin on käyttänyt kristillis-imperialistista historiaa hyödykseen seuraavien tavoitteiden toteuttamiseen: 1) uuden valtioideologian luominen, 2) yhteiskunnan mobilisoiminen pyhän Venäjän imperiumin ajatuksen taakse, 3) vihollisten demonisoimiseksi ja oikeuttaakseen suunnitellun tuhon sekä 4) asettaakseen tämän mission ja ideologian kattavaan apokalyptiseen ja metafysiseseen asetelmaan, jossa kuolema ja sota ovat jaloja, kohti taivasta vieviä tavoitteita Venäjälle.¹²

Putinin ajattelun kehityksen välittömänä taustana oli se, että Neuvostoliiton romahtaessa 1991 tsaarin Venäjällä kehitellyt antieurooppalaiset ideologiset suuntaukset kuten slavofilia ja panslavismi historiallisine juurineen palasivat keskusteluun. Ne olivat eläneet venäläisemigranttien ajattelussa

11 Korpela 2023, 10–13, 24.

12 Drost & de Graaf 2022, 28. Ks. myös Korpela 2023, 10–13. Snyder 2019, 24 näkee Putinin luoneen pohjan oligarkkien vaihtoehdottomalle, ikuiseksi taroitettulle järjestelmälle siten, että hän hyödynsi aatteellisena pohjana eurasianistisen ”fasistifilosofin” Ivan Iljinin (1883–1954) ajattelua, joka koki renessanssin Venäjällä 1990-luvulta alkaen. Erofeev 2023, 8–9 kritisoi Snyderin tulkintaa Ukrainan sodasta ”imperialistisena” ja ”kolonialistisena”, niin että sen takana olisi historiallis-ideologisia syitä eikä vain pyrkimys ylläpitää mafian valtaa terrorin keinoin. Erofeevin mukaan kyse on ainoastaan tästä. Hänen näkemyksensä ”mafian sodasta” vaikuttaa kuitenkin sekin yksipuoliselta ja myös epäuskottavalta ajatellen aate- ja kulttuurihistorian pitkiä linjoja, vaikka epäilemättä taustalla on myös motiiveja, jotka liittyvät valtaklikin vallassa pysymiseen. Esimerkiksi Korpela 2023, 254 painottaa, että bysanttilainen ja isänmaallinen kuorrutus ei ole vain sanojen kyynistä helinää vaan totisinta totta sosiologi Alena Ledenevan kuvaamassa *sisteman* maailmassa. Venäjä on klaanien verkosto, ja sen eräs luonnollinen ulottuvuus on epäluulo ja pakko olla selvillä muiden hämäräperäisistä peleistä ilman kyynisyyttä.

sekä Neuvostoliitossa taustalla olevana pohjavirtana, ja 1990-luvulla niistä jälleen keskusteltiin avoimesti.¹³ Seuraavassa tarkastellaan tätä uudelleen luotua valtiollista kertomusta etenkin sen kirkollis-teologisen, historiallisen ja ideologisen taustan näkökulmasta.

3. Imperialismin ja lännenvastaisuuden lähtökohdat

Jukka Korpela kirjoittaa Venäjän myyttistä historiakäsitystä analyyttisesti summaavassa ja dokumentoivassa kirjassaan *Muinais-Venäjän myytti* (2022): "...jo 1400-luvulla laadituista kertomusryppäistä välittyy kuva, että oikeauskoinen 'Venäjänmaa' eli Moskova on vihollisten ympäröimä, ja näin oli ollut jo kiovalaisesta muinaisuudesta alkaen. 'Venäjänmaalla' ei ole ystäviä, ja siksi sen pitää käydä jatkuvaa taistelua totuuden puolesta. Rubež eli raja erottaa tämän totuuden kadotuksesta".¹⁴

Tutkimuksessa on varsin laajasti tultu siihen tulokseen, että 1400- ja 1500-lukujen vaihteessa tehtiin päätöksiä, jotka määrittävät niin poliittisesti kuin kirkollisesti venäläistä ja venäläis-ortodoksista itseymmärrystä tähän päivään asti. Näin on tehnyt esimerkiksi saksalainen Venäjä-tuntija Regina Elsner väitöskirjassaan Venäjän ortodoksisen kirkon ja modernin kohtaamisen ongelmasta (2018). Jo myöhäiskeskiajalla muodostui teologinen käsitys ortodoksian ja Venäjän yhteydestä sekä ortodoksien sidoksesta Venäjän valtioon. Valtakunta kantoi vastuuta oikean uskon puolustamisesta Bysantin romahtamisen jälkeen. Kirkon ja hallitsijan välinen liitto teokraattisen absolutismin muodossa merkitsi sitä, että kritiikki kirkkoa kohtaan oli aina kritiikkiä valtiota kohtaan ja päinvastoin. Myöskään kirkon piirissä ei siis juuri ollut tilaa järjestelmän kritikoille; suvaitsemattomuus toisin ajattelevia kohtaan vahvistui.¹⁵

Moskovalaiset pitivät itseään valittuna kansana ja kristinuskon puolustajina. Puolaa, Euroopan suurin valtio 1400–1500-luvulla, taas pidettiin yleiseurooppalaisesti kristinuskon etuvartiona Moskovaa ja tataareja vastaan.

13 Schröder 2023, 5–6.

14 Korpela 2023, 161–162.

15 Elsner 2018, 41. Ks. myös Pipes 2005, 41.

Myös Ruotsi näki itsensä etuvartioksi itää vastaan.¹⁶ Nykyisen Ukrainan alue joutui puristuksiin itäisten ja läntisten valtojen kamppailussa.

Kirjassaan *Itä-Euroopan historia keskiajalta 1700-luvulle* (1999) Jukka Korpela on kuvannut uskonnollis-poliittisen tilanteen muutosta, joka on nykyisen Ukrainan kirkollisen tilanteen taustalla. Läntinen ”Rus” eli nykyisen Ukrainan ja Puolan alue kasvoi kirkollisesti eroon 1400-luvulla Moskovasta. Rusin ortodoksinen kirkko jakautui 1458 Moskovan ja Kiovan metropoliittakuntiin. Kiovassa ortodoksinen kirkko ei ollut samalla tavoin osa valtakunnan ideologiaa, legitimaatioperustaa ja kansallista myyttiä kuin Moskovassa. Puolahan oli valtiona toisuskoinen ja pyrki ajoittain jopa käännyttämään ortodoksit roomalaiskatoliseen uskoon.¹⁷

Moskova-johtoiseen ideologiaan liittyi myös vastakkainasettelu länttä kohtaan. Puolan kautta läntisiä vaikutteita saaneen Ukrainan tapauksessa ideologis-uskonnolliset erot johtivat siihen, että jo 1600-luvun alussa moskovalaiset kastoivat alueelleen tulleita ukrainalaisia uudelleen. Ukrainan ortodoksikirkko pysyi osana Konstantinopolia ja oli avoimempi kreikkalaisvaikutteille kuin Moskovan kirkko. Tämä tuki ortodoksien omaa, puolalaisista eroavaa identiteettiä.¹⁸

Läntinen vaikutus vahvistui Kiovan ortodoksisessa kirkossa, kun ortodokseja kävi opissa Roomaa myöten. Lisääntynyt yhteisymmärrys johti siihen, että vuonna 1596 solmittiin Brestin unioni, jonka tuloksena syntyi vielä nykyisin toimiva kreikkalaiskatolinen kirkko (aiemmin kutsuttu uniaateiksi). Se noudattaa itäistä riitusta, mutta on paavin alaisuudessa opillisesti ja hallinnollisesti. Puolan valtion tarkoituksena oli liittää ortodoksit roomalaiskatolisen kirkon oppiin ja organisaatioon. Niin moskovalaiset kuin ortodoksisuuden säilyttäneet Puolan alamaiset pitivät unionisteja kuitenkin pettureina.¹⁹ Sittemmin he ovat kuitenkin saaneet myös sillanrakentajan roolia.

Läntisen Rusin ja muiden reuna-alueiden poliittinen ja uskonnollinen asema oli tässä tilanteessa ratkaisematta. Valtakamppailu johti konfliktiin idän ja lännen välillä. Näinä aikoina syntyi eurooppalaiseen kulttuuriin kä-

16 Korpela 1999, 171.

17 Korpela 1999, 168.

18 Korpela 1999, 170.

19 Korpela 1999, 170–171. Kreikkalaiskatolisen kirkon myöhemmistä vaiheista ks. esim. Hurskainen & Laitila 2023.

sitys venäläisten toiseudesta ja muukalaisuudesta eli ”ryssäviha”. Jesuiitat pyrkivät Venäjän 1600-luvun alun sekasorron aikana saamaan Moskovan valtaan katolilaisen hallitsijan. Puolan käyttäessä jesuiittamissioita kansallisen valloituspolitiikkansa kulissina jesuiitat saivat huonon maineen Venäjällä.²⁰ Osaltaan tämä maine lienee kantautunut myös Suomeen ja Välskärin kertomuksiin.

Tsaari Mihail Romanovin aikana (hallitsi 1613–1645) Moskovan imperiumin laajeneminen jatkui. Tälle loi hyvät edellytykset sen aiempien uhkajien eli Puolan ja Ruotsin välinen keskinäinen sota. Ruotsin voimat vähitellen ehtyivät 30-vuotisen sodan (1618–1648) myötä. Mihail Romanovin isä patriarkka Filaret nousi merkittävään rooliin. Hän oli aluksi puolalaismielinen, mutta tsaari Boris Godunovin heitettyä hänet vankilaan Filaret omaksui vapauduttuaan ja palattuaan Moskovan patriarkaksi (1619–1633) täysin puolalais- ja länsivastaisen asenteen. Hän määräsi länsimielistä kirjallisuutta hävitettäväksi ja rankaisi vieraiden riittien harjoittajia jopa kuoleamalla. Filaret myös aloitti suuren ideologisen puhdistuksen kirkossa. Patriarkka Filaretia voi pitää yhtenä venäläisen länsivastaisuuden oppi-ististä.²¹

4. Moskovan bysanttilainen vuosisata 1600-luvulla

Moskovan patriarkaksi vuonna 1652 valittu Nikon vahvisti kreikkalaissuuntausta Venäjän ortodoksisen kirkon parissa. Hänen johtamansa reformin tuloksena kirkollisia tekstejä käännettiin uudelleen. Liturgista elämää muokattiin muutenkin Konstantinopolin patriarkaatin mallin mukaiseksi. Oikaistiin keskiaikaisia virheitä ja poistettiin liturgiaan liitettyjä kansallisia erikoisuuksia. Venäläistä ortodoksiaa ohjattiin näin muun ortodoksisen kirkon yhteyteen. Patriarkka Nikon uudisti varsin perusteellisesti metropoliitta Makarin 1500-luvulla luomaa Venäjän ortodoksista kirkkoa. Reformi oli teologisesti perusteltu, mutta tradition karsiminen karkotti monia hartaita uskovia kirkosta, jotka näkivät keskiaikaisen perinteensä olleen

20 Korpela 1999, 172–175.

21 Korpela 1999, 186–187.

jumalallinen, puhdas oppi. Esipappi Avvakumin johdolla muodostui vanhauskoisten ryhmä.²²

Kreikkalaisuutta ihaillut patriarkka Nikon syytti vanhaa moskovaalaista kirkkoa virheistä, mutta hänen maanmiehensä syyttivät myös kreikkalaista ortodoksiaa uskosta luopumisesta. Asenteella oli vankka poliittinen ulottuvuus. Moskovan valtakunta oli luonut identiteettinsä painottaen eroa kreikkalaisiin ja länteen. Nikon oli aluksi tsaari Aleksein suosiossa, mutta vastustus oli kirkon piirissä melkoinen. Vähitellen välit tsaarin kanssa heikkenivät. Nikon joutui väistymään patriarkan tehtävästä; vuoden 1666 kirkolliskokous erotti hänet. Moskovan tullessa nyt osmanien rajanaapuriksi sen yhteys Balkanin ortodokseihin läheni ja tsaari julistautui Balkanin kristittyjen suojelijaksi. Poliittinen näky oli sama, jonka Moskova oli omaksunut 1300-luvun lopulla itselleen ja kehittänyt 1500-luvulla maailmanlaajaksi. Nyt maailman pelastamisen missio kohdistettiin vähitellen Puolan sijasta osmaneja vastaan.²³

Tehdyt muutokset heikensivät ortodoksista kirkkoa ja tekivät siitä haavoittuvaisen Pietari Suuren uudistusten edellä. Kreikkalaisten kriitikoiden silmissä tapahtumaketju vahvisti Venäjän ortodoksisen kirkon seremoniallista luonnetta, jossa ei sisäisesti tunneta ortodoksiaa vaan pidetään kiinni ulkokohtaisista säännöistä.²⁴ Samansuuntaisesti on esimerkiksi Regina Elsner Fairy von Lilienfeldin tutkimuksiin nojaten analysoinut. Analyysin mukaan ”josifiaanien” ryhmä korosti venäläisiä paikallisperinteitä, hierarkiaa ja kurinpidollisia toimia sekä maailmaan suuntautuneisuutta luostarielämässä. Nil Sorskin kannattajat olivat kreikkalaismielisempiä ja painottivat askeettista yksilöhurskautta. ’Josifiaanien’ voitto 1400–1500-lukujen taitteessa merkitsi Elsnerin mukaan kirkon ja valtion läheisen suhteen ja muodollisen traditiökäsityksen voimistumista, teologisten impulssien ja

22 Korpela 1999, 188–189; Korpela 2023, 224–225.

23 Korpela 2023, 224–225.

24 Korpela 1999, 189. Vrt. Hurskainen ja Laitila 2023, 54 näkee Pietarin uudistusten herättäneen vastarintaa, joka jakoi yhteiskunnan uudistajiin ja vanhoillisiin sekä tämän polarisaation ulottuneen tähän päivään asti. Vrt. Elsner 2018, 26–27 näkee polarisaation juuret jo 1400-luvulla rajanvedossa kreikkalaisten vaikutteiden ja venäläisten omien perinteiden sekä tähän liittyvässä kysymyksessä valtion ja kirkon välisen suhteen ymmärtämisestä.

kysymysten torjumista, syntiseen ihmiseen keskittymistä ja toisin ajattelevien järkkymättömän torjumisen vahvistumista.²⁵

Patriarkka Nikonin reformia ei yleisortodoksisuuden vahvistumisesta huolimatta pidetä kaikkiaan rakentavana, elävänä uudistamisena siinä merkityksessä, että se olisi merkinnyt apostolisen uskon entistä parempaa säilyttämistä. Reformin sisältö jäi epäselväksi. Niinpä vahvistui ajatus siitä, että liturgisiin kysymyksiin ei tule puuttua ja että uudistuksia on lähtökohtaisesti tarkasteltava kriittisen torjuvasti. Nehän olivat johtaneet kirkon jakautumiseen kriittisellä hetkellä. Tehtiin viimeinen yritys asettaa patriarkan valta tsaarin vallan yläpuolelle. Se päättyi siihen, että tsaari voitti kamppailun ja loi yhteisymmärryksessä ortodoksikirkon hierarkian kanssa perustan tulevien vuosisatojen valtasuhteelle, jossa kirkko on alisteinen valtiolle. Samalla asetettiin ensimmäistä kertaa vastakkain maallinen ja hengellinen ja menetettiin aiempi hengellisen ja maallisen ykseys.²⁶ Pohja Pietari Suuren reformeille oli laskettu.

5. Pietari Suuri keisarikunnan maallistajana

Pietari Suuren uudistukset koskettivat Venäjän valtion, yhteiskunnan ja kirkon itseymmärryksen perusteita, vaikka tapahtunutta muutosta ei tule liioitella. Myös selkeää jatkuvuutta on nähtävissä. Pietari otti kuitenkin keisarikunnan uudistamisen lähtökohdaksi ajan uusklassisten ihanteiden mukaisesti antiikin Rooman eikä uutta Roomaa, Bysanttia. Hallitsijaihanteena oli pakanallinen keisari eikä pyhän tsaarin perinne. Uudeksi pääkaupungiksi tuli klassiseen tyyliin rakennettu, apostolin nimeä kantava Pietari. Patriarkka Nikonin uudistukset pitivät uudella tapaa länsisuuntautuneessa maassa ortodoksisen kirkon edelleen valtion ytimessä. Metropoliitta Makarin, Iivana Julman ja patriarkka Filaretin luoma kansallinen ideologia pyhästä Venäjästä, jolla on valittu erityisasema, tuli silti mukaan uusiin rakenteisiin. Pietari Suuren voitto sinetöi lopullisesti sen, että Ukraina tuli osaksi Venäjän historiakertomusta ja pitkäksi aikaa myös osaksi samaa valtiota.²⁷

25 Elsner 2018, 38–43.

26 Elsner 2018, 53–54.

27 Korpela 1999, 190; Elsner 2018, 55; Korpela 2023, 220.

Pietarin ajatus keisariudesta oli osa pitkää jatkumoa. 1400-luvun lopussa hallitsijalla oli jo joitakin universaalin keisariuden piirteitä, mutta ensimmäinen Moskovan pyhän keisarin kruunaus toteutui vasta livana IV:n kruunauksessa vuonna 1547. Myöhäiskeskiajalla ja 1500-luvulla Moskovan keisarius oli jo täydellistä roomalaista keisariutta. Pietari Suuri ajanmukaisti keisariuden terminologiaa ja nimitystä tsaarista keisariksi seuraten myöhäisbarokin länsimaista antiikki-innostusta. Moskova omaksui jo 1400–1500-luvun taitteessa opin keisarin yleismaailmallisesta missiosta. Konstantinopolin keisarin vaikutuksesta Venäjän pyhyiden ideaan yhdistettiin oppi keisarin universaalista vallasta.²⁸

Ei pidä myöskään liioitella käännettä, jonka Pietari toi kirkon elämään lakkauttamalla patriarkan viran ja tuomalla tilalle valtion kontrolloiman pyhän synodin. Jo 1500-luvulla kansallisvaltio oli rakentunut siihen mittaam, että kirkkoa ei voinut enää kuvata kovin ”itsenäiseksi”. Pietarin uudistukset eivät siis olleet kirkon näkökulmasta niin vallankumouksellisia kuin osassa venäläistä kirkkohistoriankirjoitusta kuvataan. Kuvaus ”kirkon itsenäisyyden menettämisestä” on siis jo itsessään osa kirkkopoliittista kertomusta. Institutionaalinen kirkko otti keisarin uudistukset ulkoisesti vastaan ja kehitti sen jälkeen niille teologiset perustelut, jotta kirkko voisi jatkaa uskonsa mukaista elämää silloisessa yhteiskunnassa ilman konflikteja. Tämä kuvio toistui sitten 1900-luvulla sosialistisen vallankumouksen ja neuvostoajan myötä.²⁹

Pietari I oli yhtäältä imperiumin rakentaja ja valloittaja, toisaalta länsisuuntautunut yhteyksien rakentaja. Länsimyönteinen ajanjakso ei ollut Venäjän historiassa ainutlaatuinen. Sitä oli pohjustanut jo patriarkka Nikonin Kreikka-suuntaus 1600-luvulla. Venäjän historiassa on jopa tyypillistä, että on välillä voimakkaan länsimyönteisiä jaksoja, jolloin tehdään paljon uudistuksia, ja niitä seuraa sulkeutuneisuuden jaksoja. Tällaisia aaltoliikkeitä löytyy 800-luvulta nykyhetkeen. On siis todennäköistä, että jossain vaiheessa länsimyönteinen jakso olisi jälleen tulossa.³⁰

Moskovan ekspansiivisen ideologisen mission näkökulmasta suurin ongelma oli 1600-luvulta alkaen Puola. Päämääränä oli koko Rusin yhdis-

28 Korpela 2023, 172.

29 Elsner 2018, 70–71. Pietari Suuren ajan vaikutusten erilaisista tulkinnoista ks. Elsner 2018, 71–72.

30 Korpela 2023, 221.

täminen ja vapauttaminen, mutta Puola hallitsi vanhan Rusin keskusta eli Kiovaa. Puolalaisten toiminta koettiin uhkaavaksi. Katolisen reformin myötä maasta oli tullut roomalaiskatolisuutta levittävä maa, etujoukkona jesuiitat. Pelko puolalaisia kohtaan johti moskovalaiset liittoutumaan turkkilaisten kanssa vuonna 1614.³¹

Puolan hallitsijan Wladislaw Vaasan aikana länsimaistamispolitiikka jatkui Ukrainassa. Petr Mohylan ja hänen aatetovereidensa työ kohotti kuitenkin myös ukrainalaisen kansallistunnetta. Kirkolliset ja koulutusuu-distukset nostivat sikäläistä sivistystasoa ja itsetietoisuutta. Moskova toimi ukrainalaisten toisinajattelijoiden tukikohtana, vaikka moskovalaisten ja ukrainalaisten ortodoksien uskonnollinen ero oli nyt suurimmillaan. Ukrainalaisuudelle alettiin etsiä juuria muinaisesta Kiovan Rusista. Ukrainalaisille aktivisteille Puolan kansanyhteisö oli kuitenkin isänmaa, Moskova ulkovalta. Näkemys, että Moskova olisi pelastanut Ukrainan länsimaalaistumiselta ja liittänyt sen johtamaansa slaavilaiseen äiti-Venäjään on peräisin vasta panslavisteilta 1800-luvulta.³²

Moskova sai Turkilta vuonna 1681 Bahcesarayn rauhassa pääosan Turkin Ukrainasta. Valtakunnan ulkopuolelle jäivät enää vain Ukrainan läntiset ja pohjoiset osat, joista pääosa liitettiin siihen 1700-luvun lopulla Puolan jakojen yhteydessä. Itävallan hallussa olleet läntisimmät osat, kuten Galitsia, tulivat osaksi Neuvostoliittoa vasta vuonna 1945.³³

Moskovalaiset pitivät ukrainalaisia harhaoppisina. Ukraina oli virranut Puola-yhteyden ja läntisissä yliopistoissa opiskelleiden kautta paljon läntisiä vaikutteita. Maassa ei Moskovon tavoin luotu myyttiä slaavilaisista juurista eikä korostettu omaa erikoisasemaa kansojen joukossa. Myöskään mongoliherruus ja sen jälkimainingit eivät vaikuttaneet kuten Moskovon valtakunnassa. Patriarkka Nikonin uudistukset kylläkin toivat Moskovon ortodoksisen kirkon liturgisen muodon suhteen lähemmäksi Ukrainaa.³⁴

Liitoksen jälkeen Moskova pyrki kitkemään ukrainalaisia ”harhoja”, mikä koettiin venäläistämisenä sekä ukrainalaisen identiteetin ja kulttuurin hävittämisenä. Monet ukrainalaiset suhtautuivat Moskovon valtaan kriittisesti.

31 Korpela 1999, 191.

32 Korpela 1999, 191–192.

33 Korpela 1999, 193–194.

34 Korpela 1999, 194.

Petr Mohylan ajoista alkaen myös Ukrainassa oli Moskovan tapaan liitetty kansallistunne Kiovan Rusin traditioon. Ukrainalainen näkemys näki Kiovan ja rutenialaisen eli Kiovan Rusin aikaisen aateliston moskovalaista alkuperäisempänä. Moskovan vallan aikana asia alettiin vähitellen ymmärtää täysin moskovalaisittain. Nyt myös Venäjän (Rossija) käsite tuli moskovalaisten yksinoikeudeksi. Puolalaisille Rus oli tarkoittanut Galitsian alueen Ruteniaa. Kyse oli myös liittymisestä yleiseurooppalaiseen yhtenäisen kansallisvaltion rakentamisen ajatukseen.³⁵

Jo aiemmin kahtia jakautunut Ukrainan kirkko siirrettiin Konstantinopolin patriarkaattista Moskovan patriarkaattiin vuonna 1686. Ukrainalaiset uskonnolliset erityispiirteet korvautuivat venäläisillä parin vuosisadan kuluessa. Prosessissa hävisi melkoinen osa paikallista kansallista identiteettiä. Uudessa tilanteessa ei muuttunut pelkästään Ukraina vaan myös Venäjä. Ukrainan kohtalon kokivat tällöin monet muutkin Itä-Euroopan kansat. Tsekit ja slovakit jäivät osaksi Puolan ja Itävallan yhdenmukaistamispolitiikkaa. Kroaateille, sloveeneille ja vendeille tämä oli tapahtunut jo aiemmin. Serbit, moldovalaiset ja valakit sulautuivat osaksi osmanien ja Moskovan imperiumeja.³⁶

6. Slavofiilit, zapadnikit, panslavistit ja eurasianistit

Napoleonin sotien kokemukset, 1800-luvun alun sosiaaliset kriisit ja kansannousut sekä uusi maailmankatsomuksellinen moninaisuus Venäjän ortodoksisen kirkon sisällä ja vilkastunut uskonnonfilosofinen pohdinta Venäjällä sekä toisaalta eurooppalaisen kulttuurin modernisoituminen ja sikäläisten konservatiivisten ja liberaalien ajatusten perintö ja niiden välittyminen Venäjälle saivat intellektuellit Moskovassa ja Pietarissa pohtimaan saksalaisen ja ranskalaisen filosofian käsitteitä ja ajatuksia hyödyntäen Venäjän kehittämistä. Erityisen merkittävä suuntaus oli slavofilia, joka oli

35 Korpela 1999, 194. Korpela 2023, 255 toteaa, että Moskovan kirkko ja valtio yhdenmukaistivat imperiumin historiakäsitystä, ja siten ruteenien, kiovalaisten, Dneprin rantamaiden ja muiden alueiden paikalliskulttuurit ymmärrettiin vain paikalliskulttuureiksi suuren venäläisen kertomuksen sisällä.

36 Korpela 1999, 194.

ensimmäinen selvästi omaperäinen venäläinen yhteiskunnallisen ajattelun suuntaus. Sen vaikutushistoria on pitkä, vaikka klassisessa muodossaan se vaikutti suhteellisen lyhyen aikaa: 1830-luvun lopulta vuoden 1861 reformeihin. Tuolloin käynnistynyt uusi modernisoinnin aika osoitti slavofiilien teorianakennelmien utooppisuuden. Aleksei Homjakovin (1804–1860) ja Ivan Kirejevskin (1806–1856) ohella klassisen slavofilian keskeisiin ajattelijoihin voidaan lukea Ivanin veli Pjotr Kirejevski (1808–1856), lisäksi kirjailija Sergei Akskovin pojat Ivan (1823–1886) ja Konstantin (1817–1860) sekä Juri Samarin (1819–1876).³⁷

Slavofiilien rinnalla toista venäläisen uudistusajattelun päälinjaa edusti länsimielisten eli zapadnikkien joukko. He näkivät Venäjän eurooppalaistumisen ainoana kestäväenä tienä tulevaisuuteen. Pietari Suuren versio tästä oli kuitenkin epäonnistunut. Zapadnikit torjuivat konservatismiin ja keisarillisen absolutismin. He kaipasivat porvarillisia vapausoikeuksia ja halusivat seurata länsimaista kehitystä, kun taas slavofiilit peräänkuuluttivat paluuta slaavilaisiin juuriin. Suuntautuminen kohti ”vieraita” ideoita olisi jakanut yhteiskunnan ja estänyt kehityksen. Nämä suuntaukset eivät kuitenkaan olleet niin vastakkaisia kuin joskus on ajateltu. Ajatusten vastaanotossa esiintynyt kärjistynyt jako ”länteen” ja ”itään” vahvisti vastakkainasettelua ja oikeutti sen teologisesti ja filosofisesti.³⁸

Kirejevski ja muut slavofiilit ammensivat inspiraatiota saksalaisilta idealisteilta ja romantikoilta, kansallisuusaatteen filosofeilta Schellingiltä ja Hegeliltä. Silti he katsoivat, että venäläisen filosofian tulisi irrottautua saksalaisperäisestä rationalismista ja formaalis-loogisesta ajattelusta ja kehittää omaa, venäläisestä ”elämästä” eli venäläisestä kulttuurista, historiasta ja teologiasta ammentavaa oppia. Slavofiilien yhteiskunta- ja historianfilosofia tukeutui uskontoon ja eritoten venäläiseen ortodoksiaan.³⁹ On kuitenkin tehty myös erottelu alkuaikojen ”kirkolliseen slavofiiliaan” ja myöhempään ”maalliseen slavofiiliaan”.⁴⁰

Slavofiilien ajattelun keskiössä oli Venäjä, joka erosi heidän mukaansa lännestä useissa ratkaisevissa kohdin. *Ensinnäkin* Venäjällä ei tunnettu yk-

37 Oittinen 2007, 24; Elsner 2018, 83.

38 Elsner 2018, 83–84.

39 Oittinen 2007, 25. Slavofiileistä ks. myös esim. Jangfeldt 2022, 133–136.

40 Elsner 2018, 84.

sityistä maanomistusta, vaan siellä oli vielä voimassa maan yhteisomistus (*obstsina*, yhteisöjärjestelmä). Talonpojat muodostivat kylä- ja maanviljely-yhteisöjä, joiden puitteissa peltotyöt ja muut tehtävät järjestettiin kollektiivisesti. Kollektiivisuus teki maaorjuudesta helpommin toteutettavan kuin yksilöllisemmässä järjestelmässä.⁴¹

Toinen Venäjän ei-länsimainen erityispiirre oli slavofiilien mukaan, että Venäjän historiasta puuttuvat sellaiset vakavat sisäiset konfliktit ja valloitus-sodat, jotka leimasivat Euroopan historiaa. Venäjä oli muodostunut rauhan-omaisen yhteisöllisesti. Useimmissa Euroopan maissa yläluokka muodostui muualta tulleista valloittajista. Venäjä sen sijaan oli luokkakoostumukseltaan etnisesti homogeeninen. Tämäkin näkemys on aika lailla historiallisten tosiasioiden vastainen, sillä Venäjä on etnisesti erittäin kirjava maa ja vierasheimosten tekemät valloitukset ovat esittäneet Venäjänkin historiassa merkittävää roolia (varjagit, mongolit ja tataarit). *Kolmas* erityispiirre on ortodoksinen uskonto.⁴²

Slavofiilien ajattelun ehkä eksoottisin piirre oli yhteisöllisyyttä korostava, ortodoksisesta teologiasta ja ekklesiologiasta juontuva niin sanottu *sobornost*-periaate. Sen muotoili ensimmäisenä itseoppinut maallikkoteologi Homjakov, joka myös oli sen tärkein kehittäjä. Homjakovin mielestä ortodoksinen kirkko on toiminnassaan onnistunut luomaan ”ykseyden moninaisuudessa” eli tilanteen, jossa kukin kirkon jäsen säilyttää oman yksilöllisyytensä ja vapautensa, mutta pysyy osana yhteisöä. Tämän alun perin kirkollisen ja teologisen käsitteen Homjakov ja muutkin slavofiilit valjastivat taaksepäin katsovaa utopiaansa palvelevaksi ja muotoilivat sen pohjalta yleispäteväksi tarkoitettua kulttuurikritiikkiä ja käyttivät sitä filosofisena mittapuuna.⁴³

Toinen slavofiilien teoreetikko, Konstantin Aksakov, laajensi *sobornostin* käsittämään myös venäläisen kyläyhteisön (*mir*), jossa hänen mukaansa ”persoonaa on vapaa kuin laulaja kuorossa”. Koska venäläisillä oli *sobornostinsa*, ei maahan Aksakovin mukaan ollut tarvetta tuoda länsimaista legalistista ajattelua selvine formaalisine määritelmineen ja jaotteluineen, koska se vain atomisoisi ihmiset erilleen toisistaan. *Sobornost*-periaate jäi

41 Oittinen 2007, 27.

42 Oittinen 2007, 27–28.

43 Oittinen 2007, 29–30. Homjakovista ks. esim. Purhonen 2020, 33–58.

vaikuttamaan Venäjän aatehistoriassa ja filosofiassa vielä varsinaisen slavofilian sammuttua suuntauksena. Siihen ovat vedonneet erilaiset venäläisen filosofian kehittelijät, jotka ovat sen avulla yrittäneet voittaa länsimaisen filosofian Descartesiin ja Kantiin palautuvan individualistisen subjektikäsityksen.⁴⁴

Sobornost-periaate korostaa, että ihminen ei koskaan ole abstraktisti erillinen yksilö, vaan aina yhteiskunnan ja kulttuurin kollektiivisten voimien tuote. Hieman hämmäntävästi ”sobornost-näkökulma” näyttäisi näin samalla ennakoineen niitä myöhemmin syntyneitä länsimaisen filosofian muotoja, joissa myös on kritisoitu kartesiolaisen yksilösubjektin ideaa ja painotettu enemmän tai vähemmän ”sosiologisesti” ajattelun ja subjektiivisuuden yhteiskunnallista luonnetta. Näin tekee etenkin marxismi, mutta myös ne kielifilosofian kielellisen käänteiden jälkeiset suuntaukset, jotka katsovat yksilön muodostuvan kielellisessä kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Sobornost-teeman tavoitteet ja lähtökohdat ovat kuitenkin aivan toiset kuin länsimaisessa individualismikritiikissä, joka lähtee jo annetusta kehittyneen subjektin ideasta ja pyrkii sen kumoamiseen tai suhteellistamiseen. Slavofiilien sobornost-teoretisointi ei kuitenkaan toimi vastaavalla ”syvällisen” subjektin käsitteellä, vaan kollektiivinen ajattelu on siinä alun alkaen määräävänä.⁴⁵

Maaorjuuden poistaminen vuonna 1861 vei pohjan vanhalta slavofialta, jonka yhteiskunnalliset utopiat olivat rakentuneet juuri sen teesin varaan, että maaorjuus jotenkin ilmaisisi aitovenäläistä lämpimän inhimillistä ja patriarkaalista ihmisten ”kiinnittymistä” toisiinsa.⁴⁶ Venäläiset idealistifilosofit yrittivät sitten kirjoituksillaan toteuttaa Venäjällä sen henkisen uudistumisen, jonka uskonpuhdistus sai lännessä aikaan jo 1500-luvulla.⁴⁷

Slavofiilien ajattelu muuttui selkeämmin poliittiseksi toimintaohjelmaksi panslavistisessa ajattelussa, joka toisin kuin slavofiilit tuki Pietari Suuren muodostamaa absolutistisen keisarin ideaa. Vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen nämä ajatukset löysivät uuden muodon euraasialaisessa liikkeessä, joka syntyi emigranttipiireissä. Sen ensimmäinen manifesti oli

44 Oittinen 2007, 30.

45 Oittinen 2007, 30.

46 Oittinen 2007, 37–38.

47 Oittinen 2007, 41.

Sofiassa, Bulgariassa vuonna 1921 ilmestynyt kokoomateos *Ishod k Vostoku* (*Eksodus itään*), johon liikkeen perustajat Nikolai Tubetskoi, Pjotr Savitski, Georgi Florovski ja muut kirjoittivat. Slavofiilien tavoin euraasialaisetkin korostivat Venäjän kulttuurin ”aasialaista” osatekijää ”pietarilaisen” sijasta ja näkivät slaavilaisuuden sekä ortodoksisuuden vastakohtana lännen romaanis-germaaniselle sivistykselle. Euraasialaisuuden uusi elementti oli sen kytkeytyminen geopolitiikkaan. Katsottiin, että Venäjän luonnonolot, valtavat tasangot, aromaat, metsät ja suuret joet määräävät sen historiaa. Venäjä on euraasialaisten teoreetikkojen mielestä mongolivallan perinteen luonnollinen ja maantieteellisesti ennalta määrätty jatkaja. He poikkesivat varsin radikaalisti siitä venäläisen historiankirjoituksen valtavirrasta, joka on nähnyt ”tataari-mongolivallan ikeessä” lähinnä Venäjän kehitystä jarruttaneen tekijän ja despoottisen hallinnon alkuperäisenä lähteen. Sitoutuminen geopolitiikkaan pakotti euraasialaiset lopullisesti ja jyrkästi sanoutumaan irti valistuksen universalismista. Ihmiskunta jakautuu tämän mukaan maantieteellisesti määräytyneisiin kulttuuripiireihin.⁴⁸

1990-luvun alussa kuolleeksi luultu euraasialaisuus yllättäen palasi takaisin. Uuseuraasialaisuudesta tuli muotisana Jeltsinin kauden Venäjällä. Vetoamalla siihen, että Venäjän alueella olleiden valtioiden ja yhteiskuntajärjestelmien välillä vallitsee jokin maantieteellisesti determinoitunut sisäinen kohtalonyhteys saattoi yhdistellä suruttomasti keskenään tsaari-Venäjän ja neuvostoajan retoriikkaa ja symboleita. Euraasialaisen geopolittisen filosofian lisäksi saatettiin hyödyntää esimerkiksi kirjailijoiden ja venäläisten filosofien universalistisia visioita Venäjän maailmanhistoriallisesta tehtävästä.⁴⁹

7. Dostojevski, Solovjov ja Bulgakov universaalin Venäjän idean muotoilijoina

F.M. Dostojevski (1821–1881) muotoili ensimmäisenä ne ajatukset, jotka sittemmin Vladimir Solovjovilla kiteytyivät ”Venäjän idean” käsitteeseen. Dostojevskin Pushkin-puheen historianfilosofisena ytimenä on, että venä-

48 Oittinen 2007, 49–51.

49 Oittinen 2007, 51.

läisten on kyettävä nousemaan slavofiilit-zapadnikit-vastakkainasettelun yläpuolelle. Hän näki Venäjän kansan edustavan alkuperäistä turmeltumattomuutta, joka tekisi yleisinhimillisen sovituksen mahdolliseksi. Visiot Venäjästä koko ihmiskunnan ristiriitojen sovittajana haastoivat kuitenkin perinteisen uskonnon. Venäjä näytti suorastaan astuvan Kristuksen rooliin ja tilalle, kun Jumalan äiti, Äiti maa ja pyhä Venäjä Dostojevskin ajattelussa yhdistyivät.⁵⁰ Tässä on yksi ilmeinen lähtökohta uskonnon väärinkäytölle ja soveltamiselle jopa sodan oikeuttajana, kuten Venäjän hyökättyä Ukrainaan 2022 on voitu havaita.

Dostojevskia lähellä ollut, mutta tätä voimakkaammin saksalaisesta idealismista ja mystiikasta ammentanut Vladimir Solovjov (1853–1900) luonnosteli sofiologisen uskonnonfilosofiansa pohjalta ”yleismaailmallisen kirkon” ohjelmaa, joka tosin ei saanut virallisen kirkon hyväksyntää. Solovjov kutsui historianteoriaansa ”historiosofiaksi”. Sen perusajatus oli lainaa kehitysoipista (vrt. myös jumalallistumisoppi, *theosis*), mutta idealistisesti tulkittuna. Maailmanhistoria on sen mukaan Jumalan suunnitelman toteutumista, joka toteutuu prosessina, joka on ”pitkä ja vaikea siirtymä *pe-toihmiskunnasta jumalihmiskuntaan*”. Kristinusko tarjoaa Kristus-hahmossa aasialaisen persoonattoman uskonnon ja lännen persoonallisuusajatuksen synteisiin. Historiallisen kehityksen päätepisteessä yhteisöä painottava itäinen ja yksilöä painottava läntinen kristillisyyss sulautuvat yhteen ja kumoutuvat kolmannessa, jossa yksilöllisyys on orgaaninen osa kokonaisuutta. Silloin Solovjovin teokraattinen utopia, ihmiskunnan ”kokonaisvaltainen elämänorganisaatio”, voi vihdoinkin toteutua.⁵¹ Solovjovin Venäjän kansalle laatima ohjelma kasvoi siis universaalisien messianismin mittoihin, mutta liittyy samalla osaltaan klassiseen ajatukseen Venäjän valtakunnan messianisesta tehtävästä ja erityisasemasta.⁵²

50 Oittinen 2007, 39–41. Purmonen 2020, 70, 101 viittaa Dostojevskin universaalien ajatusten taustalla myös venäläisessä ajattelussa esiintyneeseen pyrkimykseen yhdistää Jumalan äiti ja Äiti maa. Tutkija Wendy Wiseman katsoo Purmosen mukaan, että Dostojevskin kirjoituksissaan kuvaama myytti Äiti Maasta ja Pyhästä Venäjästä on edeltänyt Solovjovin luennoissaan jumalihmismisyydestä 1878–1881 ensimmäistä kertaa esittämää ja myöhemmin yksilöidysti systematisoimaa oppia.

51 Oittinen 2007, 44–45; Purmonen 2020, 244.

52 Oittinen 2007, 45.

Sergei Bulgakov (1877–1944) muotoili sofiologian innoittamana oman ekumeenisen ohjelmansa, jossa samoin pyrittiin ekklesiologista ajattelua uudistamaan liittymällä pikemminkin saksalaiseen idealismiin kuin hellenismiin hahmotettaessa teologian käsitteellistä rakennetta. Ekumeenisen työskentelyn tavoitteena oli kaikkien kristittyjen paluu ortodoksisuuteen. Bulgakoviin vaikutti Solovjovin käsitys kaikkyykseydestä, jossa olennaista oli hengellisen ja materiaalsen todellisuuden erottamaton yhteys. Myös marxilaisuus, josta Bulgakov kääntyi takaisin kristinuskoon, vaikutti materiaalsen todellisuuden painottamiseen. Bulgakovia vastusti voimakkaasti uuspatristisen synteetin ajatuksen edistäjä Georges Florovsky, joka pyrki vapauttamaan venäläisen teologian ”läntisestä vankeudesta”. Florovsky näki saksalaisen idealismin pakanallisen hellenismin paluuna. Siitä avautui hänen mukaansa tie panteismiin, monismiin, teosofiaan, spiritismiin ja buddhalaisuuteen. Bulgakovin itse kuitenkin pyrki torjumaan kristinuskon ulkopuolelta tulevat vaikutteet ja luomaan Raamatun ja kristillisen tradition pohjalte rakentuvan opintulkinnan. Hän torjui vieraana pitämäänsä elementtejä Solovjovin ajattelussa. Tiedon lähteenä olivat hänelle kuitenkin Solovjovin tavoin usko, järki ja kokemus.⁵³

Siitä lähtien kun Vladimir Solovjov ensi kertaa muotoili termin ”Venäjän idea” ranskankielisessä artikkelissaan, tematiikka on pysynyt sitkeästi hengissä. Neuvostoliiton romahdettua vuonna 1991 Venäjän vastavalittu uusi presidentti Boris Jeltsin kehotti melkein heti ensi töikseen maansa sivistyneistöä ja filosofejä keksimään uuden muotoilun Venäjän aatteelle – siitäkin huolimatta, että maan perustuslaki nimenomaisesti torjuu ajatuksen yhdestä yhtenäisestä valtiollisesta ideologiasta. Putinin kaudella Venäjä uppoutui yhä syvemmälle omaan erityiseen ’venäläisyyteensä’, johon modernin länsimaisen demokratian ja julkisuuden muodot yhä vähemmän kuuluivat.⁵⁴

Paluun on näyttänyt tehneen Venäjän laajentumisvaiheen idea, jossa Mauno Koiviston mukaan yhdistyi kolme tekijää: 1) pyrkimys saada haltuun arvokasta maata, 2) levittää uskoa ja 3) yhdistää slaaveja Venäjän johdolla.⁵⁵ Vuonna 2007 Putin vastasikin kysymykseen, mitä ideaa Venäjästä tulisi pitää

53 Oittinen 2007, 45; Purmonen 2020, 244–245, 247.

54 Oittinen 2007, 47.

55 Koivisto 2022, 52.

esillä sen rajojen ulkopuolella: ”Venäjän keisarikunnan peruseriaatteet olivat monarkian ideaalit, yhteys kansaan ja ortodoksisuus. Nämä olivat venäläisen keisarikunnan kolme kulmakiveä.”⁵⁶ Hän loi sitten näistä oman sovelluksensa nyky-Venäjällä. Seuraavaksi onkin syytä perehtyä tähän aatemailmaan liittyvän ”venäläisen maailman” (*Russkii mir*) käsitteeseen vielä syvemmin nykykontekstia selittävänä ideana.

8. Venäläisen maailman käsite sivilisaationa ja pehmeän voiman instrumenttina

Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen venäläiset instituutiot pyrkivät globalisaation kontekstissa määrittelemään uudelleen Venäjän poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen paikan. Valtioateistisen järjestelmän poistuttua myös Venäjän ortodoksinen kirkko (VOK) pyrki laajentamaan ja kiinteyttämään uskoviansa joukkoa. Jo patriarkka Aleksi II mutta erityisesti patriarkka Kirill ovat pyrkineet säilyttämään VOK:n vaikutusvallan entisissä neuvostotasavalloissa sekä kehittämään missionaarista strategiaa. He ovat myös keskittyneet edistämään perinteisiä uskonnollisia arvoja yhteiskunnassa tilanteessa, jossa eivät vain länsimaat vaan myös Venäjä on voimakkaasti sekularisoitunut. Samalla VOK on pyrkinyt varmistamaan asemansa kilpailussa vaikutusvallasta Konstantinopolin patriarkaatin kanssa ortodoksisessa maailmassa. Kirkko on hyötynyt Venäjän hallinnon resursseista. Venä-

56 Drost & de Graaf 2022, 35–36. Korpela 2023, 249 mukaan kiteytys Venäjän keisarikunnan kulmakivistä on peräisin keisari Nikolai I:n opetusministeri Sergei Uvarovilta, joka määritteli vuonna 1832 venäläisyyden kivijalaksi ortodoksisuuden (pravoslavie), itsevaltiuden (samoderžavie) ja kansatunteen (narodnost’). Viimeksi mainittu ruumiillistui talonpoikaisen mir-yhteisön yhteisöllisyydessä (sobornost’) slavofiilisen idean mukaisesti. Käsite kuvaa sitoutuneisuutta yhteisiin päämääriin yksimielisyydellä, jonka loukkaaminen yksilön etujen ja mielipiteiden vuoksi johtaa raskol’-tilaan, joka on katastrofi. Tässä konservatiivisessa hallintoideologiassa itsevaltius oli keskeisessä roolissa. Länsikriittisessä ideologiassa Puola sai negatiivisen historiallisen merkityksen.

läisen maailman (*Russkii mir*)⁵⁷ ajatus on ollut tämän strategian sydämessä ajatellen venäläistä yhteiskuntaa yleensä.⁵⁸

Venäläisen maailman ajatuksen sisällöstä on keskusteltu 1990-luvulta lähtien. Sitä on käytetty sivilisaation rajojen määrittelyyn yli valtioiden rajojen. Se on johdettu käsitteestä ”Venäjän idea”, jolla on haluttu kuvata Venäjän identiteettiä. Käsite on moniulotteinen ja se liittyy niin moniarvoiseen valtiolliseen kuin kirkolliseen strategiaan. Kate Rousselet on tarkastellut käsitettä sosiaalisena konstruktiona, joka on luotu toiston ja tiettyjen käytäntöjen kautta.⁵⁹

Uskonnon sosiologisesti venäläisen maailman ajatus on postsekulaari strategia, joka sitoo yhteen politiikan, kulttuurin ja uskonnon. Sitä on edistänyt samanniminen venäläinen organisaatio, joka perustettiin vuonna 2007 ja jonka taustalla on osittain uskonnollisia periaatteita. Patriarkka Kirill ja muut uskonnolliset toimijat ovat käyttäneet käsitettä ja sitoneet sen ”pyhän Venäjän” ideaan tavalla, joka on myös poliittinen. Välillä on ollut hankala erottaa, mikä viittaa politiikkaan ja mikä uskontoon, kun käsitettä *Russkii mir* on käytetty. Uskonnolliset toimijat viittaavat siihen puhuessaan poliitikoille tavalla, jolla on myös poliittinen ulottuvuus, ja vastaavasti poliitikot käyttävät puheissaan uskonnollista retoriikkaa. Yhteistä on hengellisen ulottuvuuden liittäminen venäläisen identiteetin ajatukseen.⁶⁰

Tutkimuksessa on usein esitetty, että VOK on Venäjän valtion ulkopolitiikan instrumentti ja että valtio rajoittaisi kirkon itsemääräämisoikeutta. On kuitenkin myös tutkimuksia, joissa on osoitettu kirkon seuraavan omaa ekklesiologista linjaansa. Ero valtion ja kirkon linjoissa tuli esiin sodan puhjettua Donbassissa 2014 ja Ukrainan ortodoksisen kirkon julistauduttua autokefaaliseksi Konstantinopolin patriarkaatin alaisuudessa 2018. Niinpä entinen Moskovan patriarkaatin alainen ortodoksinen kirkko Ukrainassa ei

57 Venäläinen maailma on eri tutkimuksissa ymmärretty monin eri tavoin: oppi, käsite, ideologia, strategia, teoria, normien ja representaatioiden monimutkainen joukko, kuvitteellinen yhteisö jne. Hurskainen ja Laitila 2023, 222 toteavat, että venäläisen maailman ajatus on enemmän patriarkka Kirillin kuin hänen edeltäjänsä patriarkka Aleksii II:n ”ideologinen rakennelma”. He viittanevat tässä käsitteen käyttöön erityisesti VOK:n piirissä osana yleistä venäläistä keskustelua.

58 Rousselet 2022, 121.

59 Rousselet 2022, 121–122.

60 Rousselet 2022 122. Ks. myös Hurskainen ja Laitila 2023, 222.

enää käytä käsitettä ”venäläinen maailma”, koska sitä pidetään poliittisesti ja etnisesti värittyneenä. Patriarkka Kirill kuitenkin julkaisi 2015 teoksen *Seitsemän sanaa venäläisestä maailmasta (Sem slov o russkom mire)*. Siinä venäläisen maailman ajatusta käsitellään tarkasteltaessa kirkon missiota modernissa maailmassa. Russkii mir on patriarkan mukaan sivilisaatio, ja hän painottaa sen hengellistä ulottuvuutta.⁶¹

Retoriikka, jossa tarkastellaan Venäjän ”lähiulkomaita” ja globaalia maailmaa on luonteeltaan postsekulaaria puhetta, jota VOK:n hierarkit sekä poliittiset ja yhteiskunnalliset toimijat työstävät eri yhteyksissä. Taustalla on Neuvostoliiton katoaminen, mitä monet venäläiset pitävät ”geopoliittisena katastrofina”. Venäläisen maailman ajatuksen avulla voidaan luoda visio geopoliittisesta järjestyksestä, joka ylittää poliittiset rajat. Tässä retoriikassa käytetään Samuel Huntingtonin tapaan termiä ”sivilisaatio”, mutta eri merkityksessä. Kirkon eskatologinen usko muunnetaan postsekulaariksi retoriikaksi.⁶²

Jo 1990-luvulla esitettiin monia tulkintoja Russkii mir -ajatuksesta kirkon ulkopuolella. Eurasianistit Alexander Dugin ja Vadim Tsymburskii näkivät Venäjän ja entisen Neuvostoliiton alueen maat vastakkainasettelussa lännen suuntaan. Petr Shchedrovitskii ja Alexander Nekless puolestaan pyrkivät hyödyntämään venäläisen diasporan voimavaroja teknologisesti ja taloudellisesti Venäjän hyväksi. Boris Mezhuev ja Sergei Gradirovskii tähtäsivät maiden parempaan integroimiseen entisen Neuvostoliiton alueella. Gleb Pavlovskiin perustama ajatushautomo näki Neuvostoliiton jälkeisen venäläisen maailman vastaavana imperiumin jälkeisenä yhteisönä kuin brittien kansainyhteisö tai ranskalaisten ja espanjalaisten vastaavat rakennelmat. Pavlovskii oli ilmeisesti se henkilö, joka varsinaisesti kommunikoi venäläisen maailman idean presidentin hallintoon vuosituhannen vaihteessa. Vuonna 2001 Vladimir Putin sitten allekirjoitti asiakirjan *Concept of Support by the Russian Federation for Compatriots Abroad*, jonka myöten Russkii mir-ajatuksista tuli yksi Venäjän pehmeän vallan välineistä.⁶³

VOK pyrki samansuuntaisesti vahvistamaan kanonista aluettaan ja vastaamaan globalisaation haasteisiin. Yksi etappi tässä oli Venäjän ortodok-

61 Rousselet 2022, 123.

62 Rousselet 2022, 123–124.

63 Rousselet 2022, 124.

sisen kirkon Venäjän ulkopuolella solmima sovinto VOK:n kanssa ja sen liittäminen uudelleen osaksi Moskovan patriarkaattia. Tämä antoi uutta globaalia laajuutta kirkolle. Samaan aikaan metropoliitta Kirill, silloinen VOK:n ulkoasiain johtaja, asetti globalismin ja sen ilmentämän universaalisuuden ajatuksen vastakkain konservatismiin ja traditionalismiin kanssa, jotka hänen mukaansa ilmentävät ainutlaatuisuutta ja erojen kunnioittamista. Dynaamisen konservatismiin instituutti esitteli vuonna 2007 teoksen *The Russian Doctrine*, joka ehdotti Venäjän kehittämistä ”venäläisen sivilisaation traditionaalisten periaatteiden” pohjalta. Patriarkka Kirill ylisti teosta. Sen sisältö vaikutti esimerkiksi Donetskin ”kansantasavallan” perustuslakiin tammikuussa 2021.⁶⁴

Patriarkka Kirill on kehittänyt venäläisen maailman ajatusta sivilisaationa, jonka alku on Rusin kasteessa, mutta jonka edustajat myös ylittävät sen rajat. Toisinaan Kirill tekee selvän eron Rusin ja Venäjän (Russia) välillä, mutta kertoo sitten tarkoittavansa Venäjästä puhuessaan juuri Rusin kasteeseen palautuvaa sivilisaatiota. Puheessaan 8. syyskuuta 2014 Kirill näki venäläisen maailman käsittävän sivilisaation ”lähteenä kansamme rakkaukselle rauhaa kohtaan”. Tämä sivilisaatio ylittää poliittiset rajat: ”Russkii mir on erityinen sivilisaatio, joka käsittää kansan, joka kutsuu itseään nykyisin eri nimillä: venäläiset, ukrainalaiset ja valkovenäläiset”. Lisäksi hän laajensi ja toisaalta rajasi sivilisaation kattavuusaluetta toteamalla:

Tämä maailma saattaa sisältää myös ihmisiä, jotka eivät ollenkaan kuulu slaavilaiseen maailmaan, mutta jotka ovat ottaneet tämän maailman kulttuurisen ja hengellisen komponentin omakseen... Venäläiset, jopa ne, jotka kutsuvat itseään venäläisiksi, saattavat olla kuulumatta tähän maailmaan, koska venäjän puhuminen tai ymmärtäminen ei ole ainoa kriteeri kuulumisesta Russkii miriin.⁶⁵

Patriarkka Kirill oli heti vuoden 2014 Venäjän hyökkäyksen jälkeen selvästi tietoinen siitä, että käsite ”venäläinen maailma” oli joutunut huonoon huutoon etenkin Ukrainassa. Silti hän piti siitä tässä vaiheessa kiinni. Kirill sanoi vuonna 2015 näin:

64 Rousselet 2002, 125–126. Ks. esim. Kirillin esitelmää vuodelta 2002 teoksessa Kirill 2016, 55–60.

65 Rousselet 2022, 129. Suom. Tomi Karttunen.

Huolimatta siitä tosiasiaista, että pelkkä Russkii mirin mainitseminen on melkein rikos nykyisessä Ukrainan poliittisessa opissa, me jatkamme – hiljaisesti, rauhallisesti, mutta sinnikkäästi – todistamista tästä totuudesta, Kiovan kastemaljan totuudesta, esi-isiemme luomasta kokonaisesta itäslaavilaisesta sivilisaatiosta, jota me ehdollisesti kutsumme Russkii miriksi.⁶⁶

Patriarkka Kirillin argumentaatio kuitenkin muuttui marraskuussa 2018 maailman venäläisten kansojen neuvoston kokouksessa kanonisen riidan puhjettua Konstantinopolin patriarkaatin kanssa. Hän samaisti nyt suurin sanoin venäläisen maailman sivilisaation alueen VOK:n kanonisen alueen kanssa, mikä tiivisti kirkon ja valtion ideologista yhteyttä. Keskeiseksi oli noussut Moskovon patriarkaatin koossa pitäminen etenkin Ukrainassa. Toisaalta *Russkii mir* näytti tällöin linkittyvän erityisesti Venäjän kansaan, joka nähtiin ”globaalina kansana”. Kirillin käsitys sivilisaation käsittämästä tilasta, joka eroaa poliittisesta alueen ymmärtämisestä, näyttää kuitenkin erottavan presidentti Putinin ja patriarkka Kirillin lähestymistapoja, vaikka heidän uskonnolliset ja poliittiseen valtaan liittyvät intressinsä menevät myös päällekkäin.⁶⁷

1990-luvulta lähtien nationalistiset intellektuellit Venäjällä ovat yhtäältä tähdentäneet venäläisen sivilisaation erityisluonnetta, mutta painottaneet samalla VOK:n maailmanlaajaa missiota. Rajankäynnissä tiettyjen ajatusten kanssa ja tavattuun paaviin Havannassa 2016 Kirill piti puheen, jossa hän vastusti yhtäältä lännen modernin sivilisaation omaksumisen tavoittelua Venäjällä ja toisaalta vihamielistä vastakkainasettelua läntisen sivilisaation ja *Russkii mirin* välillä. Kirill puhui sivilisaatioiden rinnakkaiselon puolesta, niin ettei yksikään sivilisaatio kohoa toisten yläpuolelle. Venäläinen maailma olisi kuitenkin avoimempi yhteiskunnan hengellistä kehitystä kohtaan kuin laajalti ei-kristilliseksi muuttunut läntinen sivilisaatio. Kirill puhui aina Venäjän hyökkäykseen 24.2. asti sivilisaatioiden dialogista, jossa jokainen säilyttää identiteettinsä. Suurin huolenaihe olisi sellainen sivilisaatioiden

66 www.patriarchia.ru/db/text/4164499.html. Suom. Tomi Karttunen.

67 Rousselet 2022, 130. Vrt. Hurskainen ja Laitila 2023, 222 näkevät presidentti Putinin hahmottaneen venäläisen maailman kulttuuris-poliittisesti, kun taas patriarkka Kirill hahmottaisi sen uskonnollis-kulttuurisesti. Myös he toteavat Rousseletin tavoin, että näitä kahta näkökulmaa ei selkeästi eroteta toisistaan.

yhteentörmäys, jossa ”traditionaaliset kulttuurit ja paikalliset sivilisaatiot” törmäävät yhteen ”transnationalistisen, radikaalin, sekulaarin globalistisen projektin” kanssa. Tämä taistelu ei ole maiden ja kansojen välillä vaan niiden sisällä. Siinä kaksi maailmaa, kaksi näkyä ihmisestä ja ihmisen sivilisaatiosta törmäävät yhteen.⁶⁸

9. ”Pyhän Venäjän” tehtävä maailman pelastajana ja kulttuurisota

Sivilisaatioiden tasavertaisen dialogin kanssa toisensuuntainen on patriarkka Kirillin puhe ”pyhästä Venäjästä” ja sen eskatologisesta tehtävästä maailman pelastamisessa. Keskeinen osa tätä tehtävää ja VOK:n johdon retoriikkaa on euraasialaisten tehtävä puolustaa perinteisiä ja kristillisiä arvoja läntistä tapainturmelusta vastaan. Vuosikymmeniä jatkuneen strategisen työskentelyn seurauksena VOK:sta tuli ainakin ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan myös globaalin konservatiivisen allianssin kumppani ja innoittaja osana amerikkalaista ja globaalia kulttuurisotaa. Lähtökohtaisesti pyhän Venäjän ajatus on hengellinen, ei inhimillinen ajatus pelastushistoriasta, jota on tulkittu aikamme kontekstissa. Patriarkat Aleksi II ja Kirill ovat kuitenkin antaneet tälle hengelliselle todellisuudelle myös geopolittisesti merkitsevän tulkinnan. Patriarkka Kirill uudisti näin vanhan käsityksen pyhän Venäjän messiaanisesta tehtävästä.⁶⁹

Vietettäessä pyhän Vladimirin kasteen 1030-vuotismuistoa 2018 Kirill painotti Vladimirin tekemän valinnan eskatologista merkitystä. Puheessaan patriarkka luonnehti pyhän ruhtinas Vladimirin ”apostolien vertaisen” tehneen valinnan ortodoksisen uskon puoleen ja samalla edistäneen kansan transfiguraatiota kohti ”epäitsekkyyttä ja sävyisyyttä, itsensä uhraamista ja kärsivällisyyttä”. Ytimessä on ”Kristuksen totuuden etsiminen” kautta vuosisatojen. Samalla patriarkka näki Dnieprin pyhän kastealtaan äärellä Ukrainassa olevan voimia nousussa ”kirkkoa ja pyhää prinssi Vladimiria”

68 Rousselet 2022, 131.

69 Rousselet 2022, 132; Hurskainen ja Laitila 2023, 223. VOK:n roolista globaalissa kulttuurisodassa Stoeckl & Uzlauer 2022. Ks. myös haastattelu kirjasta 23.1.2023: <https://www.codastory.com/disinformation/traditional-values/kristina-stoeckl-russia-traditional-values/>

kohtaan, jotka ”yrittävät tuhota pyhän kirkon ykseyden”, mistä kanonisesta kirkosta kiinni pitävät kärsivät.⁷⁰

Kun Konstantinopolin patriarkka oli myöntänyt Ukrainan ortodoksisen kirkon autokefalian 2019, patriarkka Kirill julisti skismalla olevan vaikutusta Eurooppaan ja koko maailmaan: ”Emme saisi sallia vihollistemme jakaa yhdistyneen pyhän Venäjän ortodoksista kansaa. Se ei ole geopolittinen tehtävä eikä imperiaalinen idea, joka tulee Moskovasta – se on hengellinen idea.”⁷¹ Patriarkka siis korostaa idean hengellisyyttä mutta samalla puuttuu geopolittisiin kysymyksiin. Pyrkimys on hengellisesti legitimoida VOK:n toimet, joilla on myös selkeä poliittinen ulottuvuus.

Kokonaisuuteen on kuulunut määrätietoinen VOK:n kanonisen alueen laajentaminen 1990-luvun alusta alkaen niin kirkon säännöissä kuin käytännössäkin. Lisäksi Venäjän ulkopuolella olevaa Venäjän ortodoksista kirkkoa on institutionaalisesti vahvistettu. Nyt VOK:n kanoniseen alueeseen kuuluvat ortodoksikristityt Venäjän federaatiossa, Ukrainassa, Valko-Venäjällä, Moldovassa, Azerbaidzhanissa, viidessä Keski-Aasian maassa, kolmessa Baltian maassa, Kiinassa, Mongoliassa, Japanissa ja kaikki ortodoksit, jotka elävät muissa maissa ja haluavat kuulua VOK:on. Patriarkka on kuvannut VOK:n missiota ”supra-nationaaliseksi”. Kirkon strategia eroaa osin Venäjän valtion strategiasta. Niinpä Moskovan patriarkaatin alaisen Ukrainan ortodoksisen kirkon metropoliitta Onufri on kieltäytynyt käyttämästä termiä ”venäläinen maailma”, koska se viittaa poliittiseen ajatusrakennelmaan. Lisäksi patriarkka Kirill ei ollut läsnä, kun allekirjoitettiin sopimus Krimin liittämisestä Venäjään 18.3.2014.⁷²

Kirkon ja valtion välisen suhteen tiivistyminen on kuitenkin monin tavoin huolestuttavaa. Siihen liittyy yhteistyön jatkaminen ja priorisoiminen Venäjän valtion turvallisuuspalvelun kanssa, mihin kytkeytyy sotilaallisen vallan sakralisoiminen. Osuva esimerkki tästä on Venäjän armeijan pääkap-peli, joka vihittiin käyttöön 14.6.2020 ”suuren isänmaallisen sodan” voiton 75-vuotispäivän kunniaksi. Keskeinen väline tässä on myös valtion hyödyntämä VOK:n historiapolitiikka, joka on johtanut sodan oikeuttamiseen. Esimerkki tästä on amiraali Fjodor Uschakovin (1745–1817) julistaminen

70 Rousselet 2022, 133.

71 Rousselet 2022, 133.

72 Rousselet 2022, 135–136.

pyhäksi. Vladimir Putin viittasikin pyhäksi julistetun amiraalin muistopäivään myös puhuessaan ”erityisoperaatiosta” Ukrainassa maaliskuussa 2022. Militarismia ihannoiva historiapolitiikka johti osaltaan VOK:n pikaiseen sopeutumiseen Venäjän hyökkäyssotaan.⁷³

10. Ideologisen, teologisen ja kulttuurisen uudelleenarvioinnin tarve pyrittäessä kohti oikeudenmukaista rauhaa

Edellä sanotun valossa näyttää varsin selkeästi piirtyvän esiin ideologisen ja imperialistisen Venäjän valtakunnan uskonnollisesti perusteltu, mutta sellaisena teologian ja politiikan tarkoitushakuisesti sekoittava lähtökohta, joka juontaa juurensa pyhän Vladimirin kasteeseen vuonna 988 muinaisen Venäjän myyttisenä alkuna. ”Rusin kaste” perustelee ylikansallisen, mutta Moskova-vetoisen ykseyden, jossa Ukrainan kansa kavennetaan osaksi isovenäläisesti määrittyvää kertomusta. Keskeisen sijan lähihistorian kehityskuluissa saa Rusin kasteen 1000-vuotisjuhla vuonna 1988, joka pohjusti kirkon ja valtion uutta liittoa.

Uusimman isovenäläisen vaiheen alkusoittoa alettiin suomalaisen kirkollisen raportoinnin valossa soittaa jo teologisessa dialogissa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon välillä Mikkelissä 1986. Tuolloin esitelmöi mm. Aleksei Osipov, joka sittemmin siirrettiin Kirill Hovorunin mukaan syrjään liian liberaaleista ja ”kryptoluterilaisista” kannanotoistaan johtuen. Marita Tuomi toteaa väitöskirjassaan Osipovin esitelmän loppuosassa ”politiikan syrjäyttävän teologian”.⁷⁴ Tämä näyttää kielivän siitä, että Osipov myötäili Neuvostoliiton ideologista rauhanpolitiikkaa, kuten 30-luvun saksalaiset natsimieliset luterilaiset myötäilivät oman diktatuurinsa politiikkaa. Tämän puolesta puhuu se, että Venäjän hyökkäyssodan käynnistyttyä helmikuussa 2022 Osipov on Hovorunin mukaan ollut yksi näkyvimmistä sodan puolesta puhujista tavalla, joka muistuttaa sotien välisen ajan saksalaisten luterilaisten teologien argumentaatiota.⁷⁵

73 Morozov 2023, 20.

74 Tuomi 2022, 345.

75 Viittaukset Hovoruniin Tomi Karttusen matkaraportti tammi-helmikuulta 2023.

Vuodelta 1986 on peräisin Hannu Kamppurin matkaraportti, jossa hän ennakoii mitä on tulossa Rusin kasteen 1000-vuotisjuhlan nostattaman myös kirkollisesti panslavistisesti tai panvenäläisesti värittyneen nationalismin valossa. Kamppurin mukaan VOK:n johtajien linjaa tuli tulkita ennen kaikkea venäläisen aatehistorian ja teologian eräiden perinteisten linjojen soveltamisena nykyhetken poliittis-kirkollisessa tilanteessa. Kyseessä oli bysanttilais-venäläisen teologian vuosituhantinen tulkintalinja. NL:ssa ja VOK:ssa uskonnolliseen perusteluun vetoava nationalismi oli selvästi voimistumassa millenniumin lähestyessä. Oli ilmeistä, että tämä tendenssi perustui valtion ja kirkon melko uuteen vuorovaikutukseen. Tästä syystä oli Kamppurin mukaan myös Suomen luterilaisessa kirkossa tarpeellista seurata systemaattisesti tämän ajatuslinjan kehittymistä NL:ssa ja VOK:ssa sekä arvioitava sen vaikutuksia kirkkojen väliseen teologiseen dialogiin ja muihin suhteisiin.⁷⁶

Kirkkojen ja nationalismin ja yleensä uskontojen ja ideologioiden kohtaamisen teemaan on nykytilanteessa porauduttava varsin syvälle – tämä keskustelu tulee todennäköisesti kestäämään hyvän tovin, ja nationalismin kirkollinen ulottuvuus on siitä vain yksi osa, joskin paljon tärkeämpi osa kuin maallistuneessa Suomessa, Euroopassa tai Venäjälläkin ehkä ajatellaan, vaikka tietoisuus tästä on kyllä voimistunut Ukrainan sodan myötä.

Miten tästä eteenpäin kirkkojenvälisissä suhteissa ja virallisissa neuvotteluissa? Arkkipiispa Tapio Luoma nosti Helsingin sanomien vieraskynässä 22.2.2023 esiin myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon tulevaa kanssakäymistä ajatellen olennaisia näkökulmia. Yleisen kristillisen perinteen mukaan hän sitoo yhteen totuuden ja armon. Niin Venäjän kuin meidän muiden on aidosti pidettävä kiinni rehellisyydestä ja totuudesta. On tutkisteltava itseään katumuksessa ja parannuksenteossa, jotta keskinäiset suhteet voivat uudistua kestävältä pohjalta. Arkkipiispa Luoma kirjoittaa:

Venäjä ei ole joutunut käsittelemään totalitaristista menneisyyttään samalla tavalla kuin esimerkiksi Saksa. Se näkyy Venäjän kansallisessa itseyemmärryksessä. Venäjä on pyrkinyt selittämään hyökkäystään kertomalla tarinaa, jossa se esiintyy yhtäältä jalona vapauttajana ja

toisaalta vääryyttä kärsineenä uhrina. Venäjän teot puhuvat kuitenkin omaa kieltään. Ne ovat julman ja väkivaltaisen valloittajan tekoja. Myös Venäjän ortodoksisen kirkon johto on valinnut puolensa sodassa Ukrainaa vastaan... Ennen kaikkea on pidettävä kiinni totuudesta. Sille valheelliselle kertomukselle, jolla Venäjä perustelee sotatoimiin, uhkailuaan ja vaatimuksiaan, ei tule antaa periksi. Venäjän on kohdattava totuus itsestään ja kannettava vastuu teoistaan... Mitä piittaamattomampi hyökkääjä on ihmisarvosta ja ihmisoikeuksista, sitä päättäväisemmin niitä on puolustettava. Rauha ei kasva kylvämällä vihaa ja maalaamalla mustavalkoisia viholliskuvia. Se viriää halusta kantaa vastuuta, rakentaa luottamusta ja tehdä yhteistyötä. On tärkeää vaalia mielikuvaa tulevasta rauhan ajasta. Miten silloin tuemme Ukrainan jälleenrakentamista? Miten kehitämme naapuruutta Venäjän kanssa? Näihin kysymyksiin meidän tulee etsiä vastauksia jo nyt.⁷⁷

Johtopäätökset

Tämän ja muun edellä sanotun pohjalta nostan esiin näkökohtia, jotka tulee ottaa huomioon pohdittaessa sitä, miten voidaan mahdollisia kirkkojen välisiä suhteita ja teologisia keskusteluja ja niiden reunaehtoja ja sisältöä tulevinä vuosina mahdollisesti hahmottaa:

1. On ilmaistava valmius ja halu rakentaa sovintoa niin, että pääsemme lopulta vaikeista asioista yli, kunhan halu tähän, ja oikeudenmukaisen, kestävän rauhan rakentamiseen, on molemminpuolista. Mitään propagandistista instrumentalisointia ei voida hyväksyä, vaikka realistisesti ottaen sitä ei voitane täysin välttääkään. On oltava valmiutta tarttua aidon katumuksen ilmauksiin ja ojennettuun käteen tavalla, joka yhdessä katsotaan mielekkääksi.
2. Rehellisyyden nimissä on kohdattava Venäjän ortodoksisen kirkon ja Venäjän valtion isovenäläinen narratiivi, jonka toisten valtioiden

77 Luoma 22.2.2023.

itseään määräämisoikeutta loukkaava perustelu tulee purkaa. Halun tähän oikeudenmukaisen rauhan nimissä tosin pitää lähteä myös venäläisestä osapuolesta. Esimerkiksi Kirill Hovorun on painottanut sitä, että Venäjän ortodoksinen kirkko tarvitsee muutokseen ekumeenisen yhteisön tukea. Mytologisoitunut käsite ”Rusin kasteesta” on palautettava juurilleen kristillisen teologian mukaiseksi kasteeksi, joka tältä pohjalta luo terveellä tavalla yksilöä kunnioittavaa yhteisöllisyyttä.

3. Militaristinen eetos, joka on ristiriidassa ortodoksinen eetoksen kanssa, tulee kyseenalaistaa. Ortodoksinen eetoshan ei salli papin edes kantaa asetta. Papin aseettomuus ei kaikeksi tarkoita, että vastaavasti tulisi siunata aseita?
4. Kyse ei ole yksisuuntaisesta ripittämisestä vaan myös itsekritiikistä. Oma nationalistinen historia ja väkivaltaan menneisyydessä sortunut sekä eri värisiä totalitarismeja myötäillyt ajattelu sekä militarismin ja vihapuheen vaarat tänään tulee tunnistaa ja pyrkiä yhdessä kohti ekumeenisen kristillisen eetoksen mukaista rauhantyötä.
5. Rauhan rakentaminen edellyttää halua anteeksiantoon ja sovinnon rakentamiseen rehelliseltä pohjalta. Edellytetään myös kärsivällisyyttä ja ymmärtävää suhtautumista, mutta se ei saa merkata vääryyden katsomista sormien lävitse. Kirkkojen näkökulmasta tarvitaan ekumeenista yhteistyötä, joka on samalla kaikkien hyvän tahdon ihmisten yhteistyötä.
6. Kun pöytää on puhdistettu, parannettu muistoja ja edetty kohti tasapainoisempaa historian tulkintaa, voidaan edetä yhteisen mission, diakonian, ekologisen vastuun jne. kysymyksiin. Perinteisten opillisten kysymysten käsittely ei liene aivan ensimmäisenä asialistalla, koska ykseyden saavuttamisen tiellä on nyt myös muita esteitä.
7. Olennainen osa kirkollista rauhanprosessia on sovinnon ja yhteyden löytäminen Ukrainan ortodoksisten ja muiden kirkkojen kesken. Tässä myös KMN:lla ja EKK:lla voi olla oma roolinsa ja sitä kautta myös suomalaisilla luterilaisilla, ortodokseilla ja muillakin kristityillä.

Taustalla oleva monisatavuotinen hegemonian perinne ei lupaa hyvää. Toivoa ei silti kannata heittää pois, vaikka lukkiutunut tilanne näyttää to-

dennäköisesti jatkuvan varsin pitkään. Ei ole ehkä kovin todennäköistä eikä ainakaan itsestään selvää, mutta on mahdollista, että askelia kohti parempaa voidaan totuuden, katumuksen ja sovinnon rakentamisen tiellä ottaa jo vuoteen 2030 mennessä, kun vietetään Augsburgin tunnustuksen 500-vuotisjuhlaa. Näin se voisi olla entistä vahvemmin myös nikealaisen, apostolisen ja ekumeenisen uskon yhteisen muistamisen vuosi sekä lännen ja idän kirkkojen että toivon mukaan myös pohjoisen ja etelän kirkkojen kesken.

Kirjallisuus

Conference of European Churches

2023 Church response to Ukraine. <https://ceceurope.org/what-we-do/church-response-to-ukraine> (luettu 26.5.2023)

A Declaration on the "Russkii Mir". <https://publicorthodoxy.org/2022/03/13/a-declaration-on-the-russian-world-russkii-mir-teaching/> (luettu 26.5.2023), suomeksi: <https://ort.fi/uutishuone/2022-03-15/teologiryhman-julistus-venalainen-maailma-russkij-mir-opetuksesta> (luettu 10.5.2023)

Drost, Niels & de Graaf, Beatrice

2022 *Putin and the Third Rome*. Imperial-Eschatological Motives as a Usable Past. *Journal of Applied History*. Volume 4: Issues 1-2, 28-45. https://brill.com/view/journals/joah/4/1-2/article-p28_4.xml?language=en#d3751415e456 (luettu 25.4.2023)

Elsner, Regina

2018 *Die Russische Orthodoxe Kirche vor der Herausforderung Moderne*. Historische Wegmarken und theologische Optionen im Spannungsfeld von Einheit und Vielfalt. Das Östliche Christentum. Neue Folge, Band 63. Würzburg: Ostkirchliches Institut, Echter.

Erofeev, Sergei

2023 Machterhalt um jeden Preis. Putins Mafia-Staat und sein endloser Krieg. Julkaisussa: *Religion & Gesellschaft in Ost und West*, 4/2023, 7–10.

Hurskainen, Heta & Laitila, Teuvo

2023 Ukraina on meidän! Kirkot ja politiikka Ukrainan ja Venäjän suhteissa. Helsinki: Gaudeamus.

Jangfeldt, Bengt

2022 *Venäjä: aatteet ja ideat Pietari Suuresta Putiniin*. Helsinki: Siltala.

Kamppuri, Hannu

1986 *Muistio. Millenium of the Baptism of Russia*. International Church Conference, Kiev, July 20–28, 1986. 8 s. Kansallisarkisto, Joensuu, Maunu Sinnemäen arkisto.

Karttunen, Tomi

2023 Matkaraportti Pohjoismaiden ekumeenisten sihteerien ja Faith and Order-verkoston kokouksesta Sundvoldenissa 30.1.–2.2.2023. Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston arkisto.

Korpela, Jukka

1999 *Itä-Euroopan historia keskiajalta 1700-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.

Korpela, Jukka

2023 *Muinais-Venäjän myytti*. Helsinki: Gaudeamus.

Luoma, Tapio

2023 Ukrainan sodan pitkittyessä on pidettävä kiinni toivosta. Vieraskynä 22.2.2023. Helsingin sanomat.

Morozov, Oleg

2023 Komplizenschaft: Die „Kriegstheologie“ des Moskauer Patriarchats. Julkaisu: Religion und Gesellschaft in Ost und West, 4/2023, 18–20.

Oittinen, Vesa (toim.)

2007 *Venäjä ja Eurooppa*. Aleksanteri-instituutti. Tampere: Vastapaino. Johdanto Vesa Oittinen.

Rousselet, Kathy

2022 The Russian Orthodox Church and the Russkii Mir. Teoksessa: *Orthodoxy in Two Manifestations? The Conflict in Ukraine as Expression of a Fault Line in World Orthodoxy* (2022). Erfurter Studien zur Kulturgeschichte des Orthodoxen Christentums, Band 21. Berlin/Bern/Bruxelles/New York/Oxford/Warszawa/Wien: Peter Lang, 121–144.

Scharfe Kritik des Vatikanischen "Ökumeneministers". Kardinal Koch wirft Patriarch Kyrill

2022 I. „Häresie“ vor. Katholische Nachrichtenagentur 29.6.2022.

Schröder, Hans-Henning.

2023 Repression und Revisionismus. Politische Leitlinien des russischen Regimes. Julkaisussa: *Religion & Gesellschaft in Ost und West* 4/2023, 3–6.

Shishkin, Mihail.

2023 *Sota vai rauha*. Kirjoituksia Venäjästä ja lännestä. (WSOY 2023, alkuteos 2019)

Snyder, Timothy

2019 *Tie epävapauteen*. Venäjä – Eurooppa – Yhdysvallat. Helsinki: Siltala.

Stoeckl, Kristina and Uzlaner, Dmitry

2022 *The Moralist International*. Russia in the Global Culture Wars. Fordham University Press.

Tuomi, Marita

2022 *Rauhaa ja politiikkaa*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon käsitykset rauhasta kirkkojen oppineuvotteluissa 1970-1986 ja 1995. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology. N:o 191. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Tämän numeron kirjoittajat

Tomi Karttunen
johtava asiantuntija

Aimo Helminen
Suomen Adventtikirkon kirkkokunnanjohtaja

Matti Repo
piispa

Atte Helminen
Suomen Adventtikirkon kenttäsihteeri

